

Sámedikki dievasčoahkkin Čoahkkingirji 04/18

Ávjuvárgaidnu 50, N-9730 Kárášjohka

Telefon +47 78 47 40 00

Telefaks +47 78 47 40 90

samediggi@samediggi.no

www.samediggi.no

Áigi: 04.12.2018 - 07.12.2018
Báiki: Kárašjohka

Sajis

Elisabeth Erke
Kåre Ivar Olli
Arild Pettersen Inga AP/BB
Bjørn Inge Mo AP/BB
John Kappfjell AP/BB
Jørn Are Gaski AP/BB
Per Mathis Oskal AP/BB
Ronny Wilhelmsen AP/BB
Synnøve Søndergaard AP/BB
Tom Christer Sottinen AP/BB
Tom Christer Sottinen AP/BB
Arthur Tørfoss Frp
Isak Mathis O. Hætta GDS
Lars Filip Paulsen H
Tor H. Mikkola NORD
Toril Bakken Kåven NORD
Aili Guttorm NSR
Ann Karin Kvernmo NSR
Anne Henriette Reinås Nilut NSR
Gunn Anita Jacobsen NSR
Karen Anette Anti NSR
Klemet Erland Hætta NSR
Mathis Nilsen Eira NSR
Niko Valkeapää NSR
Niils Mikkelsen Utsi NSR
Runar Myrnes Balto NSR
Sandra Andersen Eira NSR
Thomas Åhrén NSR
Tor Gunnar Nystad NSR
Jovna Vars Smuk NSR/Sáb
Márjá-Liissá Partapuoli NSR/Sáb
Ann-Elise Finbog SFP
Cecilie Hansen SP
Hans Ole Nilsen Eira SP

Bellodat

Bealálaš áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18. li oktage várreláhttu
Bealálaš áššis 65/18. li oktage várreláhttu
Permišuvdna 05. - 07.12.18
Permišuvdna 04. - 05.12.18. Bealálaš áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18
Permišuvdna 04.12.18. li oktage várreláhttu
Bealálaš áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18

Várreláhttu

Inga Pettersen Lindi AP/BB
Marit Kirsten Anti Gaup AP/BB
Ove André Johnsen AP/BB
Klemet Klemetsen Árja
Klemet Mikkel Buljo FIN
Anders S. Buljo FL
Kjetil Romsdal NORD
Elin Kristina Oskal NSR
Jon Isak Lyngman Gælok NSR
Laila Berit Anne Coldevin NSR
Lars Peder Dunfjeld NSR
Vidar Andersen NSR
Inga Anna Helene Fossli SFP
Ingo Meehte Danielsen ÁaSG

Bellodat

Elisabeth Erke sajis áššis 65/18
Kåre Olli sajis áššis 65/18
Arild Pettersen Inga ovddas áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18. li oktage várreláhttu
Bealálaš áššis 65/18. li oktage várreláhttu
Toril Bakken Kåven sajis 05. - 07.12.18
Runar Myrnes Balto sajis áššis 65/18
Aili Guttorm sajis 04. - 06.12.18
Thomas Åhren sajis áššis 65/18
Bealálaš áššis 65/18. li oktage várreláhttu
Ann-Elise Finbog sajis áššis 65/18

Permišuvnnat

Inger Eline Eriksen Fjellgren Árja
Anders Somby jr. FL
Kjellrun Wilhelmsen NORD
Nora Marie Bransfjell NSR

Bellodat

Sadjásaš:

Klemet Klemetsen
Anders S. Buljo
Klemet Mikkel Buljo
li oktage várreláhttu

Piera Heaika Muotka	NSR	Jon Isak Lyngman Gælok
Sandra Márjá West Ellinor Marita Jáma	NSR ÅaSG	Vidar Andersen Ingo Meehte Danielsen

Saksliste

054/18	Vuodđudeapmi
055/18	Sámediggeráđi doaibmadieđáhus
056/18	Ođđa áššiid dieđiheapmi
057/18	Gažaldagat Sámediggeráđđái
058/18	Sámedikkeráđi čilgehus sámi mediaid birra
059/18	Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehus seksuála soju ja sohabealleidentitehta birra
060/18	Giellalokten – Sámedikki strategijaplána sámegielaide varas
061/18	Dáiddáršiehtadus 2019
062/18	Sámedikki cealkámuš 2019/2020 boazodoallošiehtadussii
063/18	Jagi 2019 duodjeealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi
064/18	Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki várreáirrasin - Arne Nerås Joma
065/18	Sámedikki 2019 bušeahtta
066/18	Ođđa lahtu nammadeapmi Sámedikki váiddalávdegoddái
067/18	Sámedikki digitaliserenstrategiija
068/18	Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuodadutkamii.
069/18	Njuolggadusat Sámedikki politihkalaš dássái - revideren
070/18	Bággonjuovvama mearrádusa manjideapmi - Jovsset Ánte Sara

Ášši 054/18	Sámedikki dievasčoahkkín	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Vuodđudeapmi

	Áššennr. 18/5476
--	---------------------

Dievasčoahkkínjođihangotti árvalus

08.11.18 beaváduvvon gohččun árvaluvvon áššelistu, prográmma ja sárdnunaigi dohkkehuvvo

Sámedikki dievasčoahkkin - 054/18

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.18 dii. 09.35.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis.

- Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Tom Sottinen, dievasčoahkkinjođiheaddji	

DC - Mearrádus:

08.11.18 beaváduvvon gohččun, árvaluvvon áššelistu, prográmma ja sárdnunaigi dohkkehuvvui.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.18 dii. 09.40

Ášši 055/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Sámediggeráđi doaibmadieđáhus

	Áššennr. 18/4992
--	---------------------

Áššečilgehus

1 Álggahus

Dát dieđáhusas válldaha áigodaga 31.08.18 rájes 09.11.18 rádjai ja čatnasa Sámedikki 2018 bušehtii. Sámediggeráđi lea dán áigodagas doallan guokte fysálaš čoahkkima ja mánga telefončoahkkima ja lea meannudan oktiibuot 92 ášši. Nu go oidno geahčastagas www.sametinget.no/arrangementer, de lea ráđđi searvan maddái ollu čoahkkimiidda ja ovddastemiide.

Servodatmihttomearri:

Sámegiella ja dárogiella leat ovttaárvosaš gielat.

Sámegiela geavaheapmi

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Ássit sámegiela hálddašanguovllu sáhttet árrjalaččat geavahit sámegiela gulahallamis almmolaš instánsaiguin.

Ráđdeaddin Oarjel-, julev- ja márkosámi guovlluin

Čakčamánu 17. beavvi rájes lea Sámedikkis leamaš gielladoaimmaid ráđdeaddi-virgi, kantuvrabáikkis Skániin Oarje-Romssas. Virggi bargodoaimmaide gullá rávvenbálvalus, Sámedikki ovddideapmi ja čuovvleapmi gielladoaimmain oarjel-, julev- ja márkosámi áššiin ja fágalaš ovdáneapmi Sámedikki giellaáŋgiruššama oktavuodas.

Plassje suohkan sámegiela hálddašanguvlui

Presideanta finai Plassjes golgotmánu 4.-5. b. gos sii ávvudedje ahte Plassje suohkan dál lea oassin sámegiela hálddašanguovllus 01.07.2018 rájes. Sámediggepresideanttas lei sáhkavuorru álbmotčoahkkimis Plassje sámegiela hálddašanguovllu birra, ja searvvai ávvomállásiidda maid suohkan lágidii.

Presideanta finai maiddái Plassje museas, Plassje skuvllas, Svaale sámi ossodagas Ysterhagen mánáidgárddis, Rørosreinas ja SANKS:s. Sámediggepresideanta oassálasttii maiddái eahpeformálalaš čoahkkimis Trøndelága Fylkkamánniin, báikkálaš politihkkáriiguin ja suohkanbargiiguin. Lei maiddái čoahkkin gaskal Sámedikki ja suohkana hálddahušjođiheddjiiguin ja politihkalaš jođiheddjiiguin, mas digaštalle Plassje vejolašvuodaid ja geatnegasvuodaid sámegiela hálddašanguovlun.

Áarjel saemiej skuvle 50-jagi ávvudeami čalmmusteapmi

Sámediggeráđđi oassálasttii čakčamánu 19.b. fágaseminárii Snoases fáttáin “Snåasen tjielte – Snåsa kommune”, 10 jagi sámi hálddašansuohkanin» 10-jagi Snoasen tjielte 10-jagi ávvudeami oktavuodas sámi hálddašansuohkanin. Seminára lei oassi suohkana ávvovahkus ja Áarjel-saemiej skuvle 50-jagi ávvudeamis. Čakčamánu 21.b. oassálasttii Sámediggeráđđi maiddái Áarjel-saemiej skuvle almmolaš 50-jagi ávvudeami čalmmusteapmái. Ávvovahku oktavuodas galledii Sámediggeráđđi maiddái sámi mánáidgárddi Suaaja maanagiertie.

Sámegielaid ovddideapmi

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Álbmogis lea vejolašvuohta oahppat sámegiela ja ovdánahttit giela.

Giellakonferánsa

Sámediggi lea plánegoahtán stuorra giellakonferánsa Romssas guovvamánu 4. ja 5. beaivvi 2019. Konferánsa galgá leat vuolggá Sámedikki giellaáŋgiruššamii, Giellalokten, ja riikkaidgaskasaš jahkái eamiálbmotgielaid várás. Giellakonferánsa fáttát galget earret eará leat Sámedikki giellaáŋgiruššan, Giellalokten, ja eamiálbmotgielat árttalaš guovlluin.

Giellalokten – Sámedikki giellaodastus

Sámedikki guhkes áiggi giellaáŋgiruššama, Giellalokten, ráhkadeami oktavuodas leat ovddit áigodagas dollojuvvon rávačoahkkimat. Maiddá dán áigodagas lea leamaš rávačoahkkin Návuonas. Presideanta searvvai rávačoahkkimii. Rávačoahkkin lágiduvvui Návuona giellaguovddáža rahpama oktavuodas. Ollugat ledje boahtán čoahkkimii, ja čoahkkin buvtti stuorra áŋgiruššama.

Bihtánsámegiela ealáskahttin

Sámediggi lea doallan gulahallančoahkkima Duoddara Rafe:in Bådádjos 23.10.18. Čoahkkima fáddán ledje giellabarggut Bihtánsámi guovllus, doaibma 2018:s ja boahttejagi plánat. Čoahkkimis loktejuvvui bihtánsámegiela dilli earenoamážit. Otne eai leat aktiivvalaš giellageavaheaddjit Norgga beale Sámis, ja sullii 40 giellageavaheaddji Ruota beale Sámis. Bihtánsámegiela normerenbargu álggahuvvui golgotmánus 2018, ja 2019 giđa mielde berre leat dohkkehuvvon normerejuvvon čállingiella bihtánsámegielas. Oahpponeavvudárbu, giellavirggi ruhtadeapmi ja ovtasbargu eará sámi ásahasiguin maid digaštallojuvvui čoahkkimis.

Sámi giellaguovddážit – Njuolggodoarjja

Eanas giellaguovddážiidda lea loahppa oassi njuolggodoarjagis mákson.

Presideanta Aili Keskitalo lea searvan, ja doallan sáhkavuoru, Návuona giellaguovddáža almmolaš rahpama oktavuodas čakčamánu 19. beaivvi.

Giellaguovddášdeavvadeapmi

Sámediggi doalai giellaguovddášdeavvadeami Oslos Sámi viesus skábmamánu 7. ja 8. beivviid. Deavvadeami fáddán lei mot viidásit bargat giellaloktemiin ja mot čuovvulit giellaguovddášiskkadeami mii čađahuvvui mannan dálvvi.

Giellaprošeavttat – Ohcanvuđot doarjja

Dássáži lea Sámediggeráđđi meannudan 38 giellaprošeakta ohcama ja juolludan doarjaga 30 prošeaktii. Prošeavttat mat leat ožžon doarjaga leat eanas giellaaplikašuvnnat, gielladikšundoaibmabijut/giellaárenat mánáide ja nuoraide ja giellakurssat rávisolbmuide. Muđui lea juolluduvvon doarjja ovttá dahje moatti prošeaktii buot dain eará vuoruhemiin.

Sámi viessu Oslos ja Návuona suohkan leat ožžon nuppi jagi doarjaga gielladoaimmaide mat leat vuodđun ásahit giellaguovddáža.

Stormen sáme guovdásj

Sámediggi lea fitnan Stormen sáme guovdásjis Bádádjos golggotmánu 23. beaivvi. Ulbmil lei oahpásnuvvat giellaguovddážiin ja gullat makkár doaimmat leat čađahuvvon ja makkár doaimmat leat plánejuvvon. Stormen sáme guovdásj oažžu doarjaga gielladoaimmaide mat leat vuodđun ásaht giellaguovddáža.

Sámi Giellagáldu - prošeakta

Sámediggeráđi mihttun lea, ahte sámegielaid normerenbargu čađahuvvo riikka rájaid rastá ja ahte bihtánsámegiela čállinvuohki galgá normerejuvvot. Danin Sámediggi leage vuoruhan fásta ruhtadeami Sámi Giellagáldu Norgga beale goluide, muhto Suoma ja Ruota bealde ii leat fásta ruhtadeapmi sajis. Rájaid rasttildeaddji giellaovttasbargu lea joatkašuvvan geassemánu rájes gáržžiduvvon hámis uhcit bargoveagain ja uhcit ekonomalaš resurssaiguin Sámedikkiid gaskasaš ovttasbargun almmá olggobeale ruhtadeami haga. Sámedikkiit vástidit ovttas Sámi Giellagáldu ruhtadeamis. Suoma Sámedikkis lea jođihanovddasvástádus ovttasbarggus.

Sámi Giellagáldu lea Sámi Parlamentáralaš Ráđi (SPR) vuollásaš *davviriikkalaš sámi giellaovttasbargoorgána*, mii doaibmá Norggas, Ruotas ja Suomas. Sámi Giellagáldu lea bajimuš mearridanorgána sámegielaid fágalaš gažaldagain. Sámi Giellagáldu bargun lea sámegielaid fágalaš ovddideapmi: ođđa terminologijja ja čállingiela norpmaid normeren, ja giellagáhtten. Giellagáldu fállá nuvtá gielalaš čállinrávvagiid giellageavaheddjiide, dego omd. journalisttaide, jorgaleddjiide, girječálliide, studeanttaide jna. Sámi Giellagáldu vástida dađistaga giellagažaldagaide sihke e-poastta bokte, telefovnna, Facebook-siiddu ja neahttsiiddu (www.giella.org) bokte. Sámi Giellagáldus leat vihtta giellajuhkosa: lulli-, julev-, ja davvisámegiela, sihke anáraš- ja nuortalašgiela giellajuhkosat, mat vástidit normeremis. Lullisámegiela giellajuogus lea čoahkkanan guktii dán áigodagas ja normeren oktiibuot 161 ođđa tearpma. Ođđa tearpmaid lassin giellajuogus gieđahalai maiddá ubmi- ja lullisámegiela ortografijjarájá. Giellajuogus doalahii Sámi giellalávdegotti lullisámegiela bargolávdegotii jagi 2009 mearrádusa dán áššis, man mielde ubmi- ja lullisámegiela ortografijjarádjá čuovvu Lappmarksgrensena rájes Ubmieanu (ortografigrænsen mellan ume- og sørsamisk. Att följa Umeälven från Lappmarksgrænsen i øst etc).

Julevsámegiela giellajuogus lea čoahkkanan oktii dán áigodagas. Giellajuogus normerii oktiibuot 28 ođđa tearpma. Dasa lassin giellajuogus ovddidii 27 ođđa tearpma gulaskuddamii giellaservošii. Julevsámi giellajuogus čoahkkana čuovvovaš geardde juovlamánus.

Davvisámegiela giellajuogus ii leat sáhtán čoahkkanit dán áigodagas go váilevaš ruhtadeami geažil Sámi Giellagáldu doaibmá dál gáržžiduvvon hámis. Suoma ja Ruota bealde eai leat leamaš dán áigodagas giellabargit ja dát lea čuohcan davvisámegiela normerenbargui.

Sámi Giellagáldui lea ásahuvvon bihtánsámegiela bargojoavku, man bargun lea normeret bihtánsámegiela čállinvuogi. Bargojoavkkus leat čállit lassin njeallje áššedovdi. Guovttis dán ovddastit Ruota Sámedikki ja guovttis Norgga Sámedikki. Dát bargojoavku lea čoahkkanan dán áigodagas vuosttas geardde ja bihtánsámegiela čállinvuogi normeren lea álggahuvvon. Bihtánsámegiela searvi Duoddara Ráfe lea sádden Sámediggái bihtánsámegiela čállinvuohkeárvalusa normeremii. Maiddá Bidumsámegiella rijka gaskan searvi (*Pitesamiska över landsgränserna*) lea sádden duogášmateriála Sámi Giellagáldui. Dán duogáš materiálii gullet earret eará digitála sátnegirji ja čállinjuolggadusat. Sámi Giellagáldu bihtánsámegiela bargojoavku manai čoahkkanit čađa duogášmateriála mas čilgejuvvo lagabui earret eará čuovvovaš áššit: bihtánsámegiela alfabehtat, dássemolsašuddan ja konsonántaid/konsonántačoahkiid čállin, vokálarievdan, suompanerohusat, sojahangečošiid čállin ja sojahanparadigmat. Čuovvovažžan bargojoavku pláne čállit raportta, deaivvadit giellageavaheddjiiguin ja de dan vuodul normeret bihtánsámegiela čállinvuogi.

Fálaldatgilvu – Ođđa doarjjamodealla

Sámedikkis lea leamaš fálaldatgilvu ođđa doarjjamodealla várás. Gilvovuođus Sámediggi bivddii doarjjamodealla mii heive ođđa giellaguovloortnegii (Sámedikki dievasčoahkkinnássi 053/18 Sámi giellaguovlu). Fálaldatgilvu rahppui 01.11.18.

Searvan UNGEGN symposia

Sámedikki nammanevvohat searvvai UNGEGN symposia Brüsselis 10.-13.10.18.

UNGEEN lea oanádus namas United Nations Group of Experts on Geographical Names – Ovtastuvvon našuvnnaid geográfalaš namaid expeartajoavku. UNGEEN doalai oktasaš divišuvnnaid ja bargojoavkočoahkkimiid, ja dan oktavuodas lágidedje maiddá dieđalaš symposia Brüsselis gos Sámedikki hálddahus lei oassálastin. Symposia fáddá lei fágačehppodaga rolla ja mearkkašupmi geográfalaš namaid standardiseremis. Čoahkkimis oassálaste 61 olbmo 28 riikkas birra máilmmi, geat muitaledje iežaset báikenammabargguid birra, earenoamážiid makkár hástalusat nammahálddašeamis iešguđet riikkas leat, ja mot iešguđet riikkat organiserejit geográfalaš namaid hálddašemi ja standardiserema. Sámedikki hálddahus muitalii sámi báikenamaid dili birra, ja báikenammalága váikkuhusa birra sámi namaide. Professor Kaisa Rautio Helander doalai sáhkavuoru ja muitalii mot dáruiduhttinpolitihkka lea váikkuhan sámi báikenamaide ja olbmuid guottuide.

Jahkásaš ovtasbargočoahkkin Norgga giellaráđiin

Sámedikki nammanevvohat searvvai jahkásaš ovtasbargočoahkkimis Norgga Giellaráđiin ja Kártadoaimmahagain Bergenis. Čoahkkima fáddán ledje earret eará Norgga Giellaráđi báikenamaid čállinnjuolggadusat (ovdal oassin báikenammalága lánkaásahusas). Báikenammalága rievdadusárvalusat mat dál leat gulaskuddamis ja ođđa registtar masa guovddáš báikenammaregisttar ja matrikkel čadnoba oktii oktan registariin. Nammanevvohat lea áigodagas rávven namaid miehtá Sámi, omd Aarbortes, Stájgos ja Porsággus.

Čoahkkin LIA:in

Áigodagas lea Sámediggi deaivvadan LIA (Language infrastructure made accessible)-prošeaktajoavkkuin mii bargá boares jietnabátti transkriberemiin ja daid elektrovnnalaš vurkemiin. Sámediggi muitalii sámi giellabargguid birra ja erenoamážit Juhu Niillasa bargguid birra sihke gielladutkin ja politihkkárin.

Ráhkkaneamit «Oversatte dager» oktavuodas Oslos

Riikkaidgaskasaš eamiálbmotgielaid jagi oktavuodas ovtasbargá Sámediggi Litteraturhuset:in *Oversatte dager* lágidemiin mii lea Oslos guovvamánu loahpas boahhte jagi. (28.2. - 2.3.2019). Lágideapmi bistá mánga beaivve. Sámediggi lea dán áigodagas soabadan iešguđetge servviiguin searvat dása.

Stivrenjoavkočoahkkin IYIL

Sámedikki presideanta searvvai stivrenjoavkočoahkkimii Riikkaidgaskasaš álgoálbmotgiellajagi 2019 oktavuodas Parisas golggotmánus. Presideanta ovddidii ássi stivrenjovkui hástalusaid birra mat gusket digitaliseremii ja giellateknologiijai álgoálbmotgielaid ektui ja UNESCO doarjjui su ja áigu váldit ássi ovdan stáhtaiguin ja stuorra dihtorserviiguin. Čoahkkimis välljejuvvui Sámedikki presideanta stivrenjoavkku jođihangodái.

3 Máhttu

Servodatmihttomearri:

Sámi servodagas lea máhttu, gelbbolašvuohta ja gálggat mat adnojit vai bastá sihkkarastit ja ovddidit gielas, kultuvrras ja servodateallimis.

Sámi mánáidgárdefálaldaga sisdoallu

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi mánáin lea mánáidgárdefálaldat mas lea buorre kvalitehta ja mii lea huksejuvvon sámi árvvuid, sámi kultuvrra ja árbedieđu ala.

Sámedikki veahkki mánáidgárderámmaplána doibmiibidjamii

Sámediggi lea oassálastán ollu forumaide mánáidgárderámmaplána doibmiibidjama oktavuodas. Mánáidgárddi sisdoalu ja bargamušaid ođđa rámmaplána almmuhuvvui cuorjománu 24. b. 2017. Oahpahusdirektoráhtas lea ovttas fylkkamánniiguin ovddasvástádus doibmiibidjamis rámmaplána mánáidgárddiide. Sámediggi lea oassálastán sámi mánáidgárddiid sierra doibmiibidjanprosessii. Oassin dán ovttasbarggus ovddida Sámediggi árvalusaid konferánssain ja fágabeivviin. Sámediggi lea oassálastán Romssa fylkkamánni lágidan fierpmádatčoahkkimiidda. Golgotmánus doalai Sámediggi sáhkavuoru mánáidgárdejuhkosa barggu birra Nordlándda fylkkamánni lágidan sámi mánáidgárdesemináras Bådádjos. Oassálastiid mielas lei fáddá hui miellagiddevaš. Sámediggi oačču maid ollu gažaldagaid doarjjaortnegiid birra, erenoamážit dan birra mo dat dáža mánáidgárddit, main eai leat sámi mánát, sáhttet bargat sámi gielain ja kultuvrrain mánáidgárddis. Mánáidgárdeprošeakta lei maid fáddá mii beroštahtii oassálastiid.

Ovttasbargu eiseválddiiguin

Sámedikkis lea leamaš ovttasbargočoahkkin Oahpahusdirektoráhtain čakčamánu 21. b. Guovdageainnus. Čoahkkima fáddán lei mánáidgárddiid rámmaplána doibmiibidjan deattuhettiin sámi perspektiivva. Rámmaplána doibmiibidjama bargoproseassa galgá evaluerejuvvot ja Sámediggi maid searvá dán prosessii. Eará fáddá čoahkkimis lei vuolggasadjeanalysa. Dat lea dakkár reaidu mii galgá veahkehit mánáidgárddiid kvalitehtaárvvoštallamis. Dál lea ráhkaduvvon filbma Guovssahasa mánáidgárddi birra Romssas, mii čájeha mo sámi mánáidgárddi sisdoallu sáhtta leat. Sámediggi lea duhtavaš ovttasbargguin doibmiibidjanproseassa oktavuodas dán rádjai.

Ovttasbargočoahkkin departemeanttain ja direktoráhtain

Čakčamánu 20. b. dollojuvvui ovttasbargočoahkkin hálddahusdásis gaskal Sámedikki, Máhttodepartemeantta ja Oahpahusdirektoráhta. Das ságastallojuvvui earret eará dan birra mo ovttasbargobealit sáhttet čuovvut Mánáidgárdeoahpaheddjiidoahpu čuovvunjoavkku (Følgegrupp for barnehagelærerutdanningen) loahpparaportta nr. 5 2017 ja dan evttohusa birra ahte ásahit oahpaheddjiidoahpuid gealboguovddáža Sámi allaskuvlii. Sámi allaskuvla lea árvvoštallan dan vejolašvuođa ja sii celket ahte sis lea dat gelbbolašvuohta mii dárbbášuvvo ja ahte sii oidnet iežaset ovddasvástádusa. Deatalaš lea lágidit kvalitehta dáfus buori barggu ja ahte dat ii headuš dábálaš

doaimma. Sámi lohanguovddázis lea maid deatalaš rolla dakkár prošeavttas.

Ođasmahttit Sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra

Bargu ođasmahttit jagi 2013 sámediggedieđáhusa sámi mánáidgárdefálaldaga birra lea álggahuvvon. Sámedikki dievasčoahkkin meannuda ođđa dieđáhusevttohusa njukčamánu 2019. Seammás ráhkaduvvo maid ođđa doaibmaplána mas iešguđet doaibmajut válddahuvojit. Ođđa dieđáhusas háliida Sámediggi deattuhit sámi mánáid vuoigatvuođaid sámi mánáidgárdefálaldahkii, sámegillii mánáidgárddis, árbedihtui mánáidgárddis, ja máhttui ja gelbbolašvuhtii sámi mánáidgárdefálaldaga birra buot dásiin servodagas.

Árvalus nationála raportii mánáidgárdeoahpaheddjiidrollii

Sámediggi lea ovddidan čálalaš árvalusa dan áššidovdijovkui mii ráhkada nationála raportta mánáidgárdeoahpaheddjiidrolla birra. Sámediggi lea čujuhan ahte sámi perspektiiva ii leat mielde digaštallannotáhtas ii ge raportta gaskaboddasaš sisdoallogahallamis. Min árvalusa vuodđun lea ahte sámi mánáidgárdeoahpaheddjiid rolla galgá leat mielde raporttas seamma láhkai go dáža mánáidgárdeoahpaheddjiid rolla ge. Ollu dain čuoggáin mat válddahuvojit gaskaboddasaš raporttas gustojit maid sámi mánáidgárdeoahpaheaddjái, muhto seammás leat ollu čuoggát mat leat áidnalunddogat sámi mánáidgárdeoahpaheaddjái sámi mánáidgárddi oktavuodas.

Sámi sisdoallu skuvllas

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi ohppiid oahpahasas sámegielas ja sámegillii lea buorre kvalitehta.

Oahppoplánaid ođasmahttin - prošeakta

Fidnofágaid oahppoplánabargu, joatkkaoahpahas

Fidnofágaid oahppoprográmmaid oahppoplánat galget ođasmahttojuvot. Dán čavčča lea Jo1 oahppoplánabargu álggahuvvon. Sámediggi lea nammadan sámi lahtuid Luonddugeavaheami ja Design ja árbevirolaš duoji oahppoplánajoavkui. Oahppoplánajoavku Jo1 Luonddugeavaheami ja Design ja árbevirolaš duoji várás geige loahpalaš evttohusa geassemánu 1. b. 2019.

Sámediggi lea čoahkkimis iešguđet duojáriiguin hábmen dokumeantta mii válddaha loahppagelbbolašvuoda Jo3 fágain «náhkke- ja guolganáhkkeodjefágat», «čoarve-dákte- ja metálladuodji», «muorraduodjefága», «čuoldin-ja giehtagođđinfága» ja «tekstiiladuodjefága». Sámediggi lea ohcamin duojáriid ja duodjeoahpaheddjiid iešguđet oahppoplánajoavkkuide. Oahppoplánajoavkkut Jo2 ja Jo3 duodjefágaid várás álggahit bargguset njukčamánu 2019.

Fágaodasmahttin

Stuorradiggedieđáhusa 28 (2015-2016) Fága-čiekŋudeapmi-áddejuvumi, Máhttoloktema ođasmahttin (Meld. St. 28 (2015-2016) Fag – Fordypning - Forståelse. En fornying av Kunnskapsløftet) vuodul lea

Máhttodepartemeanta strategijja Máhttoloktema ja Máhttoloktema sámi (2017-2021) fágaođasmahttima (*Strategi for fagfornyelsen av Kunnskapsløftet og Kunnskapsløftet samisk (2017-2021)*) várás. Strategijjas leat golbma muttu. Otná áigodat gullá nuppi muddui. Dán muttus lea váldobargamuššan ráhkadit iešguđet oahppoplánaid ja bagadusresurssaid fágaide. Sámediggi lea lágidan seminára oahppoplánajoavkkuid sámi lahtuid várás. Oahppoplánajoavkkut leat geigen iežaset vuosttaš evttohusaid árvalusvurru gulaskuddanáigemeiriin skábmamánu 14. b. 2018. Sámediggi lea gulaskuddanreivves deattuhan deatalažžan ahte sámi sisdoallu galgá leat doarvá bures fuolahuvvon goappašiid oahppoplánain, sihke Máhttoloktemis LK20 ja Máhttoloktemis sámi LK20S.

Sámediggeráđis lei sáhkavuorru semináras maid Máhtto- ja searvadahttindepartemeanta lágidii masa maiddá Sturradikki oahppo- ja dutkankomiteas searvvai. Sámediggeráđi deattuhii ahte fágaođasmahttin ferte maiddá leat sámi árvolokten ja dárbu sihkkarastit sámi sisdoalu nationála oahppoplánain.

Oahpponeavvut

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi ohppiide gávdnojit sámi oahpponeavvut mat leat dálá oahppoplána mielde buot golmma gillii ja buot vuodđooahpahusa fágain.

Oahpponeavvoráhkadeami ođđa doaimaplána

Sámedikki oahpponeavvoráhkadeami doaimaplána 2015 – 2018 lea guhkiduvvon 2019 lohppii, dannego buot plána oahpponeavvovoruheamit eai leat ollašuttovuvvon.

Sámediggi lea ráhkadeamen ođđa doaimaplána áigodaga 2020 – 2023 oahpponeavvoráhkadeami várás ja dát bargu ferte dahkkojuvvot lagas gulahallamiin singuin geat ráhkadit oahpponeavvuid ja singuin geat daid geavahit skuvllas. Sámediggi háliida ollugiid fárrui doaimaplánabargui – ráhkadeddjiid, geavaheddjiid ja earáid geain lea beroštupmi sámi oahpponeavvuide, oážžun dihtii buori vuoddu plánadokumentii. Dan oktavuodas čađahii Sámediggi 2018 giđa jearahallaniskadeami oahpaheddjiid gaskkas, man ulbmil lei kártet guđe oahpponeavvuid sii váillahedje iežaset skuvlabeaivvis. Sámediggi oáččui 97 árvalusa dán jearahallaniskadeamis. Cealkámušat Sámedikki movttiidahttinsemináras sámi oahpponeavvoráhkadeddjiid várás galget maid leat vuodđun doaimaplána viidasat bargui.

Rávačoahkkimat dan golmma giellaguovllus

Sámediggeráđi lea Kárásjogas, Værnes nammasaš báikkis ja Divttasvuonas dán čavčča doallan rabasčoahkkimiid dan golmma giellaguovllus, gosa skuvlaeaiggádat, skuvlajođiheaddjit, oahpaheaddjit, oahppit, váhnemat, lágádusat ja eará oahpponeavvoberošteaddjit ledje bovdjejuvvon buktit árvalusaid. Sámediggi lea duhtavaš go nu ollugat bohte iešguđet báikkiide ja go oáččui nu ollu buriid árvalusaid sámi oahpponeavvuid ja oahpponeavvodárbbuid birra boahteáigodahkii. Sámediggi lea maid ožžon muhtun čálalaš árvalusaid doaimaplánabargui, ja joatká vuostáiváldit árvalusaid 2019 giđa rádjai. Sámediggeráđi váldá dáid árvalusaid mielde viidasat bargui plánain.

Doarjagat oahpponeavvoráhkadeapmái – ohcanvuđot doarjagat

Sámediggi lea dán jagi ožžon 24 ohcama oktiibuot 33,2 miljon ruvno ovddas. Sámediggeráđi lea addán doarjaga 16 prošehtii, oktiibuot 20,1 miljon ruvno ovddas. Sámediggeráđi lea duhtavaš dainna go buot dán jagi vuoruhuvvon oahpponeavvoprošeavttat lulli- ja davvisámi vuoruhemiin leat

ožžon doarjaga. Go guoská julevsámi oahpponeavvovuoruhemiide, de oačču Sámediggi ohcamiid dušše golmma vuoruhuvvon suorgái guđa vuoruhuvvon suorggi gaskkas julevsámi ektui mat ožžo doarjaga. Erenoamážit láhččojuvvon oahpponeavvuide juolluduvvui doarjja njealji iešguđet prošeaktii. Doarjja juolluduvvui maiddái guovtti prošeaktii mat eai gula dán jagi vuoruhemiide, go dárbu čájehii dan dárbblašžan.

Movttiidahttindoaimbijut oahpponeavvoráhkadeddjiid várás – konferánssa

Sámediggi lágidii golggotmánu 2. ja 3. b. movttiidahttinseminára sámi oahpponeavvoráhkadeddjiid várás Romssas. Konferánssa ulbmil lei rekrutteret oahppogirječáliid ja nannet gelbbolašvuođa digitála oahpponeavvuid buvttadeapmái. Konferánsii bohte ollu oassálastit, oktiibuot 45 oassálasti geat eatnašat ovddastedje oahpponeavvolágádusaid, čáliid, oahpaheddjiid ja ovdaskuvlaoahpaheddjiid. Konferánssa vuosttaš beaivi lei várrejuvvon vásáhuslonohallamiidda ja digaštallamiidda oahpponeavvobarggu birra, skuvllaid ja mánáidgárdiid dárbbuid birra ja čáliid ja oahpponeavvoráhkadeddjiid dárbbuid birra. Nuppi beaivvi ožžo oassálastit oahpu IKT ja digitála oahpponeavvuid oppalaš hábmemis.

Vásáhusat semináras mitalit ahte oahpaheaddjit ja pedagogat dárbbášit ođasmahttojuvvon dieđuid dan birra mat oahpponeavvut ja pedagogalaš ávdnasat leat fidnemis. Oahpaheaddjit maid háliidit oažžut eanet bagadusa das mo geavahit oahpponeavvoráhkadanreaidduid Ovttas portálas. Čielgasat dieđuid maid jearahedje dan birra mat leat Sámedikki ja lágádusaid ovddasvástádussuorggit, ja ásahusaid gaskasaš ovttasbarggu birra mo ráhkanit ođđa oahpponeavvuide. Oahpaheaddjit, pedagogat ja čállit dárbbášit geavattaš ja fágalaš bagadusa oahpponeavvobargui, ovdamearkka dihtii čatnaseami birra gaskal oahppoplána gelbbolašvuođamihtuid ja oahpponeavvu sisdoalu, oahpu dakkár earkil fáttáin go vuoigatvuođat tekstii ja govaide, bargui teakstašlájaguin, govaiguin, filmmaiguin ja sullasaččaiguin ja daid geavahemiin. Viidáseappot ohcaledje čállit ja vejolaš čállit dakkár fierpmádagaid dahje fáttarortnegiid mat dorjot sin ovddidanbarggu, ja háliidedje čuovvulansemináraid ja bargobájiid. Bođii maid ovdan ahte lea lossat čállit ja/dahje jorgalit go čállifidnu rámmaeavttut eai leat sajis. Sámediggeráđi mielas lei konferánssa ávkkálaš ja áigu čuovvulit barggu oahpponeavvoráhkadeami ođasmahttinplána oktavuodas ja viidásat ovttasbarggu oktavuodas suorggi iešguđet oassálastiiguin.

Rádjaraštideaddji skuvlaovttasbargoprošeakta

Skuvlaovttasbargu rájaid rastá, oktasaš sámi skuvlafálaldaga ulbmiliin, lea stuorra ja deatalaš bargu. Sámediggeráđi lea ilus go dál leat lihkestuvvan oažžut prošeaktamielbargi rádjaraštideaddji skuvlaovttasbargoprošeaktii. Prošeaktamielbargi álgá 50 proseantavirgái ođđajagi rájes ja sus galgá leat bargosadji Suoma bealde Sámedikkis. Sámediggeráđi lea bovden prošeavtta bargojoavkku čoahkkimii árrat juovlamánu 4. b. Kárášjohkii ságastallan dihtii viidásat barggu birra. Dan čoahkkimii searvá maid Ruota Sameskolestyrelse, Ruota bealde Sámedikki stivrajođiheaddji ja Suoma bealde Sámedikki bajásšaddanáššiid jođiheaddji.

Gealboodastus

Karriere Finnmark:s lea leamaš “Karriereveiledning i samiske områder” nammasaš prošeakta. Karrieresenteret i Finnmark vásiha ahte eai leat gallis sámi álbmogis geat jearahit karriearabagadusa ja danne lea eahpečielggas makkár gealbodárbu lea sámi guovlluin. Sámediggeráđi oassálasttii čakčamánu seminárii mas prošeaktaraporta biddjojuvvui ovdan, ja doalai sáhkavuoru doppe. Sámediggeráđi čujuhii ahte sámi servodagas leat muhtun erenoamáš gealbodárbbut mat leat earáláganat go muđui dáža servodagas. Sámi servodagas leat ovdamearkka dihtii eanaš árbevirolaš ealáhusat nu go boazodoallu, eanadoallu, guolástus ja meahcásteamat. Dáin ealáhusain lea deatalaš doaimma sámi giela, kultuvrra ja árbedieđu fuolaheapmái ja sámediggeráđi deattuhii ahte

karriearaguovddážiin ferte leat máhttu dáid ealáhusaid birra ja das guđe hástalusat dain leat. Gelbbolašvuohta sáme gielas lea áibbas dárbbalaš sihke dasa ahte juksat sámi nuoraid ja dasa ahte sihkkarastit ahte sii ožžot bagadusa iežaset gillii.

Njunuščoahkkinn gealboodastusa birra

Stáhtaministtar bovdii njunuščoahkkimii golggo mánu dan oktavuodas ahte ráđđehus galgá čađahit *Lære hele livet* nammasaš gealboodastusa. Bargoeallin rievdá johtilit ja dat bidjá eanet gáibádusaid máhttui ja gelbbolašvuohtii. Go ii leat dakkár máhttu ja gálga maid bargoeallin dárbbalaš, de lea álki šaddat olggobeallái ja danne lea deatalaš ahte gávdnojit buorit vejolašvuođat oahppamii ja ovdáneapmái. Sámediggeráđđi oassálasttii dán čoahkkimii mas ráđđi válddii ovdan guđe hástalusat sámi bargoeallimis leat. Árbevirolaš sámi fidnut nu go duodji, meahcásteapmi ja boazodoallu leat dábálaččat ovttaoibmofitnodagat, ja sin beroštusat ja dárbbut eai várra čalmmustahttojuvvo seamma garrasit go eará ealáhusaid gealbodárbbut. Sámi oktavuodas lea danne dárbu fuolahit ja viidáseappot ovddidit bargoeallima sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođa. Viidáseappot deattuhii sámediggeráđđi ahte dárbbalašuvvojit ollu bargit main lea giella- ja kulturgelbbolašvuohta sámi guovvluid almmolaš etáhtain, erenoamážit dakkár fuolahusfidnuin nu go mánáidgárddis, skuvllas ja fuolahussuorggis. Sámediggi háliida fágaođastusas deattuhit dan ahte dáža skuvllas galgá maid leat máhttu sámi kultuvrras ja servodateallimis. Sámediggeráđđi celkkii maid ahte sámi ealáhusaid gealbodárbu ferte kártejuvvot, go dál eai leat dieđut dan birra.

Searvevuohta givssideami vuostá

Sámediggi lea áici Searvevuohta givssideami vuostá searvevuođas, mii bargá ovttas dakkár oktavuodain mii searvadahtta oahppan- ja bajásšaddanberrasa mánáidgárddiid ja skuvllaid várás. Searvevuohta galgá ovttasbargat guhkesáiggi vuodul bistevas ovttasbarggu bokte, mas ovttasbargu galgá konkretiserejuvvot sihke oktasaš doaibmabijuid bokte, ja doaibmabijuid bokte dain iešguđet organisašuvnnain mat leat bargoguoimmit. Jeavddalaččat dollojuvvo gulahallanevaluoren, buoridan ja viidáseappot ovddidan dihtii ovttasbarggu.

Searvevuohta givssideami vuostá proševtta ovttasbargobealit leat fitnan oahppomátkkis Edinburghas Skottlánddas golggo mánu 22. b. rájes 26. b. rádjái. Doppe sii fitne galledeamen skuvlla oahppan dihtii sin givssidaneastadeami birra ja sii leat maid oassálastán ávvokonferánsii skohtalaš mánáidgulaskuddanvuogádaga birra Edinburghas. Sámediggi lea dan oktavuodas doallan čoahkkima Scottish Government – Learning Directorate ovddasteddjiiguin mas ovttaláganvuođat ja erohusat gaskal gælalaš ja sámi giella- ja oahpahuspolitihkka lei fáddán. Oahpahusdirektoráhta lei dasa lassin lágidan iešguđet álggahusaid earret eará Education Scotland ovddasteddjiiguin geat muitaledje mo Skottlándas bargá ja čájeha čatnaseami gaskal givssidaneastadeami ja oahppoplána.

Oahpahus- ja dutkandárbu

Ángirusšansuorggi mihttomearri:

- Alit oahpus gávdnojit fálddagat máttá-, julev- ja davvisáme gielas vuodđooahpahusa rájes doavttergráda rádjái

Gulahallančoahkkinn sámi buohccedivššároahpu birra

Sámediggeráđđi bovdii golggo mánu 31. b. gulahallančoahkkimii Sámi allaskuvllain ja UiT Norgga ártkalaš universitehtain sámi buohccedivššároahpu birra. Dán guovtti ásahusas lea lagas ovttasbargu

ja UiT Norgga ártalaš universitehta lea bivdán ruhtadeami 2020 stáhtabušehtas olggobealde rámma. UiT ja Sámi allaskuvlla rektorat oaivvildit ahte dát lea dakkár oahppofálaldat mainna dát guokte oahppoásahusa sáhttet ovttasbargat, mii eaktuda ángiruššama olggobealde 2020 rámma. UiT lea ohcan ruđaid beassat váldit sisa 20 studeantta juohke nuppi jagi. Oahppu lea jurddašuvvon njealjejahkásaš oasseáiggeoahppun, ja oahppu lea oktasašgráda Sámi allaskuvllain.

Universitehta ja allaskuvlaráđđi UHR – sámi

Sámediggi oassálasttii dárkojeaddjin skábmamánu 7. b. čoahkkimii. Das mearriduvvui ahte UHR – sámi váldá badjelassas ovddasvástádusa sámi fágasuorggis sámegiela ja suomagiela nátionála fágaráđis (Nasjonalt fagråd for samisk og finsk). Eará fáddá dán čoahkkimis lei bargu sámi buohccedivššároahpu ásaheamiin. Dat galgá čuovvuluvvot semináras guovvamánu 28. b. Romssas, mas guovdilis fáttát leat sámi buohccedivššároahpu ásaheapmi ja sámi perspektiivva doibmiibidjan dearvvašvuoda- ja sosiálafágaoahpuid oahppolánaide.

Mánáidgárdeoahpaheddjiidoahpu čuovvunjoavku muitalii ahte ásaheamiin leat golbma guovddáš hástalusat oahpu rámmaplána sámi perspektiivva oktavuodas. Fágaoahpaheddjiin válu gelbbolašvuota, guoskevaš girjjálašvuota váilu, ja uhccán dáhttu lea vuoruhit sámi perspektiivva muhtun ásaheamiin. Čuovvunjoavku rávvii raporttastis Máhttodepartemeantta gulahallat Sámi allaskuvllain ásaheamiin várás gealboguovddáža Norgga mánáidgárdeoahpaheddjiidoahpuide. Dát ášši digaštallojuvvui ja Davvi universitehta, UiT Norgga ártalaš universitehta ja Sámi allaskuvla sohpe ovttasbargat dainna. Sámediggi oaččui bargun gohččut dan golmma ásaheamiin, dekanadásis, čoahkkimii Romsii guovvamánu 27. b. 2018.

Rekrutteren sámi alit ohppui ja dutkamii

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Álki fidnet fágaoalbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuota.

Gulahallančoahkkinn Davvi universitehta rektoráhtain

Sámediggeráđđi deaivvadui Davvi universitehta rektoráhtain skábmamánu 7. b. Sámediggeráđđái muituvvui universitehta sámi ángiruššama birra, earret eará plánejuvvon bargosadjevuodot mánáidgárdeoahpaheddjiidoahpu birra lulli- ja julevsámegielain ja sámi fáttáiguin. Davvi universitehta ávžžuhii Sámediggeráđi doallat čoahkkima Sámi allaskuvlla, UiT Norgga ártalaš universitehta ja Davvi universitehta rektoriiguin ságaškuššat ovttasbarggu ásaheamiin sámi oahppočoakkáldagaid birra. Dan áigu Sámediggeráđi čuovvulit.

Symposia – Sogndal

Sámediggeráđi oassálasttii sáhkavuoruin symposiaid unnitlohkogielaid ja guovttegielatvuoda ealáskahttima birra. Symposia tematiserui minoritehta gielaid ealáskahttima Eurohpas.

Čoahkkinn Romssa sámeskuvllain

Romssa sámeskuvla lea stáhta skuvla mas lea olles riika sisaváldinguovlun. Romssa sámeskuvla lea 2007 rájes gullan Málavuomi suohkanii, muhto ahte Máhttodepartemeanta juolluda ruđaid skuvlla doibmii bargahanreivve bokte suohkanii. Sámeskuvlla stivra válddii oktavuoda Sámedikkiin skuvlasáhttoortnega rievdeami birra ahte ruovttusuohkanat galget máksit skuvlasáhtu (johtočálus Udir-3-2009). Málavuomi suohkan ja sámeskuvla leat fuolas ahte dán mearrádusas leat váikkuhusat skuvlla ohppiidlohkui. Guhkes gaskkaid geažil ožžot ruovttusuohkanat stuorra sáhttogoluid, ja Málavuomi suohkana mielas šaddá várra nu ahte suohkanat biehttalit ohppiid vázzimis sámeskuvlla. Dát rievdadus buktá danne váikkuhusaid sámi ohppiid vuoigatvuhtii oahpahusas sámegillii ja sámegielas. Ohppiid ruovttusuohkanat rahčet oazžumis sámegielat oahpaheddjiid, go suohkaniidda ii

guoskka váikkuhangaskaoapmeortnet, nugo lea Finnmarkkus ja Davvi Romssas. Sámeskuvla lea láigohan lokálaid sámi mánáidgárdái, mii dál lea heaittihuvvon dan geažil go váilot sámi mánáidgárdeoahpaheaddjit. Sámediggeráđđi lea deaivvadan sámeskuvllain ja Mátlatvuomi suohkaniin golggotmánus ja leat guorahallan ášši. Čoahkkimis sohppojuvvui ahte Mátlatvuomi suohkan sádde reivve Sámediggái mas váldet ovdan sámi mánáid vuogitvuodaid oahpahussii sámegillii ja sámegielas, skuvlasáhtu ruhtadeami ohppiide olggobealde Mátlatvuomi suohkana, sámi oahpaheddjiid ja sámi mánáidgárdefálaldaga váikkuhangaskaoapmeortnega viiddideami. Sámediggi áigu čuovvulit dán ášši eiseválddiid guovdu.

Gulaskuddan skuvlabiirriid rievdademiid birra Romssa suohkanis

Sámediggeráđđi searvvai rabas gulaskuddamii Romssa suohkanis skuvlabiirriid juohkima rievdadusaid birra golggotmánu 24. b. Sámediggeráđđi dovddahii ahte ballá ođđa juohkima váikkuhit sámegieloahpahusa organiseremii Romssa suohkanis ja bivddii Romssa suohkana váldit fuomášupmái sámegieloahpahusa mearrádusainis. Romssa suohkan ja Sámediggi leat soahpan čuovvulit ášši sierra áššin sámegieloahpahusa organiserema birra suohkanis.

Ođđa lahttu Norgga dutkanráđi sámi dutkama prográmmastivrii

Norgga dutkanráđđi (NDR) bivddii čakčamánu Sámedikki evttohit ođđa lahtu sámi dutkama prográmmastivrii. Dálá prográmmastivrra nammadii Norgga dutkanráđđi konsultašuvnnaid vuodul Sámedikkiin 2017 čavčča. Sámediggeráđđi lea evttohan dr.philol Lil Tove Fredriksena UiT Norgga árttalaš universitehtas ođđa lahttun sámi dutkama prográmmastivrii. Norgga dutkanráđđi ii lean skábmamánu 9. b. vel nammadan lahtu.

Regionála dutkanfoanddaid jahkekonferánsa

Sámediggi oassálasttii regionála dutkanfoanddaid jahkekonferánsii čakčamánu 11. ja 12. b. Okta konferánssa fáttáin regiovnnaid dutkanpolitiikhkalaš rolla máhttovuđot Norggas. Sámediggi lea nammadan lahtuid Davvi- ja Gaska-Norgga regionála dutkanfoanddaide, ja doallan jeavddalaš čoahkkimiid čállingottiiguin ovddidan dihtii sámi dutkandárbbuid.

Oahpaheddjiidoahpu ja fidnoovddideami nationála forum

Sámediggi oassálasttii dárkojeaddjin oahpaheddjiidoahpu ja fidnoovddideami nationála foruma čoahkkimii skábmamánu 5. b. Searvevuhta gaskal UHR suorggi, skuvllaid ja mánáidgárddiid lei okta fáttáin. Sámediggeráđđi áigu gulahallama bokte sámi guovlluid UHR surggiin váikkuhit dasa ahte ášahusat váldet sámi skuvllaid ja mánáidgárddiid mielde searvevuhtii.

Universitehta ja allaskuvlaráđđi UHR – oahpaheddjiidoahppu

Sámediggi oassálasttii áicin čoahkkimii golggotmánu 16. ja 17. b. mas earret eará dohkkehedje mánáidgárdeoahpaheddjiidoahpu ođasmahttojuvvon nationála njuolggadusaid, ja ođđa nationála njuolggadusaid duoji ja sámegiela várás. Dás áigu Sámediggeráđđi čuovvulit doibmiidjama gulahallančoahkkimiin ášahusaiguin.

Servodatmihttomearri:

Árbevirolaš sámi guovllu areálat ja luondduresurssat geavahuvvojit ávnnaslaš vuođđun sámi kultuvrra, ealáhusdoaimmaheami ja servodateallima joatkimii ja ovddideapmái

Nordnes-tunealla rahpan

Sámediggeráđđi rabai almmolaččat Nordnes-tunealla Gáivuonas skábmamánu 11. b.

Luondduvalljodat

Mihttomearri:

Luondduvalljodaga suodjaleapmi bidjá nana vuođu sámi kultuvrii ja ealáhusdoaimmaheapmái. Suodjalanguovlluid hálddašeapmi váldá vuođu suodjaluvvon guovlluid árbevirolaš geavaheamis ja dahká vejolažžan joatkit dakkár geavaheami.

Váidojuvvon mearrádus Ruovdesullo akvakultuvrrusttega oktavuodas

Sámediggi fuomášuhttojuvvui mediaođđasa bokte ahte akvakultuvrrusttet lei dohkkehuvvon Ruovdesullui Davvenjárgga gielddas. Manne ášši ii sáddejuvvon Sámediggái gulaskuddamii, lea eahpečielggas, ja dat lea dagahan ahte Sámediggi ii leat buktán cealkámuša. Áššái guoská luossa-, dápmot- ja girjeluoossabiebmanrusttega ásaheapmi, ja Finnmárkku fylkkagiella dagai mearrádusa rusttega hárrái golggotmánu 16. b. 2018. Sámediggi oaivvilda ahte guovllu mearrasámi kultuvrra luondduvuđđosa vuhtiiváldin ii leat govtolaččat deattuhuvvon mearrádusas ja Sámediggi lea skábmamánu 12. b. váidán mearrádusa. Váidagis čujuha Sámediggi dasa ahte dat regionála dorski deatalaš gođđanbáiki lea mearriduvvon biebmanrusttega birra, ja das lea stuorra mearkkašupmi árbevirolaš sámi guollebivdimii. Danne doarju Sámediggi Mearrasámi Árbedieđu váidaga. Viidáseappot dovddahii Sámediggi vuorjašumi biebmanrusttega váikkuhusa ektui rašis ja sakka áitojuvvon luodulussii, guvžái ja vallasii mat gorgnot Strandajoga nammasaš čázadahkii. Sámediggi lea bivdán Finnmárkku fylkkagiella rievdatit mearrádusa ja geassit ruovttoluotta lobi válddidettiin vuhtii mearrasámi kultuvra luondduvuđđosa.

Konsešuvdna Stikkelvika fápmorusttegii

Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnat Oljo- ja energijadepartemeanttain Stikkelvika fápmorusttega birra Aarborten tjieltes, masa departemeanta dál lea addán konsešuvnna. Sámedikkis ledje vuostecealkagat doaibmabidjui. Konsultašuvnnain doalahii Sámediggi vuostecealkámuša ii ge miehtan doaibmabidjui. Sivvan dasa lei vuosttažettiin noađuheamit oktiibuot guovllu boazodollui.

Soabadallan suohkanplána ektui Suorttain

Čađahuvvui soabadallan suohkanplána ektui Suorttain čakčamánu 28. b. Sámedikki vuostecealkámuš Kringelen čievrváldimii sáddejuvvo departementii mearrideapmái Plána- ja huksenlága § 5-6 mielde, Fylkkamanni árvvoštallama vuodul go Norlánda fylkkamanni lea bealálaš áššis ja Romssa fylkkamannis ii leat doarvái báikkálaš máhttu ášši birra. Fylkkamanni gávnnahii ahte ii leat ulbmillaš bidjat sadjásaš Fylkkamanni dán ovttá vuostecealkámuššii.

Čoahkkimis meannuduvvojedje vuostacealkámušat ealáhusulbmilii Vidbukta ja viiddis viessohuksemii Kvalsaukan/Strand, sámi luonddu ja kulturvuđđosa ektui, mas mielde boazodoallu ja deatalaš dálveguhtoneatnamat ja johtolat. Go guoská ealáhusulbmilii Vidbukta, ii háliidan suohkan doahhtalit Sámedikki, Fylkkamanni ja Geaidnodoaimmahaga gáibádusa reguleremis. Suohkan čujuhii čoahkkinreferáhtii doaibmabidjooamasteaddji ja orohaga gaskka áigumuša birra sihkkarastit johtolaga dokko gokko leat unnidan plánaguovllu 40 mihtus 8 mihtui. Sihkkarastin dihtii johtolaga ja luoddaearuid, ja stivret ealáhusulbmiliid daid rámmaid siskkobealde maid vuostecealkámuša oassebealit gáibidit, evttohii suohkan bidjat plánearrádusaid areálaplánas. Soabadallama oktavuodas mearriduvvui ahte vuostecealkámuša eiseválddit galget golmma vahku áigemeari siste addit máhcahusdieđuid plánearrádusaid lasáhusaid dahje rievdadusaid birra, dan áigemeari rájes go ožžot soabadallanreferáhta. Sámediggái lea deatalaš ahte johtolat sihkkarastojuvvo. Fylkkamanni galgá maiddái dán áiggi siskkobealde sihkkarastit ahte plánearrádusat gustojit dan ektui maid areálaplánas sáhttá dahkat.

Go guoská gažaldahkii mii čatnasa viessohuksemii Kvalsaukan/Strand guovllus, de oaivvilda Sámediggi ahte eanet huksemat Kvalsaukan báikkis sáhttet váttásmahttit johtolaga geavaheami. Ollislaš noađuheami árvoštallama vuodul Strand guovllus gos boazodoalus leat dálveguhtoneatnamat lea mearrideaddji deatalaš ahte johtolat sihkkarastojuvvo. Suohkan háliida vihtta ođđa viesu dáláš ássanguvlui, muhto plánarájit sin evttohusas leat viidát dan ektui man unnán viesuide huksen guoská. Šiehtadallamiid maŋŋá lea suohkan ollu unnidan plánaráji ja lea miehtan Sámedikki evttohussii ahte doaibmabiju sáhttá váldit plánii dušše jos orohat suovvá. Sámediggi áigu čuovvulit ášši Kringelen čievrváldimis departemeanttain.

Eaktođasmahttin Guolasjogas

Sámediggi lea sádden Norgga Čáhce- ja Energiijadoaimmahahkii konkretiserema dárbbalaš máhttovuodus ja dárbbuin árbedieđuid ektui vai sáhttá čuvget diliid sámi beroštumiid ektui dán áššis.

5 Ealáhusat

Servodatmihttomearri:

Nana ja juohkelágan ealáhuseallin vuodđun gievrras báikegottiide gosa olbmot háliidit ásahtit.

Čoahkkin ođđa Interreg-prográmmaid birra

Sámediggi oassálasttii čoahkkimii Interreg birra golggotmánu 22. ja 23. b. 2018. Čoahkkima fáddán lei earret eará Sámedikki rolla Interreg-prográmmain. Sámediggi áigu oččodit stuorat ovddasvástádusa ja rolla ođđa Interreg-prográmmain, mat álggahuvvojit 2021.

Vuodđoealáhusat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Vuodđoealáhusat seailluhit sámi kultuvrra, giela ja eallinvuogi.

Boazodoallu

Nammaduvvon Boazodoallólávdegoddi

Sámediggi lea nammadan Boazodoallólávdegotti, mii lea doallan vuosttaš čoahkkima skábmamánu 28.b. 2018, ja dasto fágaseminára boazodoallolága birra skábmamánu 29. b. Boazodoallólávdegotti váldodoaibman lea čielggadit dárbbu rievdadit jagi 2007 boazodoallolága. Lávdegoddi galgá erenoamážit čielggadit erohusa gaskal priváhtarievttálaš stivrema ja almmolašrievttálaš hálddašeami, árvoštallat siidaosiid dili, ja geahčadit lágaid boazologu ektui. Lávdegottis leat ovcci lahtu maid Sámediggi ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvi (NBR) leat nammadan. Eanadoallo- ja

biebmodepartemeanta ii háliidan nammadit lahtuid lávdegoddái.

Konsultašuvnnat láhkarievdadusaid birra

Sámediggi ja Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta leat konsulteren rievdadusaid birra boazodoallolágas čuovvovaš surggiin: ulbmilparagráfa rievdadeapmi nu ahte ekologalaš ceavzilisvuohta vuoruhuvvo, ásahtit láhkavuođu bohccuid bákkolaš oktagasmerkemii ja rahpat dan vejolašvuođa ahte dieđut ovttaskas boazodoalli boazolohku lea olámuttus earáide ealáhusas. Sámediggi dovddahii dárbbu ollislaččat geahčadit boazodoallolága, muhto dan ii háliidan EBD. Departemeanta láchčá proseassas bihtáid mielde juohkimiid. Bealit eai soahpan ovttage čuoggás.

Duoddarii-prošeakta

Duoddarii-prošeakta álggahuvvui 2016:s ja Sámediggi lea prošeavtta stivrenjoavkkus. Prošeaktaáigodat nohká 2018:s, muhto stivrenjoavku sávvá ahte prošeakta jotkojuvvo boazodoallošiehtadusa bokte. Prošeavtta ulbmil lea ásahtit oahppan- ja fuolahusvuđot fáldadaga boazodollui, ja dál leat juo ollu bearrašat mat leat ásahan dahje leat ásaheamen dakkár bálvalusfáldadagaid.

Nammadeapmi boazodoallostivrii

Sámediggi ii áiggo nammadit ovddasteddjiid boazodoallostivrii. Dál ii sáhte ovdamearkka dihtii Sámedikki áirras jođihit boazodoallostivrra. Sámediggeráđis lea leamaš čoahkkin stáhtaráđiin Bård Hoksurd:in mas Sámediggi earret eará válddii ovdan čuolmma boazodoallostivrra ektui. Sámediggi dagai čielggasin stáhtaráđđái ahte Sámediggi lea gearggus nammadit ovddasteddjiid dalán go departemeanta ja Sámediggi sohpet láhkarievdadusproseassa sihkkarastin dihtii sámi váikkuhanfámu.

Čoahkkin Tydal suohkaniin

Sámedikki presideanta deaivvadui politihkalaš jođihemiin, sátnejođiheaddji bokte, Tydal suohkanis golggoamánu 3. b. Trøndelága fylkkamanni ovddasteaddjit ledje maiddái mielde čoahkkimis, man fáddán lei gulahallan ja gulahallanarenat boazodoalu ja eanadoalu várás guovllus.

Guolástus

Šiehtadallamat guolástanmuddemiid hárrái

Sámediggi lea šiehtadallamin guolástanmuddemiid hárrái 2019 várás. Sámediggi lea čuovvulan dievasčoahkkinmearrádusa ahte ásahtit Sámi guolástanvuoigatvuođaguovllu mii lea ođđa doaba sámi guovlluid guolástanhálddašeamis. Sámediggi lea maid gáibidan ahte galgá áshuvvot sierra fálesearri sidjiide geat ássat Sámi guolástanvuoigatvuođaguovllus nu mo dievasčoahkkin lea mearridan.

Čoahkkin Norgga-Ruošša guolástuskommišuvnnain

Sámediggi oassálasttii oktasaš Norgga-Ruošša guolástuskommišuvnna jahkásaš čoahkkimii golggoamánu 15. b. rájes golggoamánu 18. b. rádjai. Sámediggi ovddidii dievasčoahkkinevttohusa ahte hálddašit davviguovlluid guollemáddodagaid hálddašannjuolggadusaid vuođu. Kommišuvdna mearridii earret eará ahte ii galgga leat šákšabivdu 2019:s.

Islándda galledeapmi

Arctic Circle konferánssa oktavuodas Reykjavikas (geahča sierra čuoggá Arctic Circle birra 9. kapihtalis) galledii sámediggepresideanta ja Sámediggeráđđi Islándda guolástusaid golggoamánu 22. ja 23. b. 2018. Sámediggeráđis ledje čoahkkimat earret eará islándalaš smávvaanasguolásteddjiiguin, guolleindustriijafitnodagaiguin, Guolástusdepartemeanttain ja singuin geat vuvdet guliid olgoriikii. Áigumuššan lei oahpásmuvvat Islándda guolástuspolihkkii ja gullat mo Islándda guolástusa struktureren lea doaibman. Islándalaš smávvaanasguolásteaddjit ballet ahte smávva fatnasat guhkit áiggi vuollái jávket, ja ahte stuorra fatnasat main lea kapitála duogábealde ja sáhttet oastit dahje láigohit vuoigatvuođaid, váldet Islándda guollesurssaid. Oahppomátki lea buorre vuođu Sámediggái árvoštallat boahttevaš Norgga guolástuspolihka.

Seamma mátkkis lei Sámediggeráđis golggotmánu 23.b. čoahkkin mátkeealáhusain mas Iceland Tourist Board ja Iceland Tourism Cluster muihtaledje mátkeealáhusaid ovdáneami birra Islánnas.

Boraspiret

Boraspirepolitiikka ođđa sámi bargojoavku

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) lea nammadan bargojoavku mii galgá bargat ráđjarasttideddji ovtasbarguin boraspirepolitiikka ektui. Joavkkus leat golbma politiikkalaččat válljejuvvo lahtu sámedikkiin, ja joavku jođiha Ruota beale Sámedikki ovdasteaddji. Sámediggeráđđi oassálasttii bargojoavku vuosttaš čoahkkimii mii dollojuvui Anáris, Suomas.

Árbediehtoseminára boazodoalu ja boraspiriid birra

Sámediggeráđđi lea ovtasráđiid Birasdirektoráhtain ja Norgga Boazodoallosámiid Riikaserviin (NBR) mearridan sirdit árbediehtoseminára boazodoalu ja boraspiriid birra boahhtejahká. Seminára dollojuvvo njukčamánu 19. – 20. b. 2019.

Čoahkkin regionála boraspirelávdegottis

Sámediggeráđđi oassálasttii Romssa ja Finnmárku regionála boraspirelávdegotti čoahkkimii golggotmánu 12. b. Sámediggeráđđi muihtalii čoahkkimis Sámedikki boraspirepolitiikka birra. Sámediggeráđis lea leamaš dán áigodagas oktavuoha boraspireiseválddiiguin ja ealliid eaiggádiiguin dan ektui go gumpe lea fallehan sávzzaid ja bohccuid Kárášjogas, ja lea cealkán ášši birra medias.

Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvohákan ja ođđaásaheamit

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Ásahandávjodat lagabus Norgga gaskameari ollislaččat ja 2 % ahtanuššan fitnodaga nammii.

Sámi mátkeealáhus - prošekta

Sámi perspektiiva turismaealáhusas Romssas

Sámediggeráđis lei čoahkkin Romssa sátnedođiheddjiin golggotmánu 1. b., mas sámi perspektiiva giedahallojuvui go guoská lassáneami turismii Romssas. Boađusin lea ovtasbargu gaskal Sámedikki ja Romssa suohkan das ahte fuolahit sámi kultuvrra mátkeealáhusa oktavuodas. Galgá ráhkaduvvot ovdaprošekta mii kárte dálá dili ja analysere sávvojuvvo boahtevaš dili. Ovtasbargu almmuhuvvo semináras Romssas guovvamánu 2.b. 2019. Sámedikki áigumuš lea fievrridit dán ovtasbarggu bohtosa eará gielddaide boahteáiggis.

Sámi mátkeealáhusa sertifiseren

Sámi Parlamentáralaš Ráđđi (SPR) čállá iežas doaibmaplána sámi mátkeealáhusa birra ahte mátkeealáhusdoaimmaheddjiide, geat bohtet olggobealde sámi guovlluide doaimmahit turisma, lea

dárbu ráhkadit ja ovdanbidjat etihkalaš njuolggadusaid/rávvagiid das mo sámi kultuvrra mánggabealatvuodáinis buoremusat sáhtá oahpásmahttit, vuovdalit ja geavahit positiiva vugiin turismmas. Dat lea čuovvuluvvon oktasaš čoačkimiin masa buot golbma sámedikki oassálaste, ja masa Norgga bealde Sámediggi válddii álgaga. Čoačkima boađusin lea ovtasbargu sámi mátkeealáhusa oktasaš sertifiseremiin. Oktasaš interreg-ohcan galgá sáddejuvvot 2019 álggus.

Dutkanprošeakta sámi mátkeealáhusaid birra

Sámediggi oaiivvilda ahte dárbbasuvvo ollu eanet máhttu sámi mátkeealáhusaid birra, ja lea vuolggahan bargobáji dutkiide Davvi universitehtas ja UiT Norgga ártkalaš universitehtas ja sámi mátkeealáhusdoaimmaheddjiide ja oassálastán dasa. Sámediggi háliida álggahit dutkanprošeavtta daid dárbbuid vuodul maid suorgi ieš jearaha. Prošeavtta boađus galgá leat ohcan dutkanráđđái mas ohcanáigemearri lea 2019 cuorománnu.

Duottar Stobut-prošeavtta vuosttaš čoaččkin

Skábmamánu 2018 doalai prošeakta «Duottar Stobut» (DS) vuosttaš čoačkima. DS-prošeakta guoská Jergula, Šuoššjávrra, Joatkka, Vuolit ja Bajit Mollešjoga ja Gárdina duottarstobuide Finnmárkkus. Das galgá dálá dilli ja sávvojuvvon boahktevaš dilli analyserejuvvot. Boahtte lávkin áigu Sámediggi oazžut mielde eanet oassálastiid nu go Finnmárkkuopmodaga (FeFo), guoskevaš gielddaid ja fylkkagieldda. Dán barggu bohtosa sáhtášii fievrredit eará duottarstobuide Sámis.

Johtit oassálastiid čoaččkanepmi

Johtit oassálastiid várás lágduvvui čoaččkanepmi Áhkánjárggas, Norgga vásáhuskonferánssa oktavuodas golggoamánu 30. ja 31. b. Oktiibuot 27 fitnodaga serve. Sámi perspektiiva doaimmaid rukses árpun miehtá prográmma. Oassálastit gallededje Várdobáikki ja Gállogietti olgomusea, gos besse gullat dan birra mo sámi kultuvra lea ealáskan báikkálaččat.

Hutkás ealáhusat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Eanet sámi kulturealáhusbargit mat buvttihit gievrras ja gánnáhahtti kulturealáhusfitnodagaid main lea stuorát birgenmunni.

Hutkás Gielda-prošeakta

Sámediggi álggahii Hutkás Gielda-prošeavtta Guovdageainnus čakčamánu 25.b. gos lágduvvui bargobáddi dahje “hutkás kafea” suohkana hutkás ealáhusain. Maŋŋá lágduvvui ođđa sullasaš bargobáddi. Badje 20 olbmo serve dáidda čoaččkanemiide. Sámedikkis leat maid leamaš čoaččkimat suohkanhálddabusain ja sátnedođiheddjiin mas fáddán lei hutkás ealáhus. Hutkás Gielda-prošeakta lea áidnalunddot mángga siva geažil: dat čađahuvvo viehka oanehis áigodagas ja áigumuššan lea ovddidit ja álggahit doaimbajuid, maid ealáhus ieš lea vuoruhan deatalažžan. Muhtun dain doaimbajui lea earret eará suorgedaivvadeamit, promoterenfilbma Guovdageainnu hutkás ealáhusa birra ja podcast-ráidu suohkana hutkás ealáhusdoaimmaheddjiid birra. Sámediggi álggaha Hutkás Gielda-prošeavtta Deanu gielddas álgo geahčen 2019, kártenbargguin 2018 lohpageahčen.

Ovtasbargu Sámi allaskuvllain dutkanprošeavtta birra

Skábmamánu 2018 sáddejuvvui ohcan dutkanráđđái ovtasbargoprošeavtta birra gaskal Sámedikki ja Sámi allaskuvlla. Sámediggi eaiggáda prošeavtta ja allaskuvllas lea fágalaš ovddasvástáduš ovdaprošeavttas. Áigumuš lea virgádit prošeaktajođiheddji Sámi allaskuvllii ovdaprošeaktabargui golmma mánnui. Ovdaprošeavtta čuolbmačilgehussan lea mearriduvvon: Sáhtá go ráhkaduvvot sierra sámi kulturvuđot innovašuvdnavuogádat? Bohtosat das galget leat vuodđun váldoprošeaktaohcamii

duțkanráđđái.

Duodji

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Eanet duojárat geain duodji lea ealáhussan.

Duodjeinstituhta – njuolggá doarjja

Sámediggi áigu 2018:s álggahit Duodjeinstituhta ja Duodjeinstituhta vuollásaš bagadusortnega evaluerema. 500 000 ru lea várrejuvvon dasa. Sámediggi lea ráhkadan gilvovuđu, ja áigemeari loahpas čakčamánu 3.b. 2018 ledje bohtán guokte fáaldaga. Sámediggi válljii Telemarkforskninga fáaldaga ja šiehtadus áššebeliid gaskkas galgá vuolláičállojuvot lagamus bohteáiggis. Duodjeinstituhta evalueren álggahuvvo juovlamánu 3. b. 2018 ja loahpahunvu njukčamánu 1. b. 2019.

Duodji ealáhussiehtadus

Šiehtadallanbealit Sámediggi, Duojáriid Ealáhusearvi ja Sámiid Duodji sohpe šiehtadallančoahkkimis golgotmánu 5.b. 2018 ođđa ealáhussiehtadusa duodjái 2019 várás. Evttohuuvui 7,2 miljon ruvdnosáš rámma juolludemiide sámediggebušehta bokte duodji ealáhussiehtadussii 2019 várás. Muđui čujuhuvvo sierra áššái Sámedikki juovlamánu 2018 dievasčoahkkimis. Ealáhussiehtadus lea ráhkaduvvon duodjeealáhusa várás ja addá maiddái vejolašvuđu ahte árbevirolaš duojárat sáhttet ohcat doarjaga. Duodjeregistára heaittiheapmi lea álggahuvvon.

6 Kultuvra

Servodatmihttomearri:

Ealli ja girjás sámi dáidda- ja kultureallin mas lea buorre kvalitehta.

Stuorradiggedieđáhus kultuvrra birra

Sámedikkis lea guhká leamaš buorre gulahallan Kulturdepartemeanttain bohteavaš stuorradiggedieđáhusa oktavuodas kultuvrra birra. Sámediggi lea addán árvalusaid sámi dáidagii, kultuvrii ja gillii, ja kultuvrra eará áššesurggiide. Bohteáiggis bohtet eanet stuorradiggedieđáhusat ja eará proseassat iešguđet kultursurggiin, maidda Sámediggi galgá oassálastit.

Sámediggi attii maid árvalusaid Kulturdepartemeantta raportii kártemis sámi dáidaga ja kultuvrra vejolašvuodaid. Áigumuš raporttain lei čájehit guđe áššehusat mat dál oahpasmahttet sámi dáidaga ja kultuvrra ja kártet daid vejolašvuodaid mat gávdnojit.

Mari Boine gudnedoavttirin

Sámediggeráđis lei ovddastus dilálašvuodas gos Mari Boine nammaduvvui gudnedoavttirin UiT Norgga ártkalaš universitehtas čakčamánu 26. b. Mari Boine nammaduvvui gudnedoavttirin dan sivas

go guhká lea bargan sámi musihka ja kultuvrra ovddidemiin.

Synnøve Persenii addojuvvon St.Olav orden-bálkkašupmi

Sámediggeráđis lei ovddastus Kommandør av Den Kongelige Norske St. Olavs Orden nammasaš bálkkašumi juohkimis govvaáiddárii ja girječállái Synnøve Persenii. Son oačču bálkkašumi gudnin go lea ángirit bargan servodatávkálaččat norgga ja sámi kultuvrra ektui.

Sámi Dáiddačehpiid Searvvi (SDS) 40-jagi čalmmusteapmi 2019:s

Sámedikkis lei čoahkkin Sámi Dáiddačehpiid Servviin searvvi plánaid birra lágideapmi viiddes čalmmusteami sin 40-jagi birra organisašuvdnan. Čalmmusteapmi galgá lágideapmi Álttás skábmamánu 2019, ja organisašuvnna áigumuš lea lágideapmi 40-jagi čalmmusteami sidjiide gudnin geat nealgudedje iežaset Stuorradikki olggobealde Oslos.

Bovdehus Venice biennale 2019 lágideapmái

Sámediggi lea guhká bargan ovtta Office of Contemporary Arts, Norway (OCA):in, mii oččoda visuála dáidaga Norggas šaddat riikkaidgaskasažžan. OCA váldán mángga eará álgaga sámi dáidaga oktavuodas, earret eará Máze House ja Documenta 14 ásaheami. Sámediggi lea bovdejuvvon

Venice biennale 2019 lágideapmái. Okta áigumušain lea oainnusmahttit álgoálbmotdáidaga, mii maŋimus jagiid lea vásihan riikkaidgaskasaš vuottu. OCA háliida earret eará ovttaštahttit daid lávddiid mat čájehit álgoálbmotdáidaga, ja háliida ahte Sámediggi galgá leat ovddastuvvon. Presideanta ja Sámediggeráđi leat mielas oassálastit Venice biennale 2019 lágideapmái.

Báddáđjo Eurohpá jagi 2024 kulturoaivegávogin

Sámediggi vástidii oanehaččat Báddáđjo suohkana ohcanevttohusii ahte šaddat Eurohpá kulturoaivegávogin. Sámediggi dovddahii vuot man deatlaš dat lea ahte oažžut Nordlándda sámi ásašusaid mielde dán bargui, ii ge kommenteren ohcama earkilčuoggaid.

Buorit rámmaeavttut sámi dáiddáriidda

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi dáidda mii ovddida, iskkada ja hástala sámi kultuvrra

Dáiddárkonferánsa – konferánsa

Sámedikki Dáiddárkonferánsa 2018

Sámedikki Dáiddárkonferánsa 2018 lágideapmi ovttas Sámi Dáiddarráđiin Sámedikki Kárášjogas golgotmánu 10. ja 11. b. Dán jagi fáddán lei biras ja dáidda, váldodeaddu biddjojuvui visuála dáidagii ja filbmii. Prográmmas ledje dáiddalaš oasit ja sáhkavuorut mat ledje vuodđun buriid digaštallamiidda. Dán jagi čalmmustahttojuvui Dáiddaskuvla ja oahppit besse muitalit iežaset birra ja čájehit iežaset dáidaga. Konferánsas gudnejahtii Sámediggeráđi dáiddára Synnøve Persena, geasa dán čavčča geigejuvui Norgga kulturráđi gudnebálkkašupmi ja St.Olava ánsomedálla. Konferánsii serve badjel 50 dáiddára, politihkkára ja iešguđet dáiddárásahusaid ovddasteaddji.

Viidásat ovttasbargu Kulturtanken nammasaš etáhtain

Kulturtankenis lea 3-jahkásaš prošeakta mii áŋgiruššá sámi dáidagiin ja kultuvrrain, ja dán giđa čađahuvvui álggahankonferánssa. Sámedikkis leat leamaš čoahkkimat Kulturtankeniin maŋŋá konferánssa. Kulturtanken háliida ásahit resursajoavkku mii galgá bargat viidáseappot proseassain man ulbmil lea oažžut eanet sámi dáidda- ja kultursisdoalu riikka skuvllaide. Sámedikki árvalusas lea nammalista maid lea ráhkadan ovttas siviila sámi servodagain, maid Kulturtanken sáhtá geavahit go čohkke dan joavkku. Sámediggi lea evttohan ahte sámi lahtut váldojuvvojit mielde resursajovkui kulturárbbi várás.

Sámi kulturásahusat sámi kultuvrra gaskkustan- ja vásihanarenan

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

- Nana sámi ásahusat mat hálldašit, gaskkustit ja ovddidit sámi dáidaga, kultuvrra ja historjjá.

Máze sierra duođastanguovddáža stáhtus

Sámedikkis lea leamaš čoahkkin RiddoDuottarMuseat (RDM):in Máze duođastanguovddáža viidáseat proseassa birra. RDM ii lean bidjan dan bušeahtadárkun 2019:s, ja eahpidii iežas rollas dán barggus, erenoamážit nu mo eavttut ledje biddjojuvvon. Sii háliidedje ođđasit bargat guovddáža sajustemiin ja sii dovddahedje ahte dálá bušeahtta- ja bargoveahkadilli dahká viidásat áŋgiruššama dáinna guovddážiin hástaleaddjin. Sámediggi árvalii vejolašvuođa ásahit guovddáža seamma lanjaide go Máze House – Máze Dáidda Siida vuolggasadjin, masa RDM lei mielas. Office of Contemporary Arts, Norway (OCA), mii lea Máze House ásaheami duogábealde ja mii galgá šaddat iehčanas vuodđudussan, lea mielas oktasaš lanjaid geavaheapmái. Hástalussan lea oažžut vihtta miljon ruvdnosat ruhtadeami Máze Housii, muhto OCA bargá čovdosiiguin.

Teáhterat

Doarjjaortnega mihttomearri - Teáhter:

- Ásahuvvon sámi teáhterat sáhttet ovdánit dáiddalaččat, buvttadit lávdedáidaga alla dásis ja sáhttet johttit lávdedáidagiin mii addá kulturvásihusaid ja oainnusmahtá sámeielaid

Beaivváš Sámi Našunálateáhtera ođđa teáhtervistti stáhtus

Sámediggi lea vuordimin Kulturdepartemeantta ja Máhtto departemeantta ođđa bargamuša Statsbyggii maŋŋá geassemánu 2018 mearrádusa ahte bidjat Sámi joatkkaskuvlla ja Beaivváš Sámi

našunálateáhtera seamma vistái, vuodđun viidásat plánemii.

Museat

Doarjjaortnega mihttomearri - Museat:

Fágalaččat nana sámi museat mat gaskkustit, hálldašit, dutket ja ođasmahttet sámi kulturárbbi.

Saemien Sijte stáhtus

Saemien Sijte lea Ráđđehusa stáhtabušeahhtaevttohusas ožžon álggahanjuolludeami. Ođđa visti vurdojuvvo leat gárvis 2021:s.

Bihtánsámi museadoaibma

Sámediggeráđđi doalai dán jagi borgemánus čoahkkima Duoddara Ráfes Báidáris mas bihtánsámi museadoaibma lei fáddán. Čoahkkimii oassálaste Duoddara Ráfe, Dállágádden, Bihtánsámi museasearvvi, Árrana ja Sálttu bihtánsámesearvvi ovddasteaddjit. Sámediggi lea dán áigodagas čuovvulan dan hálldahuslaš čoahkkimis Duoddara Ráfiin. Sámediggeráđđi áigu čuovvulit gulahallama viidáseappot guoskevaš oassálastiiguin dainna áigumušain ahte árvvoštallat bihtánsámi museadoaimma organiserema. Ráđi áigumuš ii leat rievdadit nannejuvvon ovttadagaid, muhto sáhtášii árvvoštallat mo sáhtá sihkkarastit stuorát mielváikkuhanfámu guovllu museadoibmii bihtánsámi bealis.

Oassálasttii seminárii «Displaying the Samis»

Sámediggeráđđi oassálasttii seminárii «Displaying the Samis» maid UiT Norgga ártkalaš universitehta lágidii golggotmánu 10. ja 11. b. 2018 Romssas. Seminára čalmmustahtii ođđa máhtu museaid dutkamis ja gaskkusteamis, ja museaid rolla sámi servodagas. Oassálastit ledje boahtán olles Sámis lassin riikkaidgaskasaš álggaheddjiide. Sáhkavuorustis juogadii Sámediggeráđđi vásáhusaid sámi museasuorggi ovddideamis. Maŋŋágo Sámediggi válddii badjelassas politihkalaš ja hálldahuslaš ovddasvástádusa sámi museain 2002:s, lea Sámediggi dál dat sámi museaid deahtaleamos eaktudeaddji Norggas. Riikkaidgaskasaš iešmearridanvuoigatvuođa ovddideami vuođu lea iežas kulturhistorjjá hállden ja vuoigatvuohta hálldašit iežas kulturhistorjjá dán ovddasvástádusa guovddášis.

Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat – njuolggá doarjja

Doarjjaortnega mihttomearri - Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat:

Sámi áhusat leat deahtalaš resurssat sámi dáiddáriidda ja kulturbargiide.

Proseassa Sámi viesu ásaheapmi Romsii

Sámediggeráđđi lei bovdejuvvon čoahkkimii Gáisi giellaguovddášii Romsii golggotmánu 26.b, mas plánat Sámi viesu ásaheami, eaiggátvuođa, doaimma ja ruhtadeapmi geahčaduvvojedje. Sámedikki bealis oassálasttii hálldahus mii čilgii Sámedikki ruhtadanvejolašvuođaid. Čujuhuvvui maiddái ahte

ruhtadanplána gaskal dakkár vejolaš ruhtadeddjiid go Sámedikki, suohkana ja fylkkasuohkana berrešii lea eanet dássásaš.

Sámi girjjálašvuohta ja mediat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi girjjálašvuohta mas lea buorre kvalitehta almmuhuvvo ja oahpásmahttojuvvo ja buktojuvvo olámuddui.

Digaštallanseminára fáttáin «Mii lea sámi girjjálašvuohta?»

Sámediggeráđđi oassálasttii čakčamánu 20.b. Romssas digaštallanseminárii fáttáin «Mii lea sámi girjjálašvuohta?», maid Norsk forfattersentrum lágidii. Digaštallamis gieđahallojuvvojedje dakkár čuolbmačilgehusat go mii lea sámi girjjálašvuohta ja maid mearkaša leat sámi čállin. Sámediggeráđđi čilgii Sámedikki girjjálašvuođapolitihka ja digaštalaí fáttá birra ovttas Sigbjørn Skádeniin ja Kristin Bjørnain.

Kulturráđi girjjálašvuođaossodat galledii Sámedikki:

1. Sámedikkis lei čoahkkin kulturráđiin Sámedikki girjjálašvuođapolitihka birra, mas Sámediggi mitalit Sámedikki doarjjaortnegiid birra ja girjjálašvuođačilgehusa birra.

Sámi mediat

Doarjjaortnega mihttomearri – sámi mediat:

Sámi mediat mat buktet servodatáŋggirdeami.

Čilgehus sámi mediaid birra

Sámediggeráđđi lea gárvvistan čilgehusa sámi mediaid birra, mii ovddiduvvo dievasčoahkkimii juovlamánu digastallamii. Čilgehusas gieđahallojuvvo Sámedikki rolla sámi mediaid ektui, ja das oaidná sámi mediafálaldagaid, hástalusaid ja vejolaš áŋgiruššansurggiid. Sámediggeráđđi bovdii árat dán čavčča mediaid ja eará oassálastiid geat beroštit fáttáin mat gusket sámi mediaide, árvalusčoahkkimii. Oassálastit besse buktit árvalusaid deatlaš hástalusaide ja eará guoskevaš fáttáide, ja nu ožžo vejolašvuođa váikkuhit Sámedikki boahtevaš mediapolitihkkii. Sámediggi lea maid deaivvadan Sámi journalistaserviin ja Sámi allaskuvllain árvalusčoahkkimis dán fáttá birra.

Čoahkkin Sámi Ođasmagasiinnain

Sámediggeráđis lei čoahkkin Sámi Ođasmagasiinnain golggotmánu 30.b. Kárášjogas, magariinna sávaldaga vuođul. Sámi Ođasmagasiinna ovddasteaddjit muiteledje magariinna doaimma, ruhtadeami, hástalusaid ja viidásat plánaid birra. Sii háliidedje maid gullat vejolašvuođaid birra beassat Sámedikki njuolggadoarjjaortnegii sámi mediaid várás. Sámedikki bealis ii addon mihkkege lohpadusa das, muhto sii ávžžuhuvvojedje fas ohcat prošeaktaruđaid, maid sii leat ožžon dán jagi ge. Čujuhuvvui maddái Sámediggeráđi čilgehussii sámi mediaid birra, mii galgá leat láidesteaddjin boahttejagiide.

Sámi valáštallan

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Juohkelágan valáštallandoaimmat.

Sámi valáštallama ođđasisorganiseren, maid Sámediggi álggahii čilgehusa oktavuodas sámi valáštallama birra 2015:s, lea dál loahpahuvvomin. Čakčamánu 15. ja 16. b. oktasaščoahkkimis Guovdageainnus masa SVL-N, FA Sápmi ja SHL ovdasteaddjit oassálaste, sohppojuvvui ođđa organiseren ođđajagimánu 1.b. 2019 rájes. Konsuleantafitnodaga Noodt & Reiding Harriet Steinkjer Nystu bokte lea leamaš bálkáhuvvon olggobealde konsuleantan ođđasisorganiserenprosessii. Ođđa goavdeorganisašuvnna njuolggadusat leat dohkkehuvvon, ja plána lea biddjojuvvon golbma gullelaš sierralihtu vuodđudeapmái. Sierralihtu čuoigama, bođuvaláštallama ja njoarosteamii várás leat vuodđuduvvon. FA Sápmi registrerejuvvo sierralihtun spábbačiekčamii. Plána lea biddjojuvvon sierralihtu vuodđudeapmái heargevuodjima várás, mas váilot dušše bienat ovdal go sierralihtu sáhtá vuodđuduvvot. Ođđa goavdeorganisašuvnna namman lea mearriduvvon Sámi Valáštallan Lihtu/Samisk idrettsforbund (ovdalis Sámiid Valáštallan Lihtu-Norga/Samenes idrettsforbund-Norge). Sierralihtuid namat eai leat loahpalaččat mearriduvvon, muhto sohppojuvvon lea geavahit Sápmi namain, mas ovdamearkka dihtii spábbačiekčama sierralihtu háliida doalahit iežaset nama. Ođđa goavdeorganisašuvnna stivrras galget leat guhtta áirasa, guokte juohke sierralihtus. Stivra galgá leat dievaslaš, ja doaimmas maŋŋá SVL-N jahkečoahkkima, mii dollojuvvo juovlamánu 8. ja 9. b. 2018.

7 Kulturmuitosuodjalus

Servodatmihttomearri:

Sámi kulturárbi bidjá eavttuid buot plánemiidda ja sisabahkkemiidda.

Sámi kulturmuitosuodjalusa rámmaeavttut

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Sámedikkis lea formála hálddašánváldi sámi kulturmuittuin kulturmuitolága vuodul.

Láhkarihkunváidima stáhtus Kalleholmen nammasaš báikkis Vuogaid suohkanis,

Sámediggi váiddii geassemánus 2018 kulturmuitolága rihkkuma Kalleholmen nammasaš báikkis Vuogaid suohkanis, Lofuhtas. Láhkarihkun lei automáhtalaččat ráfáiduhttojuvvon arkeologalaš kulturmuittu roggan, almmá lobi haga kulturmuitoeiseváldiin. Guoskevaš kulturmuitobáikái gullá dálločopma, goahtesadji ja dološhávdii. Báiki lei ovdal dakkár kulturbiras kultureanadagas mii ii lean lihkahuvvon, ja duođašta dakkár áigodaga go sápmelaččat doaimmahedje guolásteami lotnolasat šibitdoaluin dahje boazodoaluin, ja go sii sirddašedje iešguđet jahkeáigodatorohagaid gaskkas rittuin. Borgemánus 2018 dieđihedje politijat Sámediggái ahte ášši lea heaittihuvvon go dutkama vuolde eai leat boahán doarvái dieđut mat sáhttet identifiseret vearddahkki. Lea nationála mihttomearrin ahte kulturmuittuid massin galgá leat nu uhcci go vejolaš. Juohke kulturmuitoláhkarihkun lea duođalaš hástalus dán nationála mihttomearrái, erenoamážit daid automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittuid hárrái maidda Sámediggi lea hálddašaneiseváldi. Njuolggadussan lea ahte juohke kulturmuitoláhkarihkun váidojuvvo, ja vaikke vel eatnašat heaittihuvvojit, de lea dattetge deatalaš

Sámediggái hálddašaneiseváldin ahte rihkkumat váidojuvvojit. Sávvamis dat lea eastadandoaibma guhkit áiggi vuollái. Danne váldá Sámediggi politiija heaittiheami diehtun.

Dárkilis muddenplána Arctic Centera vuolit oassái, Romssa suohkanis

Sámediggi lea čađahan gieddeberggu ja addán cealkámuša 1875 plánii, dárkilis muddenplána Arctic Centera vuolit oassái Hákøybotn nammasaš báikkis Sálliris Romssa suohkanis. Plánaáššis lea guhkes ovdahistorjá, gitta 1980-lohkui maŋas guvlui. Oassi ovdahistorjjás čilgejuvvui Sámediggeráđi dieđáhusas dievasčoahkkimii geassemánu 2018. Sámediggi lea dán geasi vuđolaččat duođaštan dan stuorra boazodoallosámi geasseorohaga mii lea Rávdnjevákkis. Sámediggi lea dán rádjai registreren 43 kulturmuittu mat leat jagis 1917 dahje boarrásat, ja mat danne leat automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittut. Dan guovllus lea Sámediggi gávdnan hui ollu goahteorohagaid gos leat stuorra, bures seilon goahtesajit, smávit duktásajit áittiid, árraniid, čiegáid ja čáhcegálduid maŋis. Orohagaid gaskkas leat boares boazogárdesajit juoguhis avádahkan. Kulturmuittut duođaštit bures seilon sámi orohaga, mas geavahanáiggi loahpa geahčen ásse sullii 70 olbmo. Orohagas lei ássan gitta 1923 rádjai go siida bággejuvvui fárret Ruttii jagi 1919 Norgga ja Ruota gaskasaš boazoguohtunkonvenšuvnna geažil. Sámediggi oaivvilda ahte dát kulturmuittut oktan jearahallamiiguin duođaštit deatalaš historjá áiggis ovdal bággo fárrema. Arctic Center, mii háliida hukset birrajagi mátkeealáhusrusttega oktan čierastanluohkáiguin, hoteallain ja bartaiguin báikái, bilida ja hehpe oahpes ja registrerejuvvon kulturmuittuid huksehus- ja rusttetplánaid bokte. Danne lea Sámediggi ovddidan vuostecealkámuša dárkilis muddenplánii. Sámediggi áigu čuovvulit dán vuostácealkámuša ja plánaášši dábalaš vuogi mielde, daid dábalaš meannudanprosedyraid bokte mat gusket plánaáššiid vuostecealkimiidda.

Dispensašuvdna kulturmuitalága mearrádusain – Dønnesfjord bieggafápmorusttet

Sámediggi lea maiddáin dán jagi čađahan báikediđoštallama Dønnesfjord bieggafápmorusttega oktavuoda Ákŋoluovtta gielddas. Bieggafápmorusttet oaččui konsešuvnna 2013:s, muhto huksen ii álggahuvvon ovdal dán jagi. Báikediđoštallama oktavuodas registrerejuvvojedje 27 ođđa kulturmuitaláiggi. Eatnašat dáin báikkiin leat iešguđetlágan urat/hálteurat ja eará geađgeráhkadusat, muhto maiddáin muhtun orohagat oktan árraniiguin ja goahtesajiiguin. Ii dattetge guoskka oktage plánejuvvon doaibmabidju njuolggá oahpes ja registrerejuvvon báikkiide, muhto doaibmabijut gusket eahpenjuolggá golmma báikái go dat leat lahka bieggafápmorusttega buktingeainnuid dahje daid oktavuodas. Dat guoskkahuvvojit nu sakka ahte lei dispensašuvdnameannudeapmi kulturmuitalága mearrádusaid vuodul dárbbášuvvui dáid báikkiid várás. Riikkaantikvára, mii lea dispensašuvdnaeiseváldi kulturmuitalága vuodul, čujuhii ahte plánejuvvon doaibmabijut hehpejit heivemeahttumit guovllu kulturbirrasa oppalaččat, vaikke vel eai guoskka eanjkilkulturmuitaláguin njuolggá. Go konsešuvdna bieggafápmorusttegi lea addojuvvojuo, de oaidná Riikkaantikvára dattetge dárbbu oazžut heivvolaš geainnuid sihke bieggafápmorusttega huksemii ja doaimmaheapmái, ja dan geažil addojuvvui ge dispensašuvdna, muhto dainna eavttuin ahte guoskkahuvvon báikkid galget merkejuvvo bures eai ge biliduvvot rusttethuksemii oktavuodas.

Sámi kulturárbbi oainnusmahttin

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi kulturmuittut leat vuodđun máhtto- ja árvoháhkamii.

Sámi kulturbirrasiid diksun ja láchčín

Sámediggi lea bargan viidáseappot sámi kulturbirrasiid dikšun- ja láchčínprošeavttaiguin. Guokte prošeavtta Raavrhvijkkes ja Sáltoduoddaris leat dál gárvvistuvvon belohakkii Riikkaantikvára ruhtademiin. Sarinatangen nammasaš báikkis Raavrhvijkkes lea sámi orohat ja bivdorokkit galbejuvvon. Galben čájeha sámi ássama báikkálaččat 1800-logus Rørviken nammasaš dálle vuolábealde. Goahtesajit ja návetoahtti duođaštit čielgasit sámi leahkima das. Sámediggi lea ovdal ruhtadan ássangoađi ja áitti ođđasihuksema báikái. Buohkanassii lea Sarinatangen kulturbiras nannen báikkálaš sámi historjágaskkusteami.

Sáltoduoddarii leat láchččojuvvon guhtta sámi kulturmuittu E6 guora. Dat leat bivdorokkit, goađit, bálvvosbáikkit, stálluoduktásajit ja eará kulturmuittut. Prošeavtta ulbmil lea leamaš dahkat oainnusin dan ahte Sáltoduottar lea ollu sámi joavkkuid deaivvadansadji, ja galbateavsttat leat dáppe sihke bihtán-, lulli-, julev- ja davvisámegillii. Prošeakta háliida maid leat mielde dálá bihtánsámi ealáskahttimis.

Vistesuodjalus

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Buorre kvalitehta sámi antikváralaš visttiin

Sámi vistesuodjalusa duodjegelbbolašvuoda nannen

Dárbu árbevierroduojáriidda davvin lea issoras stuorus. Lokten dihtii dakkár gelbbolašvuoda lágidii Sámediggi ovtta Várdobáikkiin, Riikkaantikvárain ja Davvi-Norgga vistesuodjalanguovddážiin (Nordnorsk Bygningsvernseater) ceahkkunkurssa čakčamánu. Várdobáiki lágidii geavtlaš čađaheami. Kurssa dollojuvvui Skániin ja duojárat Romssa fylkkas oassálaste. Mediat; NRK, aviissat ja sosiála mediat rámdedje kurssa. Dán kurssa nubbi oassi čađahuvvui seamma báikkis skábmamánu. Kurssa ruhtaduvvui daid ruđaiguin maid Sámediggi oaččui jagi 2018 Stáhtabušehta poasttas 7.

Doarjjaortnega mihttomearri - Vistesuodjalus prošeakta:

Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon visttiid ja rusttegiid sihkkarastin, bajásdoallan ja divvun.

Doarjja daidda ráfáidahttojuvvon sámi visttiide mat leat priváhta olbmuid opmodahkan 2019:s

Jagi 2019 stáhtabušehtaevttohusas lea poasttas 71 várrejuvvon guhtta miljon ruvnu daidda ráfáidahttojuvvon sámi visttiide mat leat priváhta olbmuid opmodahkan 2019:s, ja maid Sámediggi galgá hálddašit. Sámediggi lea viidát almmuhan ortnega ohcanáigemeeriin juovlamánu 3.b. Sámediggi lea maid váldán njuolga oktavuoda eaiggádiiguin ja vásiha stuorra beroštumi ortnegii.

Sámi visttiid registrerenprošeakta

Automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid dálá registrerenprošeakta lea marjimus áigodaga sádden 50 konklusuvdnareivve priváhta eaiggádiidda. Dán rádjai leat 635 vistti dain 900 registrerejuvvon visttis lágiduvvon Askeladden nammasaš kulturmuittodiehtovuđđui.

Čakčamánuš 38. vahkus čađahii Sámediggi jahkásaš oktasaš báikediđoštallama ovttas Riikkaantikvárain ja Dálkkádat- ja birasdepartemeanttain. Dán jagi diđoštalaimet välljejuvvon automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi visttiid Gáivuona ja Ivgu suohkaniin Romssa fylkkas. Oktasaš geahčadeami ulbmilin lei sihke deaivvadit eaiggádiiguin ja digaštallat čuolmmaid dispensašuvdnameannudeami oktavuodas.

Sámediggi lea maid oassálastán oktasaš báikediđoštallamii Misvær nammasaš guovllus ovttas Bihtánsámi museain ja Riikkaantikvárain golgotmánus. Diđoštallama lei Riikkaantikvára vuolgghan ja áigumuššan lei oahpásmuvvat bihtánsámi huksenvieruide ja ságaškuššat hástalusaid ráfáidahttojuvvon bihtánsámi visttiid viidásat suodjaleami, divodeami ja geavaheami oktavuodas.

8 Dearvvašvuhta ja sosiála

Servodatmihttomearri:

Buorre dearvvašvuhta ja dásseárvvolaš dearvvasvuoda ja sosiálabálvalusat heivehuvvon sámi álbmoga giela ja kultuvrralaš duogáža.

Spesialistadearvvašvuodabálvalus sámi buhcciide

Sámediggeráđđi doalai čoahkkima Finnmárkku buohcciviesuin sámi dearvvašvuodabálvalusaid organiserema birra, earret eará SÁNAG ja Sámi dearvvašvuodasiida. Finnmárkku buohcciviessu dagai mearrádusa sámi spesialistadearvvašvuodabálvalusaid oktavuodas 2017:s. Finnmárkku buohcciviessu muitalii Sámediggeráđđái ahte sii álggahit sierra proseassa spesialistadearvvašvuodabálvalusaid organiseremis sámi buhcciide. Dat galgá čađahuvvot seammás go Davvi Dearvvašvuhta RHF lea čađaheamen nationála prošeavtta mii galgá viidáseappot ovddidit spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sámi buhcciide. Čoahkkimis bovdejuvvui Sámediggi searvat prošeaktii. Sámediggeráđđi ii miehtan dasa, dainna ákkain ahte váilu sámi mielváikkuheapmi ja mielmearrideapmi, earret eará lea barggu ulbmil ja mandáhta hábmejuvvon almmá dan haga ahte sámi fágabiras dahje Sámediggi lei váldojuvvon mielde. Dat ahte váilu duohta oassálastin sihke mielváikkuheami ja mielmearrideami dáfus, lea maid vuorjan sámi fágabirrasiid sakka.

Sámediggi čujuha nationála prošeaktii masa Davvi Dearvvašvuhta RHF lea ožžon bargamuššan hábmet strategijja dasa mo ovddidit spesialistadearvvašvuodabálvalusaid sámi buhcciide riikkaviidosoččat. Sámediggi lea mielde dán proseassas sihke stivrenjoavkodásis, ja das ahte nammadit oassálastiid prošeavtta eará dásiide. Dan vuodul oaihvilda Sámediggi ahte ii leat riehta vuolggit fárrui Finnmárkku buohcciviesu HF plánejuvvon prošeaktii. Sámediggi oaihvilda ahte dat spesialistafálaldagat mat leat hábmejuvvon Sámi Dearvvašvuodasiiddas, oktan SÁNAGin, leat vuodđun spesialistafálaldaga viidásat ovddideapmái sámi buhcciid várás. Danne oaihvilda Sámediggi ahte ferte garvit čađaheames mánga proseassa oktanaga sámi spesialistadearvvašvuodabálvalusaid organiserema oktavuodas.

Sámediggeráđđi lea maid doallan čoahkkima Davvi Dearvvašvuoda RHF stivrrain, mas earret eará dát ášši váldojuvvui ovdan. Davvi Dearvvašvuhta muitalii ahte Finnmárkku buohcciviessu geahčadišgohtán mo galgá oazžut mielde sámi fágabirrasiid dáidda proseassaide. Sámediggi ja

Davvi Dearvvašvuohta leat maid ságaškuššan ovttasbargošiehtadusa ja soahpan ahte lea dárbu lagabui geahčadit mo šiehtadus geatnegahtá vuollásaš dearvvašvuođadoaimmahagaid.

Ovddidanplána spesialistadearvvašvuođabálvalusa várás davvin

Buot regionála dearvvašvuođadoaimmahagat galge ráhkadit regionála bajitdási ovddidanplána spesialistadearvvašvuođabálvalusaid várás 2035 rádjai. Dat strategiiaplánat leat deatalaččat ráđđehusa bargui ođđa Nationála dearvvašvuođa- ja buohcciviessoplánain II áigodahkii 2020 – 2024. Sámediggeráđđi lea lágidan árvalusčoahkkima ja ovddidan gulaskuddancealkámuša Davvi Dearvvašvuohtii sin ovddidanplána ektui. Sámedikki árvalus čujuha dárbut viidáseappot ovddidit spesialistadearvvašvuođabálvalusaid sámi buhcciide, ovttas Sámedikkiin ja sámi fága- ja geavaheddjiidovddasteddjiiguin. Dáru loktet dearvvašvuođabargiid gelbbolašvuođa sámi buhcciid dárbbuid birra, sámegeala geavaheami láchin dikšunbálvalusaide ja erenoamáš fokus dakkár sámi dikšunbálvalusaid ovddideapmái ja ásaheapmái mas sámegeala geavaheapmi lea mearrideaddji buori bohtosii dikšumis, ledje muhtun čuoggát maid Sámediggeráđđi válddii ovdan.

Ođđa nationála dearvvašvuođa- ja buohcciviessoplána

Sámediggái lea dieđihuvvon ahte bargu ođđa dearvvašvuođa- ja buohcciviessoplánain lea álggahuvvon. Mánáid ja nuoraid psykalaš dearvvašvuohta lea okta váldočuoggáin. Sámedikkis lea vuosttaš čoahkkin plána birra skábmamánu 2018.

Čoahkkin čizžeborasserviin

Sámediggepresideanta deaivvadii Čizžeborassearvi váldostivrrain Guovdageainnus čakčamánu sin stivračoahkkima oktavuodas. Presideanta lei bovdejuvvon digaštallat fáldadaga maid dat sámi nissonat ja albmát ožžot geaidda čizžeboras čuočcá. Jahkásaččat čuočcá čizžeboras sullii 3300 olbmui Norggas, daid gaskkas 30 albmái. Čizžeborassearvi lea okta stuorámuš buhcciorganisašuvnnain sin badjel 16 000 lahtuin, muhto sis lea uhccán dahje eai makkárga oassálastin ja doaimmat sámi guovlluin. Čizžeborassearvi mielas lea deatalaš ásaht fáldadaga maid sámi ja sámegealat buhcciide, ja sii háliidedje danne deaivvadit Sámedikki politihkalaš jođihangottiin álggahan dihtii vejolaš ovttasbargovugiid ja gulahallama vai besset oazžut ovdan fáldadaga mii sáhtá, berre ja galgá bohtit buorin maid sámi buhcciide ja oapmahaččaide. Čizžeborassearvi lea maid bovden sámi birrasiid ovddasteddjiid gulahallančoahkkimii digaštallan dihtii heivvolaš doaibmabijuid vai sápmelaččat geaidda čizžeboras lea čuočcan, ožžot fáldadaga.

Guluhemiid riikkalihtu

Guluhemiid riikkalihttu doalai fágakonferánsa Kárašjogas. Sámediggeráđđi rámidii sáhkavuorustis dan barggu maid Guluhemiid riikkalihttu čađaha sámi geavaheddjiid várás. Sámediggi diehtá ahte ain váilot sihke buorit doaibmabijut ja reaiddut sámi geavaheddjiid várás, ja ávžžuha beroštusorganisašuvnna leat gearggus ja dieđihit čielgasit mii dat váilu ja guđe ortnegat ja doaibmabijut berrejit leat sajis vai sámi geavaheddjiin lea buorre fáldat. Maid sámi Sámediggi dárbbasa árvalusaid maid sáhtá váldit mielde viidásat gulahallamii guovddáš eiseválddiiguin.

Konferánsa nuoraid ja gárrema birra – SANKS/ SÁNAG ja Blå kors

Sámediggeráđđi oassálasttii fágakonferánsii «*Don leat deháleamos! Du er viktigst!*» nuoraid ja gárrema birra maid Blå kors ja SÁNAG lágidedje. Konferánsa fáddán lei sámi nuoraid bajásšaddan ja gárreastadeapmi sámi nuoraid gaskkas, mo báikkálaš servodat sáhtte leat mielde eastadanbarggus, váhneemiid rolla nuorravuodááiggis ja alkohola ja tabu sámi birrasiin. Konferánsa oktavuodas leat maid almmuhuvvon gihppagat golmma sámegeallii cavgilemiiguin ja rávvagiiguin

alkoholageavaheami birra daidda váhnemiidda geain leat nuorat.

Sámi borramuš borramušfálus

Sámediggi oassálasttii oaivodusbeivái mas fáddán lei borramuš ja boradanillu vuorrasiidda. Kvalitehtaodastusa oktavuodas vuorrasiid várás lágidii Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta (EBD) borramuš- ja oaivodusbeivviid iešguđet báikkiin Norggas. Sámediggeráđđi searvvai borramušbeivái Čáhcesullos, ja deattuhii sáhkavuorustis man deatalaš dat lea ahte fállat buori ja álbmás sámi borramuša mat leat oahppásat sámi vuorrasiidda sin eallimis, ja Sámediggi ávžžuha gielddaid vuoruhit gieldda vuorrasiid.

Ovttárvosaš mánáidsuodjalusbálvalus

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

- Sámi mánáid vuoigatvuođat ja dárbbut leat sihkkarastojuvvon deaivvadeamis mánáidsuodjalusain.

Guovdageainnu mánáidsuodjalus lea ohcalan ovttasbargoforuma sámi mánáidsuodjalusa várás, ja lea álggahan barggu ásahit fágalaš foruma sámi gielddaid mánáidsuodjalusbálvalusaide. Čoahkkimis Sámediggeráđiin muitalii Guovdageainnu mánáidsuodjalus suorggi dili birra sámi gielddain, ja daid hástalusaid maid sii oidnet sámi gielddaid mánáidsuodjalusa organiseremis. Sámediggeráđđi lea dovddahan vuorjašumi daid sámi mánáid ektui mat leat mánáidsuodjalusa fuolahusas, ja gelbbolašvuođa ektui mánáidsuodjalusbálvalusas mii galgá áimmahuššat sámi mánáid. Danne lea Sámediggeráđi mielas buorit dakkár doaibmabijut mat sáhttet leat mielde buorideamen sámi mánáid dili mánáidsuodjalusas.

9 Álgoálbmotvuoigatvuođat, riikkaidgaskasaš ovttasbargu ja dásseárvu

Servodatmihttomearri:

- Ahte vuoigatvuođat mat leat dohkkehuvvon ON álgoálbmotvuoigatvuođajulggastusas heivehuvvojit láhkadahkosii ja geavatlaš politihkkii.

Oassálastin Arctic Circleii, Islánda

Sámediggepresideanta ja Sámediggeráđđi oassálaste Arctic Circleii Reykjavikas golggotmánu 19. - 21. b. Konferánsii bohte oassálastit miehtá máilmmi digaštallat boahttevaš politihka Ártisa várás. Sámediggepresideanta oassálasttii ovttá váldolávddiid ovttas eará álgoálbmotovddasteddjiiguin. Presideanta doalai sáhkavuoru konferánssa váldosešuvnnas, “Arctic-Global Indigenous dialogue: Indigenous Guardianship and Self-Governance; Ecosystems and thriving communities”. Sámedikki presideanta lei maiddái okta sáhkavuoruid dolliin konferánssas break out session «And action! Moving beyond benevolent rhetoric in stakeholder engagement”. Sámediggeráđis lei sáhkavuorru maiddái eará break out session ved Arctic Circle: Putting the changing arctic in context and predicting future trends. Dán sešuvnna lágidii Harvard Arctic initiative og World economic forum. Sihke Sámedikki

presideanta ja sámediggeráđđi ledje erenoamážit bovdejuvvon rabas sešuvdnii digaštallat Arctic Circle álgaga álgoálbmogiid ja álgoálbmogiid vuoigatvuođaid birra, ja movt joatkit bargguin viidáseappot.

Regiovdnaođastus

Regiovdnaođastus lei fáddán jahkebeallásaš politihkalaš čoahkkimis gaskal Sámedikki ja Gielda- ja ođasmahttiindepartemeantta (GOD) geassemánu 2018. Čoahkkimis čujuhuvvui dasa ahte departemeanta bargá sierra stuorradiggedieđáhusain bargamušsirdimiid birra. Departemeanta muitalii ahte sii áigot konsulteret Sámedikkiin dalle go lea konsultašuvdnageatnegasvuohta. Sámedikki hálddahus ohcalii telefodnakonsultašuvnnaid departemeanttain čakčamánu 26.b. Golggotmánu 11.b. lei telefodnaoktavuohta gaskal Sámediggeráđi ja stáhtačálli Aase Marthe Horrigmo departemeanttas, mas bargu bargamušsirdimiiguin váldojuvvui ovdan. Maila-lonohallamis dasto ságastallojuvvui konsultašuvdnageatnegasvuođa formálalaš beliid birra. Nu guhká go eai leat čađahuvvon konsultašuvnnaid, de lea sámediggeráđi oaidnu ahte Dievasčoahkkima eavttut konsultašuvnnaid birra bargamušdieđáhusas, go guoská daidda doaibmabijuide dieđáhusas mat sáhttet guoskat sámi beroštusaide njuolggá, eai leat ollašuhthuvvon.

Meld. St. 6 (2018-2019) *Oppgaver til nye regioner* (oppgavemeldingen) biddjojuvvui ovdan golggotmánu 19.b. Sámedikki gulaskuddanárvalus bargamušdieđáhussii lea eanaš geardduhuvvon doppe gos dat lei guoskevaš. Orru leamen nu ahte bargamušsirdimat čuovvuluvvojit mánga iešguđet proseassaid bokte ja erenoamážit mánga iešguđet manjščuovvu dieđáhusbarggu bokte. Dieđáhusa evttohusat gusket orgánaide maiguin Sámedikkis lea uhcit eanet ovttasbargu ja maiguin Sámedikkis leat leamaš konsultašuvnnaid dakkár áššiin mat sáhttet guoskat sámi beroštusaide. Ráđdehus almmuha dieđáhusas ahte evttohusat mat gáibidit bušeahhtarievdadusaid, ovddiduvvojit dábálaš bušeahhtaproseassa oktavuodas, ja ahte dakkár ođđa bargamušat mat gáibidit lánka- dahje lánkaásahusrievdadusaid bargamušdieđáhusas, sáddejuvvojit gulaskuddamii. Sámediggeráđđi eaktuda ahte Sámediggi oazžu dievaslaš dieđuid ja searvvahuvvo buot proseassaide, ja dieđusge ahte konsultašuvnnaid čađahuvvojit bargamušdieđáhusa čuovvuleami oktavuodas. Sámediggi áigu čuovvulit iešguđet proseassaid ovddasvástideaddji departemeanttaiguin.

Sámediggeráđđi oassálasttii maiddá skábmamánu 6.b. gulaskuddamii Stuurradikki áirrasevttohusa oktavuodas fámohttiit Romssa ja Finnmárkku ovttastahttima.

OD-aspiranttaid galledeapmi

Olgoriikkadepartemeantta aspiránttat bohtet juohke jagi galledit Sámedikki. Vistečájeheami manjá Sámedikkis čakčamánu 4. b., deaivvadedje aspiránttat sámediggeráđi politihkalaš ráđdeaddiin geahčadan dihtii Sámedikki doaimma, erenoamážit riikkaidgaskasaš barggu fokuseremiin.

Sámi ovttasbargu

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Sámi giella, kultuvra ja servodateallin gozihuvvojit ja ovddiduvvojit sihke ovttaskas nationála stáhta siskkobealde ja stáhtarájáid rastá.

Oktasaš orgána sámi nationála symbolaid hálddašeami ja ovddideami várás

Sámi parlamentáralaš ráđi ja Sámiráđi oktasaš orgána sámi nationála symbolaid hálddašeami ja ovddideami várás lea doallan vuosttaš čoahkkima dán áigodagas. Sii leat ožžon bargamuššan Sámiid

21. konferánssas mii ovddasta Sámiráđi lahttoorganisašuvnnaid, vällje sámi nátióálaluođi. Bargojoavkku lahtut leat Thomas Åhren Norgga bealde Sámedikkis, Petra Magga Vars Suoma bealde Sámedikkis, Anders Kråik Ruota bealde Sámedikkis, Lars-Anders Baer, Ol Johan Gaup ja Anna Igontova Sámiráđis. Eai leat várrejuvvon sierra resurssat doaibmabiju čađaheapmái.

Sámiráđi gulahallančoahkkin Arctic Railway plánaid birra

Sámiráđi gulahallančoahkkin Árttalaš ruovdemáđija birra dollojuvvui Anáris Suoma bealde čakčamánu 21. b. 2019. Čoahkkimii serve golmma sámedikki presideanttat ja guoskevaš bálgosiid ovddasteaddjit, sámi organisašuvnnaid ja eará berošteaddjit. Gulahallančoahkkima ulbmilin lei addit guoskevaš ja eará berošteddjiide vejolašvuođa addit cealkámuša plánaid birra ja addit vuođu Sámiráđi árvoštallamii dan plánejuvvon ruovdemáđija váikkuhusain sámi kultuvrii, ealáhusaide ja birrasii. Sámiráđi cealkámuša sáhtá lohkat dás: <http://www.saamicouncil.net/no/odas/uttalelse-om-arctic-railway/>

13. árttalaš parlamentarihkarkonferánssa

13. árttalaš parlamentarihkarkonferánssa lágduvvui Anáris, Suomas čakčamánu 16. – 19. b. 2018. Sámi parlamentáralaš ráđđi lea bistevaš oassálasti dán ovttasbargus. Dan golmma sámedikki sámediggepresideanttat oassálaste. Konferánssa fáddán lei eallineavttut, ealáhuseallima servodatovddasvástáduš, dálkkádatriveammat ja digitála čovdosat Árttisa várás. Konferánssa mii lágduvvo juohke nuppi jagi, mearridii loahppajulggastusa mii sáddejuvvo árttalaš ovttasbarggu ráđdehusaide ja parlameanttaide.

Defending the Defenders konferánssii searvan

Sámediggepresideanta oassálastii riikkaidgaskasaš konferensii «Defending the Defenders – Building New Alliances for Protecting Indigenous Peoples` Rights», maid IWGIA lágidi Københavnas čakčamánu 5. ja 6. b. Álgoálbmotaktivisttat ja olmmošvuoigatvuođaáššedovdit oassálaste konferánssii man áigumuš lei ávžžuhit máilmmiservodaga bealuštit álgoálbmogii ja earáid geat ráfálaččat suodjalit iežaset riikka ja eallinguovlluid bilideami vuostá dakkár industriija bealis go ruvkedoaimmaid, muorračuohppamii ja eanadoalu. Riikkaidgaskasaččat lea stuorra hástalus go aktivisttat geat bivdet vuoiggalašvuođa ja hilgot ávkástallanindustriija, fallehuvvojit veahkaválddiin. Ollugat sis goddojuvvot, hávváduvvot, ožžot jápmináitagiid, biddjojuvvot giddagassii dahje gillájit veahkaválddi. Statistihka čájeha ahte váttisvuohta lea lassáneamen. 2017:s duodaštuvvojedje badjel 400 dakkár goddima, sullii bealli gillájeddiin leat álgoálbmogat. Sámediggepresideanta lei earret eará mielde bidjamin ovdan daid rávvagiid mat ledje vuođđun loahppadokumentii. Konferánssa boadusin ledje rávvagat das mo sáhtá buoret suodjalit daid álgoálbmotsuodjaleddjiid geat leat váravuložat. Rávvejuvvui maidái buot guoskevaš oassálastiid doarjut ja váldit oasi ovcci guovddáš doibmii mat sáhttet buoridit eatnamiid ja čáziid suodjaleddjiid dili.

Árttalaš ráđđi

Sámediggi oassálastii SAO-čoahkkimii Árttalaš ráđđi ámmátolbmuid várás Roavvenjárgga skábmamánu 1. ja 2. b. 2018. Árttalaš biologalaš šláddjivuohta lei čoahkkima guovddázis, mas maid geahčadedje raporttaid ráđđi guđa bistevaš bargojoavkkus, ja golmma gaskaboddasaš bargojoavkkus. Dasa lassin bijai Islánda ovdan iežaset gaskaboddasaš plána ovdagotti várás áigodahkii

2019-2021.

Searvan The 11th Polar Law Symposiai

Sámedikki presideanttas lei sáhkavuorru *The 11th Polar Law Symposium Romssas golggotmánu 2. b.* Dát lágduvvo juohke jagi geahčadit hástalusaid polára guovlluin riikkaidgaskasaš lága ja politihka ektui, ja buktá rávvagiid guoskevaš stáhtaide. Presideanta doalai sáhkavuorru man namma lei «The Sami Parliament of Norway – Legislation, consultations and participation within the Norwegian state»

Sámedikki ILO-raporteren

Sámedikki suoivvanraporta ILO-169 birra mii meannuduvvui ovddit dievasčoahkkimis, sáddejuvvui golggotmánu 8. b. ILO áššedovdilávdegoddái. Raporta lea maid sáddejuvvon Norgga ILO-lávdegoddái ja Sámiráđđái diehtun, ja lea dahkkojuvvon olámuddui Sámedikki neahttasiidduin.

Sámedikki CERD-raporteren

Norga galgá gulaskuddot 97. sešuvnnas Genèvas juovlamánu 5. ja 6. b. 2018. Sámediggi galgá leat dárkojeaddjin sešuvnna áiggi. Sámediggi lea ráhkadan molssaektosaš raportta Norgga reporteremii mii sáddejuvvui skábmamánu 5.b. ON nállevealaheami jávkadeami lávdegoddái (CERD). Buotlágan vealaheapmi sápmelaččaid vuostá lea gieđahaljojuvvon raporttas, earret eará gieđahaljojuvvo dakkár fáddá go veahkaváldi sápmelaččaid vuostá ja gaskkas.

Álgoálbmotvuoigatvuođat

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

ON álgoálbmotvuoigatvuođajulggaštus lea heivehuvvon láhkadahkosiin ja geavattlaš politihkas.

Prop. 116 L (2017-2018) Sámelága rievdadusat (konsultašuvnnat jna.)

Ráđđehus bijai ovdan čakčamánu 14. b. evttohusa ođđa kapihttalín sámeláhkii konsultašuvnnaid birra. Proposišuvnna lea Stuorradikki Gielda- ja hálddašanlávdegoddi meannudeamen, ja gulaskuddan evttohusa birra dollojuvvui golggotmánu 25. b. Sámediggeráđđi lea čuvgen Stuorradikki lávdegoddái ja belloatáirasiidda evttohusa birra ja man deatalaš dat lea ahte evttohus mearriduvvo. Stuorradigge lávdegoddi gulaskuddamii serve sámediggepresideanta, Ronny Wilhelmsen, BB joavkojođiheaddji Sámedikkis ja Nancy Porsanger Anti, GB doaimmi joavkojođiheaddji Sámedikkis. Sámediggi lea maiddái čálalaččat čilgen gielda- ja hálddašanlávdegoddi lahtuide lánkaevttohusa áddema birra erenoamážit gažaldagaid ektui lánkaerseassa birra, gielddaid konsultašuvdnageatnegasvuođa birra ja vejolašvuođa birra spiehkastit dokumeantageahčadanlobis almmolašvuođalága vuođu. Sámediggeráđđi vuordá ahte Stuorradikki gielda- ja hálddašanlávdegoddi ovddida lánkaevttohusmearrádusa manjimusat ođđajagis 2019.

Čoahkkin Gielda- ja hálddašankomiteain

Stuorradikki Gielda- ja hálddašankomitea galledii Sámedikki čakčamánu dievasčoahkkima oktavuodas. Sámediggeráđis leai čoahkkin komiteain čakčamánu 26. b.

Čielggadus várrelága ásaheami birra Romssa ja Nordlándda várás

Sámediggepresideanta sáddii skábmamánu 5. b. reivve gielda- ja ođasmahttinministarii mángosiin eanadoallo- ja biebmoministarii ja justiisa-, gearggusvuođa- ja sisafárreiddjiiidministarii sávaldagain ahte oázžut vástádusa das mo ráđđehus áigu sihkkarastit konsultašuvdnageatnegasvuođa Sámedikkiin dan čielggadusas ahte ásaheit várrelága Romssa ja Nordlándda várás. Oktavuodaváldima duogáš lea ahte eanadoallo- ja biebmoministtar čálalaš vástádusas golggotmánu 24. b. 2018 beaiváduvvon gažaldahkii stuorradiggeáirasis Andreassen (GB) dadjá ahte ráđđehus lea álggahan vuoruhuvvon barggu gažaldaga čielggademiin dainna lágiin ahte lea nammaduvvon bargujoavku mas

Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta ja eará departemeanttat leat mielde. Sámediggi ii leat bovejuvvon oassálastit bargui dán muttus ii ge leat dieđihuvvon dan birra. Sámediggeráđi mielas lea mearrideaddjin ahte várrelága mearrádusat Romssa ja Nordlándda várás leat mielde Sámi vuoigatvuođalávdegotti čuovvuleamis ii ge nuppe láhkai.

Duohtavuođa- ja seanadanproseassa – prošeakta

Sámediggepresideanta oassálasttii Sámi museasearvvi seminárii golggotmánu 9. b. museaid rolla birra ja sin buvttu birra Duohtavuođakommišuvnna bargui. Presideanta muitalii Sámedikki barggu birra ja Sámedikki vuordámušaid birra Duohtavuođakommišuvdnii.

Sámediggeráđi searvvai maiddái ságastallan- ja kulturdoaluide Oslos golggotmánu 19. b. mii tematiserii Duohtavuođa- ja seanadankommišuvnna. Doaluid lágidii Mitt Sameland.

Ovttaárvosašvuohta ja solidaritehta

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Čájehuvvo solidaritehta eará álgoálbmogiiguin.

Dásseárvu

Ángiruššansuorggi mihttomearri:

Dásseárvosaš sámi servodat ovttalágan vuoigatvuođaiguin ja vejolašvuođaiguin buohkaide.

Queering Indigeneity

Sámediggi oassálasttii sáhkavuoruin bargobádjái Queering Indigeneity: Indigenous Queer Intersections in the Arctic Oulus čakčamánu 6. b. Sáhkavuorru deattuhii vejolašvuođaid ja hástalusaid dán suorggi politihkkaovddideami oktavuodas.

Rihkusfuolahus

Sámediggeráđi oassálasttii sáhkavuoruin Rihkusfuolahusa davvi regiovna konferánsii sámi giddagasas čohkkámin ja dubmejuvvon olbmuid ránggáštusčádaheami birra Tráantes golggotmánu 2. ja 3. b. Sáhkavuorru deattuhii sámi mánáid vuoigatvuođaid beassat ovtastallat giddagasas čohkkámin ja dubmejuvvon váhnemiiguin ja hástalusaid mat daid sámi giddagasas čohkkámin ja dubmejuvvon boazodolliin leat.

10 Ovttasbargošiehtadusat

Servodatmihttomearri:

Nanosmahttojuvvon sámi giella, kultuvra ja servodateallin.

Regionála ja báikkálaš ovttasbargu

Áŋgiruššansuorggi mihttomearri:

Árjjalaš ja ulbmilidolaš ovttasbargu regionála ja báikkálaš eiseválddiiguin nannen ja ovddidan dihtii sámi kultuvrra, giela ja servodateallima.

2.

Ovttasbargošiehtadus Trøndelágain

Proseassa oažžut sadjái ovttasbargošiehtadusa gaskal Sámedikki ja ođđa Trøndelága fylkkasuohkana álggahuvvui formálalaččat čoahkkimiin Tráantes juovlamánu 1. b. 2017. Áššebealit leat doallan guokte oktasaščoahkkima. Sámediggi ja Trøndelága fylkkasuohkan leat dál loahppamuttus oažžumin sadjái ovttasbargošiehtadusa, mas áššebealit leat soahpan dahkat šiehtadusa áigodahkii 2019 – 2022. Áigumuš lea vuolláičállit šiehtadusa Trøndelága fylkkadikki čoahkkima oktavuodas Tráantes juovlamánu 13. b. 2018. Sámediggeráđđi ovddida šiehtadusa Sámedikki dievasčoahkkimii 2019:s go ovttasbargošiehtadusaid jahkásaš guorahallama oktavuodas.

Ovttasbargošiehtadusat hálddašanguovllu gielddaiguin ja fylkkagielddaiguin

Dán rádjai leat eanaš gielddat vuolláičállán ovttasbargošiehtadusaid Sámedikkiin. Sámedikkis lei čoahkkin Raarvihken tjjeltein ovttasbargošiehtadusa birra, ja šiehtadus galgá leat gárvvis vuolláičállimii ovdal ođđajagi.

Gaskaboddasaš ovttasbargošiehtadusat galget leat fámus dassážiigo ođđa suohkankategorijat ja ruhtadanmodeallat leat sajis. Dasto hábmjuvvojit ođđa šiehtadusat kategorijaeavttuid ja ruhtadanmodeallaid vuodul.

Sámedikki ja Finnmárku fylkkagieldda gaskasaš ovttasbargošiehtadus lea vuolláičállojuvvon. Sámediggepresideanta ja fylkkasátnejođiheaddji vuolláičáliiga šiehtadusa mii galgá leat fámus áigodaga 2018-2020.

Ovttasbargošiehtadusat gaskal Trøndelága fylkkasuohkana ja Sámedikki ja Nordlándda fylkkasuohkana ja Sámedikki galget meannuduvvot politihkalaččat goappašiid instánsain. Maŋŋá politihkalaš meannudeami galget ovttasbargošiehtadusat vuolláičállojuvvot.

Ovttasbargu KS:in

Sámediggi ja KS leat dál hábmemin ovttasbargošiehtadusa. Ovttasbargošiehtadus galgá sihkkarastit formálalaš ja systemáhtalaš ovttasbarggu dain áššiin main Sámedikkis ja KS:s leat oktasaš beroštusat. Sámediggi ja KS leat maid ráhkadeamen beavttálmahttinfierpmádaga gielddaid várás.

Ovttasbargošiehtadus Statskog SF:in

Sámediggeráđđi lea čoahkkimis Statskog SF jođihangottiin Álttás golggotmánu 9. b. soahpan oažžut sadjái ođđa doaibmi ovttasbargošiehtadusa. Boares šiehtadus fámojuvai ođđajagimánus 2018. Áššebealit galget erenoamážit árvvoštallat vejolašvuođaid bargat ovttas dakkár doaibmabijuiguin mat addet báikkálaš čatnaseami ja doarjaga. Áigumuš lea čađahit árrjalaš proseassa šiehtadusa oktavuodas vai ođđa ovttasbargošiehtadus sáhtá johtilit vuolláičállojuvvo politihkalaččat. Dasa lassin ságaškušše áššebealit dakkár earjiláššiid go: vuoigatvuođadili Davvi-Romssas, Guolasjoga fápmorusttega konsešuvdnaeavttuid ođasmahttin Gáivuonas, Elkem ja Nasafjell kvárcagávdošupmi Roavada suohkanis, várreláhkaevttohus Nordlándda ja Romssa várás, ja NOU 2018:11 Ođđa várreláhka, arronderenvuovdima stáhtus ja duohtavuodá- ja seanadankommišuvnna mandáhta.

11 Politihkalaš dássi

Čoahkkimat evttohuvvon stáhtabušehta oktavuodas

Sámediggeráđis leat evttohuvvon 2019 Stáhtabušehta oktavuodas leamaš čoahkkimat eanaš bellodatfrakšuvnnaiguin Stuorradikkis mat čatnasit Bearaš- ja kulturkomiteai, Gielda- ja hálddašankomiteai ja Finánsakomiteai. Dasa lassin lea Sámedikki presideanta ja sámediggeráđđi searvan gulaskuddamiidda Stáhtabušehta birra eanaš komiteain. Fáddán lea leamaš Sámedikki doaimma ja sámi ulbmiliid 2019 bušehta.

Innovašuvdna Camp nuoraid várás

Sámediggeráđđi lea searvan Innovašuvdna Camp:ii skuvlaohppiid várás Ráissas ja Gáivuonas golggotmánus, gos ráđđi earret eará lea addán bagadusa ja čohkkán árvvoštallanlávdegottis. Innovašuvdna Camp:ii serve 320 nuora.

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR)

Ráđjarasttideaddji ovttasbargu oktasaš boraspirepolitihka strategiijain

Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) mearridii miessemánu 15. b. 2018 bivdit stivrra lágídit semináraža masa sii geain lea ovddasvástádus boraspirepolitihkas iešguđet sámedikkiin bovdjuvvojit álggahit ovttasbargu ráđjarasttideaddji boraspirepolitihkain. Bargojoavku lea ásahuvvon mas leat lahtut buot golmma sámedikkis. Berit M. P. Eira ovddasta Norgga bealde Sámedikki. Su lea Sámediggeráđđi nammadan. Marita Stinnerbom, gii maid lea bargojoavkku jođiheaddji, ovddasta Ruota bealde Sámedikki ja Heikki Paltto ovddasta Suoma bealde Sámedikki bargojoavkkus.

Álggahanseminára lágíduvvui Anáris čakčamánu 20. b. 2018 čuovvovaš fáttáiguin: buhtadusvuogádat Suomas, Norggas ja Ruotas, boraspirepolitihka goziheapmi, gierdandássi lea mearriduvvon Ruotas, lea go dárbu Norgga ja Suoma bealde? Bargojoavku galgá marjimusat 2018-2019 jahkemolsumis bidjat ovdan čilgehusa SPR stivrii mii de sádde ášši SPR dievasčoahkkimii meannudeapmái 2019 čavčča. Eai leat várrejuvvon sierra resurssat doaibmabiju čađaheapmái. Sámi parlamentáralaš ráđi doaibma ruhtaduvvo sámedikkiid iežaset bušehta bokte.

Sámediggeválggaid bálddalastin Suomas, Norggas ja Ruotas

SPR mearridii miessemánu 15. b. 2018 ahte galgá álggahuvvot čielggadeapmi sámediggeválggaid bálddalastima birra Suomas, Norggas ja Ruotas, ja ahte galgá lágíduvvot seminára fáttá birra 2018 čavčča. Bargojoavku lea nammaduvvon mas buot golmma sámedikkis leat ovddasteaddjit. Per Mikael Utsi, gii maid lea bargojoavkku jođiheaddji, ovddasta Ruota bealde Sámedikki bargojoavkkus. Son lea maid válgalávdegotti sátnajođiheaddji Ruota bealde Sámedikkis. Piera H. Muotka ovddasta Norgga bealde Sámedikki bargojoavkkus ja su lea sámediggeráđđi nammadan. Antti Aikio ovddasta Suoma

bealde Sámedikki.

Bargojoavkku álggahanseminára lágiduvvui Anáris čakčamánu 20. b. Konferánssa fáddán lei sámedikkiid válgavuogádat. Sámedikkiid ovddasteaddjit muitaledje válgavuogádaga birra. Das sohppojuvvui ahte bargojoavkku mandáhta galgá leat geahčadit guđe hástalusat ja ovddut leat dan golmma riikka sámediggeválggaid bálddalastimis. Bargojoavku galgá mañimusat jahkemolsumis bidjat ovdan čielggadusa SPR-stivrii. Eai leat várrejuvvon sierra resurssat doaibmabiju čađaheapmái.

Identifiseret konkrehta rádjahethtehusaid sámi guovlluin

SPR mearridii miessemánu 15. b. identifiseregoahtit konkrehta rádjahethtehusaid sámi guovlluin, dainna áigumušain ahte jávkadit ja vuosttaldit daid rádjahethtehusaid mat hehttejit ovtasbarggu sámi guovlluin. Bargojoavku nammaduvvo lahtuiguin buot golmma sámedikkis. Runar Sammol Myrnes Balto, gean sámediggeráđđi lea nammadan, ovddasta Norgga bealde Sámedikki bargojoavkkus. Son lea maiddái joavkku jođiheaddji.

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SáNuL)

SáNuL lea áigodagas doallan ollu čoahkkimiid, ja oassálastán árvalusčoahkkimii ođđa mánáidáittardeddiin, mas sii geigejedje árvalusa Mánáidáittardeaddjai dan birra mas dat berrešii beroštit boahte guđa jagis. SáNuL lea maid oassálastán čoahkkimii Ung i Dag-lávdegotti árvalus- ja guldalančoahkkimii ja doallan oanehis sáhkavuoru dan birra guđe ovttárvosaš hástalusat mánáin ja nuorain leat dál deatalaš arenain.

SáNuL lea ovddastuvvon Ráđđeaddi lávdegottis sámi áššiid várás Trøndelágas, ja lea oassálastán lávdegotti čoahkkimii. Viidáseappot lea SáNuL mielde nuorra sápmelaččaid psyhkalaš dearvvašvuoda proševtta stivrenjoavkkus, ja lea oassálastán stivrenjoavkku čoahkkimii.

Sámedikki vuorrasiidráđđi

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea oassálastán Stuorradikki Dearvvašvuoda- ja fuolahuslávdegotti gulaskuddamii kvalitehtaodastusa birra vuorrasiid várás «Leve hele livet». Sáhkavuorusteaset sii válde ovdan sámi vuorrasiid dili Norggas, kultuvrralaš áddejumi ja máhtu, giela, sámi borramuša, rumašlaš lihadeami, galledanbálvalusa ruovttuin, ja sámi ovddastusa gielddaid ja fylkkagielddaid vuorrasiidráđiin.

Sámedikki vuorrasiidráđđi oassálasttii Vuorrasiidbeivviide Kárášjogas gos muitaledje Sámedikki vuorrasiidráđi mandáhta ja barggu birra.

Sámedikki vuorrasiidráđđi lea oassálastán konferánsii Staares Ruotas demeanssa ja álgoálbmogiid birra. Sámedikki vuorrasiidráđis lei sáhkavuorru vuorrasiid ja dementa olbmuid birra politihkalaš barggus ja guđe áššiid Sámedikki vuorrasiidráđđi ja Sámediggeráđđi leat meannudan ja atnet deatalažžan, earret eará vejolašvuoda váikkuhit buot dásiin dain áššiin mat gusket sámi vuorrasiidda, ja ahte dearvvašvuodabálvalusat sámi vuorrasiidda galget vuodđuduvvot sámi gillii ja kultuvrii.

Gelbbolašvuodabálvalus Aldring og helse (boarásmuvvan ja dearvvašvuoha) lea ráhkadan filmma demeanssa birra. Filmma davvisámegiela veršuvdna, *Rabasvuoha demeanssa birra*, almmuhuvvui čakčamánu Guovdageainnus. Sámedikki vuorasiidráđđi oassálasttii almmuheapmái. Filbma lea biddjojuvvon gealbobálvalusa ruovttusiidui. Julevsámi veršuvdna lea ráhkaduvvomin dál. Filbmaalmmuheami maŋŋá oassálasttii Sámedikki vuorasiidráđđi gealbobálvalusa Boarásmuvvan ja dearvvašvuoha čoahkkimii, mas viidásat proševttaid plánen sámi geavaheddjiid várás digaštallojuvvui.

Sámedikki vuorasiidráđđi lea addán árvalusa Davvi Dearvvašvuoda plánii dearvvašvuodabálvalusaid birra vuorasiidda – ovttasdoaimbama birra gaskal Davvi Dearvvašvuoda ja Davvi-Norgga gielddadearvvašvuodabálvalusa. Vuorasiidráđđi dadjá cealkámušas ahte sápmelaččat ássat gielddain miehtá Davvi-Norgga, ja gielddadearvvašvuodabálvalus ferte dovdat sámi vuorasiid iešguđet diliid gielddain. Muhtun gielddain lea sámi giella ja kultuvra eallimin, ja eará gielddain fas ii leat oppa sáhka ge sámevuodas. Beassat gulahallat sámegillii dearvvašvuodabargiiguin, dulkonbálvalus, gáidduskonsultašuvdna jna. lea deatalaš, dasa lassin ahte sámegielat doavttir berre leat virgáduvvon Davvi Dearvvašvuhtii ja bargat dáid áššiiguin.

12 Ođđa áššiid dieđiheapmi

Evttohus 1 - Sámegielat dutkanásahusat, áirras Anders Somby jr., Johttisápmelaččaid listu Oastimiid ja eará háhkamiid oktavuodas lea Sámediggi geatnegahttojuvvon čuovvut almmolaš háhkamiid njuolggadusaid. Danne lea Sámediggi dahkan šiehtadusaid ollu lágideddjiiguin, earet eará lágideddjiiguin mat fálet osiid dutkamis iežaset doaimmas. Go šiehtadusat dahkkojuvvojit dakkár fáldatgilvovhallamis, de lea dávjá máhttu sámi giella ja kultuvrra birra okta juolludaneavttuin. Sámedikkis lea maid ovttasbargu Sámi allaskuvllain iešguđet áššiin. Hástalussan lea ahte eai leat eará sámi dutkanásahusat go Sámi allaskuvia. Go dutkojuvvo sámi diliid birra, de sáhtá Sámediggi bidjat eaktun ahte dutkanásahusain galgá leat gelbbolašvuoha sámi diliid ja árbedieđu birra, dahje ahte sii háhket dakkár gelbbolašvuoda.

Sámedikki mielas lea deatalaš oazžut mielde árbedieđu dutkamii ja máhttovuđđui oppalaččat. Sámediggeráđđi lea dál earret eará bargamin ovttas Birasdirektoráhtain ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkaserviin (NBR), mas lea sáhka doibmiibidjamis vásáhusvuđot máhtu boazodoalus máhttovuđđui boraspireáššiin. Áigumuš lea doibmiibidjat vásáhusvuđot máhtu ollu surggiide, earret eará goaskinprošektii mii galgá álggahuvvot Romssa fylkkas. Dan barggu oktavuodas bargá Sámediggi ovttas Sámi allaskuvllain. Plánejuvvon seminára dan árbedieđu birra mii guoská boazodollui ja boraspiriide, galgá lágiduvvot boahttejagi, ja logaldalliid viežžat earret eará Sámi allaskuvllas. Dutkit main lea čatnaseapmi Sámi allaskuvlii, leat maid čállán raporta fáttá birra Sámedikki ovddas.

Evttohus 2 – Vuovdiluvvan eatnamat, áirras Anders Somby jr., Johttisápmelaččaid listu

Sámediggeráđđi lea ovttaoavvilis evttoheddjiin das ahte muhtun guovlluin leat hástalusat vuovdiluvvama oktavuoda, sihke kultureanadagain ja guohtunguovlluin. Seammas eat galgga vajálduhttit ahte árbevirolaš sámi guovlluid eará sajiin leat eará hástalusat. Muhtun vuovdeguovlluid lea lastamáhtu fallehan garrasit, mii lea mielddisbuktán ahte lastavuovdi lea jápmimin. Eará sajiin sáhtá ieš vuovdedoallu leat hástaleaddjin. Sámediggeráđđi oavvilda ahte leat iešguđetlágan doaimbajut maid feret álggahit dan vuodul guđe hástalusat iešguđet guovllus leat, ieš dal FeFo, Statskog, priváhta eanaeaiggádat dahje ovtastumit mat váldet iežaset ovddasvástádusa duodas ja hálddašit vuovddi buori ja ceavzilis vuogi mielde.

Go konkrehta guoská FeFo áššemeannudandivadii muorračuohpahaga ohcama oktavuodas, de dat

ášši gullá FeFo stivrii. Danne dieđihuvvo váttisvuohta FeFo:i go boahť vejolašvuohta. Seammá guoská hástalusaid dan oktavuodas ahte oazžut lassu muorračuohpahaga dain vuovdeguovlluin maid FeFo hálddaša.

Evttohus 3 - Sámediggi galggašii nannejuvvot Norgga vuodđoláhkii, áirras Piera Heika Muotka, Norgga Sámiid Riikkasearvi

Sámediggi mearridii Áššis SP 037/15 bivdit Stuorradikki áirasiid ovddidit evttohusa rievdadit Vuodđolága § 108 sánádaga dasa ahte : «Lea stáhta eiseváldiid geatnegasvuohta láhčit diliid nu ahte sámi álbmoťoavku, riikka álgoálbmogin, sáhtť seailluhit ja ovddidit iežas giela, kultuvrra ja servodateallima». Evttohus lea dál ovddiduvvon Stuorradiggái ja Bearráigeahččan- ja vuodđudanlávdegoddi lea bovden iežas čoahkkimii Sámedikkiin Kárášjogas ođđajagimánu 3. ja 4. b. 2019 ságaškuššat evttohusa dainna áigumušain ahte dan meannudit 2019 giđa.

Vuodđoláhkaevttohus galgá ovddiduvvo válljejuvvon Stuorradikkis ja meannuduvvo ja mearriduvvo 2/3 eanetloguin čuovvovaš válljejuvvon Stuorradikkis. Danne eai sáhte ođđa vuodđoláhkaevttohusat meannuduvvot dán stuorradiggeáigodagas. Sámediggeráđđi lea ovttaoavivilis das ahte vuodđoláhkii mearridit Sámedikki sápmelaččaid ovddasteaddji orgána, nu mo báikkálaš álbmotválljen orgánat doibmet iežaset báikkálaš áššiid oktavuodas, oainnusmahtášii Sámedikki vuodđooasi demokrátalaš stivrenvuogis. Vuodđolága § 108 sánádaga feret dattetge áddet dan láhkai ahte dat suodjala Sámedikki sámi álbmoga ovddasteaddji orgánan. Sámediggeráđđi áigu lagamus boahťeáiggi bargat dainna ahte čuovvulit dievasčoahkkima mearrádusa Áššis SP 037/15 Vuodđolága § 108 rievdaduvvon sánádaga birra.

Evttohus 4 – Ovttasbargošiehtadus Davvi Romssa Regiovdnaráđiin, áirras Arild Pettersen Inga, Bargiidbellodat

Sámediggeráđđi oaidná ávkki ovttasbargošiehtadusas Davvi-Romssa regiovdnaráđiin. Dattetge áigu Sámediggeráđđi vuordit gulahallamiin dakkár šiehtadusa birra dassážiigo regiovdnaođastus lea čielggas, dm. Romssa ja Finnmárkku fylkkaid ovttastahttin. Regiovdnaođastusas lea mearkkašupmi dan ovttasbargui mii Sámedikkis lea Davvi-Romssain, ja go dat čielgá, de lea buoret vuodđu árvvoštallat ovttasbargošiehtadusa regiovdnaráđiin.

Evttohus 5 – Buoret lassíarvodivatortnegat rájiidrasttildeaddji sámi gávppašemiin, áirras Runar Sammól Myrnes Balto, Norgga Sámiid Riikkasearvi

Sámediggeráđđái leat oahppásat muhtumat dain hástalusain mat duojáriin leat mátkkoštemiid oktavuodas márkaniidda sámi guovllus, riikkarájaid badjel. Sámedikki barggu oktavuodas geahččalit oazžut sihkkojuvvo/vuoliduvvot lasseárvodivada duojáriidda, válddii Sámediggi mánga oktavuodá finánsadepartemeanttain main mii bivddiimet čoahkkima muitalan dihtii daid hástalusaid birra mat duojáriin lea eahpegovttolaš momsamáksomeriid geažil. Vaikke vel ledje ge mánga oktavuodaváldima, de ii olahán Sámediggi maidege.

Sámediggeráđđi oaidná ahte bargu buorideame momsaoortnegiid riikkarájaid rastá, sáhtť leat hástaleaddjin, erenoamážit go leat iešguđet njuolggadusat stáhtas stáhtii. Sámediggeráđđi čujuha Sámi parlamentáralaš ráđđái ja mearriduvvon doaimaplánii mas okta vuoruhuvvon áššesurggiin lea álggahit barggu identifiseret konkreta ráđjahehttehusaid sámi guovlluin, dainna áigumušain ahte jávkadit ja vuosttaldit daid ráđjahehttehusaid mat gozahit ovttasbarggu sámi guovlluin.

Sámediggeráđđi evttoha Sámi parlamentáralaš ráđđái ahte dát ášši čuovvuluvvo dan doaibmaplána bokte maid Sámi parlamentáralaš ráđđi lea mearridan.

Evttohus 6 – Láhččojuvvon meahcástallan boazoguohtunguovlluin, árras Karen Anette Anti, Norgga Sámiid Riikkasearvi

Kulturdepartemeanta lea almmuhan bagadusa mas sii rávvejit ahte kulturgeainnut, bálgát ja mátkeláhtut galget leat mielde gielddaid areálaplánemis. Jus galggaš juksat doarjaga bálgáid ráhkadeapmái spillenruhtaortnega bokte, de galgá bálggis leat mielde gieldda pláνας valáštallama ja olgoáibmodoaimmaid várás. Gielddat leat geatnegahttojuvvon sáddet dáid plánaid gulaskuddamii, ja nu ožžot sihke orohagat, fylkkamánit ja maiddái Sámediggi vejolašvuođa addit gulaskuddancealkámuša ovdalgo mátkeláhtut ásahuvvojit. Viidáseappot eaktuda Sámediggeráđđi ahte gielddain lea lagas gulahallan orohagaiguin go bálgát ja mátkeláhtut plánejuvvojit. Dás sáhtá maid namuhit ahte jus ođđa konsultašuvdnaláhkaevttohus mearriduvvo, de lea ođđa bálgá ásaheapmi dakkár ášši mii lea lunddolaš gielddaide konsulteret orohagaiguin.

Evttohus 7 - Birra jagi geainnu ruhtadeapmi Njeareveadjái Gáŋgaviika gielddas, árras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmotbellodat

Geainnuid ruhtadeapmi lea stáhta, fylkkaid ja gielddaid ovddasvástádus. Sámediggi ii sáhte váldit dan ovddasvástádusa go Sámedikki bušeahntas ii leat sadii dasa. Dál leat juo nu ollu ohcamat ealáhusovddideapmái sihke SED-doaibmaguovllu viiddideami geažil ja gáržžiduvvon juolludemiid geažil ealáhusovddideapmái. Sámediggi ádde bures dan ahte Njeareveaji servodat dárbbáša birra jagi geainnu. Birra jagi geaidnu attášii buoret vuodá ealáhusdoaimmaheapmái ja eanedivččii gili árvoháhkama. Sámediggi lea leamaš ja lea mielde ruhtadeamen bivdofatnasiid ja eará fitnodatdoaimmaid Njeareveajis.

Sámediggeráđi árvalus Sámediggái:

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa dán doaibmaáigodagas diehtun.

Sámedikki dievasčoahkkin - 055/18

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.18 dii. 09.40.

Jienasteapmi

Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Aili Keskitalo, presideanta	Lars Filip Paulsen
		Arild Pettersen Inga
	Aili Keskitalo	
2	Ann-Elise Finbog	Henrik Olsen
	Ann-Elise Finbog	
3	Runar Myrnes Balto	
4	Lars Filip Paulsen	Mikkel Eskil Mikkelsen
		Ann-Elise Finbog
		Niko Valkeapää
	Lars Filip Paulsen	
5	Ronny Wilhelmsen	
6	Arild Pettersen Inga	Silje Karine Muotka
	Arild Pettersen Inga	
7	Kåre Olli	Mikkel Eskil Mikkelsen
	Kåre Olli	
8	Ingo Meehte Danielsen	Aili Keskitalo
		Berit Marie P. E. Eira
		Bjørn Inge Mo
	Ingo Meehte Danielsen	
9	Ann Karin Kvernmo	
10	Silje Karine Muotka	Arild Pettersen Inga
		John Kappfjell
	Silje Karine Muotka	
11	Niko Valkeapää	
12	Mikkel Eskil Mikkelsen	
13	Synnøve Søndergaard	
14	John Kappfjell	
15	Jon Isak Gælok	
16	Laila Coldevin	
17	Elisabeth Erke	
18	Berit Marie P. E. Eira	
19	Mathis Nilsen Eira	
20	Thomas Áhrén	
21	Henrik Olsen	
22	Anne Henriette Reinås Nilut	
23	Tor H. Mikkola	
24	Klemet Erland Hætta	
25	Silje Karine Muotka	
26	Gunn Anita Jacobsen	
27	Aili Keskitalo	

DC - Mearrádus:

Sámediggi váldá Sámediggeráđi doaibmadieđáhusa dán doaibmaáigodagas diehtun.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 04.12.18 dii. 12.10

Ášši 056/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Odđa áššiid dieđiheapmi

	Áššennr. 18/5476
--	---------------------

Sámedikki dievasčoahkkin - 056/18

Evttohus 1 - Árras Cecilie Hansen, Guovddášbellodat

Guovddášbellodat ovddida odđa ášši; go politijain ja duopmostuoluin váilot resurssat de váikkuha dat sámiid riektesihkarvuhtii.

Sámediggi berre hábmet justiisapolitihkalaš cealkámuša go guoská dasa.

Duogáš: Sihke politijain ja riektedoaimmahagas odne váilot ollu resurssat, ja dilli ii leat buorránan maŋimuš jagiin, baicce juste nuppe láhkai. Ráנגgáštusaššiid lohku lea ollu njiedjan, vaikko rihkusstatistihkka lea stabiila. Áššiin mat ovddiduvvojit lea dávjá mángga jagi áššemeannudanáigi. Guhkes áššemeannudanáigi dagaha ahte báhcá unnán áigi meannudeapmái, eanet luvvejuvvojit ráנגgáštusas ja ožžot unnit ráנגgáštusa vuordináiggi geažil. Oaidnit maddái ahte ollu áššit sáhttet hilgojuvvot/biehttaluvvot váldomis go leat boasttuvuođat áššemeannudeamis, váilevaš gelbbolašvuođa geažil sámi giela ja kultuvrra ektui.

Politijaaššit mat gusket guolástusaide ja meahcástanealáhusaide leat dávjá moalkás áššit ja gáibidit hui ollu resurssaid. Otnáš dilis hilgojuvvojit ollu áššit go váilu dutkan- ja giella gelbbolašvuohta ja resurssat olgun váilot.

Duopmostuoluin leat maddái nuppástusat ja resurssat geahpeduvvojit. Duopmostuoluin váilot sámi advokáhtat ja duopmárat, dulkkat ja dulkarusttegat, ja lea menddo alla lassá fágačehpiid nammademes. Vásihus čájeha maddái ahte lea hui gáržžes áddejupmi, máhttu ja gelbbolašvuohta sámiid birra, sámiid diliid birra ja boazosámi diliid birra. Dárbu lea nannet buot dáid surggiid jos sámiide galggaš sihkkarastit ovttáárvosaš riektesihkarvuođa Norggas.

Dát resursaváiluvuohta oktiibuot áitá sámiid riektesihkarvuođa, ja sáhtta funidit luohttámuša politijaide ja riektedoaimmahakkii, lasihit rihkkosiid ja/dahje ahte olbmot ieža barget. Sámi áššiid váttisvuohta ferte maddái oidnot juolludusas politijaide ja duopmostuoluide. Bivdit ahte politijiat ja duopmostuoluit buoridivčče sin gelbbolašvuođa sámi áššiid ektui, ja nannejit gáibádusaid sámi áššiid fágačehppodagas.

Evttohus 2 - Árras Runar Myrnes Balto, NSR

Jovsset Ánte-ášši

Eanadoalldirektoráhta gáibida ahte Jovsset Ante Sara galgá njuovvat ealus, mas leat 75 bohcco, ovdal jagi 2018 loahpa. Sara bivddii maŋidit ášši dassáži go dat galgá meannuduvvot ON olmmošvuoigatvuođa lávdegottis Genevas, muhto dat biehttaluvvui. Muhto ášši duođalašvuođa geažil oaivvilda Sámediggi ahte lea hoahppu dievasčoahkkinis mearridit čielga cealkámuša áššis. Lea dohkketmeahttun ja fuolastuhtta sakka go stáhta ii gudnejahte ahte lea riekteproseassa ON olmmošvuoigatvuođa lávdegottis, ja Sámediggi áigu cealkámušastis gáibidit ahte Sara ášši maŋiduvvo dassáži go proseassa lea gárvvis.

Evttohus 3 - Árras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat

Girjebusse

Čakčamánu 2018:s mearridii Sámediggi loahpahit doarjaga sámi girjebussiide 2020 rájes. Okta mearkkašupmi geatnegahtii goitge Sámediggeráđi joatkit dialoga bokte girjebusseeaiggádiiguin. Sámediggeráđi bovdi girjebusseeaiggádiid čoahkkimii Áltái 27. b. dán jagi. Doppe ledje ollu gažaldagat muitala media, muhto eai boahtán beare ollu vástádusat. Nordlándda fylkkaráđi Aase Refsnes lei čielggas iežas cealkámušastis:” Girjebussefálaldat Nordlánddas ii sáhte doalahuvvot otnáš rámmaiguin”.

Julev- ja lullisámegiella leat garrasit áitojuvvon, ja danin lea girjebussefálaldat dán guovlluin earenoamáš dehálaš.

Sámeálbmotbellodat lea ilus go gaskkustanvirggit biddjojit julev- ja lullisámi guvlui, muhto dát eai sáhte girjebussiid sádjái boahit. Dát maid dan dihte go girjebussiin lea rádjerahttildeaddji ovttasbargu.

Girjebussiin lea sihke girjjálašvuodagaskkusteapmi ja duddjo ovtastallama sámiiid gaskka.

Sámeálbmotbellodat sávvá danin ahte girjebussefálaldat joatkašuvvá maid 2020 rájes. Sámiálbmot bellodat bivdá Sámediggeráđi joatkit dialoga bokte girjebusseeaiggádiiguin dainna ulbmiliin ahte sihkkarastit girjebusse doaimma boahhte áiggis.

Evttohus 4 - Árras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat

Buot guollebiebman giddejuvvon rusttegiidda

Sámediggi čujuha ahte guollebiebmanealáhus geavaha eanet ahte eanet vuotna- ja riddoguovlluid. Dát guovllut leat oktasaš almenet mii galgá leat searvevuhtii buorin, ja earenoamážit daidda geain guolásteapmi lea ealáhus. Prinsihppa alit almenneha oktasaš geavaheami birra fallehuvvo otne go stuorra industrijakonseartnat stivrejit guollebiebmanealáhusa. Dat guoská earenoamážit luossabiebmanii.

Sámediggi vuorjašuvvá earenoamážit nuoskkideami geažil mii dáhpáhuvvá doaibmavugiiguin maid luossabiebmanrusttegiin dál geavahit. Guolásteaddjit ja guolástanorganisašuvnnat leat guhkit áiggi várren nuoskkideami vuostá mas áhpedoalloealáhusas lea ovddasvástádus ja vahátváikkhusaid vuostá maid dat dagahit. Gáibádus giddejuvvon rusttegiid ektui eastadan dihte gárgidemiid, nuoskkideami kemikálaid geavaheamis ja borramušbázahusaid ja baikkaid geažil, ovddiduvvo dál doaibmabidjun vuotna- ja riddoguovlluid lassánan nuoskkideami vuostá.

Sámediggi čujuha dasto aiddo almmuhuvvon EFSA dutkanraportii, eurohpálaš eiseváldi mii galgá gozihit borramušoadjebasvuodá, mii čájeha ahte biebmoluosas lea 7 geardde eanet mirkko go maid EFSA rávve. Sámediggi čujuha maid ahte EO čáhcedirektiiva lea implementerejuvvon luondduvalljivuodáláhkii, § 26 A. Direktiiva regulere maid EEO soahpamuša ja geatnegahtá Norgga.

Sámediggi oaivvilda ahte lea áigi bidjat buot guollebiebmama giddejuvvon rusttegiidda. Buot ođđa rusttegiin ferte gáibiduvvot ahte buvttadit giddejuvvon rusttegiin. Dálá rusttegiidda ferte addit eanemusat 5 jagi áiggi nuppástuhttit doaimma giddejuvvon rusttegin.

Sámediggi ávžžuha buot gielddaid main leat guollebiebmanrusttegat geavahit plána- ja huksenlága mearrádusaid ja gáibidit rusttegiid mat eat nuoskkit, vrd. lága § 12-7, sihkkarastin dihte ahte guollebiebman dáhpáhuvvá giddejuvvon rusttegiin.

Sámediggi vuorjašuvvá maid dainna go dat mas ráhkadit guolleborramuša fievrriiduvvo guhkás riikkaid badjel ja geavaha eará ja dávjá geafes riikkaid guollesurssaid ja eatnamiid. Danne fertet searaid bidjat dasa ahte ieža ráhkadit guollebiepmuid earret eará birasgáhttema sivaidda geažil ja solidaritehta geažil guoskkahuvvon servodagaide. Sámediggi čujuha maid dasa ahte go geavahivččii giddejuvvon rusttegiid, de dat lážášii saji biroindustrijálaš ovddideapmái mas lassi árvohákan lea vejolaš.

Evttohus 5 - Árras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat

Ráđđehus ferte vuordit bággodoaimmaiguin Jovsset-Ánte áššis

Evttohus Ronny Wilhelmsenis, Bargiidbellodat.

Bargiidbellodaga sámediggejoavku lea dorjon vuodđovuoládusa prinsihpa 200 bohcco guođđima birra boazologu vuolidemiin dan rájes go boazodoalloláhkálávdegoddi evttohii dán 2001:s.

“Jus boazolohku siiddas lea badjelis go dat mii lea mearriduvvon vuosttaš dahje nuppi lađđasa mielde, de galgá juohke ovddasvástideaddji mas leat eanet go 200 bohcco, vuolidit dan logus mii lea badjel, gorálaččat”.

Mii čujuhit viidáseappot váikkhusaide maid ii sáhte geassit ruovttoluotta, nu go bággodoaimmat dán oktavuodas mielddisbuktet boazodoallái ja su bearrašii, geat dán áššis leat riekteproseassaid bokte čájehan ahte ii leat ekonomalaš vuođđu viidáset doibmii jus ná vulos vuoliduvvo boazolohku.

Bággomearrádus boahá duohtavuodas heaittihit doaimma ja árbevirolaš eallinvuogi.

Livččii jierpmálaš vuos unnimus lági mielde vuordit ON olmmošvuoigatvuođalávdegotti árvoštallama dán áššis. Min mielas ii leat jierpmálaš oktiige jus ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi boahá eará konklusuvnii go Alimusriekti, manjil go bággodoaimmat maid ii sáhte šat máhcahit, leat čađahuvvon.

Dán vuođul evttohit mii:

Sámediggi bivdá ráđđehusa vuordit johtui bidjamiin vejolaš bággodoaimmaid Boazodoallostivrra mearrádusas áššis 326/13 gitta ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lea meannudan ášši.

Evttohus 6 - Áirras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat

ILO-169 30-jagi čalmmustahttin

Evttohus Ronny Wilhelmsenis, Bargiidbellodat.

Riikkaidgaskasaš bargoorganisašuvdna (ILO) ásahuvvui 1919 ja válđui mielde ON-vuogádahkii 1946, earenoamášorganisašuvdnan bargoeallingažaldagaid várás. ILO mandáhtta lea bargat sosiála rievttalašvuođa ovddas dan bokte ahte buohkain lea bargu ja buohkain lea seđolaš bargodilli. ILO lea biddjon čoahkkái golmmasuoratorganisašuvdnan, mas leat ovtadássásaš lahtut ráđđehusa ovddasteaddji, bargiid ovddasteaddji ja bargoadiid ovddasteaddji – áidnalunddot struktuvra ON-vuogádagas.

ILO-169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji stáhtain, 1989 rájes (ILO 169) lea guovddáš álbmotrievttalaš reaidu álgoálbmotvuoigatvuođaid ektui. Konvenšuvdna lea eanavuoigatvuođaid birra, bargoeavttuid birra, fidnoohpu birra, dearvvašvuođa ja oahpahusa birra. Konsultašuvnnat ja oassálastin leat vuođđoelemeanttat konvenšuvnnas.

Norga ratifiserii – vuosttaš riikan – ILO-soahpamuša nr 169 stuoradiggemearrádusa bokte 20. b. geassemánu 1990:s, ja dat gustogođii 5. b. čakčamánu 1991:s. Dalle mearriduvvui ahte soahpamuš Norggas gusto Norgga beal sápmelaččaide. Norga lea áidna riika mas lea boazodoallu mii lea ratifiseren ILO-soahpamušas nr 169.

Bargiidbellodat evttoha ahte Sámediggi lágida ILO-soahpamuša 30-jagi ávvodoaluid geassemánu 2019 dievasčoahkkima oktavuodas. Dat sáhtá leat heivvolaš ahte Sámedikki 30-jagi ávvudeami oktavuodas lágidit maid ILO 169 čalmmusteami.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.18 dii. 15.00.

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus:

Ođđa áššit 1-3 ja 5-6 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái

Ođđa áššit 2 ja 5 meannuduvvojit dievasčoahkkmis duorastaga 06.12.18 vuosttaš áššin

Ođđa ášši 4 ii ovddiduvvon

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Dievasčoahkkinjodihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Cecilie Hansen	Synnøve Søndergaard
2	Runar Myrnes Balto	Ronny Wilhelmsen
		Ann-Elise Finbog
		Arthur Johan Tørfoss
	Runar Myrnes Balto	
3	Ann-Elise Finbog	Ronny Wilhelmsen
		Bjørn Inge Mo
4	Ann-Elise Finbog	Ann Karin Kvernmo
		Ronny Wilhelmsen
		Bjørn Inge Mo
	Ann-Elise Finbog	
5	Ronny Wilhelmsen	
6	Ronny Wilhelmsen	

DC - Mearrádus:

Ođđa áššit 1-3 ja 5-6 sáddejuvvojit Sámediggeráđđái meannudeapmái

Ođđa áššit 2 ja 5 meannuduvvojit dievasčoahkkimis duorastaga 06.12.18 vuosttaš áššin

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 04.12.18 dii. 15.30

Ášši 057/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Gažaldagat Sámediggeráđđái

	Áššenr. 18/5476
--	--------------------

Sámedikki dievasčoahkkin - 057/18

Gažaldat 1 - Árras Synnøve Søndergaard, Bargiidbellodat

Gažaldat Interreg ruđaid birra

Sámediggeráđđi dadjá ahte áigot “bargat oažžun dihtii stuorát ovddasvástádusa ja rolla ođđa prográmmain”. Mu gažaldat ráđđái lea ahte mainna lágiin áigot bargat dán juksat ektui?

Gažaldat 2 - Árras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat

Gávpotpolitihkalaš doaibmaplána:

Dievasčoahkkimis juovlamánus 2017 ovddiid Sámeálbmotbellodat ođđa ášši; gávpotpolitihkalaš doaibmaplána.

Sámeálbmotbellodat bivddii dán áššis ahte biddjojuvvo lávdegoddi čielggadit dán plána.

Go geahččá dan olis ahte eanet ja eanet sámít válljejit ásaiduvvat gávpogiidda ja stuorát čoahkkebáikkiide, de biddjojuvvo eanet fokus gávpotsámi servodahkii.

Sámeálbmotbellodat bivdá ahte ráhkaduvvo doaibmaplána gávpogiid ja stuorát čoahkkebáikkiid várás. Das ferte oainnusmahttit, nannet ja ovddidit sámi identitehta, giela ja kultuvrra.

Sámeálbmotbellodat jearrá ahte mii lea stáhtus.

Gažaldat 3 - Árras Ronny Wilhelmsen, Bargiidbellodat

Ruhta geavaheapmi 5.8.3 Rámmašiehtadusaid ektui oahpponeavvuid buvttadeddjiiguin 2018.

Gažaldat Ronny Wilhelmsenas, Bargiidbellodat.

Lávdegoddevahkus jearai Bargiidbellodat gažaldat 5.8.3 Rámmašiehtadusaid birra oahpponeavvuid buvttadeddjiiguin 2018 bušeahtas.

Mii bivddiimet Sámediggeráđis čilgejumi masa konkrehta leat 2 500 000 ru geavahuvvon, mat ledje várrejuvvon 2018 bušeahtas, muhto eat ožžon dohkálaš vástádusa.

Danne jearrat fas, masa dát ruđat leat geavahuvvon?

Gažaldat 4 - Árras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat

Sámi heahte- ja inseastaguovddáš

Sámi heahte- ja inseastaguovddáš Kárášjogas lea váttis ekonomálaš dilis ja soaitá heaittihuvvot.

Sámi heahte- ja inseastaguovddáš Kárášjogas lea áidna guovddáš Norggas mii fállá veahki sámi

álbmogii. Lea maid dehálaš ahte ráhkaduvvo diehtujuohkin sámegillii man ulbmil lea sámi

konteavsttas loktet dihtomielalášvuoda seksualitehta ja rájaid birra, juohkit dieđuid ja eastadit

illásteami ja veahkaválddi. Dás sáhtášii Kárášjoga biras čohkket gelbbolašvuoda ja fállagoahtit

diehtujuohkima sámi nuoraide ja nuoraidbirasiidda.

Kárášjoga guovddáš sáhtá huksejuvvo veahkehit almmolaš veahkkeappárahta eará sajiin, gos

sámegiela- ja kulturgelbbolašvuoda ferte nannet áššiin mat gusket daidda geat erenoamážit dárbbasit

suoji veahkaválddis. Kárášjoga guovddáš maid galggašii šaddat guovddázin mas bisuhit álgoálbmot

árbevieruid ja norpmad, smávva servodagain lea dehálaš bargat soabademiin vai sáhtá joatkit

eallima ja eallit árvolaš eallima maŋŋil go lea vásihan seksuála vearddaguid ja veahkaválddi.

Maid áigu Sámediggi bargat bisuhan dihtii Sámi heahte- ja inseastaguovddáža, fállaldat mii dálá dilis

dárbbasa ruhtaveahki nannet ja hukset doaimma, ja dasa lassin ođasmahttit doaimma vai nagoda

deavdit otná gáibádusaid? Kárášjoga gielddas eai leat ruhtánvccat joatkit doaimma danne go ođđa

gealbo- ja huksengáibádusat lasihit goluid. Danne guovddáš ii sáhte bissut gieldalaš ovddasvástádusa

vuolde, muhto ferte leat regionála dahje nationála guovddáš.

Sámeálbmotbellodat vuordá dál ahte Sámediggi váldá ovddasvástádusa guovddáža bisuheamis.

Gažaldat 5 - Árras Bjørn Inge Mo, Bargiidbellodat

Gažaldat Bjørn Inge Mo bokte, Bargiidbellodat

Sámedikki raportereren CERD:ii

Bargiidbellodat konstatere ahte stáhta čielgasit ii áiggo čuovvut NIM rávvagiid mearrasámiid

olmmošvuoigatvuodaid birra go guoská mearraguolástussii. Sin raporteremis riikkaidgaskasaš

nállevealahanlávdegoddái (CERD/C/NOR/23-24) čállet ahte eai lean ovttaoavilis Sámedikkiin NAČ

2008:5 čuovvuleami ektui álbmotrievtti dulkomis – erenoamážit siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid

konvenšuvnna ja ILO 169 ektui. Konsultašuvnnaid bokte lei dattetge šaddan ovttaimielalášvuoha

Sámedikkiin doaibmabijuid birra mat gusket láchkaaddimii - on the legislative amendments themselves

(Fámus 1.1.2013 rájes). Dán šiehtadusa/ovttamielalášvuoda vuodul oavvildit Norgga eiseváldit ahte

ášši lea loahpahuovvon, eai ge leat eanet dieđut, čuožžu ráđdehusa raporttas.

Dát lea hui duođalaš. NIM rávvagiid birra mearrasámiid vuoigatvuodaid ektui ii namuhuvvo sátnige,

iige ahte Stuorradiggi vuordá ahte ráđdehus čuovvula dáid rávvagiid. Bargiidbellodat bivdá čilgehusa

Sámediggeráđis manne Norgga ráđdehus čuoččuha ahte ášši lea loahpahuovvon, ja go Sámedikki

raporta CERD:ii 2018:s ii leat eanet vuhtii váldojuvvon.

Gažaldat 6 - Áirras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat

Sámeálbmot Bellodat (SáB) vuorjašuvvá sámi vuoigatvuođaid negatiiva ovddideami geažil maŋimus jagiid. Sihke vuoigatvuođat ealáhusaid doaimmahit, eanavuoigatvuođat ja geavahan- ja oamastanvuoigatvuođat sámi gilážiin leat garrasit fallehuvvon. Mii čujuhit dás alimusrievtti dupmui nu gohčoduvvon Unjárga-áššis, Jovsset Ánte áššái ja meahcceduopmostuolu dupmui Gulgofjord- /Vuodđavuotna-áššis.

SáB:i leat buot lágan sámi vuoigatvuođat bellodaga politihka geađgejuolgi. Danne mii leat ilus go Sámediggeráđđi lea sámi iešmearrideami váldán duođas ja nammadan láhkálávdegotti boazodoallolága rievdadeapmái. Mii doarjut maid ráđi strategiija láhkabarggus go ii nammad ođđa lahtuid boazodoallostivrii ovdal go oažžut ollislaš reviderema boazodoallolágas.

Dál mis lea parallealla dilli Finnmárolágain. Soabadallamiid oktavuodas stáhtain bođii dákkár kompromissa ahte vuoigatvuođat guolásteapmái vuotna-, riddo- ja áhpeguovlluin váldojuvvui eret Finnmárolágas. Dan čielggadii Riddoguolástanlávdegoddi maŋŋá, vrd. NAČ 2008:5 Vuoigatvuohta bivdit ábis olggobealde Finnmárkku. Lávdegoddi buvtii mánga buori evttohusa mat livčče sihkkarastán vuoigatvuođaid ja ássama vuotna- ja riddoguovlluin. SáB šálloša sakka go Guolástanlávdegotti raporta hilgojuvuvui ja hávdáduvvui departemeantta arkiivvaide.

SáB oaivvilda ahte eavttut Finnmároláhkii ja dat kompromissa maid Sámediggi dagai Norgga eiseválddiiguin leat rihkkojuvvon go guolástanvuoigatvuođat eai leat sihkkarastojuvvon nugo lei eaktu. Dasto lea stáhta iežas riektvuogádagain garván giliserviid vuoigatvuođaid dohkkeheami. FeFo lea dáin áššiin prosederen dan ala ahte sii leat stáhta riektemaŋisboahhti, ja dat lea dáid duomuiguin nannoseabbo duođaštuvvon. Nu doaibmá FeFo duohtavuodas ovdeš Statskog joatkkan. Mii oaivvildit ahte dat čielgasit rihkku Finnmárolága eavttuid.

Danne mii háliidit diehtit áigugo Sámediggeráđđi dáid sivaidd geažil:

1. Geassit Sámedikki miellahtuid FeFo stivrras, nugo Finnmároláhka diktá, ja nugo ráđđi lea dahkan Boazodoallostivrra ektui?
2. Gáibidit ollislaš reviderema Finnmárolágas sihkkarastin dihte ahte lága ulbmila eavttut sihkkarastojuvvojit nu ahte sápmelaččaid ja muđui Finnmárkku álbmoga vuoigatvuođat sihkkarastojuvvojit?
3. Gáibidit ahte Meahccekommišuvnna bargu bissehuvvo dassážiigo Finnmároláhka reviderejuvvo?

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 04.12.18 dii. 15.30.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 33 čoahkis.

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus:

- Gažaldagat 2 ja 4 eai ovddiduvvo dievasčoahkkimii ja Sámediggeráđđi ii vástit gažaldagaide

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Synnøve Søndergaard	
	Silje Karine Muotka	
	Synnøve Søndergaard	

	Silje Karine Muotka	
2	Ronny Wilhelmsen	
	Mikkel Eskil Mikkelsen	
	Ronny Wilhelmsen	
	Mikkel Eskil Mikkelsen	
3	Bjørn Inge Mo	
	Aili Keskitalo	
	Bjørn Inge Mo	
	Aili Keskitalo	
4	Ann-Elise Finbog	
	Silje Karine Muotka	
	Ann-Elise Finbog	

DC - Mearrádus:

Gažaldagat 2 ja 4 eai ovddiduvvo dievasčoahkkimii ja Sámediggeráđđi ii vástit gažaldagaide

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 04.12.18 dii. 15.55

Ášši 058/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Sámedikkeráđi čilgehus sámi mediaid birra

	Áššennr. 18/3298
--	---------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikkeráđđi lea digáštallan čilgehusa sámi mediaid birra. Čilgehus čuovvu beavdegirjji mielddusin.

Sámediggeráđi čilgehus sámi mediaid birra

ÁLGGAHUS

Oppalaččat media birra

Mediat leat dehálaš arenat almmolaš sagastallamii, ja dat leat mielde váikkuheame makkár áššiid birra ságastallojuvvo beaivválaččat ja dat maid hábme min servodatipmárdusa. Dat lea maid dehálaččat gielladikšumii ja giellaovdáneapmái. Media lea dehálaš gaskaoapmi gaskal oktagas olbmo ja servodaga, ja das lea guovddáš servodatrolla demokratiijas. Media mánggabealatvuohta lea eaktu almmuhanfriddjavuhtii ja bures doaibmi demokratiijii. Dat dáhpáhuvvet stuora ja jođánis rievdadusat mediasuorggis mat váikkuhit min mediaárgabeaivái ja dávjá stuora oassi álbmogis viežžá ja gávdná ođđasit ja dieđuid digitála lávddiin. Dal eai leat dušše profeššunealla journalisttat dehe doaimmahusat/redakšuvnnat geat dahket mediaođđasiid ja geat mearridit gii galgá beassat oasálastit almmolaš digaštallamiin. Interneahtta ja sosiála mediaovdáneapmi addá dábálaš olbmuide alcceseaset vejolašvuođa buvttadit ja almmuhit sisdoalu, ja dát lea hui ollu viidánan. Mediageavaheaddji lea maiddái dan dihte šaddan eanet dihtomielalaš makkár mediasisdoalu váldá vuostá, goas ja geas.

Sosiála mediaid ovdáneapmi lea dahkan vejolažžan leavvudit boastu dieđuid ja propaganda, nu gohčoduvvon Fake News. Dát dáhpá sáhtá miellidibuktit ahte luohtehahttivuohta árbevirolaš mediai jávká, ja gáibida ahte mediageavaheaddji dárkkista gálduid.

Otnáš mediaárgabeaivái gullet sihke árbevirolaš ja ođđa mediait .

Sámi mediat

Sámi mediat leat mávssolaččat sáme giela ja kultuvrra vurkkodeamis ja ovdánahttimis. Sámi mediain lea maiddái mávssolaš ja guovddáš rolla hukset sámi oktavuodaid, ja sáhtá maiddái čohkket sámi servodaga.

Sámi mediaid váldobargu lea čalmmustahttit sámi servodahkii dehálaš áššiid, leat arena ođđasiidda, dieđuide ja oaivillonoahallamii, buvttadit ja gaskkustit guoimmuheami, ja maiddái leat arena ovdánahttit giela, identitehta ja kultuvrra, sáme giellii ja dárogillii. Sámi servodatovdáneapmi lea maiddái dan duohken ahte eanetloguservodagas lea máhttu ja ipmárdus sámi giela, kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima birra. Sámi median lea danne maiddái vejolašvuohta čalmmustahttit sámi kultuvrra ja servodaga, ja maiddái gaskkustit ođđasiid ja reportášaid sámi duohtavuođas ja sámi perspektiivvas, eanetloguservodahkii. Dat leat mávssolaš dieđut maiguin lasiha máhtu sámiid birra dáčča álbmogii, ja mat sáhttet easttadit olggušteami ja cielaheami , ja maiddái ovddidit goappašiid beliide árvvu ja servodat ipmárdusa.

Nubbi mearkašupmi dás lea ahte sámi mediat maid leat oassin dáčča stuorát mediahivvodagas, ja dasa lassin gullet sii buot-sámi mediaárgabeaivái ja sii leat maid oassin riikkaidgaskasaš eamiálmot mediakonteavsttas. Buorre sámi mediamánggabealatvuohta berre danne fátmmostit gielalaš, geográfalaš ja šáŋŋerlaš viidodaga, seammás go addo vejolašvuohta iešguđetlágan oaiviliidda ja jienaide sámi servodagas boahtit ovdán almmolaš digaštallamis.

Sámediggeráđi vuolggabeapmi

Sámediggeráđi deattuha iežas álggahanjulggastusas 2017-2021 áigodahkii, *Muohtačalmmit*, mediaid mávssolašvuođa govvidit mánggabealatvuođa sámi kultuvrras ja maid daid iešguđetlágan sáme gielain.

Sámediggeráđi háliida álggahit barggu hábmet ollislaš sáme mediapolitiikka. Sámedikkis ii leat leamaš obbalaš digaštallan dan fáttá birra daid maŋemuš áiggiid. Sámediggeráđi oaidná dárbbu ahte Sámediggi digaštallá ja mearrida politiikka mii muitala dehálaš guovddášárvvuid birra sámi medias ja makkár rolla Sámedikkis galgá leat sámi media ovdáneamis. Dat lea dehálaš sihkkarastit mánggabealatvuođa mediafálaldagain sámi álbmogii, mii addá buriid eavttuid sámi servodatdigaštallamii ja saji sámi oasálastimii demokratiijii. Sámediggeráđi háliida láchit buoret olahanmuttu iešguđetlágan sámi mediafálaldagaide, erenoamážit digitála čovdosiidda sámi mánáid ja

nuoraid várás.

Sámedikki rolla sámi mediain

Sámediggi galgá dohkkehit media sorjákehtes rolla ja servodatbarggu. Sámediggi galgá doalahit eret media redakšuvnnalaš veardádusain ii ge viggat váikkuhit dehe bidjat láidestusaid journalisttalaš doaimmaide iežas politihka bokte. Sámediggi galgá leat mielde láhčime vejolašvuoda mediaide čađahit iežaset servodatdoaimmaid dohkálaččat.

Sámedikkis ii leat odne njuolggastaga váikkuhus nationála mediadoarjagiidda dehe gáibádusaide mat addojuvvojit álbmotsáddehagaide dehe mediadoarjagii mii addo sámi aviissaide. Sámediggi addá jámma cealkámušaid stuoradiggedieđáhusaide mediasurggiin. NRK – plakáhtii ja eará gulaskuddandokumeanttaide. Sámediggi lea maid dai lágidan mediaseminára ja oasálasttán Mediamánnggabealatvuodálávdegotti gulaskuddančoahkkimiin.

Sámedikkis ii leat álddis njuolggodoarjaortnet sámi mediai iežas bušeahtas, ja lea 2018 várren obbalaččat 4,3 mii ruvno muhtin sámi mediaide. Sámediggi juolluda maid dai doarjagiid prošeavttaide mat orrot gullame mediasuorgái, ohcanvuđot doarjagiid vuolde. Sámediggi otnáš mihttomearri doarjaortnegiiguin sámi mediaide lea doarjut sámi mediaid mat bohciidahttet servodatdigaštallamiid.

Sámediggi nammada maid dai miellahtuid sámi prográmmaráđđái geat árvvoštallet NRK Sápmi sámi prográmmafálaldagaid.

Ráddjemat ja guovddáš definišuvnnat čielggadeamis

Doaba sámi mediat geavahuvvo dán čielggadeamis mediaid birra mat gaskkustit sámegillii ja/dehe mediat mat vuosttažettiin gaskkustit sámi servodatdílalašvuoda birra juogo dárogillii dehe sámegillii, ja /dehe mas lea olles dehe oassi dábálaš sámi gehččiin/guldaleaddjin maid sii definerejit ulbmiljoavkun iežaset sisdollui. Doaba sámi mediat geavahuvvo dán čielggadeamis redakšuvnnalaččat stivrejuvvon mediaid birra, mat doaimmahit friddja ja bealátkehtes journalistihka mas lea čielga formulerejuvvon sámi servodatbargu ja mat barget redakšuvnnalaš, ehtalaš prinsihpaid mielde ja mat leat redaktevrraplakáhta ja Leage Várrogas-plakáhta ektui.

Sámi journalistihka definišuvnnas, sáhtta leat ávkkálaš geahččat akademalaš ákkastallama álgoálbmotmetodologiija- ja dutkan teoriija hárrái. Doppe ovddiduvvo dávjá *álgoálbmotperspektiivva* dehálažžan, sihke válljemiid oktavuodas, áššiid hábmemis ja presentašuvnnas. Definerenfápmu ja riekti oamastit ja muitalit iežaset historjjá lea maid hui guovddážiš.

čielggadeapmi addá oppalašgova sámi mediafálaldagas Norggabeale Sámis, ja čalmmustahtta muhtun guovddáš hástalusaid ja vejolaš strategiiid. čielggadeapmi ii leat ollislaš, ja digaštallan Sámedikki dievasčoahkkimis boahtá lea láidesteadjin Sámediggeráđđái go galgá konkretiseret sámi mediapolitihka joatka barggus. Čuovvovaččat 2019:s lea plánejuvvon dieđáhus sámi mediaid birra, gos lea lunddolaš čiekŋudit digaštallama sámi mediafálaldaga birra davviriikalaš, buot-sámi perspektiivvas.

Relevánta rámmaeavttut ja konvenšuvnnat

Prinsihpat ja vuoigatvuodát mat fátmastit sámi giellageavaheami ja mediavalljivuoda sámi álbmogii, lea čilgejuvvon moanat guorahallamiin, stivren- ja riektedokumeanttain, omd. NAČ 2016: 18 Váibmogiella, ráđđehusa sámegiela doaibmaplánas 2009-2016, Vuodđolágas, lágas Sámedikki ja eará sámi riektedilálašvuodaid birra (sámeláhka), álbmotrievttálaš vuodđodokumeanttain ja eará konvenšuvnnain.

Proseassa

Mii bovdiimet guovddáš aktevrraid mediamáilmmis buktit cealkámušaid čielggadeapmái, juogo

čálalaččat dahje oassálastima bokte gulaskuddančoahkkimiidda. Čoahkkinbovdehus almmuhuvvui maiddái Sámedikki neahttasiiddus ja dan bokte galggaše vel eanet olbmot gullan čoahkkima birra, nu ahte áigeguovdilis aktevrat sáhttet dieđihit iežaset beroštumi dán bargui.

Guokte čoahkkima leat lágiduvvon mas presideanta ja sámediggeráđđi oktan hálddahasain ledje mielde. Vuosttaš čoahkkin lei Sámedikkis Kárášjogas 8.10.18 ja nubbi Guovdageainnus, 12.10.18, dat manjit čoahkkin dan sivas go olbmot iešguđet sivaidda geažil eai sáhttan searvat Kárášjoga čoahkkimii.

Mii oaččuimet ollu buriid cealkámušaid ja oaiviliid dán čoahkkimiin, mat mitalit muhtun hástalusaid birra mat sámi median leat odne, ja dát cealkámušat dagahit stuora vuođu dán čielggadeapmái. Oassálastit almmuhedje ilu ja vuordámušaid dasa ahte Sámediggi háliida nannet iežas mediapolitiikka, ja oaivviledje ahte Sámedikkis, seamma go Stuoradikkis, berre leat čielga mediapolitiikka sámi mediafálaldagaid, nationála mediastrategiijaid ja mihtomeriid birra obbalaččat. . Mánggas namuhedje ahte njuolggo eaiggátvuohta dahje mohkohalama bokte geahččalit stivret doaimmahuslaš mearrádusaid, politiikkalaš orgánain nu go Sámedikkis, eaiggátvuođa dahje stivrralahttuvuođa bokte, ii leat heivvolaš friddja ja sorjjasmeahtun preassa ektui. Dát lea maid UiO-raportta 2000 jagi ávžžuhusa mielde «Samiske medier: bruk, innhold og rammevilkår (Sámi mediat: geavaheapmi, sisdoallu ja rámmaeavttut)», politiikkalaš seaguheapmi media doaimmahusbargguide ii leat dohkálaš demokratiijas. Doaimmat sámi mediapolitiikkas berrejit bisohuvvot movttiidahttimin ja doarjjan, lassin gilvomearrideaddji doaimbaidjun .

Muhtin váldodieđuin maid mángga oasseváldi gesse ovdan gulaskuddančoahkkimiin, ledje hástalusat go lea váilevaš máhttuvuođu ja statistiikka, dutkan ja mediaguorahallamat sámi mediageavaheaddji birra.mas čuožžu ahte

Eará guovddáš fáddá lei sámi giella ja Sámedikki váikkuheapmi nationála mediadoarjaortnegiidda.

Eai leat boahtán makkárga cealkámušat aktevrain mat eai leat searvan čoahkkimiidda. Mii leat ožžon čálalaš cealkámušaid NRK Sámis, lullisámi girkobláđis Daerpies Dierie ja lđut lágádusas, mat leat mielddusin dán čielggadeapmái.

Stáhtus ja sámi mediafálaldaga govva

Álbmotsáddehat

Álbmotsáddehat lea okta dán oallut stáhtalaš doaimmain mii galgá ovddidit valljivuođa ja almmuhanfriddjavuođa servodagas ja Stuoradikki bajit gáibádus ja rámma NRK:i lea Nrk-plakáhtas. Plakáhtta lea politiikkalaš reaidu defineret álbmotsáddehaga servodatbarggu ja NRK doaimmas.

Sámi sisdoallogáibádus NRK:i lea čilgejuvvon NRK-plakáhtas čuovvovaččat:

§16 NRK galgá nannet dárogiela ja sámegeielaid, ja nannet dáčča ja sámi identitehta ja kultuvrra. Stuora oassi fálaldagas galgá sisttisoallat dárogielat čanastumi ja speadjalastit álbmogga kultuvrralaš valljivuođa. NRK:s galget leat beaivválaš sáddagat sámi álbmogii.

§ 22 NRK galgá ovddidit mánáid sátnefriddjavuođa ja diehtujuohkima, ja suddjet mánáid vahátlaš sisdoalus. NRK:s galgá leat dárogielat prográmmat mánáide mat leat vuollel 12 jagi, dássidit dárogielat prográmmat nuoraide, ja dássidit prográmmat mat leat mánáid ja nuoraidda várás, iešguđet sámegeillii.

NRK Sápmi váldobargu lea ráhkadit sisdoallofálaldaga sámi álbmogii, muhto dat galgá maid veahkehit addit máhtu ja diehtujuohkima sámi servodaga birra muđui álbmogii. NRK Sápmi fállá beaivválaš sáddagiid sihke rádios ja tv:s, ja interneahhtafálaldat sihke dárogeillii ja sámegeillii. Dasa lassin buvttada

NRK Sápmi iešguđetge produkšuvnnaid nugo dokumentáraid, guoimmuhemiid ja sáddagiid basiid áigge ja sullasaš oktavuodain. Mánáid-tv fáladat sisttisoallá iežas buvttadan- ja oastán dubbejvuvon prográmmat. Mediabearráigeahčču lea 2016:s ja 2017:s álbmotsáddehaga raporttastis cuiggodan ahte NRK ii deavdde gáibádusastis ahte sáddet dássedit sámegielprográmmaid nuoraide.

Sámi áviisafáladat stáhtabušehtas

Dat guokte sámi áviissa Sárgat ja Ávvir oazžuba doarjaga sámi áviissaide stádabušehtas. Dasa lassin oazžuba báikkálaš áviissat Nord-Salten ja Snåsningen doarjaga buvttadit sámegielat siidduid julev- ja lullisámegillii. Sámi mediadoarjja lea vuodđuduvvon vuodđodoarjjan maid dat guokte sámi áviissa Ávvir ja Sárgat juogadeaba dássálaga. Dasa lassin oazžuba áviissat doarjaga dan mielde ahte man olu siidduid almmuheaba sámegillii.

Doarjja dáidda sámi áviissaide ja sámegielat siidduide lea parallealla Norgga áviissaid mediadoarjagii, mii lea guovddáš doaimbaidju doalahit dárogielat mediavalljivuođa. Ulbmil addit doarjaga dáidda sámi áviissaide lea láchit dilálašvuođa demokrátalaš digaštallamii, ávdnet oaiviliid ja giellaovddideami dihte sámi servodagas.

Mediat mat ožžot doarjaga Sámedikkis

Sámedikki 2018 bušehtas leat čuovvovaš mihtomearit biddjon mediasuorgái: «*Sámediggái lea deatalaš ahte sámi giella, dáidda ja kultuvra leat olámuttus iešguđege mediain, sierra sajiin ja ahte buvttadeames ja gaskkusteames lea alla kvalitehta*». Sámediggi lea 2018:s várren oktiibuot 4,3 miljovna ruvno muhtin mediaide mat almmuhit sihke davvi-, julev- ja lullisámegillii, mat almmuhit mángga lágan almmuhemiid ja mángga šánjeris ja mat leat oaivilduvvon mángga olahusjoavkkuide.

	Budsjett 2018	Budsjett 2017	Avvik 2018 - 2017	Avvik i %
17001 Nuorttanaste	1 153	1 129	24	2,1 %
17002 Ungdomsblad Š	1 581	1 548	33	2,1 %
17003 Sámis	374	366	8	2,2 %
17004 Daerpies Dierie/sørsamisk kirkeblad	241	236	5	2,1 %
17005 Bårjås	127	124	3	2,4 %
17008 NuorajTV	557	350	207	59,1 %
17007 GLR	327	320	7	2,2 %
Sum	4 360	4 073	287	7,0 %

Eará sámi mediat

iSÁMi.Press AS lrs friddja ja sorjjasmeahtun sámi mediafitnodat mii álggahii Sámi Ođasmagasiidna 2017:s. Áviisa almmuhuvvo vahkkosaččat, ja das leat sullii 750 diŋgojeaddji. Áviisa almmuha áigejuovdilis áššiid birra ja reportášaid davvi- ja lullisámegillii. Neahttaalmmuheapmi almmuha lassin davvi- ja lullisámegillii maid dárogillii. Áviisa ruhtaduvvo doarjagiin priváhta ealáhusain, almmuhus- ja diŋgojeaddjiruđain ja prošeaktadoarjagiin Trøndelága fylkkasuohkanis, Nordlándda fylkkasuohkanis ja Sámedikkis.

Dasa lassin gávdnojit lagasrádiot main lea sámi sisdoallu, nu go Salangen Nyheter.

Oppalaččat buot-sámi mediafálaldagaid birra

Sápmelaččain Norggas lea maid vejolašvuohta olahit sámi mediaid Ruotas ja Suomas, mat ovtas doibmet ollislaš sámi mediafálaldahkan beroškeahtá riikkarájain. Sihke YLE, SVT ja SR buvttadit ja almmuhit sierra sámi prográmmafálaldaga, muhto doaimmahusain lea arvat unnit bušehtta go buohtastahtá NRK:in. NRK:s, YLE:s, SVT:s ja SR:s leat oktasaš sáddagat rádios ja TV:s mat buvttaduvvojit ja sáddejuvvojit dán golmma davvi riikkain. Lea maid lonohallan ovttaskas buvttademiin ja sisdoaluin maid almmuhit neahtas. Eai gávdno sierra sámi beaiveáviissat Ruotas eai ge Suomas, dahje sierra mediadoarjjaortnet sámi áviissaide. Suoma regiovdnaáviisa Lapin Kansas gal leat

ođđasat sámegillii. Ruoŋa ja Suoma sámiid várás gávdnojit áigečállagat ja neahttasiiddut. Muđui eai gávdno dál sierra sámi mediat ruoššas.

Digitála mediafálaldat

Ođđa sámi mediaárgabeaivvis lassánit digitála mediafálaldagat, mat geavahit ođđa digitála čovdosiid ja lávddiid. Okta dakkár mediafálaldat lea ovdamearkka dihte podcast, mii lea okta jietna- dehe videofiila mii sáddejuvvo interneahtha bokte. Sámi podcastain lea juogo priváhta dehe initieren ja/dehe leat dábálaš mediaásahus oastán dáid, ja dain ii leat dássidis almmuhanfrekveansa. Gávdnojit maid podcastat mat eai leat sámi, muhto main leat sámi fáttat. Lea váttis addit ovttá dievaslaš listtu dakkár fálaldagain, danin go dat rievddadit jođánit.

Sosiála mediat

Sosiála mediat ovddastit ođđa kategoriija otnáš mediamáimmis ja mat ii boađe *árbevirolaš media* doahpaga vuollái. Sosiála mediat leat mediakanálat ja gaskkustanarenat mat interneahtha bokte lámhčēt dili vuorrováikkuhussii ja oasálastimii sosiála fierpmádagain. Sosiála mediaid sisdoalu stivrejit geavaheaddjit, ja dát dagaha jođánis teknologalaš rievdadeami, ja eanas eaiggádat dáidda leat globála aktevrrat. Eanas otnáš dábálaš mediaide leat sosiála mediat hui dehálaš sáhkajuohkinkanálat, ja maid mángga dáfus nana hástaleaddjin sajáiduvvon mediaide. Erenoamážit mánát ja nuorat geavahit aktiivalaččat ođđa teknologija ja digitála arenaid, ja dat váikkuha sin giellageavaheapmái. Sámediggedieđáhus *sámegiela birra* (2012) lea čállon: “Buorit sosiála neahttabáikkis gos gulahallan sáhtá leat sámegillii, sáhttet leat dehálaš giellaarenat erenoamážit mánáide ja nuoraide geat orrot dakkár báikkiin gos muđui leat unnán arenat gos sáhtá sámástit [...]”.

Hástalusat

Čuovvovaš kapihttalii leat fidnosuorggi cealkámušat buore muddui vuodđun:

Giella

Sámediggedieđáhus sámegiela birra 2012:s čujuhuvvo ahte media váikkuha gillii ja ahte sámi mediain lea stuora ovddasvástádus sihke čalmmustahttit, atnit buori giellageavaheami, ja addit fálaldaga mii ovdánahtá ja nanne sámegiela geavaheami. Olles sámi servodat ferte váldit ovddasvástádusa sihkarastit, sealluhit ja ovdánahttit sámegielaid. Lea vuđolaš ovttaoaivilvuohta dasa ahte sámi media lea dehálaš giellaarena ja sis berre leat sisdoallu iešguđet ge sámegielaide. Čujuhuvvo maid ahte lea molsašuddi giellamáhttu Sámis ja lea dehálaš ahte giellageavaheaddjit ožžot mediasisdoalu mii lea heivehuvvon sin giellamáhttu ektui. Dasto berre Sámediggi doarjut sámegielat mediaid, seammás go fuolaha ahte dárogielat sámi mediat sáhttet gávdnot. Guovlluin gos sámegiella ii leat nu nanus, sáhttet sámi mediat doaimmat dego dehálaš giellaealáskahttin arenan, gos sámi teavsttain lea sihke kultuvrralaš doaimma ja seammás lea lohkanhárjehallanveahkki, inspirašuvdnan ja movttiideaddjin geavahit sámegiela. Dattege lea dárbu fágalaš guorahallamiidda gos oaidná makkár mediakonteakstrategija lea buoremus giellaealáskahttimii.

Eará stuora hástalus lea erenoamážit lulli- ja julevsámegiela giellaguovllus, gos váilot sámegielat fágaoahppan journalistat/čállit. Mediat mat almmuhit julev- ja lullisámegillii, leat vásihan ahte lea váttis gávdnat journalistaid ja čálliid mat máhttet gielaide. Mánggat mediat fertejit oastit jorgalanbálvalusaid vuoi besset fállat sisdoalu dáidda gielaide. Dás cuigejuvvo guovttelágán doaimmabijuide, vuosttažettiin lea guhkidit oahppoáigodaga, ja nubbi doaimmabidju lea oanehit áigodagaid mielde doallat kurssaid ja sullasaš doaimmaid. Dát suorgi ohcala vuolggaheami Sámedikkis ja sámi oahppoinstitušuvnnain, áinnas ovttasbarggu bokte, mas lea ulbmil oahpahit eanet sámegielat journalistaid buot sámegielaide, ja/dehe oazžut fágalaš máhttu oanehis bargobajiid bokte, sierra fágabeaivvit sámegiel mediaide ja sullasaš journalistalaš kurssat. Dát sáhttet bargat sámegielagiid ektui main lea vejolašvuohta čállit, muhto váilu fágalaš máhttu.

Sámediggi sáhtá njuolggodoarjaortnega ja eará doarjaortnegiid bokte movttiidahttit lassi gielladiđolašvuhtii ja giellageavaheapmái sámi mediain. Lea dehálaš ja dárbbalaš doarjut sámegielat

mediaid, danin go márkan sámegielat guldaleddjiide ja lohkkiide álo bohtá leat unnit go dárogielagiid mediain.

Sámi sisdoalu nannen NRK:s

NRK Sápmi muitala ahte sin doaimmahus galgá váikkuhit dasa ahte olles sámi álbmot oažžu doarvái diehtjuohkima nu ahte sáhtá aktiivvalaččat searvat sámi servodahkii, ja ahte NRK Sápmi galgá leat oktasaš arenan buot sápmelaččaide, beroškeahhtá ipmirdit go dahje hupmet go sámegiela vai eai. . NRK Sápmi mihttomearri lea nannet sámi gielaid, kultuvrra ja identitehta.

Sámedikki oainnu mielde lea okta hástalusain sámi sisdoallogáibádusas mat čužžot NRK-plakántas, ahte mihttomearit leat obbalaččat ja bajit dásis, ja dat mielddisbuktá ahte lea váttis árvoštallat mihttomeriid olaheami, eai ge leat nu čavga gáibádussan go sisdoallogáibádusat muđui. NRK-Plakánta vuolggasadjii lea dáža mediamáilmmi, ja dovdo ahte lea gáidan sámi árgabeaivvis ja servodagas eret. Sámediggi lea ovdal gulaskuddancealkámušain cealkán ahte lea dehálaš ahte NRK geatnegahttojuvvo fállat dievaslaš sámi álbmotsáddehatfálaldaga seamma dásis go dáža. Lea dehálaš ahte sámi sisdoallu buoriduvvo sámi eavttuid vuođu ja mas lea sámi čanastat, mas sámi gielain, sámi árvvuin ja sámi servodagas lea diehttelas ja dárbbášlaš sadji. Sámediggi lea dasa lassin muitalan ahte sámi sisdoallu *ferde* konkretiserejuvvo mearrádusaiguin NRK njuolggadusain. Sámediggi berre ožžodit áigái dihto gáibádusaid sámi sisdollui NRK-plakántas, seamma ládje go dáža sisdoalu birra čuožžu, ja maid kvalitehtadárkkisteapmái gáibádusaid.

Sámedikki rolla

Sámedikkis lea leamaš oalle ii seaguheaddji rolla go gusto sámi mediaide. Sámediggi addá jahkásaččat juolludemiid oallut sámi mediaide, ja leat unnán earenoamáš gáibádusat šáŋŋer/viidodaga ja buvttadeami birra. Moadde media mat ožžot njuolggodoarjaga Sámedikkis, leat olámuttos digitála hámis. Sáhtá digaštallat nagodit go dát olahit Sámedikki mihttomeari, dása gullá maid árvoštallat sisdoallo-, šáŋŋer-, buvttadan-, gaskkustan- ja almmuhangáibádusaid. Digaštallat sáhtá maid ahte leat go eará mediat mat berrejit oažžut doarjaga Sámedikki njuolggodoarjjaortnegis.

Nationála mediadoarjja

Sámedikkis ii leat njuolga váikkuhanvejolašvuohta nationála mediadoarjagii, mediadoarjagii sámi áviissaide dehe bajit rámmaide ja guovddáš gáibádusaide mii addojit álbmotsádehahkii. Sámediggi sáhtá ođđasit digaštallat berre go ohcat váikkuhanválddi dán suorggis. Mediabearráigeahčču guorahalai 2009:s sámi aviissaid doarjjaortnega, gos bearráigeahčču earet eará ávžžuhii ahte doarjja buvttadit julev- ja lullisámegielat aviisasiidduid dárogielat aviissain galgá váldot mediadoarjjaortnegis ja sirdit Sámediggái. Dát evttohus oačču stuora doarjaga čuovvovaš gulaskuddamis, muhto Sámediggi celkkii maŋŋel ahte dát ii leat sávahahtti maŋŋil go sámi aviissat bukte sin cealkámuša, gč. maid Sámedikki 2010 jahkediđáhusa, *kapihttal 4.15 Mediafálaldat*. Dán oktavuodas deattuhii Sámediggi ahte mediafálaldat julev- ja lullisámegiella *ferde* ain nannejuvvot ja ovddiduvvot.

Sámi mediaaktevrrat mediasuorggis oaivvilledje ahte nationála mediadoarjja sámi áviissaide berre lasihuvvot nu ahte sáhttet huksejuvvo nana sámi redakšuvnnat, ja dása sáhtá Sámediggi garraseappot váikkuheaddji.

Nationála mediat

Olbmui muđui Norggas lea unnán máhttu sámi áššiid birra. Mánngas leat fuomašuhhtan ahte lea hástálussan go Norgga riikamedia, báikkálaš aviissat ja gávppálaš aktevrrat sihke rádios ja TV:s gaskkustit hui unnán sámi diliid birra, dát lea maid bohtán ovdan mediaguorahallamis mii čađahuvvui 2000 mas čájehuvvui ahte mediagaskkusteapmi sámi áššiid birra olggobealde Finnmárkkui leat hui unnán. Jus dušše sámi mediat gaskkustit sámi áššiid birra, de šaddet Norgga eanetloguálbmot ja stuoraservodat máhttogeafit dáid áššiid birra. Sámediggi berre danin leat okta gii duvdá dihtomielalašvuođa dáčča mediaide nu ahte dat maid váldet ovddasvástádusa fállat ja almmuhit prográmmasisdoalu sámi diliid birra nu ahte eai buvttat vašši kommeanttaid áššáiguoski

kommeantasajis.

Sihkkarastin dihte šáŋŋerviiododagas, de lei ovddit šiehtadusas gávppálaš álbmotsáddehahkii gáibádus fállat sámi sisdoalu ja giela. Go FM heaittihuvvui ja DAB bođii sadjái, de jávkka álbmotsáddehatgáibádus ja dál ii gávdno šat makkárge sisdoallogáibádus gávppálaš rádiokanálaide. Čakčamánu 2018 addojuvvui TV2:i šiehtadus fállat álbmotsáddehatbálvalusaid TV:s. Sámi sisdoallu dahje giella ii leat geatnegasvuodaid gaskkas ođđa TV2- šiehtadusas stáhtain, Nu go lei áigodagas 2003-2009. Sámediggi sáhtta bargat politihkalaččat nu ahte ráđđehus iežas šiehtadusaiguin gávppálaš álbmotsáddehatbálvalusaid olis váldá fas mielde gáibádusaid sámi sisdoalu birra.

Dievaslaš valljivohta sámi mediain

Stuora hástalus sámi mediabirrasis lea ahte ii leat dievaslaš valljivohta mediafálaldagas, ovdamearkka dihte go gusto sisdollui, gillii ja šáŋŋerii. Sámediggi berre dasto joatkit bargguinis olihit valljivođa mediaárgabeavvi mihttomeari Sámis, ja deattuhit čielga vuordámušaid sámi mediaide. Čuovvovaš fáttát ja doaibmabijut digaštallojuvvo gulaskuddančoahkkimiin:

Buot-sámi mediadoarjja ásaheapmi

Sámediggi sáhtta šaddat gievrras aktevran mii guoská sámi mediaovdáneapmái ja váikkuhit ahte huksejuvvojit eanet iešráđálaš mediat, digitaliserenprošeavttat, innovašuvdna, journalisttalaš prošeavttat mat geavahit ođđa teknologijja ja sosiála mediat gaskkusteamis ja guorahallanprošeaktan Sámis. Sámedikki vuoruheapmi ja ulbmil lea ge doarjut servodatberošteaddji mediaid. Mediavalljivođalávdegoddi lea ávžžuhan hukset innovašuvnna guoskevaš doarjjaortnega seamma modealla vuogi mielde dego Ruotas, mii lea teknologijjabealátkeahkes ja rabas buot mediaide beroškeahhtá distribušuvdnavuogi ja gávpemálla ja mas doarjja addo ohcama vuodul. Seamma sullasaš ortnet mii lea buot-sámi ja lea ruhtaduvvon stádabušeahtha bokte dáidda davviriikkaide, sáhtta geavahit sámi mediaárgabeavvis.

Iešheanalaš sámi mediaviessu

Muhtimat leat ovddidan jurdaga ahte luvvet sámi ossodagaid nationála davviriikkalaš álbmotsáddehagain ja ásahtit oktasaš-sámi mediaásahusa, mas jurdda lea nannet sámi media ja sámi iešmearrideami mediasuorggis. Sámi Journalisttaid Searvi (SJS) mielas ii doala dálá mediadilli álgoálbmogiid iešmearridanvuoigatvuođa nu go lea daddjon ON álgoálbmotjulggaštusas ja ávžžuha Sámedikki bidjat johtui barggu luvvet sámi ossodagaid davviriikkalaš nationála álbmotsáddehagain, ja dan sadjái hukset oktasaš-sámi mediaásahusa mas sápmelaččat ieža mearridit ja mat leat sorjjasmeahtumat. Okta hástalusain buot-sámi mediaviessuin lea defineret eaiggát- ja bargoadidili, ja makkár modealla mielde dákkár álbmotsáddehagas dahje mediaviessus galgá organiserejuvvo ja ruhtaduvvot. Sámediggi politihkalaš ásaheanalaš fertet bisuhit dárbbalaš gaskka ja lea váttis govahallat ahte Sámedikkis livčče eaiggátvuođaberoštumit dákkár fitnodagas.

Oktasaš davviriikkalaš sámi mediaásahus

NRK Sápmi muittuha dehálašvuođa das ahte ain bisuhit ovddasvástádusa stáhtalaš álbmotsáddehagas, ahte lea ain dan ovddasvástádus nannet sámi giela, kultuvrra ja identitehta, ja ahte dát ii duvdásuvvo sámegeielat doaimmahussan olggobealde NRK. Sii oidnet maid dárbbun ovddidit davviriikkalaš bajit dási ovddasvástádusa dahje struktuvrra sámi álbmogii oppalaččat, mas leat oktasaš mihtut ja strategiijat. Dál buvttadit YLE, SVT, SR ja NRK sámi sisdoalu iešguđet sajis ja ollu das buvttaduvvo iežaset unnit fágabirrasiid siskkoabealde. NRK lea ovddidan kulturdepartementii, Sámediggái ja Davviriikkalaš ráđđái ahte davviriikkalaš álbmotsáddehagat galggaše eanet váldit oktasaš ovddasvástádusa sámi guldaleddjiide ja gehččiide, ja muittuha ahte šattašii buoret kvalitehta ja olahanejolašvuohta. Dákkár čoavddus eaktuda ahte mis leat nanu, dihto rámmaeavttut sámi doaimmahusaide davviriikkalaš álbmotsáddehagain.

Dát lea maid vuđoleappot čállojuvvon raportii Davviriikkaid Ministtarráđis, buoret ovttasbarggu birra davviriikkaid gaskka. Raportta čujuha maid dasa ahte davviriikkain lea earenoamáš ovddasvástádus

dasa ahte sámi álbmot sáhtta bisuhit iežas sámi identitehta. Raportta evttoha ahte sáddehagat davviriikkain čielggadit oktasaš davviriikkalaš sámi sáddehaga. Nannosit ovttasbargu gaskal sámi mediaid čuoččuuvvui maid dehálažžan sámi mediamánnggabealatsemináras 2016:s man Sámediggi lágidii.

Sámi mediabearráigeahčču

Lea maid digaštallojuvvon ahte galggašii go geahččalit ásaht sámi mediabearráigeahču, mas lea dárbbalaš máhttu sámi diliid birra ja media birra. Mediabearráigeahčču dárkkista earret eará álbmotsáddehatgeatnegasvuodaid, viežžá máhtu mánáid ja nuoraid mediageavaheami birra ja áššemeannuda ja máksá preassadoarjaga aviissaide, ja doaimbadoarjaga báikkálaš rádío ja TV:i. Oasseváldiin ledje iešguđetlágan oaivilat dasa ahte lea go ávkkálaš ásaht sámi mediabearráigeahču go jurddaša goluid ja eará resurssaid birra, ja maid man lahkálaga ja guhkkálaga leat hálddašeaddji ja fidnosurgi. Mánngas oaivvildedje ahte lea gelddolaš jurdda ja ahte lea dehálaš ahte dákkár mediabearráigeahčču lea buorre máhttu sámi media birra ja hástalusaid birra mat das gávdnojit. Lea dárbbalaš digaštallat makkár organiserenmodealla mielde dákkár sámi mediabearráigeahčču galgá huksejuvot.

Rekruteren ja dutkan

Dutkan ja alit oahpu ángiruššan lea dehálaš sámi servodaga gáhttemii, nannemii ja ovdáneapmái. Lea maid dehálaš láchit sisdoalu sámi dili birra ja buot sámegealaide dála ja boahte profešuvdnaoahpus, ovdamearkka dihte journalistaoahpuin ja mediadiehtagis. Dárbu olbmuid main lea sámegeal- ja kulturgelbbolašvuohta lea stuoris sihke sámi ja dáčča mediain. Mediat váikkuhit sihke sámi ja dáčča servodahkii. Danin lea dárbu dutkamii mii earet eará addá máhtu iešguđet ge mediaid mearkkašumi birra sámi servodatovdánahttimis, ja mediaid mearkkašupmi sámegealaid ja kultuvrra stáhtusii eanetlogugiela ja kultuvrra ektui. Sámi álbmoga mediageavaheami ja mediavieru internationaliseren leat maid miellagiddevaš fáttat mediadutkamis. UiT Norgga árttalaš universitehta bargá dál dutkanguorahallamiin álgoálbmotjournalistihka birra, ja galgá maid ovttasbargat Sámi allaskuvllain ja Oslo universitehtain. Dát lea maid miellagiddevaš Sámediggái sin joatkkabarggu sámi media dieđáhusa birra. Sámi Journalistaoahppu lea leamaš dehálaš sámi journalistaid rekruteremii, ja lea dagahan ahte lea huksejuvvon fágabiras. Dárbu lea eanet sámegealagiid oahpahit ja rekruteret mediasuorgái. Dán bargui berre Sámediggi leat veahkkeaktevran ovttas eará áigequovdilis aktevrraiguin alit oahpahusa várás. Sámediggi sáhtta addit veahki gelbbolašvuodálokten doaimbabiiguin ovttas fidnosurggiin, fágabeivviid, bargobájiid ja sullasaččaid lágidit.

Váilevaš máhttuvuođu

Li gávdno statistihkka sámi mediageavaheaddji, birra almmuhuvvon, ja máhttuvuođu geavaheaddjiláhttema birra mii gusto ođđa teknologijai lea maid unnán. Statistihkka lea unnán almmuhuvvon ja ođđa dutkan sámi media birra dehe sámi áššiid birra oppalohkái nátionála mediain. Manemus mediaiskkadeapmi sámi media ja geavaheddjiid birra almmuhuvvui jagi 2000 raportahámis. "Sámi mediat: geavaheapmi, sisdoallu ja rámmaeavttuid" iskkadeapmi čađahii Media ja gulahallan instituhta Oslo Universitehta bokte. Mediagovva dan rájes lea rievdan hui olu. Dát raportta ii leat fokuseren interneahhtavuodđosaš mediaide ja mobiilatelefovnaide, mat leat hui guovddáš ávdnasat odne. Lea dárbu ođasmahttojuvvon ja vuđolaš ipmárdussii mediafálaldaga nuppástusain. Dat berre maid láchčojuvvot dili nu ahte statistihkka ráhkaduvvo sámi mediageavaheddjiid ja sámi mediavieru birra seamma dásis go dáčča mediageavaheddjiid birra. Sámediggi berre bidjat áiggi initieset joatki kártema mediageavaheami- ja vieruid birra sámi geavaheddjiid gaskkas áiggiid badjel. Sámediggi berre digaštallat makkár vuogi mielde sáhtta dán dahkat, ja fátmastit aktevrraid dakkár bargui dego Statistihkalaš guovddášdoaimmahaga, Norgga Gallup Instituhta ja eará relevánta universitehta ja allaskuvlla instituhtaid. Nátionála dutkanprošeavttaide mii maid fátmasta sámi servodaga berre Sámediggi leat láidesteaddjin, ovdamearka dihte dialoga bokte Dutkanráđiin, mii jahkásaččat juohká dutkanjuolludemiid siskkobealde vassis kategorijaide main lea spesifihkka ulbmil.

Oktasaš vuodđovuogádat sámi servodatdebáhttii

Sámi servodatdebáhtas leat unnán arenat gos sámi servodat beassá digaštallat áigequovdilis áššiid

ovttas. Otná sámi servodatdigaštallan lea biđgejuvvon mángga iešguđet sadjái. Sámi áššiid digaštallama hástalus nationála dahje regionála debáhttasiiduin lea ahte debáhtta dávjá jorggiha eará guvlui ja álgovuolgalaš debáhtta jávká. Digaštallamiin dávjá vuhttojit ovdagáttut ja garra oaivilat. Mángasat eai arvva searvat almmolaš debáhtti, earenoamážit sosiála mediain ja neahttadebáhtaide. Sámi servodat dárbaša arenaid gos beassá iežas eavttuid vuođul digaštallat dehálaš ja áigequovdilis áššiid mat gusket Sápmái, váikkuhan dihte rahpaseabbo servodahkii. Dakkár arenat fertejit leat rahpasat, oadjebasat ja fátmastahtti olles sámi servodahkii, gos sámi servodaga iešguđetlágan oaivilat ja jienat bohtet ovdan, ja maid redaktevrrat ja debáhttafuolaheaddjit gozihit. Ođđa teknologijain lea vejolaš ásahit oktasaš digitála vuođđovuogádaga sámi mediaid várás ja/dahje mediaide mat almmuhit sámi guoskevaš áššiid.

Mediafálaldaga ovddideapmi sámi nuoraide

Mediafálaldat mii lea heivehuvvon sámi nuoraid mediavieruide ja beroštumiide berre ovddiduvvot ja sihkkarastojuvvot. Ii ábut jáhkkit ahte sámi nuorat rievdadit iežaset mediavieruid ja máhcet árbevirolaš mediaide rávisolmmožin. Lea dehálaš ahte nuorra mediageavaheaddjit dovdet oktavuoda sámi mediaide. Sámi nuoraid mediafálaldaga ovddidanbargui lea dehálaš fátmastit aktevrraid dego Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SáNuL), iešguđetlágan sámi nuoraidorganisašuvnnaid ja nuoraidráđiid, ja iešguđetge fylkkaid nuoraidráđiid. Berre maiddái bovdet mediaid, mat leat earenoamážit oaivvilduvvon sámi nuoraide, mielde dakkár bargui. SáNuL lea ángiruššan sullasaš áššiin ja lea earret eará ovttas Nordlándda ja Romssa nuoraid Fylkaráđiin sávvan sierra sámi diehtjuohkinkanála nuoraid várás neahtas. Diekkár doaibmabidju lea ge muđui ráđđehusa sámegeiela doaibmaplána 2009-2016 evttohuvvon doaibmabijuid mielde.

Sámediggi sáhtta gáibidit digitála čovdosiid ja vuođđovuogádagaid njuolggodoarjaga juolludeamis sámi mediaide mat leat oaivvilduvvon sámi nuoraide. Sámediggi sáhtta maiddái eará ohcanvuđot doarjagiid bokte geahččalit movttiidahttit innovašuvdnii, ovdamearkka dihte nuoraide heivehuvvon applikašuvnnaid ráhkadeapmái mobiillaide ja neahttabreahtaide.

Sámediggi vásiha muđui ahte váilot kvalitatiiva buorit sámegeielat fálaldagat nuoraide buot sámegeielain. Bivnnuhis NRK mánáid- ja nuoraidprográmmaid sámegeillii teksten ja/dahje dubben livččii earenoamáš mávssolaš sámi mánáid giella- ja identitehtahuksema, lassin iešbuvttaduvvon prográmmaide mat leat vuođđuduvvon sámi árvvuide ja servodahkii. NRK Sápmi ja mángga iežá mediat mieđihit ahte sii eai lihkostuva doarvái bures olahit nuorra rávisolbmuid relevánta fálaldagaiguin ja sisdoaluin, ja ahte sis leat hástalusat oazžut nuorat olahusjoavkku válljet sin kanála. Dan lea maiddái Medietilsynet (mediabearráigeahčču) cuiggodan sihke 2018:s ja 2017:s.

Filmmat ja filbmaráiddut mánáide ja nuoraide

Dárbu sámi filmmaide ja filbmaráidduide oaivvilduvvon mánáide ja nuoraide miehtá Sámi lea stuoris, ja sámi filmmaid fálaldat lea unnán dan suktii go jearahallet ja go servodatdárbu lea. Lea dehálaš ahte mánát ja nuorat besset geahččat sámegeielat filmmaid ja filbmaráidduid. Sámegeielat filmmaid ja filbmaráidduid čađa ohppet mánát ja nuorat giela ja ovddidit giela ja dat maid váikkuha giellaválljemii stohkosiid oktavuodas ja go servoša earáiguin. Sámi filmmat ja filbmaráiddut mánáide ja nuoraide leat dehálaččat ja dárbašlaččat, go sámi filmmain lea sámi sisdoallu ja sámi perspektiiva, nu ii leat dubbejuvvon ja tekstejuvvon filmmain. Sámi filbmakultuvra guorahallá, hábme ja viidásetovddida hástalusaid mat sámi kultuvrras ja identitehtas leat, sihke vássán áiggis, dálá áiggis ja boahhteáiggis. Sámi filmmat leat beaktilat ja ealli filbmakultuvra mas leat iešguđetlágan, ođđamállet ja áigequovdilis ovdanbuktimat sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámi filmmat ja filbmaráiddut mánáide ja nuoraide mielddisbuktet ahte máhttu ja diehtjuohkin sámi giela, kultuvra ja servodaga birra leavvá viidábut stuoraservodagas. Hástalus lea ahte buvttadandoarjja sámi filbmaráidduide ja sámi filmmaide ii govčča buvttadangoluid.

Mediasuorgi rievdá johtilit

Dutkan čájeha ahte interneahhta ja mobiila leat dađistaga šaddan eanet deataleabbon ođasgeavaheddiide Norggas. Ođđasat bohtet maiddái eanet sosiála mediaid bokte – nuorat geavaheddiid gaskkas lea Facebook šaddan deataleabbon go TV ođasáššiid čuovvumis ja adnojuvvo

dasto ollu deataleabbon go rádio ja báberáviisa. Lineára mediabuktagiid geavaheapmi (báberáviissat, árbevirolaš rádio ja TV) lea unnon issorasat mánggaid jagiid badjel, go fas mobiila neahttageavaheapmi lassána. NRK analysa mielde leat ovccis logi olbmo gaskkas neahtas beaivválaččat, ja čiežas logi geavaheaddji gaskkas geavahit mobiila neahtas.

Sámi mediabuvttadeaddjit leat oppalaččat bázahallan teknologalaš ovdáneamis ja geavahit unnán daid vejolašvuođaid maid digitaliseren addá. Hui stuorra erohusat leat das man ollu sámi mediaávdnasat leat interneahtas. Stuurát mediaaktevrrat, nugo NRK Sápmi ja Ávvir ángiruššet viehka ollu digitála buktagiiguin, go fas eará unnit aktevrrat buvttadit unnán nehtii, nugo ovdamearkka dihtii nuoraidbláđđi Š. Eatnašiin dain mediain maidda Sámediggi addá doarjaga ii leat digitála fáladat. Sámi mediat berrejit oažžut vejolašvuođa ovdánit digitaliseremiin vai geavaheddjiin livččii buoret vejolašvuohta ja beasašedje geavahit ođđa vuodđovuogádagaid, erenoamážit dat mediat mat barget nuoraid ektui.

Sámediggi sáhtá movttiidahttit eanet digitaliserema ja innovašuvnna ovdamearkka dihtii nu ahte ásaha sierra doarjaortnega mediaide mat háliidit čađahit proševttaid digitaliserema ja ođđa teknologijja ektui. Ollu aktevrrat mediasuorggis dovddahedje ahte Sámediggi ovtasbargguin eará mediaiguin, giellabirrasiguin, teknologalaš birrasiguin ja oahppo-/dutkanbirrasiguin hoahpuha ođđa teknologijja ovddideami. Okta evttohusain lea lágidit konferánssaid maidda relevánta teknologalaš birrasat ja earát sihke sámi servodagas ja dan olggobealde servet. Sámediggi sáhtá maiddái dán oktavuodas bovdet sierra mediaid, filbma ja eará aktevrraid ságastallat vejolaš ovtasbargoproševttaid birra main ođđa teknologijja, sisdoallu ja neahttabálvalusat tematiserejuvvojit, ja mediafálaldat sámi nuoraid várás.

Sámedikki mediapolitihka bajit mihttomearit

- Sámedikki mediapolitihkas berre leat vuodđoeaktun sihkarastit rámmaevttuid vai sámi mediat sáhttet doaibmat friddja ja sorjjasmeahttumit, nu ahte buoremus lági mielde sáhttet vuhtiiváldit demokrátalaš diehtujuohkinfriddjavuođa, almmuhanfriddjavuođa ja preassafriddjavuođa.
- Sámedikki mediapolitihka galgá váikkuhit dasa ahte sámegeielaid geavaheapmi lassána.
- Sámedikki mediapolitihka galgá oččodit boahtteáigásaš čovdosiid mat dahket sámi mediasisdoalu eanet olahat olles sámi álbmogii, riikkarájaid rastá.
- Sámediggi berre iežas mediapolitihkain movttiidahttit servodatáŋgirdahtti journalistihkkii ja láchit arenavejolašvuođaid sámi servodatdigaštallamii.

Ángiruššansuorggit ja doaibmabijut

Dá lea evttohusat doaibmabijuide sámi mediamáŋggabealatvuođa bargui.

ÁNGIRUŠŠANSUORGI 1: Sáddejeaddjiviidodat

- Ásahit geatnegahtti ovtasbarggu sámi ossodagain davviriikkaid álbmotsáddehagain (NRK;YLE, SVT ja SR).
- Čielggadit iešheanalaš davviriikkalaš sámi álbmotsáddehaga ásaheami.
- Nannet dálá sámi aviissaid mediadoarjaga lasiheami bokte.
- Ásahit bušehtii sierra mediaruhtaseahka mii manná digitaliserenproševttaide, innovašuvdnii ja ođđa mediaid geavaheapmái, ja/ dahje proševttaide maid ulbmil lea doaimmahit guorahalli journalistihka.
- Ásahit sámi mediabearráigeahču Norgii, mii váldá badjelasas ovddasvástádusa juolludit mediadoarjaga sámi mediaide ja mii bearráigeahččá mediaid ahte dat ollašuttet sámi doaimmaheami. Sámi mediabearráigeahčus sáhtá maid leat rollan doaibmat sámi Preassa

fágalávdegoddin (PFL), ja vejolaččat maid sihkkarastit sámi ovddasteami dálá ortnegis.

ÁNGIRUŠŠANSUORGI 2: Sisdoalloviidodat:

- Sámi álbmotsáddehatplakáhtta ásahuvvo, mas leat čielga doaimmat, maiddái danin vai sáhtta árvvoštallat gielalaš, geográfalaš ja šáŋŋerlaš girjáivuoda. NRK-plakáhttii fertejit čavgejuvvot gáibádusat sámi sisdollui nu ahte daid sáhtta árvvoštallat.
- Gávppálaš álbmotsádehagat geatnegahttojuvvojit fállat sámi prográmmasisdoallu. Sámi sisdoallu ferte leat čielggas ja konkrehta, nu ahte sáhtta vuohkkasit árvvoštallat sisdoalu. Movttiidahttindoaimbajijut dahje guottuidhábmjeaddji kampánnjat eará preassaid ektui, sihkkarastindihte eanet sámi sisdoalu sin sáddagiin.
- Mediadoarjja viiddiduvvo nu ahte sámi mediat sáhttet hukset nanu doaimmahusaid mas leat báikkálaš kantuvrrat mat sáhttet buvttadit buori ja viiddis sisdoalu iežaset guldaleddjiide ja gehččiide.
- Ásahit fágaarenaid sámi mediaide main lea beroštupmi digitaliseremii ja innovašuvdnii.
- Veardádallat Sámedikki njuolggodoarjjaortnega sámi mediaide ja árvvoštallat sisdoallo-, šáŋŋer-, buvttadan- ja gaskkustangáibádusaid.
 - Oččodit eanet juolludemiid sámi filmmaide ja filbmaráidduide mánáide ja nuoraide.

ÁNGIRUŠŠANSUORGI 3: Geavahanviidodat

- Bidjat johtui doaibmajuid mat sihkkarastet sámi mediageavaheddjiide olaheami iešguđetlágan mediaide.
- Bargat dan nala ahte háhkat ovtadássásaš sámi mediagirjáivuoda, mas sámi geavaheddjiin miehtá riikka lea lihka buorre vejolašvuolta olahit mediaid sorjjakeahtta geografiijas ja gielas.
- Systemáhtalaš árvvoštallan sámi mediamánggabealavuoda ja sámi mediadábiin ásahuvvo ja čuovvuvvo.
- Movttiidahttit ásahit ja ovddidit digitála sámi mediavejolašvuodaid sámi mánáide ja nuoraide, mat leat seamma dásis go nationála ja riikkaidgaskasaš mediafálaldagat.

ÁNGIRUŠŠANSUORGI 4: Rekruteren ja máhttu

- Ohcalit ovtasbarggu Sámi allaskuvllain ja eará oahppoinstitušuvnnaiguin.
- Ovddidit máhtu ja statistihka sámi mediaovddideami birra, mediageavaheami birra, girjáivuoda birra jna., doarjjan ja vuodđun ođđa sámi mediapolitiikkii.
- Rekruteret sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda sámi ja dáčča mediain. Journalisttalaš oahpahuš sámegeielagiidda, vejolaš ođđa čáliide, earenoamážit julev- ja lullisámi guovlluin.
- Vuolggahit ja movttiidahttit dutkat oazžun dihte máhtu iešguđetlágan mediaid mearkkašumi birra sámi servodatovdáneapmái, sámi giela ja kultuvrra birra majoritehtagiela ja –kultuvrra ektui ja sámi álbmogat mediageavaheami rievdamat birra sámi álbmogis.
- Ovdanahttit buvttadanbirrasiid mat barget iešguđetlágan šáŋŋeriid siskkoibealde.

Máhtovuodđu

Girjjálašvuolta

Aalen, Ida (2013). *En kort bok om sosiale medier*, Fagbokforlaget, Bergen

Chilisa, Bagele (2012). *Indigenous Research Methodologies*, Sage Publications Inc, Los Angeles

Josefsen, Eva og Eli Skogerbø (2011). 'Den samiske offentligheten: mediedekningen av sametingsvalgkampen 2009', i Eva Josefsen og Jo Saglie (red), *Sametingvalg. Velgere, partier*,

medier, Abstrakt forlag AS

Mecsei, Monica (2018). `Samisk filmbølge baner vei`, i *Samiske tall forteller 11. Kommentert statistikk 2018*. Sami Allaskuvla s. 83-99

Rasmussen Torkel (2016) `Samiske medier for barn og ungdom`, i *Samiske tall forteller 9. Kommentert samisk statistikk 2016*. Sami Allaskuvla: s. 98- 123.

Selle, Per, Semb, Anne Julie, Strømsnes Kristin, Nordø, Åsta Dyrnes. *Den samiske medborgeren*. Underkapittel *Mediebruk*, i kapittel 4. Cappelen Damm: s. 108 - 128.

Skogerbø, Eli, Josefsen, Eva, Ni Bhroin, Niamh (2015). Kapittel 10: *Samepolitikk på dagsorden*. Red. Bjerkli Bjørn, Selle, Per. *Samepolitikkenes utvikling*, Gyldendal Akademisk: s 250- 273.

Raporttat, notáhtat ja čielggadeamit

Allmennkringkastingsrapporten 2017, Medietilsynet

Kalstad, Johan Ailo: En samisk mediepolitikk- forberedende notat for Sametinget, 2016. NRKs årsrapport 2017

ON álgoálbmotvuoigatvuođaid julggaštus

ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater, ratifisert av Norge i 1990

Kongeriket Noregs grunnlov, 1814

Norden – nye muligheter. Forslag til økt mobilitet og integrasjon mellom de nordiske landene, 2018.

Norgga Almmolaš Čielggadeapmi, NAČ 2016:18. Váibmogiella. Láhkaevttohusat, doaibmabijut ja ortnegat sámi gielaid.

Norges Offentlige utredninger, NOU 2017:7. Det norske mediemangfoldet. En styrket mediepolitikk for borgerne.

Ráđđehusa doaibmaplána sámi gielai várás 2009-2016

Sámedikki 2018 bušeahtta

Sámediggedieđáhus sámi giela birra (2012)

Sámedikki 2010 jahkedieđáhus

Sámi Journalistaid Searvi / SJS (2018), jahkečoahkkincealkámuš 2018

Skogerbø, Eli (2000): Samiske medier: bruk, innhold og rammevilkår, Universitetet i Oslo

Vær Varsom-plakaten, Pressens Faglige Utvalg

Neahttaartihkkalat

«[Staten og TV2 skriver under avtale for kommersiell allmennkringkasting](#)», pressemelding 26.09.2018,

Kulturdepartementet

Oasseváldit gulaskuddančoahkkimiin

Gulaskuddančoahkkinn Kárašjogas golggotmánu 8.b.2018:

- Einar Bondevik, Lullisámi girkobláđđi Daerpies Dierie
- Nils Martin Kristensen, Guovdageainnu Lagas Radio (GLR)
- Jan Skoglund Paltto ojaAnne Berit Anti, Sámi ođasmágasiidna/iSámi Press
- Mona Solbakk, Pål Hivand ja Elle Márjá S. Sara, NRK Sápmi
- Geir Wulff ja Lars Birger Persen, Ságat
- Stine Sand ja Elin Johansen, Institutt for reiseliv og nordlige studier, UiT Norges Arktiske Universitet

Gulaskuddančoahkkinn Guovdageainnus golggotmánu 12.b.2018:

- Liv Inger Somby, Sámi Allaskuvla
- Nils Johan Heatta ja Johan Ante Utsi, Sámi Journalisttaid Searvi (SJS)

Bovdejuvvon aktevrat

Nuorttanaste
Nuoraidmagasiidna Š
Iđut Iágádus
Sámis
Bårjås
NuorajTV
Ávvir
Medialinnjá Sámi joatkkaskuvllas Kárašjogas
Internasjonalt samisk filminstitut (ISFI)
HighNorth news, Nord universitet
Sett nordfra.noKyst og fjord
Snåsningen
Snåsanytt
Nea Radio
Arbeidets Rett
Fjell-Ljom avisFosenavisa
Nord-Salten lokalavis
Vesterålen Online
Fremover
Trønder Avis

Čálalaš gulaskuddancealkámušat

NRK Sápmi
Daerpies Dierie
Iđut

Sámedikki dievasčoahkkinn - 058/18

Mearkkašupmi 1 - Guovddášbellodat, áirras Elisabeth Erke

Maŋimus vahkkuid dáhpáhusat goas meastta buot gulahallanlinját nu go mobiilanehta, fiberfierpmádat ja DAB eai doaimman Finnmárkkus, de čájeha dat ahte odne eai leat dát doarvái

buorit. Medias lea guovddáš rolla maiddái diehtjuohkin- ja gulahallankanálan. Servodatsihkarvuoda ja gearggusvuoda dihte lea mis dárbu sihkkaris gulahallankanálaide. Media fertte ain vuhtiiváldit iežas dieđihanrolla sihkarvuoda ja gearggusvuoda ektui. Teknologijaovdáneami rašesvuhtii fertte maid leat fokus sihke VHF ja FM fierpmádagain.

Sámi servodagat ja olbmot geat vánddardit okto meahcis dahje meara nalde, ánsásáit maid sihkarvuoda ja oadjebasvuoda seamma ládje go eará guovlluin Norggas.

Mearkkašupmi 2 - Olgeš, árras Lars Filip Paulsen

Mearkkašupmi áššái 058/18 Sámediggeráđi čilgehus sámi mediaid birra

Olgešbellodaga sámediggejoavkkus, árras Lars Filip Paulsen

Mii čujuhit doarjagiid lánkaásahussii sámi aviissaide

1. Ulbmil

Doarjja sámi aviissaide ja sámegielat aviisasiidduide galget lánčit dili demokrátalaš digaštallamii, oaivilhábmemeidda ja giellaovddideapmái sámi servodagas.

§7 Kultur- ja girkodepartemeanta mearridit juolludemiid juohkima kap. 335:s poasta 75, mat mannet buvttandoarjagii, doarjagiidda ráhkadit aviisasiidduid julev- ja lullisámegillii ja vejolaš earenoamážit várrejuvvon ruđain. Doarjja julev- ja lullisámi siidduide sáhttet oktiibuot leat gitta 4 % rádjái jagi juolludemiin dán poasttas.

§ 9. Doarjja aviisasiidduide julev- ja lullisámegillii

Doarjja aviisasiidduide julev- ja lullisámegillii juolluduvvojit aviissaide mat almmuhuvvojit dahje gokčēt buori muddui julev- ja lullisámi váldoguvlluid. Ii leat gáibáduš ahte aviisa sáhtta definerejuvot sámi aviisan 3. § mielde. Muđui gustojit eavttut 4. ja 5. §:in. Doarjja meroštallojuvvo almmuhemiid logu mielde ja dan geardu iežasbuvttaduvvon siidologuin ođas- ja áigequovdilis áššiin julev- ja lullisámegillii.

Dán lahtu mielas dát medialánkaásahus lea mielde heađušteame bajit mihttomeriid ja ulbmila olles lánkaásahusas. Jus galgat olahit ulbmila oazžut demokrátalaš, oaivilhuksema ja giellaovddideami miehtá sámi servodahkii, de fertte Sámediggi leat premissaaddi nu ahte dát ollašuvvá.

Mediadoarjja, maid Ságat ja Ávvir ožžot ollásit, fertte juhkkjuvot eará gollomeroštallama mielde go 4 % njuolggadusa mielde mii lea biddjon lánkaásahussii. Sámi aviissat Ávvir ja Ságat galget teorentalaččat gokčēt sámi birrasiid miehtá Norgga, muhto eai ole buot sajiid gokčēt. Váikkuhus dálá lánkaásahusas lea ahte Ságat-aviissas ja Ávviris eai leat journalisttat julev- ja lullisámi guovlluin (lulleis Ofuohta-vuona), eai ge dain leat kantuvrrat doppe. Boađus lea ahte háreve čállojuvvo julev- ja lullisámi guovlluin dáidda aviissaide. Ii ge goasse čállojuvvo julev- dahje lullisámi gillii.

Sámediggeárrasin lea váivi go ii dieđe áššiid ja váttisvuodaid birra mat leat miehtá sámi servodagaid. Dát sáhtta miellidbuktit ahte omd. demokrátalaš digaštallamat, proseassat ja politihkalaš mearrádušat Sámedikkis návccahuvvet, ja vel vearrát, mearriduvvojit váilevaš máhtu haga.

Sámi preassa ii čađat lihka buori kritihkalaš journalistihka unnit sámi joavkkuid birra, nu go mearrasámiid, julevsámiid ja lullisámiid birra. Mediagovas lea eanas fáttáid birra nu go boazodoalu birra ja siseatnanválttisvuodaid birra ja váilu obbalaččat viiddisgeahčastat sámi ođasáššiin. Eará stuora hástalus earenoamážit lulli- ja julevsámi giellaguovlluin, lea ahte lea ráddjejuvvon man olu sámegielat fágaoahppan journalisttat/ čállit gávdnojit. Eanet mediat mat almmuhit julev- ja lullisámi sisdoalu, leat vásihan ahte sáhtta leat váttis gávdnat journalisttaid ja čálliid mat hálldašit giela. Ollu mediat ferttejit oastit jorgalanbálvalusaid vai sáhttet fállat sisdoalu dáidda gielaide. Dás čujuhuvvo guovtti goabbatlágan doaibmabijuide, mas vuosttažis lea sáhka guhkit oahppoáiggis, ja nubbi doaibmabidju fas lea kursema birra ja dakkáriid, oanehit áiggi badjel. Suorgi ohcala vuolgaheami Sámedikkis ja sámi oahppoásahusain, áinnas ovttasbarggu bokte, mat barget dan nala ahte oahpu lánčit oazžut eanet sámegielat journalisttaid buot sámi gielain ja/ dahje bargat dan nala ahte sii ožžot fágalaš lassioahpu nu go oanehit workshopaid bokte, sierra fágabeivviin sámi mediaid birra ja daid váste, ja eará sullasaš journalisttalaš kurssaid. Dáid sáhtta hábmet nu ahte heivejit sámegielagiidda mat sáhttet ja máhttet čállit, muhto geain váilu fágaoahppu.

Sámegielaid doaibmaplána stáhtusis 2011-2013 lea vuodđu jearrat lea go Sámediggi ieš lánčán dili vuoigatmeahtun juohkiimii mediadoarjagis, go dát leat vuodđun;

Doaibmabidju 70 Sámi aviissat – eanet lulli- ja julevsámegiela geavaheapmi. Ovddasvástideaddji: Kulturdepartemeanta.

Vejolašvuodat hábmet stuorit ceahkkálastima doarjaortnegiin sámi aviissaide guorahallojuvui

Mediaáittardeaddjis, ja raportta sáddejuvvui gulaskuddamii borgemánu 25.b. 2009. Raportii vuosttalda áittardeaddji gielalaš ceahkkálastima mielde meroštallat doarjaga dahje eará giellagáibádusaid vuostá. Áittardeaddji evttohii baicca ahte giellapolitihkalaččat ákkastallojuvvon áššit doarjjaortnegiin (duohta dilis doarjja buvttadit aviisasiidduid julev- dahje lullisámegillii dáčča báikkálaš aviissaide) galget váldot eret preassadoarjagis ja sirdojuvvot Sámediggái. Dán evttohusa dorjo oallut gulaskuddancealkámušat. Sámedikki reivves departementii golggotmánu 27.b.2010 dieđihii Sámediggi ahte dat earret eará gulahallama vuodul sámi aviissaiguin, eai dan dihte hálit rievdademiid njuolggadusain, gč. maiddá Sámedikki 2010 jahkedieđáhusa kap. 4.15 mediafálaldagat. Departemeanta lea dan maŋŋil bidjan vuodđun ahte ii leat vuodđu joatkit viidáseappot dáiinna konkrehta doaibmabijuin. Kulturdepartemeanta čujuha ankke ahte doarjjaortnega siskkobealde sámi aviissaide lea biddjon earenoamáš doarjja buvttadit aviisasiidduid julev- ja lullisámegillii. Ortneaga ákkastallan lea juste dat ahte háliidit nannet mediafálaldaga dáidda gielaide. 2011:s oaččui báikkálaš aviisa NordSalten (julevsámi guovllus) 546 000 ruvno ja Snåsningen (lullisámi guovllus) 374 000 ruvno doarjaga dán ortneaga bokte. Sámedikki 2010 jahkedieđáhusas, kap. 4.15 Mediafálaldagat “dán oktavuodas deattuha Sámediggi ahte lea ain ollu mii ferte buoriduvvot nu ahte nanne ja ovddida mediafálaldaga julev- ja lullisámegillii. Olgešbellodaga áirasa mielas ferte Sámediggi leat ovddasduvdi nu ahte mediadoarjja rievdaduvvo eará juohkinčovdosa bokte ja gáibádusaid mielde sámi mediaide ahte galget doaimmahit ođasáššiid miehtá sámi servodagaid birra, ii ge dušše osiid das. Dát ferte dahkkot jus galgat oazžut demokrátalaš digaštallama, oaivilhuksema ja giellaovddideami sámi servodahkii

Árras oaivvilda maid ahte jus Sámediggi váldá badjelasas mediabearráigeahču, de sáhtá dat buorin leat smávva sámi guovlluide. Muhto dat eaktuda ovddemusat ahte Sámediggi ieš háliida váldit dán ovddasvástádusa badjelasas, sihkkarastit ovttaárvosašvuoda sámi gielaide gaska.

Ášši ovddideapmi 04.12.18 dii. 15.55. Debáhtta 07.12.18 dii. 09.05

Jienasteapmi

Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Henrik Olsen, áššejođiheaddji	
2	Lars Filip Paulsen	Kåre Olli
		Mathis Nilsen Eira
		John Kappfjell
	Lars Filip Paulsen	
3	Runar Myrnes Balto	
4	Ann-Elise Finbog	
5	Cecilie Hansen	
6	Klemet Klemetsen	
7	Mathis Nilsen Eira	
8	Ronny Wilhelmsen	Runar Myrnes Balto
		Lars Filip Paulsen
		Klemet Erland Hætta
	Ronny Wilhelmsen	
9	Jon Isak Gælok	
10	Márjá-Liissá Partapuoli	Synnøve Søndergaard
	Márjá-Liissá Partapuoli	

11	Kåre Olli	
12	Runar Myrnes Balto	
13	Bjørn Inge Mo	Ann-Elise Finbog
		Runar Myrnes Balto
	Bjørn Inge Mo	
14	Tor H. Mikkola	Aili Keskitalo
		Márjá-Liissá Partapuoli
	Tor H. Mikkola	
15	Vidar Andersen	
16	Henrik Olsen, áššejođiheadji	

DC - Mearrádus:

Sámediggi lea digaštallan Sámediggeráđi čilgehusa sámi mediaid birra. Čilgehus lea mielddusin čeahkkingirjjis.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 07.12.2018 dii. 10.45

Ášši 059/18	Sámedikki dievasčoahkkinn	04.12.2018-07.12.2018
-------------	---------------------------	-----------------------

Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehus seksuála soju ja sohabealleidentitehta birra

	Áššennr. 18/4405
--	---------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Čilgehus váldo vuhtii.

Sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehus seksuála soju ja sohabealleidentitehta birra

Álgu

Sámedikki doaibmaplána 2009-2013 dásseárvvu birra lea leamaš vuođđun seksuála soju ja sohabealleidentitehta bargui Sámedikkis manjimuš jagiid. Dan doaibmaplána doaibmanáigodat lea

dievvan. Danne ráhkaduvvui 2015:s sámediggeráđi čilgehus sohkabealledásseárvvu birra gos guottut lesba ja homofiila sápmelaččaide lea okta dain čuoggáin mat čalmmustuvvojit earenoamážit. Dát čilgehus lea oassin proseassas mas áigumuššan lea ođđa sámediggedieđáhus dásseárvvu birra.

Dásseárvu lea guovddázis Sámedikki doaimmas. Min barggu áigumuššan lea ahte sámi álbmogis galget leat seamma vuoigatvuođat ja vejolašvuođat go álbmogis muđui. Sápmelažžan mii leat minoritehtan ja diehtit maid mearkkaša leat unnitlogus. Astri Dankertsen čállá iežas 2016 ph.d. dutkamušas ahte «Go dárú lea dat mii adnojuvvo dábálažžan ja neutrálan, de dat mearkkaša ahte sápmelažžan olmmoš sierrana earáin go lea earalágan. Dát earaláganvuođa dovdu lea juoga maid subjeavttat fertejit hálddašit sosiálalaččat ja affektiivalaččat». Son čujuha viidasabbot liigebargui mii čuovvu olbmo go gullá minoritehtajovkui ja dássekeahces fápmodillái masa dávjá lea gártan go gullá minoritehtii ja dárbašlaš, muhto dávjá áibbas oaidnemeahtun liigebargui maid dat mielddisbuktá.

Dát liigebargu lea dan birra mo olmmoš hálddaša ja artikulere iežas earaláganvuođa, ja dan birra mo iežas geahččala heivet servodahkii maid dávjá majoritehtaálbmot lea defineren, mii beare bures ii dieđe mo árgabeaivvis lea sápmelažžan leat. *Minoriserema liigebargu* lea okta vuohki mo sáhtá čilget dan badjelgeahččanvuogi mii ii leat njulgestaga vealaheapmi, muhto mii liikká sáhtá leat noadđin daidda geat árgabeaivvis dan vásihit. Dás ii dárbaš leat sáhka eksplisihitta vealaheamis dahje givssideamis. Sáhtá seamma bures leat eksotifiseren, balaheapmi dahje olggušstandovdu, dahje ahte ii leat áktejuvvon.

Sámi etnisitehta ja seksuála sodju sáhttet dagahit ovttasdoaimbi vealaheami. Dat ahte leat «minoritehta minoritehtas» sáhtá mearkkašit givssideami ja vealaheami sihke sámi etnisitehta geažil ja maid seksuála soju geažil. Muhtumiidda sáhtá servodaga oaidnu LHBTQ-olbmuide dagahit dakkár dovdu ahte fertejit válljet iežaset seksuála soju mielde eallit dahje eallit oassin sámi servodagas.

Dásseárvosaš sámi servodat mas leat seamma vuoigatvuođat ja vejolašvuođat buohkaide lea Sámedikki bajimus mihttomearri. Dan oktavuodas lea inkluderen ja bargu vealaheami ja olggušteami vuostá deađalaš mihttomearri.

Mihttomearri:

Leat mielde dásseárvvu ovddideamen ja vealaheami heađušteamen.

Stáhtus

Vealaheapmi

Artihkkalis sápmelaččaid iežaset vásihan vealaheami birra Norggas oidno ahte mánggas mitalit iešguđetlágan vealahuvugiid birra maid ieža leat vásihan. Sullii 1 olmmoš 5 olbmos lea vásihan vealaheami. Sullii goalmmádas sis geat leat vealahuvvon mitalit ahte vealaheami lea dáhpáhuvvan guokte manjimus jagi. Sápmelaččat geain lea nana sámi gullelašvuohta ja orrot dábalaš sámi minoritehtaguovlluin raporterejit eanemus vealaheami, sihke manjimus guokte jagi dáhpáhuvvan ja ovdal dan. Dábáleamos vealahanvuohki maid sápmelaččat raporterejedje lei čearddalaš vealaheapmi, dasto vealaheapmi sohkabeali ja eanandieđalaš gullelašvuođa geažil.

Sápmelaččat vásihit vealaheami mángga arenas. Dábáleamos arenat leat skuvla, bargoeallin ja lagas servodat. Dasto ollu sápmelaččat raporterejit ahte leat loavkašuvvan go sis lea leamaš oktavuohka almmolašvuođain, go leat interneahtras ja go fitnet gávppis dahje restauránttas. Sápmelaččat leat vásihan ja vásihit ain ollu eambo go majoritehtanorgalaččat ahte eará oahppit/studeanttat, oahpaheaddjit/skuvlla eará bargit, bargoskihpárat, almmolaš bargit, eará čearddalaš joavku go masa ieža gullet (majoritehtaálbmot), amas olbmot ja seamma čearddalaš joavku go masa ieža gullet (eará sápmelaččat) vealahit sin.

Vaikke vel ollu sápmelaččat vásihitge vealaheami, de leat unnán sápmelaččat geat dieđihit áššiid Dásseárvu- ja vealahanáittardeaddjái (DVA). Dušše 1,8 % (45 olbmo) sis geat raporterejedje ahte ledje vealahuvvon lei leamaš oktavuohka DVA:in. Sivvan dasa go sápmelaččat geat vealahuvvojit eai váldde oktavuohka DVA:in oazžun dihte veahki sáhttet leat mángga. Okta sivva sáhtá guoskat sámi norpmaide ja árbevieruide, gos galgá gievran čajehit ja ii galgga veahki ohcat bearraša olggobealde go vuostegieđa vásiha. Eará sivva dasa go sápmelaččat eai oza veahki vealaheami geažil maid leat vásihan sáhtá guoskat kultuvrralaš ja gielalaš barrieraide.

Seammás čájeha iskamuš ahte LHBTQ-olbmot vásihit eanet vealaheami go álbmot muđui: https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/holdninger/. Danne sáhtá leat sivva jáhkkit ahte LHBTQ-olbmot geain lea sámii duogáš vásihit eanet vealaheami go álbmot muđui, ja maid siskkáldasat LHBTQ-olbmuid ektui geain ii leat sámii duogáš. Go veardida eará minoritehta ektui sámii servodagas, de čájehit birgenlági iskamušat doaimmashehttejuvvon olbmuid gaskka geain lea sámii duogáš ahte vásihit eanet vealaheami go doaimmashehttejuvvon olbmot geain ii leat sámii duogáš. Váldo ášši dás lea dattege dat ahte váilu dutkamuš dán suorggis. Mis leat hui unnán dieđut LHBTQ-olbmuid birra geain lea sámii duogáš.

Birgenláhki

Dutkanraporttat mitalit ahte lesbain ja homofiillain lea buoret birgenláhki dál go logi ja guoktelogi jagi dás ovdal, ja guottut LHBTQ-olbmuid šaddá dađistaga eanet posiitiiva. Lihkká diehtit ahte ollugiidda lea ain hástalus leat LHBTQ. Leat ain LHBTQ-olbmot geat dovdet ahte fertejit čiegadit iežaset identitehta, ahte ollu surggiin lea gaskamearálaš birgenláhki heajut, ja ahte iešsoardinlogut sakka vurjet..

Homofiillaid ja lesbaid gaskka lea sin lohku geat leat iežaset soardit geahččalan badjel beali stuorát go heterofiillaid gaskka, ja lea ain stuorát bifiillaid gaskka. Buot joavkkuin geat eai leat heterofiila leat eanet psykalaš dávdad, earenoamážit vuollel 30 jagi nuoraid gaskka. Vaikke vel leage leamaš posiitiivvalaš ovdáneapmi, de leat nu ollugat go 19 % bifiila nissonat, 12 % lesbat, 11 % bifiila albmát ja 10 % homofiilla albmát raporterent ahte leat iežaset geahččalan soardit. Heterofiila nissoniid ja albmáid gaskka lea dát lohku 5-6 %.

LHBTQ-olbmuid vuortnuheapmi ja givssideapmi skuvllas ja oahpahusas: Anderssen ja Malteruda birgenlági iskkadeamis 2013:s jerre respondeanttain leatgo oahppobáikkis vuortnuhuvvon unnimusat oktii manjimus 12 mánu, ja geat dat ledje geat sin mielas vuortnuhedje. Homofiila albmáid gaskka ledje eanemusat geat mitalledje ahte eará studeanttat ja oahpaheadjit ledje givssidan sin. Dán joavkkus ledje 37 % geaid eará studeanttat ledje givssidan.

Lesbain, homofiillain ja bifiillain lea 1998 rájes leamaš vealahansuodjaleapmi bargoeallimis. Transolbmot ožžo vealahansuodjaleami 2014:s ja bargoaddi lea gieskat geatnegahttojuvvon čađahit doaimmabijuid ovddidan dihte dásseárvvu buot vealahanvuoduin. Ollu LHBTQ-olbmot illá dustet leat rahpasat jođiheddjiide, bargoskihpariidda ja klieanttaide (Andersen ja Malterud, 2013).

Doahpagat

Seksuála sodju: Seksuála sojus lea sáhka das geasa liikosta, geasa dovda geasuheami, ja geainna háliida leat ovttas.

Dábáleamos seksuála sojot leat heterofiila, homofiila, bifiila ja lesba. Muhtumat lohket maid bonju. LHBTQ lea oanádus lesbas, homofiillas, bifiillas, transolbmot ja queeras. Dat lea doaba mii čohkke buot dáid minoritehtajoavkkuid, ja geavahuvvo dávjá ovddabealde eará sániid, nugo ovdamearkka dihte: LHBTQ-olbmot, LHBTQ-perspektiiva ja LHBTQ-dutkan.

Sohkabealleidentitehta: Olbmo siskkáldas dovdu das leago nisu, almmái, sihke nisu ja almmái dahje ii guhtege dain. Eatnasat identifiserejit iežaset danin sohkabeallin maid rieggádasas ožžo, muhto eai buohkat.

Heteronormativitehta: Heteronormativitehta mearkkaša ahte heterosohkabealli ja cissohkabealli dal juo dadjat álo adnojuvvo diehttelassan go olbmot deaivvadit. Heteronorbma guoská kultuvrralaš ja sosiálalaš áshusaide, norpmaide, geavahussii ja gillii mat reflekterejit ahte servodat ja kultuvra eaktuda ahte buot olbmot leat heterofiillat.

Heteronormativva sohkabealli fokus lea reprodukšuvdna, ja heterofiila bearaš šaddá lunddolažžan ja universeallan. Da dagaha LHBTQ-olbmuid sosiálalaččat oaidnemeahtumin ja fuonibun. Heteronormatiiva servodagas leat buot ii-heterofiillat unnitlogus ja adnojuvvojit heterofiilan nu guhká go eará ii leat duodaštuvvon.

Lesba: Ahte leat lesba guoská sihke geavahussii, geasuheapmái ja identitehtii. Lesba nisu dovda geasuheami dahje liikosta seamma sohkabealli olmui, namalassii eará nissoniidda. Sihke cisolbmot ja

transolbmot sáhttet leat lesbat.

Homofiila: Ahte leat homofiila guoská sihke geavahussii, geasuheapmái ja identitehtii. Homofiila almmái dahje nisu dovdá geasuheami dahje liikosta seamma sohka-beali olbmuid. Sihke cisolbmot ja transolbmot sáhttet leat homofiillat.

Bifiila: Ahte leat bifiila guoská sihke geavahussii, geasuheapmái ja identitehtii. Bifiila olmmoš dovdá geasuheami dahje liikosta olmui beroškeahtá makkár sohka-beallái gullá. Bifiila doaban, eallinvuohkin dahje identitehtan, rihkku dan áddejumi ahte álbmoga sáhtá juohkit guovtti jovkui, heterofiilla dahje homofiila jovkui. Danne bifiilat sáhttet dovdat ahte leat oaidnemeahttumin dahkkojuvvon, eai áktejuvvo dahje ahte sihke heterofiillat ja homofiillat earaláhkai vealahit sin.

Transolmmoš: transolmmoš lea čoahkkedoaba olbmuid geaid olggosoidnin dahje identitehta čájeha eará sohka-beali go dat sohka-bealli mii sidjiide registrerejuvvui riegádusas. Transolmmoš sátni lea engelas «transgender» jorgaleapmi.

Dábáleamos lea ahte lea identitehta dahje sohka-bealledovddaheapmi mii lea nuppegežiid go biologalaš vuolggasadji, albmás-nissonii dahje nissonis-albmái. Muhtun transolbmot eai dovdda iežaset juogo almmájin dahje nissonin ja hástalit min guovttejuogus sohka-beallevuogádaga go váldet saji goalmát sohka-beallin, dahje go eai definere iežaset ovttaga sohka-beallekategorijai. Transseksuálat adnojuvvojit riikkaidgaskasaččat gullevažžan čoahkkedoahpajii, muhto dán birra digaštallojuvvo dál Norggas.

Olbmo transidentitehta guoská sohka-beallegulleavašvuhtii maid olmmoš ieš dovdá dahje mo dat dovddahuvvo. Dat ii mital maidege olbmo seksualitehta dahje seksuála soju birra. Transolmmoš sáhtá leat bonju, lesba, heterofiila, bifiila dahje homofiila olmmoš. Transolmmoš, dahje oaniduvvon «trans/trans*, lea nuppegežiid cisolbmot – gii dovdá iežas seammaláganin go dat biologalaš sohka-bealli maid riegádusas oaččui.

Queer: queer lea bonju sáni engelas jorgaleapmi. Queer geavahuvvo čoahkkedoaban daidda geat eai hálit biddjojuvvo dihto identitehtakategorijai vuollái dan vuodul makkár seksuála sodju sis lea dahje makkár sohka-beallái gullet.

Cisolmmoš/cissohka-bealli/cis: Ahte leat cisolmmoš/cissohka-bealát/cis mearkaša ahte identifisere iežat dainna biologalaš sohka-beallin maid riegádusas oaččui. Cisnisu oaččui nissonsohka-beali riegádusas ja identifisere iežas nissonin, ja cisalmmái oaččui almmáisohka-beali riegádusas ja identifisere iežas almmájin. Doaba lea geavahuvvogahtán nuppegeahččin transperson/transkønnet/trans doahpajii ja čielggasmahtá ahte juohkehaččas lea sohka-bealleidentitehta. Sihke heterofiila, bifiila, homofiila, lesba ja intersohka-bealleolbmot sáhttet leat cisolbmot.

Sámi Giellagaldu lea 2018:s normeren doahpajiid dán fágasuorggis:

<http://www.giella.org/meetings/90VVh9KWTCMWyKuAs4skc>

Boahttevaš hástalusat

Dutkan ja girjjálašvuhta

Lesba ja homofiila sápmelaččaid jearahallamat čájehit ahte dat lea joavku mii lea vásihan olgušteami ja vealaheami, muhto mii liikká lea rámis sihke dainna go leat sápmelaččat ja go leat lesbat ja homofiillat. Dat mii lea oktasaš lesbaid ja homofiillaid mitalusain iežaset eallimis leat vásihusat nugo jávohisvuhta homoseksualitehta birra, čuolmmat mat gusket identitehtii, eallin smávva ja lágges servodagain, ja psyhkalaš noađit.

Seammás mii diehtit ahte leat ollu sápmelaččat geat iežaset sohka-bealleidentitehta geažil eai dovdda ahte leat buresboahtin dahje ruovttus sámi searvevuodas, ja ahte váldojuvvojit vuostá jávohisvuodain. Searvevuohčan mii eat sáhte dan dohkkehit. Mii fertet duostat sohka-bealleidentitehta birra hállat sámi servodagas. Sihke dan birra mo lea leat almmájin ja mo lea leat nissonin, ja mo lea go ii dovdda iežas ruovttus goappáge sohka-beallekategorijas – dahje dovdá iežas ruovttus goappašiin.

Sosiologa Merethe Giertsen artihkkal 2002 «En minoritet i minoriteten. Homofile i samiske miljø og samer i homofile miljø» lei áidna mii lei čállojuvvon fáttá birra ovdal go raporta "Lesbiske og homofile i Sápmi. En narrativ levekårsundersøkelse" bođii 2009:s. Raporttas oidno ahte leat njeallja dábalaš fenomena lesbaid ja homofiillaid jearahallamiin sámi servodagain. Dat leat jávohisvuohta homoseksualitehta birra, garra oskkolaš bealli, identitehta ja gullevašvuohta márgga minoritehtii, ja olggušteapmi ja sosiálalaš ekskluderen. Iskamuš čájeha maid ahte ii leat nu váttis leat rabaš lesban go homofiilan. Sivvan dasa sáhtta leat ahte olmmoš dovda almmáirolla sámi servodagas hui baskin. Lea hui váttis sihkarit dadjat galle homofiila ja lesba sápmelaččat Norggas leat otne, muhto studiat orru čájeheamen ahte leat gaskal 1000 ja 1500 olbmo. Studia čájeha ahte sámi lesba ja homofiila biras davvin lea smávis, ja ahte leat unnánat geat rahpasit ellet lesban dahje homofiilan.

"Queering Sapmi" prošeakta 2013 lea deatalaš doaibmabidju eanet rabasvuhtii. Dán prošeavttas leat lesbat, homofiillat, bifiillat ja transolbmot sámi servodagain ožžon sáni saji ja beassan mitalit sin historjjá sihke girjjis ja čájálmasas. Seamma fenomenat go maid birgenlági iskkadeapmi mii bođii 2009:s čájeha oidnojit maid «Queering Sápmi»-prošeavttas. Sámediggi lea maid dorjon prošeavtta ruđalaččat.

Ane Hedvig Heidrunsdotter Løvold masterdutkanmušas «The silence in Sápmi - and the queer Sami breaking it» mii bođii 2014:s leat sivat jávohisvuhtii suokkarduvvon. Løvold lea gávdnan golbma siva jávohisvuhtii: Lestadianismma nana sadji, earenoamáš garra heteronormativitehta – jurddan dan birra ahte buohkat leat heterofiillat ja ahte olmmoš lea almmái dahje nisu dihto vugiiguin, ja kultuvra mas ii galgga konfronteret.

Berit Margrethe Oskal čilge iežas masterdutkanmuša ovdasániin «**Garra boját ja fiinna nieiddat** Heteronormativitehta sámi čáppagirjjálašvuođas» mii bođii 2015:s ahte eatnašat sis geaguin son háleštii masterbarggu birra eai diehtán mii heteronormativitehta lea. Lea nu garrasit cieggan ahte eatnašat eai oppa jurdilge dan birra. Loahpas son čujuha dasa ahte heteronormatiiva servodat ii leat LHBTQ-olbmuid seamma diehtelas. Oskala analysa čájeha ahte LHBTQ-olbmot dahkkojuvvot oaidnemeahttumin ja vealahuvvot, ja danne servodat bissu diehtemeahttumin alternatiiva eallinvugiid birra. Son čujuha maid dasa ahte lea dárbu heteronormativitehta oainnusmahtit ja eanet dutkat dan danne go dat lea buoremus vuohki eastadit LHBTQ-olbmuid vealaheami.

Dáruiduhttin ja seanadankommišuvdna

Homofiillat dávjá váldojuvvot vuostá jávohis dohkkehemiin, ja dan birra ii hállujuvvo rahpasit. Justa dán jávohisvuođa ii dieđe mo galgá hálddašit go lea lesba, homofiila dahje bifiila sámi servodagain. Dáruiduhttináigodagas lei dáruiduhttin juoga man birra ii galgan hállat. Dattege lea buohkain dárbu oainnusmahtit ja hállat dan birra geat leat, ja oažžut dohkkeheami dasa.

Okta informánta Løvold masterbarggus mitalii mo dáruiduhttin maid sápmelaččat leat vásihan lea ráhkadan kultuvra gos ii leat sadji leat earalágan. Son oaivvilda ahte dat oahpahii sápmelaččaide ahte eai galgga hállat nu ollu dan birra ja ahte eai galgga earáid konfronteret earaláganvuođa birra.

Sámi servodagas leat stuorra vuordámušat duohtavuoda- ja seanadankommišuvnna bargui. Ollugat mielas vurdet vejolašvuođa beassat mitalit iežaset historjjá ja dan maid dáruiduhttin lea sidjiide mearkkašan. Mii diehtit ahte dát ášši lea rašši ja bokta ollu dovdduid. Muhto mii oskut ahte goabbatbeallásaš áktemiin ja gierdevašvuođain nuppi fearániidda ja vásihusaide proseassa lea mielde min doalvumin viidásabbot ovttaskas olmmožin ja álbmogin. Dáruiduhttinpolitihkka lei viiddis ja ollu surggiin dat váikkuhii min álbmogin ja ovttaskas olmmožin. Historjámuitalaepmi lea deatalaš, muhto deatalaččat leat maidái váikkuhusat maid dál vásihit.

Osku ja maskulinitehtanorpmat

Grønningsæter ja Nuland (2009) dutkanmušas dutkit čilgeba maidái oskku hehttehussan friijan beassamii, ja ahte dovddasteamis lesba dahje homofiila sápmelažžan lea oskkolaš bealli. Løvold (2014) lea gávdnan ahte maskulinitehtanorpmat leat nannosat, earenoamážit Sis-Finmárkkus, gos vurdojuvvo ahte galgá leat maskuliina dihto vugiin, go fas seamma barriera ii leat seamma garas lesba sápmelaččaide. Sii geat leat dovddasta iežaset seksuála soju leat čilgen dan noadđin, muhto maid vásihussan mii leat gievrudan sin ja man atnet persovnnalaš vuoitun (Grønningsæter ja Nuland, 2009).

Riikkaidgaskasaš vuoigatvuođabargu

Lesbaid, homofiillaid, bifiillaid ja transolbmuid dilli geat gullet eamiálbmotservodagaide leat illá namuhuvvon riikkaidgaskasaš vuoigatvuođabargguin eamiálbmogiid ovddas. Davvi-Amerihkás hálojuvvo two-spirited people birra. Sámediggi galggašii leat ovdamearkan dasa ahte siskkildit sohkaabealleidentitehta ja seksuála soju min riikkaidgaskasaš bargui. Ii fal čoahkkedoaban eamiálbmotservodagaid earenoamážit áitojuvvon joavkkuide (nissonat, mánát, doaimmashehttejuvvon olbmot, lesbat, homofiillat jna), muhto iešguđetlágan joavkun main leat iežaset sierralágan hástalusat maiguin sierra barget.

Geaidnu ovddosguvlui

Ođđa organisašuvdna lesba, homofiila, bifiila ja transolbmuid várás, Queering sámit, ásahuvvui 2014:s. Dađi bahábut dat heaittihuvvui oanehis áiggi maŋŋá, muhto lea áigumuš cegget ođđa organisašuvnna, ja muhtun norgalaš organisašuvdna lea ásahan oktavuoda bonju sápmelaš nuoraiguin.

Leat lágiduvvon mánga Sápmi prida maidda Sámediggi lea searvan. Sámediggi lágidii 2015:s fágabeaivvi. Sámediggevistti olggobealde Kárášjogas levgejuvvo arvedávgeleavggain. Sámediggi háliida leat mielde váikkuheamen nu ahte positiivvalaš ovdáneami sámi servodagain joatkašuvvá lesbaide, homofiillaide ja bifiillaide buorin.

Loahpaheapmi

Sámediggeráđis leat leamaš buori vásihusat Sámedikki dásseárvvu doaibmaplánain 2009-2013 ja sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusain 2012.

Mii háliidit ahte galgá ráhkaduvvot sámediggedieđáhus dásseárvvu birra dán áigodahkii. Mii háliidit maid joatkit dásseárvobarggu riikkaidgaskasaš arenas. Sámediggeráđi evttoha čuovvulit čilgehusa sierra sámediggedieđáhusain dásseárvvu birra, gos seksuála sodju ja sohkaabealleidentitehta lea okta áŋgiruššansurggiin. Eará áŋgiruššansuorggit leat sohkaabealledásseárvu, veahkaváldi lagas oktavuodaŋ ja doaimmashehttejumit. Bargu álggahuvvo 2019:s.

Višuvdna:

Dásseárvosaš sámi servodat gos buohkain leat seamma vuoigatvuođat ja vejolašvuođat.

Mihttomearri:

Leat mielde dásseárvvu ovddideamen ja vealaheami headušteamen.

Strategiijat:

Barguiguin mat guottuid ráhkadit váikkuhit eanet rabasvuođa ja dohkkeheami iešguđetlágan seksuála sojuid ja sohkaabealleidentitehtaid birra.

Oahpponeavvuid ovddidemiin váikkuhit dan ahte máhttu iešguđetlágan seksuála sojuid ja sohkaabealleidentitehtaid birra lassána.

Váikkuhit ásahit arenaid ja organisašuvnnaid mat várejit sámi LHBTQ:aid vuoigatvuođaid.

Sámedikki dásseárvobarggu boahhtevaš áŋgiruššansuorggit bohtet ođđa sámediggedieđáhusas dásseárvvu birra ja Sámedikki bušehtas.

Sámedikki dievasčoahkkin - 059/18

Ášši álggahuvvui 04.12.18 dii. 16.05. Debáhtta 07.12.18 dii. 10.45

Jienasteapmi

Dán áššis ii jienastuvvon.

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Mikkel Eskil Mikkelsen, áššejođiheaddji	
2	Ann-Elise Finbog	Tor Gunnar Nystad
	Ann-Elise Finbog	
3	Lars Filip Paulsen	
4	Ann Karin Kvernmo	
5	Jørn Are Gaski	Anne Henriette Reinås Nilut
	Jørn Are Gaski	
6	Jon Isak Gælok	Jørn Are Gaski
7	Anne Henriette Reinås Nilut	
8	Cecilie Hansen	
9	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
	Aili Keskitalo	
10	Bjørn Inge Mo	Jon Isak Gælok
	Bjørn Inge Mo	
11	Kåre Olli	
12	Niko Valkeapää	
13	Márjá-Liissä Partapuoli	
14	Vidar Andersen	
15	Klemet Erland Hætta	
16	Runar Myrnes Balto	
17	Mikkel Eskil Mikkelsen, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Sámediggi lea digaštallan Sámediggeráđi čilgehusa dásseárvopolitihkalaš čilgehus seksuála soju ja sohkaabealleidentitehta birra.

Álgu

Sámedikki doaibmaplána 2009-2013 dásseárvvu birra lea leamaš vuodđun seksuála soju ja sohkaabealleidentitehta bargui Sámedikkis maŋimuš jagiid. Dan doaibmaplána doaibmanáigodat lea dievvan. Danne ráhkaduvvui 2015:s sámediggeráđi čilgehus sohkaabealle dásseárvvu birra gos guottut lesba ja homofiila sápmelaččaide lea okta dain čuoggáin mat čalmmustuvvojit earenoamážit. Dát čilgehus lea oassin proseassas mas áigumuššan lea ođđa sámediggedieđáhus dásseárvvu birra.

Dásseárvu lea guovddázis Sámedikki doaimmas. Min barggu áigumuššan lea ahte sámi álbmogis galget leat seamma vuoigatvuođat ja vejolašvuođat go álbmogis muđui. Sápmelažžan mii leat minoritehtan ja diehtit maid mearkaša leat unnitlogus. Astri Dankertsen čállá iežas 2016 ph.d. dutkamušas ahte «Go dárú lea dat mii adnojuvvo dábálažžan ja neutrálan, de dat mearkaša ahte sápmelažžan olmmoš sierrana earáin go lea earalágan. Dát earaláganvuođa dovdu lea juoga maid subjeavttat fertejit hálddašit sosiálalaččat ja affektiivalaččat». Son čujuha viidasabbot liigebargui mii čuovvu olbmo go gullá minoritehtajovkui ja dássekeahces fápmodillái masa dávjá lea gártan go gullá minoritehtii ja dárbašlaš, muhto dávjá áibbas oaidnemeahttun liigebargui maid dat mielddisbuktá.

Dát liigebargu lea dan birra mo olmmoš hálddaša ja artikulere iežas earaláganvuođa, ja dan birra mo iežas geahččala heivet servodahkii maid dávjá majoritehtaálbmot lea defineren, mii beare bures ii

diede mo árgabeaivvis lea sápmelažžan leat. *Minoriserema liigebargu* lea okta vuohki mo sáhtta čilget dan badjelgeahččanvuogi mii ii leat njulgestaga vealaheapmi, muhto mii liikká sáhtta leat noadđin daidda geat árgabeaivvis dan vásihit. Dás ii dárbaš leat sáhka eksplisihhta vealaheamis dahje givssideamis. Sáhtta seamma bures leat eksotifiseren, balaheapmi dahje olggušstandovdu, dahje ahte ii leat áktejuvvon.

Sámi etnisitehta ja seksuála sodju sáhttet dagahit ovttasdoaimbi vealaheami. Dat ahte leat «minoritehta minoritehtas» sáhtta mearkašit givssideami ja vealaheami sihke sámi etnisitehta geažil ja maid seksuála soju geažil. Muhtumiidda sáhtta servodaga oaidnu LHBTQ-olbmuid dagahit dakkár dovddu ahte fertejit válljet iežaset seksuála soju mielde eallit dahje eallit oassin sámi servodagas.

Dásseárvosaš sámi servodat mas leat seamma vuoigatvuođat ja vejolašvuođat buohkaide lea Sámedikki bajimuš mihttomearri. Dan oktavuodas lea inkluderen ja bargu vealaheami ja olggušteami vuostá deahtalaš mihttomearri.

Mihttomearri:

Leat mielde dásseárvvu ovddideamen ja vealaheami headušteamen.

Stáhtus

Vealaheapmi

Artihkkalis sápmelaččaid iežaset vásihan vealaheami birra Norggas oidno ahte mánggas mitalit iešguđetlágan vealahuvugiid birra maid ieža leat vásihan. Sullii 1 olmmoš 5 olbmus lea vásihan vealaheami. Sullii goalmmás sis geat leat vealahuvvon mitalit ahte vealaheapmi lea dáhpáhuvvon guokte manjmuš jagi. Sápmelaččat geain lea nana sámi gullelašvuohta ja orrot dábálaš sámi minoritehtaguovlluin raporterejit eanemus vealaheami, sihke manjmuš guokte jagi dáhpáhuvvon ja ovdal dan. Dábáleamos vealahanvuohki maid sápmelaččat raporterejedje lei čearddalaš vealaheapmi, dasto vealaheapmi sohkabeali ja eanandieđalaš gullelašvuođa geažil.

Sápmelaččat vásihit vealaheami mángga arenas. Dábáleamos arenat leat skuvla, bargoeallin ja lagas servodat. Dasto ollu sápmelaččat raporterejit ahte leat loavkašuvvon go sis lea leamaš oktavuohhta almmolašvuođain, go leat interneahhtas ja go fitnet gávppis dahje restauránttas. Sápmelaččat leat vásihan ja vásihit ain ollu eambbo go majoritehtanorgalaččat ahte eará oahppit/studeanttat, oahpaheaddjit/skuvlla eará bargit, bargoskihpárat, almmolaš bargit, eará čearddalaš joavku go masa ieža gullet (majoritehtaálbmot), amas olbmot ja seamma čearddalaš joavku go masa ieža gullet (eará sápmelaččat) vealahit sin.

Vaikke vel ollu sápmelaččat vásihitge vealaheami, de leat unnán sápmelaččat geat dieđihit áššiid Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddjái (DVA). Dušše 1,8 % (45 olmmoš) sis geat raporterejedje ahte ledje vealahuvvon lei leamaš oktavuohhta DVA:in. Sivvan dasa go sápmelaččat geat vealahuvvojit eai váldde oktavuohhta DVA:in oažžun dihte veahki sáhttet leat mángga. Okta sivva sáhtta guoskat sámi norpmaide ja árbevieruide, gos galgá gievran čájehit ja ii galgga veahki ohcat bearraša olggobealde go vuostegieđa vásiha. Eará sivva dasa go sápmelaččat eai oza veahki vealaheami geažil maid leat vásihan sáhtta guoskat kultuvrralaš ja gielalaš barrieraide.

Seammás čájeha iskamuš ahte LHBTQ-olbmot vásihit eanet vealaheami go álbmot muđui: https://www.bufdir.no/Statistikk_og_analyse/lhbtq/Holdninger/. Danne sáhtta leat sivva jáhkkit ahte [LHBTQ-olbmot geain lea sámi duogáš vásihit eanet vealaheami go álbmot muđui, ja maid siskkáldasat LHBTQ-olbmuid ektui geain ii leat sámi duogáš. Go veardida eará minoritehta ektui sámi servodagas, de čájehit birgenlági iskamušat doaimmashehttejuvvon olbmuid gaska geain lea sámi duogáš ahte vásihit eanet vealaheami go doaimmashehttejuvvon olbmot geain ii leat sámi duogáš.](#) Váldo ášši dás lea dattege dat ahte váilu dutkamuš dán suorggis. Mis leat hui unnán dieđut LHBTQ-olbmuid birra geain lea sámi duogáš.

Birgenláhki

Dutkanraporttat mitalit ahte lesbain ja homofiillain lea buoret birgenláhki dál go logi ja guoktelogi jagi dás ovdal, ja guottut LHBTQ-olbmuid šaddá dađistaga eanet positiiva. Lihkká diehtit ahte ollugiidda lea ain hástalus leat LHBTQ. Leat ain LHBTQ-olbmot geat dovdet ahte fertejit čiegadit iežaset identitehta, ahte ollu surggiin lea gaskamearálaš birgenláhki heajut, ja ahte iešsoardinlogut sakka

vurjet..

Homofiillaid ja lesbaid gaskka lea sin lohku geat leat iežaset soardit geahččalan badjel beali stuorát go heterofiillaid gaskka, ja lea ain stuorát bifiillaid gaskka. Buot joavkkuin geat eai leat heterofiila leat eanet psyhkalaš dávdad, earenoamážit vuollel 30 jagi nuoraid gaskka. Vaikke vel leage leamaš positiivvalaš ovdáneapmi, de leat nu ollugat go 19 % bifiila nissonat, 12 % lesbat, 11 % bifiila albmát ja 10 % homofiilla albmát raporterent ahte leat iežaset geahččalan soardit. Heterofiila nissoniid ja albmáid gaskka lea dát lohku 5-6 %.

LHBTQ-olbmuid vuortnuheapmi ja givssideapmi skuvllas ja oahpahasas: Anderssena ja Malteruda birgenlági iskkadeamis 2013:s jerre respondeanttain leatgo oahppobáikkis vuortnuhuvvon unnimusat oktii manjimuš 12 mánu, ja geat dat ledje geat sin mielas vuortnuhedje. Homofiila albmáid gaskka ledje eanemusat geat muitaledje ahte eará studeanttat ja oahpaheaddjit ledje givssidan sin. Dán joavkkus ledje 37 % geaid eará studeanttat ledje givssidan.

Lesbain, homofiillain ja bifiillain lea 1998 rájes leamaš vealahansuodjaleapmi bargoeallimis. Transolbmot ožžo vealahansuodjaleami 2014:s ja bargoaddi lea gieskat geatnegahttojuvvon čađahit doaibmabijuid ovddidan dihte dásseárvvu buot vealahanvuoduin. Ollu LHBTQ-olbmot illá dustet leat rahpasat jođiheddjiide, bargoskihpáriidda ja klieanttaide (Andersen ja Malterud, 2013).

Doahpagat

Seksuála sodju: Seksuála sojus lea sáhka das geasa liikosta, geasa dovdá geasuheami, ja geainna háliida leat ovttas.

Dábáleamos seksuála sojot leat heterofiila, homofiila, bifiila ja lesba. Muhtumat lohket maid bonju. LHBTQ lea oanádus lesbas, homofiillas, bifiillas, transolbmot ja queeras. Dat lea doaba mii čohkke buot dáid minortehajoavkkuid, ja geavahuvvo dávjá ovddabealde eará sániid, nugo ovdamearkka dihte: LHBTQ-olbmot, LHBTQ-perspektiiva ja LHBTQ-dutkan.

Sohkabealleidentitehta: Olbmo siskkáldas dovdu das leago nisu, almmái, sihke nisu ja almmái dahje ii guhtege dáin. Eatnasat identifiserejit iežaset danin sohkabeallin maid riegádusas ožžo, muhto eai buohkat.

Heteronormativitehta: Heteronormativitehta mearkkaša ahte heterosohkabealli ja cissohkabealli dal juo dadjat álo adnojuvvo diehttelassan go olbmot deaivvadit. Heteronorbma guoská kultuvrralaš ja sosiálalaš ásausaide, norpmaide, geavahussii ja gillii mat reflekterejit ahte servodat ja kultuvra eaktuda ahte buot olbmot leat heterofiillat.

Heteronormativva sohkabeali fokus lea reprodukšuvdna, ja heterofiila bearaš šaddá lunddolažžan ja universeallan. Da dagaha LHBTQ-olbmuid sosiálalaččat oaidnemeahttumin ja fuonibun. Heteronormatiiva servodagas leat buot ii-heterofiillat unnitlogus ja adnojuvvojit heterofiilan nu guhká go eará ii leat duodaštuvvon.

Lesba: Ahte leat lesba guoská sihke geavahussii, geasuheapmái ja identitehtii. Lesba nisu dovdá geasuheami dahje liikosta seamma sohkabeali olbmui, namalassii eará nissoniidda. Sihke cisolbmot ja transolbmot sáhttet leat lesbat.

Homofiila: Ahte leat homofiila guoská sihke geavahussii, geasuheapmái ja identitehtii. Homofiila almmái dahje nisu dovdá geasuheami dahje liikosta seamma sohkabeali olmuide. Sihke cisolbmot ja transolbmot sáhttet leat homofiillat.

Bifiila: Ahte leat bifiila guoská sihke geavahussii, geasuheapmái ja identitehtii. Bifiila olmmoš dovdá geasuheami dahje liikosta olbmui beroškeahtá makkár sohkabeallái gullá. Bifiila doaban, eallinvuohkin dahje identitehtan, rihkku dan áddejumi ahte álbmoga sáhtá juohkit guovtti jovkui, heterofiilla dahje homofiila jovkui. Danne bifiilat sáhttet dovdat ahte leat oaidnemeahttumin dahkkojuvvon, eai áktejuvvo dahje ahte sihke heterofiillat ja homofiillat earaláhkai vealahit sin.

Transolmmoš: transolmmoš lea čoahkkedoaba olmuide geaid olggosoidnin dahje identitehta čájeha eará sohkabeali go dat sohkabealli mii sidjiide registrerejuvvui riegádusas. Transolmmoš sátni lea engelas «transgender» jorgaleapmi.

Dábálemos lea ahte lea identitehta dahje sohka bealle dovddaheapmi mii lea nuppegežiid go biologalaš vuolggasadji, albmás-nissonii dahje nissonis-albmái. Muhtun transolbmot eai dovdda iežaset juogo almmájin dahje nissonin ja hástalit min guovttejuogus sohka bealle vuogádaga go váldet saji goalmát sohka beallin, dahje go eai definere iežaset ovttaga sohka beallekategorijai. Transseksuálat adnojuvvojit riikkaidgaskasaččat gullevažžan čoahkkedoahpagii, muhto dán birra digaštallojuvvo dál Norggas.

Olbmo transidentitehta guoská sohka bealle gullevašvuhtii maid olmmoš ieš dovda dahje mo dat dovddahuvvo. Dat ii mital maidege olbmo seksualitehta dahje seksuála soju birra. Transolmmoš sáhtta leat bonju, lesba, heterofiila, bifiila dahje homofiila olmmoš. Transolmmoš, dahje oaniduvvon «trans/trans*, lea nuppegežiid cisolbmot – gii dovda iežas seammaláganin go dat biologalaš sohka bealli maid riegdusas oaččui.

Queer: queer lea bonju sáni engelas jorgaleapmi. Queer geavahuvvo čoahkkedoaban daidda geat eai hálit biddjuvvojit dihto identitehtakategorija vuollá dan vuodul makkár seksuála sodju sis lea dahje makkár sohka beallái gullet.

Cisolmmoš/cisohka bealli/cis: Ahte leat cisolmmoš/cisohka beallát/cis mearkaša ahte identifisere iežat dainna biologalaš sohka bealliin maid riegdusas oaččui. Cisnisu oaččui nissonsohka bealli riegdusas ja identifisere iežas nissonin, ja cisalmmái oaččui almmáisohka bealli riegdusas ja identifisere iežas almmájin. Doaba lea geavahuvvogahtán nuppegeahččin transperson/transkjønnet/trans doahpagii ja čielggasmahtta ahte juohkehaččas lea sohka bealleidentitehta. Sihke heterofiila, bifiila, homofiila, lesba ja intersohka bealleolbmot sáhttet leat cisolbmot.

Sámi Giellagaldu lea 2018:s normeren doahpagiid dán fágasuorggis:
<http://www.giella.org/meetings/90VVh9KWTCMWyKuAs4skc>

Boahttevaš hástalusat

Dutkan ja girjjálašvuhta

Lesba ja homofiila sápmelaččaid jearahallamat čájehit ahte dat lea joavku mii lea vásihan olggusteami ja vealaheami, muhto mii liikká lea rámis sihke dainna go leat sápmelaččat ja go leat lesbat ja homofiillat. Dat mii lea oktasaš lesbaid ja homofiillaid mitalusain iežaset eallimis leat vásihusat nugo jávohisvuhta homoseksualitehta birra, čuolmmat mat gusket identitehtii, eallin smávva ja lágves servodagain, ja psyhkalaš noađit.

Seammás mii diehtit ahte leat ollu sápmelaččat geat iežaset sohka bealleidentitehta geažil eai dovdda ahte leat buresboahtin dahje ruovttus sámi searvevuodas, ja ahte váldojuvvojit vuostá jávohisvuodain. Searvevuhtan mii eat sáhte dan dohkkehit. Mii fertet duostat sohka bealleidentitehta birra hállat sámi servodagas. Sihke dan birra mo lea leat almmájin ja mo lea leat nissonin, ja mo lea go ii dovdda iežas ruovttus goappáge sohka beallekategorijas – dahje dovda iežas ruovttus goappašiin.

Sosiologa Merethe Giertsen artihkkal 2002 «En minoritet i minoriteten. Homofile i samiske miljø og samer i homofile miljø» lei áidna mii lei čállojuvvon fáttá birra ovdal go raporta ”Lesbiske og homofile i Sápmi. En narrativ levekårsundersøkelse” bođii 2009:s. Raporttas oidno ahte leat njeallja dábalaš fenomena lesbaid ja homofiillaid jearahallamiin sámi servodagain. Dat leat jávohisvuhta homoseksualitehta birra, garra oskkolaš bealli, identitehta ja gullevašvuhta mángga minoritehtii, ja olggusteapmi ja sosiálalaš ekskluderen. Iskamuš čájeha maid ahte ii leat nu váttis leat rabaš lesban go homofiilan. Sivvan dasa sáhtta leat ahte olmmoš dovda almmáirolla sámi servodagas hui baskin. Lea hui váttis sihkarit dadjat galle homofiila ja lesba sápmelaččat Norggas leat otne, muhto studiat orru čájeheamen ahte leat gaskal 1000 ja 1500 olbmo. Studia čájeha ahte sámi lesba ja homofiila biras davvin lea smávvis, ja ahte leat unnánat geat rahpasit ellet lesban dahje homofiilan.

”Queering Sapmi” prošeakta 2013 lea deatalaš doaibmabidju eanet rabasvuhtii. Dán prošeavttas leat lesbat, homofiillat, bifiillat ja transolbmot sámi servodagain ožžon sáni saji ja beassan mitalit sin historjá sihke girjjis ja čájálmasas. Seamma fenomenat go maid birgenlági iskkadeapmi mii bođii 2009:s čájeha oidnojit maid «Queering Sápmi»-prošeavttas. Sámediggi lea maid dorjon prošeavtta

ruđalaččat.

Ane Hedvig Heidrunsdotter Løvdold masterdutkanmušas «The silence in Sápmi - and the queer Sami breaking it» mii bođii 2014:s leat sivat jávohisvuhtii suokkarduvvon. Løvdold lea gávdnan golbma siva jávohisvuhtii: Lestadianismma nana sadji, earenoamáš garra heteronormativitehta – jurddan dan birra ahte buohkat leat heterofiillat ja ahte olmmoš lea almmái dahje nisu dihto vugiiguin, ja kultuvra mas ii galgga konfronteret.

Berit Margrethe Oskal čilge iežas masterdutkanmuša ovdasániin «**Garra boját ja fiinna nieiddat** Heteronormativitehta sámi čáppagirjjálašvuodas» mii bođii 2015:s ahte eatnašat sis geaguin son háleštii masterbarggu birra eai diehtán mii heteronormativitehta lea. Lea nu garrasit cieggan ahte eatnašat eai oppa jurdilge dan birra. Loahpas son čujuha dasa ahte heteronormatiiva servodat ii leat LHBTQ-olbmuid seamma diehttelas. Oskala analysa čájeha ahte LHBTQ-olbmot dahkkojuvvojit oaidnemeahttumin ja vealahuvvojit, ja danne servodat bissu diehtemeahttumin alternatiiva eallinvugiid birra. Son čujuha maid dasa ahte lea dárbu heteronormativitehta oainnusmahttit ja eanet dutkat dan danne go dat lea buoremus vuohki eastadiit LHBTQ-olbmuid vealaheami.

Dáruiduhttin ja seanadankommišuvdna

Homofiillat dávjá váldojuvvojit vuostá jávohis dohkkehemiin, ja dan birra ii hállujuvvo rahpasit. Justa dán jávohisvuoda ii dieđe mo galgá hálddašit go lea lesba, homofiila dahje bifiila sámi servodagain. Dáruiduhttináigodagas lei dáruiduhttin juoga man birra ii galgan hállat. Dattege lea buohkain dárbu oainnusmahttit ja hállat dan birra geat leat, ja oažžut dohkkeheami dasa.

Okta informánta Løvdold masterbarggus mitalii mo dáruiduhttin maid sápmelaččat leat vásihan lea ráhkadan kultuvrra gos ii leat sadji leat earalágan. Son oaivvilda ahte dat oahpahii sápmelaččaide ahte eai galgga hállat nu ollu dan birra ja ahte eai galgga earáid konfronteret earaláganvuoda birra.

Sámi servodagas leat stuorra vuordámušat duohtavuoda- ja seanadankommišuvdna bargui. Ollugat mielas vurdet vejolašvuoda beassat mitalit iežaset historjjá ja dan maid dáruiduhttin lea sidjiide mearkkašan. Mii diehtit ahte dát ášši lea rašši ja boktá ollu dovdduid. Muhto mii oskut ahte goabbatbeallásaš áktemiin ja gierdevašvuodain nuppi fearániidda ja vásihusaide proseassa lea mielde min doalvumin viidásabbot ovttaskas olmmožin ja álbmogin. Dáruiduhttinpolitiikka lei viiddis ja ollu surggiin dat váikkuhii min álbmogin ja ovttaskas olmmožin. Historjámuitalaepmi lea deatalaš, muhto deatalaččat leat maiddái váikkuhusat maid dál vásihit.

Osku ja maskulinitehtanorpmat

Grønningssæter ja Nuland (2009) dutkanmušas dutkit čilgeba maiddái oskku hehttehussan friijan beassamii, ja ahte dovddasteamis lesba dahje homofiila sápmelažžan lea oskkolaš bealli. Løvdold (2014) lea gávdnan ahte maskulinitehtanorpmat leat nannosat, earenoamážit Sis-Finnmárkkus, gos vurdojuvvo ahte galgá leat maskuliina dihto vugiin, go fas seamma barriera ii leat seamma garas lesba sápmelaččaide. Sii geat leat dovddasta iežaset seksuála soju leat čilgen dan noađđin, muhto maid vásihussan mii leat gievrudan sin ja man atnet persovnnalaš vuoitun (Grønningssæter ja Nuland, 2009).

Riikkaidgaskasaš vuoigatvuodabargu

Lesbaid, homofiillaid, bifiillaid ja transolbmuid dilli geat gullet eamiálbmotservodagaide leat illá namuhuvvon riikkaidgaskasaš vuoigatvuodabargguin eamiálbmogiid ovddas. Davvi-Amerihkás hállujuvvo two-spirited people birra. Sámediggi galggašii leat ovdamearkan dasa ahte siskkildit sohkaabealleidentitehta ja seksuála soju min riikkaidgaskasaš bargui. Ii fal čoahkkedoaban eamiálbmotservodagaid earenoamážit áitojuvvon joavkkuide (nissonat, mánát, doaimmashehttejuvvon olbmot, lesbat, homofiillat jna), muhto iešguđetlágan joavkun main leat iežaset sierralágan hástalusat maiguin sierra barget.

Geaidnu ovddosguvlui

Ođđa organisašuvdna lesba, homofiila, bifiila ja transolbmuid várás, Queering sámit, áсахuvvui 2014:s. Dađi bahábut dat heaittihuvvui oanehis áiggi manjána, muhto lea áigumuš cegget ođđa organisašuvvna, ja muhtun norgalaš organisašuvdna lea ásahan oktavuoda bonju sápmelaš nuoraiguin.

Leat lágiduvvon mánga Sápmi prida madda Sámediggi lea searvan. Sámediggi lágidii 2015:s fágabeaivvi. Sámediggevistti olggobealde Kárášjogas levgejuvvo arvedávgeleavggain. Sámediggi háliida leat mielde váikkuheamen nu ahte positiivvalaš ovdáneami sámi servodagain joatkašuvvá lesbaide, homofiillaide ja bifiillaide buorin.

Loahpaheapmi

Sámediggeráđis leat leamaš buori vásihusat Sámedikki dásseárvvu doaibmaplánain 2009-2013 ja sámediggeráđi dásseárvopolitihkalaš čilgehusain 2012.

Mii háliidit ahte galgá ráhkaduvvot sámediggedieđáhus dásseárvvu birra dán áigodahkii. Mii háliidit maid joatkit dásseárvobarggu riikkaidgaskasaš arenas. Sámediggeráđi evttoha čuovvulit čilgehusa sierra sámediggedieđáhusain dásseárvvu birra, gos seksuála sodju ja sohkaalleidentitehta lea okta ángiruššansurggiin. Eará ángiruššansuorggit leat sohkaalledásseárvu, veahkaváldi lagas oktavuodain ja doaimmashehttejumit. Bargu álggahuvvo 2019:s.

Višuvdna:

Dásseárvosaš sámi servodat gos buohkain leat seamma vuoigatvuođat ja vejolašvuođat.

Mihttomearri:

Leat mielde dásseárvvu ovddideamen ja vealaheami headušteamen.

Strategiijat:

Barguiguin mat guottuid ráhkadit váikkuhit eanet rabasvuođa ja dohkkeheami iešguđetlágan seksuála sojuid ja sohkaalleidentitehtaid birra.

Oahpponeavvuid ovddidemiin váikkuhit dan ahte máhttu iešguđetlágan seksuála sojuid ja sohkaalleidentitehtaid birra lassána.

Váikkuhit ásahtit arenaid ja organisašuvnnaid mat várejit sámi LHBTQ:aid vuoigatvuođaid.

Sámedikki dásseárvobarggu boahhtevaš ángiruššansuorggit bohtet ođđa sámediggedieđáhusas dásseárvvu birra ja Sámedikki bušehtas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 07.12.2018 dii. 11.55

Ášši 060/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 009/18	Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Giellalokten – Sámedikki strategiijaplána sámegielaid varas

	Áššennr. 18/5346
--	---------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggeráđi dohkkeha strategijadokumeantta sámegielaid várás - Giellalokten

Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi - 009/18

Evttohus1.1

1) 1.1, ođđa cealkka njealját teakstaoasi lohppii:

Deatalaš lea maiddá ahte buot ohppiid giella ovdána.

2) 1.1, ođđa kuvlačuokkis:

Bargat dan ala ahte nationála stáhtat váldet ovddasvástádusa nationála formalitehtain mat fertejit sadjái guovtti dahje mángastáhtaid gaskasaš skuvllaid ja mánáidgárdiid ásaheamis.

3) 1.3, goalmát cealkaga sadjái:

Digitála máilbmi ovdána johtilit. Danne ferte Sámediggi áiggis áigái rahčat dan ala ahte lea buorre sámegielat mediafálaldat, heivehuvvon ohcaleapmái, vai nuorra mediageavaheaddjit ožžot oktavuodá sámi mediain.

4) 1.3, Ođđa kuvlačuokkis, mii boahtá 9. kuvlačuoggá sadjái

Fuolahit ahte ásahuvvojit eanet sámi spealut, applikašuvnnat ja youtube-kanálat.

5) 2.3. Vuosttaš cealkka, vuosttaš teakstaoasis. Loahppa rievdaduvvo leat ná:

... ja almmolaš diehtjuohkin ferte addojuvvot maiddá sámegielaide digitála.

6) 2.3, loahppa vuosttaš kuvlačuoggás rievdaduvvo

... sámegielat, ja almmuhuvvojit maiddá digitála.

7) 2.4, goalmát teakstaoassi. Ođđa nubbi cealkka lasáhussan:

Sámi girjjálašvuohta berre álohii addojuvvot maiddá digitála hámis.

8) 2.5, njealját kuvlačuokkis

... ja buot nationála visttit

9) 2.10, Ođđa kuvlačuokkis:

Bargat dan ala ahte nationála ásahusat: Opera, Nationálmusea, Nationálabibliotehka, Nationála arkiiva ja earát mat ožžot stáhtas doaibmadoarjaga prográmmerejit sámi dáidaga ja kultuvrra. Dat berre biddjojuvvot ásahusaid mearrádusaide gč. NRK mearrádusaid (NRK-plakáhta §16 ja §22 maid Stuorradiggi lea mearridan.

10) 2.11 Ođđa njealját teakstaoassái lasáhussan:

Sámi giellaguovddážat leat dávjá oktii lokaliserejuvvon sámi museaiguin. Museain lea deatalaš rolla giella-, kultur- ja servodatmáhtu ovddideamis. Danne lea dain lunddolaš rolla sámegielaid ahtanuššanbarggus.

11) 3.2 Ođđa kuvlačuokkis

Sihkkarastit ahte sámi mánáid vuoigatvuohta kultuvrralaš ja gielalaš čuovvuleapmái sihkkarastojuvvo, go leat mánáidsuodjalusa divššus, ovdamearka dihtii go leat biddjojuvvon sámi biebmoruktui.

12) 3.4, Ođđa kuvlačuokkis

Láhčit diliid nu ahte gávnojit eanet dulkkat geain lea gelbbolašvuohta sámegielain maid guoskevaš bealit hállet.

13) 3.6, Ođđa kuvlačuokkis

Bargat dan ala ahte ásahuvvojit eanet neahttaoahput ovttaskas fáttáin.

14) 3.7, Ođđa kuvlačuokkis

Bargat dan ala ahte ásahuvvojit eanet neahttaoahput ovttaskas fáttáin.

Evttohus 2.1

Evttohus ođđa teakstan ovdasániin, guovtti manjimuš teakstaoasi sadjái:

Giellelutfneme - Giellaláptim - Giellalokten lea Sámedikki guhkes áiggi áŋgiruššan sámegeielain, ja lea jurddašuvvon čađahuvvot mángga jagi badjel. Strategiiat leat viidát, ja čájehit Sámedikki ollislaš ja surggiid gaskasaš giellapolitiikka boahhtevaš jagiide. Dat sisdoallá ollu konkrehta doaibmabijuid sierra servodatsurggiin, ja maid Sámedikki sierra ossodagat čuovvulit.

Dat álggaha ollu doaibmabijuid aktevrraid ektui, ja ráhkaduvvojit váikkuhangaskaoamit mat oainnusmahittet sámegeielaid almmolaččat. Dasto lea deatalaš álggahit stuorát proseassaid nugo earret eará ovddidandoaibmabijuid sámegeielaide, ásahit sámi giellaáittardeaddji ja konkrehta gielladoaibmabijuid. Sámedikki mihttomearrin lea ahte doaibmabijut álggahuvvojit ovdal jagi 2022. Sámediggi áigu bálddalagaid dáinna bargguin čuovvulit ráđđehusa barggu láhkaproposišuvnnain ja guoskevaš dieđáhusosiin.

Mearkkašupmi 1.1

Giellaloktemis lohpiduvvo sámegeielaid lokten, ja dieinna lágiin lea digitála perspektiiva nu deatalaš ahte dat berrešii leat vuodđogeaddjin buot vuolitkapihttaliin. Go geahččá fárrrolaga digitaliserenstrategiijain maid mii maddái meannudit dievasčoahkkimis, oaidnit mii ahte lagaš boahteáiggis berre digitála perspektiiva leat iešalddis čielggas buot sámi almmolašvuodas, ja metadiehtun lohkkovuvvon Sámedikki strategiijain.

Mearkkašupmi 2.1

Mis leat stuorámuš vuordámušat dasa ahte dat stuorra giellakonferánssa lágiduvvo dainna lágiin ahte dat boktá nátionála fuomášumi, boktá lágidanbáikki sámi dihtomielalašvuoda ja doaibmá ođđa hutkin. Prográmma berre leat nu ahte das lea riikkaidgaskasaš ja innovatiivvalaččat alla standárda. Ferte hoahpuhit olggos guvlui dieđiheami konferánssa birra.

Evttohus 3.1

3.2 Gealbolokten dearvvašvuodasuorggis

Ođđa kuvlačuokkis:

Čujuhit man deatalaš lea oktilaččat juohkit dieđuid geavaheddjiide vuoigatvuodaid birra sámelága giellanjuolggadusain ja movt dat doaibmá geavahas.

Álggahus

Sámedikki Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 009/18 Giellalokten – Sámedikki strategiijaplána sámegeielaid varas.

Evttohus 4.1

Rievdadit sátnehámi Sámediggeráđi mearrádusárvalusas:

Sámediggi dohkkeha sámegeielaid strategiijadokumeantta – Giellalokten.

Evttohus 5.1

Lasáhus Álggahus kapihttali, ođđa teakstaoassi vuosttaš teakstaoasi maŋjel

Sámediggi láidesta sámegiela geavaheami ja ovdáneami. Sámedikkis lea erenoamáš ovddasfástádus ovddidit sámegiela ja sámegielaide dássearvu.

Evttohus 6.1

Čuoggái 2.13 Ovttasbargu ráđđehusain biddjojuvvo ođđa teaksta mii bohtá golmma vuosttamuš teakstaosiid sadjai “Stáhta dulkon- ja jorgalanbálvalusat sámegielaide” vuolde.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu buoridit jorgalemiid ja dulkonbálvalusaid sámegielaide. Min vásihus lea ahte dulkadárbu ollu oktavuodain gehččojuvvo pasieantta dahje geavaheaddji dárbbu mielde. Mii deattuhat dattetge ahte dulkondárbu lea seamma ollu bálvalusaddiid dárbu vai áddehallá ja áddejuvvo. Dat mearkkaša dan ahte stáhta ollu eanet ferte váldit ovddasvástádusa doaibmi ja dohkálaš dukaortnegiin gieldda ja almmolaš bálvalusaddima siskkobealde. Berre ásahuvvot stáhta ásahus jorgalemiid ja dulkonbálvalusaid várás. Ásahusain galgá leat ovddasvástádus das ahte almmolaš diehtjuohkin jorgaluvvo sámegielaide, ja veahkehit sierra surggiid dulkoma láchčimiin. Deattuhit ahte lea ovttaskas bálvalusaddi ovddasvástádus láchčit vejolašvuoda geavahit dulkka, galget leat dohkálaš dulkonrusttegat ja ahte dulkon čađahuvvo dohkálaš vuogi mielde.

Ásahus galgá veahkehit dulkonbálvalusaid sierra fágasurggiin, doaibmat ovddidan- ja gealboguovddážin šearbmadulikkaide, váldit ovddasvástádusa jorgalan- ja dulkonbálvalusaid oktiordnemis almmolaš eiseváldiid ektui ja veahkehit fágaásahusaid.

Stáhta berre nannet bearráigeahččama das ahte vuoigatvuodat sámelága giellanjuolggadusain ollašuhthtojuvvojit.

BFOL - Mearrádus:

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegotti árvalus

Álggahus

Sámedikki Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 009/18 Giellalokten – Sámedikki strategiijaplána sámegielaide varas.

Mearkkašumit

Mearkkašupmi ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Guovddášbellodaga Elisabeth Erke, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Mearkkašupmi 1

Giellaloktemis lohpiduvvo sámegielaide lokten, ja dieinna lágiin lea digitála perspektiiva nu deatalaš ahte dat berrešii leat vuodđogeađgin buot vuolitkapihttaliin. Go geahččá fárrrolaga digitaliserenstrategiijain maid mii maidái meannudit dievasčoahkkimis, oaidnit mii ahte lagaš boahtheáiggis berre digitála perspektiiva leat iešalddis čielggas buot sámi almmolašvuodas, ja metadiehtun lohkojuvvon Sámedikki strategiijain.

Mearkkašupmi ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-

Liissä Partapuoli bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Guovddášbellodaga Elisabeth Erke, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Mearkkašupmi 2

Mis leat stuorámuš vuordámušat dasa ahte dat stuorra giellakonferánša lágiduvvo dainna lágiin ahte dat boktá nátionála fuomášumi, boktá lágidanbáikki sámi dihtomielašvuođa ja doaibmá ođđa hutkin. Prográmma berre leat nu ahte das lea riikkaidgaskasaš ja innovatiivvalaččat alla standárda. Ferte hoahpuhit olggos guvlui dieđiheami konferánssa birra.

Evttohusat

Evttohus ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissä Partapuoli bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Guovddášbellodaga Elisabeth Erke, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Evttohus 1

- 1) 1.1, ođđa cealkka njealját teakstaoasi lohppii:
Deatalaš lea maiddá ahte buot ohppiid giella ovdána.
- 2) 1.1, ođđa kuvlačuokkis:
Bargat dan ala ahte nátionála stáhtat váldet ovddasvástádusa nátionála formalitehtain mat fertejit sadjái guovtti dahje mángastáhtaid gaskasaš skuvllaid ja mánáidgárdiid ásaheamis.
- 3) 1.3, goalmát cealkaga sadjái:
Digitála máilbmi ovdána johtilit. Danne ferte Sámediggi áiggis áigái rahčat dan ala ahte lea buorre sámeielat mediafálaldat, heivehuvvon ohcalepmái, vai nuorra mediageavaheaddjit ožžot oktavuođa sámi mediain.
- 4) 1.3, Ođđa kuvlačuokkis, mii boahtá 9. kuvlačuoggá sadjái
Fuolahit ahte ásahuvvojit eanet sámi spealut, applikašuvnnat ja youtube-kanálat.
- 5) 2.3. Vuosttaš cealkka, vuosttaš teakstaoasis. Loahppa rievdaduvvo leat ná:
... ja almmolaš diehtujuohkin ferte addojuvvot maiddá sámeielaide digitála.
- 6) 2.3, loahppa vuosttaš kuvlačuoggás rievdaduvvo
... sámeielat, ja almmuhuvvojit maiddá digitála.
- 7) 2.4, goalmát teakstaoassi. Ođđa nubbi cealkka lasáhussan:
Sámi girjjálašvuohta berre álohii addojuvvot maiddá digitála hámis.
- 8) 2.5, njealját kuvlačuokkis
... ja buot nátionála visttit
- 9) 2.10, Ođđa kuvlačuokkis:
Bargat dan ala ahte nátionála ásausat: Opera, Nátionálmusea, Nátionálabibliotehka, Nátionála arkiiva ja earát mat ožžot stáhtas doaibmadoarjaga prográmmerejit sámi dáidaga ja kultuvrra. Dat berre biddjojuvvot ásausaide mearrádusaide gč. NRK mearrádusaide (NRK-plakáhta §16 ja §22 maid Stuorradiggi lea mearridan.
- 10) 2.11 Ođđa njealját teakstaoassái lasáhussan:
Sámi giellaguovddážat leat dávjá oktii lokaliserejuvvon sámi museaiguin. Museain lea deatalaš rolla giella-, kultur- ja servodatmáhtu ovddideamis. Danne lea dain lunddolaš rolla sámeielaid

ahtanuššanbarggus.

11) 3.2 Ođđa kuvlačuokkis

Sihkkarastit ahte sámi mánáid vuoigatvuohta kultuvrralaš ja gielalaš čuovvuleapmái sihkkarastojuvvo, go leat mánáidsuodjalusa divššus, ovdamearkka dihtii go leat biddjojuvvon sámi biebmoruktui.

12) 3.4, Ođđa kuvlačuokkis

Láhčit diliid nu ahte gávdnjojit eanet dulkkat geain lea gelbbolašvuohta sámegeielain maid guoskevaš bealit hállet.

13) 3.6, Ođđa kuvlačuokkis

Bargat dan ala ahte ásahuvvojit eanet neahttaoahput ovttaskas fáttáin.

14) 3.7, Ođđa kuvlačuokkis

Bargat dan ala ahte ásahuvvojit eanet neahttaoahput ovttaskas fáttáin.

Evttohus ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Guovddášbellodaga Elisabeth Erke, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Evttohus 2

Evttohus ođđa teakstan ovdasániin, guovtti manjimuš teakstaoasi sadjái:

Gielesluttjeme - Giellalápptim - Giellalokten lea Sámedikki guhkes áiggi áŋgiruššan sámegeielain, ja lea jurddašuvvon čađahuvvot mángga jagi badjel. Strategiijat leat viidát, ja čájehit Sámedikki ollislaš ja surggiid gaskasaš giellapolitiikka boahstevaš jagiide. Dat sisdoallá ollu konkrehta doaibmabijuid sierra servodatsurggiin, ja maid Sámedikki sierra ossodagat čuovvulit.

Dat álggaha ollu doaibmabijuid aktevrraid ektui, ja ráhkaduvvojit váikkuhangaskaoamit mat oainnusmahttet sámegeielaid almmolaččat. Dasto lea deatalaš álggahit stuorat proseassaid nugo earret eará ovddidandoaibmabijuid sámegeielaide, ásahit sámi giellaáittardeaddji ja konkrehta gielladoaibmabijuid. Sámedikki mihttomearrin lea ahte doaibmabijut álggahuvvojit ovdal jagi 2022. Sámediggi áigu bálddalagaid dáinna bargguin čuovvulit ráđđehusa barggu láhkaproposišuvnnain ja guoskevaš dieđáhusosiin.

Evttohus ovddiduvvon Guovddášbellodaga Elisabeth Erke bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Evttohus 3

3.2 Gealbolokten dearvvašvuođasuorggis

Ođđa kuvlačuokkis:

Čujuhit man deatalaš lea oktilaččat juohkit dieđuid geavaheddjiide vuoigatvuođaid birra sámelága giellanjuolggadusain ja movt dat doaibmá geavahas.

Evttohus ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Anne Henriette Reinås Nilut bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Guovddášbellodaga Elisabeth Erke, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket

Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Evttohus 4

Rievdadit sátnehámi Sámediggeráđi mearrádusárvalusas:

Sámediggi dohkkeha sámegielaide strategijadokumeantta – Giellalokten.

Evttohus ovddiduvvon soarjjasmeahtun áirasa Kåre Ivar Olli bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Guovddášbellodaga Elisabeth Erke, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Evttohus 5

Lasáhus Álggahus kapihttalii, ođđa teakstaoassi vuosttaš teakstaoasi maŋjel

Sámediggi láidesta sámegiela geavaheami ja ovdáneami. Sámedikkis lea erenoamáš ovddasfástádus ovddidit sámegiela ja sámegielaide dássearvu.

Evttohus ovddiduvvon Guovddášbellodaga Elisabeth Erke bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Ann Karin Kvernmo, Jon Isak Lyngman Gælok, Anne Henriette Reinås Nilut, Niko Valkeapää, Nils Mikkelsen Utsi ja Gunn Anita Jacobsen, Norgga Sámiid Riikkasearvvi / Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Márjá-Liissá Partapuoli, Áarjel-Saemiej Gielh Ingo Meehte Danielsen, Bargiidbellodaga (BB) Jørn Are Gaski, soarjjasmeahtun áirras Kåre Ivar Olli, Sámeálbmotbellodaga Ann-Elise Finbog ja Nordkalottfolket Kjellrun Wilhelmsen dorjot:

Evttohus 6

Čuoggái 2.13 Ovttasbargu ráđdehusain biddjojuvvo ođđa teaksta mii bohtá golmma vuosttamuš teakstaosiid sadjai “Stáhta dulkon- ja jorgalanbálvalusat sámegielaide” vuolde.

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu buoridit jorgalemiid ja dulkonbálvalusaid sámegielaide. Min vásihus lea ahte dulkadárbu ollu oktavuodain gehččojuvvo pasieantta dahje geavaheaddji dárbbu mielde. Mii deattuhat dattetge ahte dulkondárbu lea seamma ollu bálvalusaddiid dárbu vai áddehallá ja áddejuvvo. Dat mearkkaša dan ahte stáhta ollu eanet ferte váldit ovddasvástádusa doaibmi ja dohkálaš dulkaoortnegiin gieldda ja almmolaš bálvalusaddima siskkobealde. Berre ásahuvvot stáhta ásahus jorgalemiid ja dulkonbálvalusaid várás. Ásahusain galgá leat ovddasvástádus das ahte almmolaš diehtujuohkin jorgaluvvo sámegielaide, ja veahkehit sierra surggiid dulkoma láchimiin. Deattuhit ahte lea ovttaskas bálvalusaddi ovddasvástádus láchit vejolašvuoda geavahit dulkka, galget leat dohkálaš dulkonrusttegat ja ahte dulkon čađahuvvo dohkálaš vuogi mielde.

Ásahus galgá veahkehit dulkonbálvalusaid sierra fágasurggiin, doaibmat ovddidan- ja gealboguovddážin šearbmadulkkaide, váldit ovddasvástádusa jorgalan- ja dulkonbálvalusaid oktiirdnemis almmolaš eiseváldiid ektui ja veahkehit fágaásahusaid.

Stáhta berre nannet bearráigeahččama das ahte vuoigatvuodát sámelága giellanjuolggadusain ollašuhthojuvvojit.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 060/18

Mearkkašupmi 3 - Ovddádusbellodat, áirras Arthur Tørfoss

Ovddádusbellodat doarju buori muddui ráđi strategijja sámi gielaide, muhto oaivvilda seammás ahte

sámediggi ii leat rievttis váikkuhangaskaoapmi lasihit sámegielagiid Norgii. Dárogiella ja sámegiella leat ovtadássásaš gielat. Lihkká lea eaktun našuvdnii ahte álbmogis lea oktasaš giellalaš vuodđovuogádat. Dárogiella ferte danin leat váldogiellan Norgga skuvllain. Dálá giellahálddašanmodealla ii doaimma. Olbmuid lohku geat geavahit sámegiela, lea njedjame, ja sámegielaid hálddašanguovlu lea boasttu váikkuhangaskaoapmi. Ovddádusbellodat háliida danin heaittihit sámegielaid hálddašanguovlluid.

Sámegiella galgá fálojuvvot eaktodáhtolaš giellan, ja sámegiela ferte sáhttit váljet siidogiela ovdii. Dáinna lágiin nannet mii sihke dárogiela, ja sámegiela. Dákkár oahpahussii fertejit doarvái sámegielat oahpponeavvut leat olahanmuttus. Fertejit gávdnot sámegielat oahpaheaddjit vai ohppiin lea duohta vejolašvuolta váljet sámegiela.

Nanu ja bastevaš giellaáŋgiruššan mánáide lea vealtameahttun dasa ahte háhkat buori sámegielat giellaovddideami. Mánáid giellaoahpahus lea čielgasit deháleamos čoavdda sihkkarastit ja ovddidit sámi gielaid. Go aktiivvalaččat lámčá dili giellaoahppamii ja giellageavaheapmái mánáide, de lea dat dat beaktileamos doaibmabidju sihkkarastit ja ealáskahttit gielaid.

Ollu sámegielat giellageavaheaddjit lámčet vuoddu eanet arenaide gos giella geavahuvvo ja buoret almmolaš bálvalusfálaldahkii sámegillii. Eanet almmolaš báikkiin gos sámegiella oidno, gullo ja geavahuvvo, čalmustahtta ja geahpida sámegiela geavaheami. Dat ahte lámčit dili dasa ahte eanemus lági mielde olbmot geat háliidit, besset oahppat ja geavahit sámegiela, dat lea iežasnanusmahtti.

Iežas giela sihkkarastimis lea vuodđoárvu ja lea mihttun iešalddis. Dasa lassin lea gielaid sihkkarastimis ja ealáskahttimis mearkkašupmi sámi kultuvrra ja identitehta seailuheapmái ja ovddideapmái.

Ovddádusbellodaga mielas váldosuohkanat leat rievttis hálddašandássi gosa bidjá dán barggu, go doppe han muđui lea ovddasvástádus mánáidgárdiide ja skuvllaide.

Dassázi go dat geavvá ja sámegielaid hálddašanguovlu loahpahuvvo ja hálddašanoovddasvástádus sirdojuvvo GOD:i ja suohkaniidda, de doarju OB eanas oasi ovddiduvvon strategijas.

Mearkkašupmi 4 - Olgeš, áirras Lars Filip Paulsen

Giellalokten ášši lea njuolga NAČ 2016:18 Váibmogiella čuovvoleapmi. Okta vuđolaš ja čađamanni prinsihppa lávdegotti Váibmogiella barggus lea definerejuvvon 6. kapihttalis; ja govvida sámegielaid dásseárvosaš ja seammaárvosaš giellan. Sámedikki strategijat sámegielaid várás lea bures bargojuvvon dokumeanta mas leat mánaga konkrehta evttohusa sámegielaid doaibmabijuide ja mihtomeriide.

Iešguđetlágan gielladili geažil, iešguđetlágan dárbbut ja dárbbut iešguđetlágan čovdosiid ektui, de lea dehálaš geahččat sámegielaid giellahálddašeami ollislaččat, ja áinnas konkrehta ovdánahttinprográmma ektui.

Sámedikki dievasčoahkkin meannudii sámegiela giellaguovllu ášši čakčamánu 2018:s. Iešguđetlágan suohkankategorijat leat evttohuvvon, ja maid dán oktavuodas árvvoštallojuvvon dárbu vejolaš giellaresursaguovddážiidda. Giellalávdegoddi lea geahčadan dárbbu ásahit sihke sámegiel giellaáittardeaddji ja váidinfunkšuvnna, ja maid stáhtalaš dulkon- ja jorgalanbálvalusaid. Ovttas dáiguin iešguđetlágan suohkankategorijaid ektui de lea ávkálaš geahččat giellaresursasuohkaniid- ja vejolaš giellaresursaguovddážiid ahte sáhttet go áimmahuššat dáid funkšuvnnaid. Dahje maid ahte funkšuvnnaid biddjojuvvojit dáidda resurssaide.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.18 dii. 09.00

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

· Evttohus 1 mearriduvvui ovttajienalaččat

- Evttohus 2 mearriduvvui ovttajienalaččat
- Evttohus 3 mearriduvvui ovttajienalaččat
- Evttohus 4 mearriduvvui ovttajienalaččat
- Evttohus 5 mearriduvvui ovttajienalaččat
- Evttohus 6 mearriduvvui ovttajienalaččat
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegotti ráva mearriduvvui ovttajienalaččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Anne Henriette Reinås Nilut, áššejođiheadji	
2	Elisabeth Erke	Tor Gunnar Nystad
		John Kappfjell
	Elisabeth Erke	
3	Lars Filip Paulsen	Aili Keskitalo
		Kåre Olli
		Jørn Are Gaski
	Lars Filip Paulsen	
4	Jørn Are Gaski	Runar Myrnes Balto
	Jørn Are Gaski	
5	Arthur Johan Tørfoss	Jørn Are Gaski
		Klemet Erland Hætta
		John Kappfjell
	Arthur Johan Tørfoss	
6	Aili Keskitalo	Lars Filip Paulsen
		Christina Henriksen
	Aili Keskitalo	
7	Márjá-Liissá Partapuoli	
8	Klemet Klemetsen	Mathis Nilsen Eira
		Kåre Olli
	Klemet Klemetsen	
9	Vidar Andersen	
10	Jon Isak Gælok	
11	Kåre Olli	Aili Keskitalo
		Synnøve Søndergaard
		Márjá-Liissá Partapuoli
	Kåre Olli	
12	Bjørn Inge Mo	Elisabeth Erke
		Kåre Olli
		Aili Keskitalo
13	Mikkel Eskil Mikkelsen	
14	Runar Myrnes Balto	
15	Tor Gunnar Nystad	
16	Klemet Erland Hætta	
17	Márjá-Liissá Partapuoli	
18	Anne Henriette Reinås Nilut	

DC - Mearrádus:

Álggahus

Buot gielain lea sierra mihtilmasvuolta ja árvu, ja buot gielat heivejit seamma bures gulahallangaskaoapmin sidjiide geat daid geavahit. Gaskal beali ja guokte goalmmásas máilmmi álbmogiin leat muhtun muddui guovttegielalaččat, ja ollugat leat mánggagielaččat. Danne lea olbmuid miehtá máilmmi hui dábálaš leat guovttegielalaš. Seamma láhkai go biologalaš šláddjiivohta ge, de lea gielalaš ja kultuvrralaš šláddjiivohta iešalddis buorre.

Sámediggi láidesta sáme giela geavaheami ja ovdáneami. Sámedikkis lea erenoamáš ovddasfástádus ovddidit sáme giela ja sáme gielaid dássearvu.

Giella lea olbmo vuođđogálga. Giella ovdána dan rájes go mii riegiidit ja čuovvu min miehtá eallima. Giela bokte mii gulahallat earáiguin, olggosbuktit dovdduid, jurdagiid ja nieguid, vuolggahit ovttasdoaimama ja áddet dan máilmmi mii birastahtá min. Gielas lea mearkkašupmi min identitehtaovdáneapmái ja identitehtadovdui, ja muitala geat mii leat olmmožin. Gielas lea maid mearkkašupmi min motorihkalaš, sosiála ja dovdduide guoski ovdáneapmái. Nuppe láhkai daddjojuvvon lea giella mearrideaddjin midjiide olbmuid. Mii sáhttit oahppat ovttá dahje mánga giela eallinagisteamet. Midjiide buohkaide lea dat oktasaš ahte buorre giellaoahpahusas lea mearkkašupmi olles eallinahká.

Sáme gielain lea stuorra mearkkašupmi ovttaskas giellageavaheaddjái, sámi álbmogii ja sámi servodaga ovddideapmái. Sáme gielain ii leat dušše sáhka gulahallamis, muhto dain lea lagas čatnaseapmi sámi identitehtii, kulturárba ja gullevašvuhtii. Sáme gielat govvidit min oktavođa, min árbbi ja čanasteami min máttuide. Giella duddjo gullevašvuđa, beroškeahtá das guđe sáme giela mii máhttit dahje man ollu dahje unnán mii giela máhttit.

Danne lea sámi giellapolitiikka sáhka sihke das ahte váidit ruovttoluotta massojuvvon giela ja das ahte ovddidit sáme gielaid dain guovlluin gos sáme giella geavahuvvo beaivválaččat. Vaikke vel gielladili leat iešguđetláganat, de giella čatná min oktii dan oktasaš sávdaga bokte ahte mii háliidit gáhttet, ovddidit ja nannet sáme giela. Sámi giellapolitiikka lea maid sáhka rámmaevttuin, láhkaregulereamiin ja giellageavaheddjiid árgabeaivvis. Sáme giella guoská buot servodatsurggiide, ja dat ferte buori giellapolitiikka oidnot. Sámediggi háliida ahte sáme gielat galget gullot, geavahuvvot ja oidnot servodagas, ja Sámedikki giellastrategiija – Giellalokten čalmmustahtá oainnusmahtima, ovddideami, rekrutterema ja gealboloktema buot dásiin. Erenoamážit ángiruššat giellafálaldagaiguin mándáide ja nuoraide. Giellalokten čalmmustahtá maidái ovttasbarggu ja ovttahtima daid ášahusaid, orgánaid ja organisašuvnnaid gaska mat barget sáme gielaiguin.

Dán dokumeanttas deattuhuvvojit servodaga dárbbut. Giellalávdegoddi lea dokumeanttastis NAČ 2016:18 Váibmogiella, čilgen sáme gielaid dili ja čujuhan mánga hástalus gielaid ektui. Raportta loahppaalkámuš lea ahte sáme gielaiguin ferte ángiruššat servodaga iešguđet dásiin, ja erenoamážit deattuhuvvojit mánáid ja nuoraid giellavuogiatvuodát. Dán dokumeanttas lea giellalávdegotti raporta vuođđun, ja danne ii válddat gielladili ii ge dálá hástalusaid.

Min vásáhusat giellabarggus lea ahte giella beroštahtá buohkaid ja guoská buohkaide. NAČ 2016:18 Váibmogiella lei viiddes gulaskuddamis, ja raportii bohte badjel 100 gulaskuddancealkámuša. Sámedikki mielas lea deatalaš oazžut sámi servodaga mielde bargui sáme gielaiguin, ja iešguđet sámi birrasiid berošteaddjit leat buktán midjiide rávvagiid ja evttohusaid dán dokumentii rabas árvalusčoahkimiin 2018 čavčča. Lea maidái leamaš vejolaš sáddet čálalaš árvalusaid. Dasa lassin lea Sámedikki vuorasiid ráđđi ja Sámedikki nuoraidpolitiikkalaš lávdegoddi ovddidan oainnuid, rávvagiid ja evttohusaid dán bargui.

Dán strategiija áigumuš lea čohkket buot Váibmogiela buriid doaimbidjoevttohusaid, iežamet vásáhusaid ja dálá doaimbijuid ollislaš giellaángiruššamii. Dokumeanttas NAČ 2016:18 Váibmogiella leat 104 doaimbidjoevttohusa. Dain sáhtá Sámediggi okto čuovvulit muhtuma, eará doaimbijut gáibidit lagas ovttasbarggu earet eará nátionála eiseválddiiguin. Raporttas leat maidái mánga láhkarievdadusevttohusa. Ráđdehus lea dál čuovvuleamen raportta ja lea hábmegoahtán

láhkaevttohusa oktan gullevaš dieđáhusosiin. Sámediggi áigu guladettiin guoskevaš departemeanttaiguin bargat viidáseappot láhkarievdadusevttohusaiguin konsultašuvdnaproseassaid bokte. Danne eat válldat láhkarievdadusevttohusaid dán dokumeanttas.

Sámedikki giellastrategiija - Giellalokten guoskkaha iešguđet dásiid mángga servodatsuorggis. Ollislaš giellalokten mearkkaša ahte Sámediggi dárbaša veahki olles servodagas jus galggaš lihkestuvvat dáiinna bargguin, ja mii áigut váldit oktavuodá ja ovttasbargat sihke almmolaš ja priváhta oassálastiiguin, ealáhuseallimiin, máhttoásahusaiguin, gielddalaš ja almmolaš hálddašemiiguin, Ruota ja Suoma bealde sámedikkiiguin ja iešguđet departemeanttaiguin.

Dán strategiijas mis leat 3 válđoáŋgiruššansuorggi, main fas leat iešguđet áŋgiruššamat. Juohke áŋgiruššamii gullet mángga konkrehta doaibmabiju. Daid doaibmabijuid ja ortnegiid maid Sámediggi okto ii sáhte čađahit, dahje ii leat hálddašánváldi daid ektui, leat čohkkejuvvon áŋgiruššansuorgái 2. Dat guoská earret eará sámi giellaguovlluide, maid Sámedikki dievasčoahkkin meannudii 2018 čavčča. Sámedikki dievasčoahkkinmearrádus galgá leat vuodđun viidásat konsultašuvnnaide Ráđđehusain.

Sámedikki giellastrategiija – Giellaloktema áigumuš lea váikkuhit nana loktema sámegielaid várás olles servodagas. Min vuodđooaidnu lea ahte sámegiella ja dárogiella galget leat ovttadássásaš ja ovttárvosaš gielat. Juksan dihtii dakkár mihttomeari dárbašuvvo nana áŋgiruššan buot servodatsurggiin. Dát strategiija galgá čájehit čielgasit guđe guvlui giellapolitiikka galgá ovddiduvvot, ja ulbmilin lea rievdadit servodaga bistevaččat.

Gielesluttjeme - Giellaláptim - Giellalokten lea Sámedikki guhkes áiggi áŋgiruššan sámegielain, ja lea jurddašuvvon čađahuvvot mángga jagi badjel. Strategiijat leat viidát, ja čájehit Sámedikki ollislaš ja surggiid gaskasaš giellapolitiikka boahstevaš jagiide. Dat sisdoallá ollu konkrehta doaibmabijuid sierra servodatsurggiin, ja maid Sámedikki sierra ossodagat čuovvulit.

Dat álggaha ollu doaibmabijuid aktevrraid ektui, ja ráhkaduvvojit váikkuhangaskaoamit mat oainnusmahttet sámegielaid almmolaččat. Dasto lea deatalaš álggahit stuorát proseassaid nugo earret eará ovddidandoaibmabijuid sámegielaide, ásahit sámi giellaáittardeaddji ja konkrehta gielladoaibmabijuid. Sámedikki mihttomearrin lea ahte doaibmabijut álggahuvvojit ovdal jagi 2022. Sámediggi áigu bálddalagaid dáiinna bargguin čuovvulit ráđdehusa barggu láhkaproposišuvnnain ja guoskevaš dieđáhusosiin.

Min višuvdna

Sámegielat leat lunddolaš, servodatguoddi ja ealli gielat

Min višuvdna lea ahte sámegielat galget lunddolaččat gullat servodahkii, ja ahte buohkain galgá leat vejolašvuohta gullat, oaidnit ja geavahit sámegielaid buot servodatsurggiin. Sámegielat galget lunddolaččat gullat sihke sáme- ja dárogielagiid juohkebeaivválaš dillái.

Min deatleamos doaibma dán barggus lea láchit saji sámegielaide. Dat mearkkaša ahte mii fertet saji láchit sámegieloahpahussii ja sámegiela geavaheapmái buot servodaga arenain, mis fertejit leat buorit rámmaevttut ja dakkár lágat mat sihkkarastet vuoigatvuodá geavahit sámegielaid. Mii áigut láchit saji sámegielaide iešguđet áŋgiruššamiid bokte, mat gáibidit sihke olmmošlaš ja ekonomalaš resurssaid, giellafágalaš ovddideami ja dálá rámmaid rievdeami.

Mii háliidit buohkat ahte buot sámegielain galget leat buorit ovdánanvejolašvuođat, ja ahte min politiikka galgá váikkuhit dasa ahte sámegielat ahtanuššet ja ovddiduvvojit iešguđet giellaguovlluide gielladili vuodul. Mii diehtit ahte sámegielaid dilli lea iešguđetlágan iešguđet giellaguovlluin, ja mearrideaddjin lea ahte dat lea vuodđun boahstevaš giellapolitiikkii. Sámegielat leat mánggabealagat, ja sihke geográfalaš lávdan, giellageavaheddjiid lohku ja vejolašvuohta geavahit giela lea iešguđet láchai. Muhtun guovlluin leat sámegielat ealáskahttin- ja ovdánandilis, go fas eará sajiin leat eanetlohkodilis ja geavahuvvojit lunddolaš gulahallangiellan beaivválaččat. Min bargun lea láchit saji buot sámegielaid nannemii ja ovddideapmái, beroškeahtá makkár gielladilis dat leat. Dan mii dahkat buoremusat lagas ovttasbargguin iešguđet giellabirrasiguin.

Min giellapolitihkka galgá ráhkadit vuodu oidnosis ja ealli sámegielaide. Sámegielaide nannen ja ovddideapmi lea rádjearastideaddji bargu, ja ovttasbargu riikarájaid rastá ja eará aktevrraiguin lea guovddážiis dán barggus.

Giellapolitihkka lea maid sámepolitihkka masa gullet kultuvra, dearvvašvuohta, oahpahuš, árbevirolaš ealáhusat, juridihkka ja mánát ja nuorat. Giella guoská buot servodatsurggiide, ja danne dat lea buot surggiid oktasaš ovddasvástádus. Sihkkarastimis sámegielaide ollesárvosaš ja servodatguoddi giellan Norgga beale Sámis galgá giellapolitihkka guoskat buot surggiide. Dat mearkkaša ahte buohkat geain lea ovddasvástádus politihka ovddideamis ja válldi geavaheamis, fertejit vuhtiiváldit giellapolitihkalaš beroštumiid go hábmejit ja čađahit iežaset suorggi politihka.

Ollislaš ja ovtamielalaš giellapolitihkain mas nationála, regionála ja gielddalaš eiseválddit ja eará aktevrrat barget ovttas, mii áigut sámegielaide láhčit saji lunddolaš ja ealli giellan servodagas. Mii áigut buktit ovdánahttima, bargosajiid, sámegielaide mat oidnojit ja nana giellabirrasiid. Nana giellabirrasiid huksen buktá buriid oahpahušvejolašvuođaid ja láhčá saji sámegielaide ovddideapmái, mii fas lea mielde sihkkarastimin boahhtevaš giellageavaheddjiid.

Sámegielaide boahteáiggi ovddideamis galget min vállejmat saji láhčit eanet gielladoaimmaide olles servodaga aktevrraid involveremiin. Mii han jáhkkit ahte sámegiela ja dárogiella galget sáhttit leat ovttadássásaš ja dásseárvosaš gielat servodagas, ja ahte gielat sáhttet nanusmuvvat ja ovdánit bálddalagaid. Mii leat guhkit áiggi háhkan máhtu ja vásáhusaid mat dahket min gearggusin njunnošis bargat sámegielaide nannemiin ja ovddidemiin. Mii diehtit gosa áigut, ja mii dárbašit duinna ja servodagain fárolagaid mátkkoštit.

Sámegielaide dili

Buot sámegiela Norgga beale Sámis definerejuvvojit áitojuvvon dahje erenoamážit áitojuvvon giellan UNESCO áitojuvvon gielaide listtus. Finnmárkkus leat guokte giella gos sámegiella lea eanetlohkogiella, ja buot eará gielladain riikkas leat sámegiela unnitlohkodilis.

Sámi giellalávdegotti čielggadusa loahppacealkámuš lea ahte jus buot sámegiela galget ceavzit, ja Norgga galgá sáhttit ollašuttit iežas riikkaidgaskasaš geatnegasvuođaid, de dárbašuvvo nana ánggiruššan stáhta ja buot guoskevaš almmolaš ja priváhta aktevrrain. Čielggadus čájeha ahte lea stuorra dárbašuvvo ánggiruššami sámegielaide beali servodaga iešguđet dásiin ja erenoamážit deattuhuvvojit mánáid ja nuoraid giellavuoigatvuođat.

Dievaslaš giellapolitihka guovddáš aktevrrat

Sámediggi áigu nannet ja ovddidit sámegielaide ollislaš giellaánggiruššama bokte mas ánggiruššat buot dásiid ektui buot servodatsurggiin. Jus mii galgat lihkostuvvat dáinna bargguin, de ferte buot giellaánggiruššamiid ovttas árvvoštallat ja oktii čatnat. Giellapolitihkka ferte doalvut seamma guvlui, leš dal sámi giellabirrasiin dahje báikkálaš, regionála, nationála dahje riikkaidgaskasaš ásahusain.

Rádjearastideaddji ovttasbargu galgá sihkkarastit ahte sámegiela ovddiduvvojit ja nannejuvvojit seamma guvlui. Mii eat háliit dakkár ovdáneami mas čállingiella ja terminologijja ovddiduvvojit iešguđet guvlui. Ovttasbargu riikarájaid rastá nanne maidái giellafálaldagaid álbmogii. Oahpahušfálaldagat, mediafálaldagat, girjjálašvuohta ja terminologijjaovddideapmi leat dakkár suorggit gos ovttasbargu ferte buorebut láhččit.

Sisriikkalaččat galgá ánggiruššan sámegielaiguin dakkár surggiin go oainnusmahttin, gealbolokten ja rekrutteren leat mielde ollašuttimin Giellaoktema mihtomeriid. Koordineren dárbašuvvo dakkár surggiid ja aktevrraid gaska mat gusket sámegielaide. Stáhtas lea iešguđet departemeantaid, stáhtalaš doaimmahagaid, etáhtaid ja ásahusaid bokte, oktan fylkkamánniin, ovddasvástádus das ahte suorggit leat mielde nannemin ja ovddideamen sámegielaide.

Ráđđehus lea deatalaš ovttasbargobealli giellapolitihkas, ja das lea seamma láhkai go Sámedikkis ovddasvástádus sámegielaide nannemis ja ovddideamis. Vuodđolága bokte lea stáhta geatnegahttojuvvon sihkkarastit juohkehačča vuoigatvuođa geavahit sámegiela. Rollajuohkin

Sámedikki ja Ráđđehusa gaska lea muhtumin leamaš eahpečielggas. Seammás go Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámegeielaid nannemis ja ovddideamis, lea Ráđđehusas deatalaš rolla ovddasvástádusa doaimmaheamis. Sámedikkis ii leat makkárga formálalaš váldi geatnegahttit eará ášahusaid ráhkadit doaibmajuid mat nannejit ja ovddidit sámegeielaid. Sámediggi ii okto sáhte rievdatit lágaid ge almmá lagas gulahallama ja čuovvuleami haga Ráđđehusain stuorradiggeproposišuvnnaiguin. .

Fylkkageielddat leat ožžon viiddes servodatovddidan- ja plánenrolla mii mielddisbuktá ovddasvástádusa koordineremis ja ovddideamis iežaset regiovnnas. Ovddasvástádusas bokte joatkkaoahpahasas, fágaskuvllain, regionála dutkanfoanddain, gealbo- ja ealáhusovddideamis leat fylkkageielddain dakkár barggut main lea stuorra mearkkašupmi sámegeielaid ovddideapmái. Sámediggi ja fylkkageielddat leat dahkan ovttasbargošiehtadusaid nannen ja ovddidan dihtii sámegeielaid, sámi kultuvrra ja sámi servodateallima. Dat leat deatalaš reaiddut regiovna boahttevaš barggus sámegeielaid nannemis .

Gielddat leat ožžon deatalaš rolla báikkálaš plánemis ja servodatovddideamis. Gielddain lea ovddasvástádus báikkálaš ealáhusovddideamis, mánáidgárdefálaldagain, dearvvašvuođabálvalusain, vuođoskuvlaoahpahasas, kulturfálaldagain ja eará fálaldagain mánáide ja nuoraide. Sámegeiela hálddašanguovllu gielddain leat dasa lassin mánga geatnegasvuođa sámelága bokte sihkkarastit álbmogii vuoigatvuođa sámegeiela oahppat ja geavahit. Gieldda ja Sámedikki gaskasaš ovttasbargošiehtadusa bokte lea gielda geatnegahttojuvvon árrjalaččat leat mielde nannemin ja ovddideamen sámegeielaid báikkálaččat. Sámedikki guovttegeielatvuođa doarjjaortnegiin gielddat ráhkadit 3-jahkásaš doaibmaplánaid. Dát plánat leat deatalaš reaiddut báikkálaš barggus gielladoaimmaiguin. .

Sámi giellaguovddážit ja eará báikkálaš aktevrrat mat barget sámegeielaid nannemin ja ovddidemiin, leat Sámedikki deataleamos báikkálaš ovttasbargoguoimmit. Giellaguovddážiid bargu buriid giellaarenaid ja oahpahusfálaldagaid láchčimiin lea deatalaš nana giellabirrasiid ráhkadeamis. 3-jahkásaš doaibmaplánaiguin giellaguovddážit bidjet alcceseaset guhkesáiggi mihttomeriid giellabargui, ja dat leat buorit reaiddut sámegeielaid ovddideapmái doaibmaguovllus.

Eará sámi ášahusain, organisašuvnnain ja aktevrrain lea deatalaš rolla servodagas, ja sii leat mielde hábmemin sámi servodaga. Sámediggái lea deatalaš ahte dát ášahusat, organisašuvnnat ja aktevrrat árrjalaččat servet sámegeielaid nannemii ja ovddideapmái báikkálaččat, regionálalaččat ja nátionálalaččat. Dat leat maid deatalaš ovttasbargoguoimmit, ja Sámedikkis leat buorit vásáhusat ovttasbargodoaibmajuid ektui iešguđet ášahusaiguin. Sámi allaskuvla, UiT Norgga ártkalaš universitehta, Davvi universitehta, Sámi lohanguovddáš, sámi joatkkaskuvllat ja earát leat deatalaš ovttasbargoguoimmit.

Giellaloktema mihttomearit

Sámedikki giellabargu lea vuođđuvon guhkesáiggi bargui ja čuovvula NAČ 2016:18 Váibmogiella. Min strategijjat sámegeielaid várás galgá leat Sámedikki stivrendokumeanta Váibmogiela viidásat čuovvuleapmái.

Bajimus mihttomearit Sámedikki giellastrategijii – Giellaloktemii leat:

- Ovttaássaš ja ovttaárvosaš gielat
- Oidnosis ja servodatguoddi gielat

Dán strategijjas deattuhuvvojit 3 bajimus ángiruššansuorggi:

- Giellafálaldagat mánáide ja nuoraide
- Oainnusmahttin ja ovttasbargu
- Rekrutteren ja gealbolokten

Ángiruššansuorgi: Giellafálaldagat mánáide ja nuoraide

Mihttomearri: Mánáide ja nuoraide leat sámegeielat olámuttus juohkebeaivválaš dilis

Giella lea stoahkan, gulahallan, guorahallan ja áddejupmi. Gielain sáhtá ovdanbuktit jurdagiid, searvat servodahkii ja muitalit gii don leat. Giella lea muittut ja juoga mii čohkke min. Giella lea hálddašeapmi,

dat jedde ja jálosmáhtta, ja rahpá vejolašvuoda eallinahkeoahppamii. Danne lea okta min deataleamos bargguin dahkat giela olámuddui mánáide ja nuoraide. Mánát ohppet giela dan rájes go riegádit, ja váhnemat ja bearaš leat máná lagamus ovttasbargoguoimmit giellaoahppamis. Gielalaš vuođđu ráhkaduvvo mánnán, ja buorit ja oadjebas doarjagat ja gaskavuodát rávesolbmuide leat deatalaččat máná giellaoahpussii.

Danne lea eaktun ahte mánát gullet ja geavahit sámegeielaid mánáidgárddis, skuvllas ja muđui árgabeaivvis. Giellateorijjat deattuhit man deatalaš dat lea ahte máná doabaáddejupmi, sátneráđu, cealkkaráhkadeapmi ja giellageavaheapmi ovddiduvvo dan rájes juo go sii leat smávát. Mánáid giellaoahppan bidjá vuođu olles eallimii, ja buorre giellabiras lea danne áibbas deatalaš giellaoahppamii. Min váldobargun lea hukset nana ja buriid giellabirrasiid, mat dahket vejolažžan giela oahppat ja geavahit báikkálaš birrasis.

Oahpahusfálaldagat mánáide ja nuoraide

Sámegeielaid oahppan ferte vásihuvvot miellagiddevažžan, movttiidahttin ja dan vearan mánnái, ja oahpahusas ferte leat buorre kvalitehta. Rekrutteren, gealbolokten ja máhttu nana oahpahusmodeallaid birra lea hui deatalaš dán barggus. Dan birra válddahuvvo eanet áŋgiruššansuorggis 3 - gealbolokten ja rekrutteren.

Árvalusčoahkkimiin dán strategiiaplána ráhkadettiin oáččui Sámediggi máŋga konkrehta árvalusa sámi nuorain. Sii deattuhit ahte doarjja, movttiidahttin ja oahpahusvuogit mat inspirerejit leat deatalaččat oahpus. Sii jearahit vejolašvuoda beassat oahppat máŋga sámegeiela, buoret gáiddusoahpahusa ja giellačoahkkanemiid buot ohppiide geat ožžot sámegeieloahpahusa.

Sámedikki mielas lea kvalitehta oahpahusas deatalaš, ja lea deatalaš ahte sámegeieloahpahus galgá vásihuvvot ávkkálažžan, árvvolažžan ja miellagiddevažžan. Danne galgá mis leat eanet deaddu gillii ja lohkamii ja čállimii mánáidgárddis, vuođđoskuvllas ja joatkkaoahpahusas.

Strategiija giela, lohka ja čállima várás - giellaláhtut

Mánát geain lea sámegeiella ruovttugiellan, ja mánát geat ožžot sámegeieloahpahusa, leat boahtteáiggi giellaguoddit. Danne ferte sihkarastin dihtti gielaid boahtteáiggi, sihkarastit ahte eanet mánát ožžot sámegeieloahpahusa.

Buorit giellagálggat leat hui deatalaččat mánáid stoahkamii ja oahppamii mánáidgárddis, ohppiid lohkamii, čállimii ja oahppamii skuvlaagis, ja juohkehačča vejolašvuodaide juksit iežas mihttomeriid ja ovddidit iežas potenciála. Sámediggi háliida ahte buot sámi mánát ožžot vejolašvuoda ovddidit buori giela, lohkan- ja čállingálggaid, vai sii lihkestuvvet oahpus, barggus ja servodagas.

Ráđđehus lea ráhkadan ja čađahan nationála strategiija lohka ja čállima várás - giellaláhtut 2016-2019. Strategiija mihttomeari lea nannet mánáidgárddi giellabirrasa, mánáidgárddi ja skuvlla giellabarggu gaskavuoda, nannet oahpahedjiid gelbbolašvuoda gielas, lohkamis ja čállimis, johtileappot identifiseret giellaváttisvuodaid, geahpedit daid ohppiid logu geain leat heajos lohkan- ja čállingálggat ja eanedit daid ohppiid logu geain leat buorit lohkan- ja čállingálggat.

Dat mii lea erenoamáš dáinna strategiijain, lea ahte vuosttaš gearde áŋgiruššojuvvo systemáhtalaččat ja ollislaččat gielan, lohkamiin ja čállimiin sihke mánáidgárddis ja skuvllas, ja ahte ráhkaduvvojit geavattaš ja máhtovuodot digitála gealboloktenpáhkaid maid mánáidgárddit ja skuvllat sáhttet geavahit njuolgga báikkálaš ovddidanbarggus. Strategiijii gullet oahpasmahttinčoahkkaneamit mánáidgárddiid ja skuvllaid várás, nuvttá neahttavuodot gealboloktenpáhkaid ja doarjja báikkálaš ovddidanbargguide gielddain.

Gealboloktenpáhkaid lea Lohkanguovddáš ráhkadan, ja lea ásahan dakkár neahttabáikki gosa buot ávdnasat mánáidgárddiide, skuvllaide ja joatkkaskuvllaide leat čohkkejuvvo. Gealboloktenpáhkaid deattuhit guovddáš fáddásurggiid maid mánáidgárddit ja skuvllat sáhttet geavahit iežaset báikkálaš ovddidan- ja gealboloktenbarggus. Neahttabáikkis leat dieđut giellaláhtto barggu, iešguđetlágan gelbbolašvuodapáhkaid, bloggaid, oaivodus- ja inspirašuvdnafilmmaid ja eará ávdnasiid birra maid sáhttet geavahit giella-, lohkan- ja čállinbarggus. Evaluerenraporta čájeha ahte strategiija lea lihkestuvvan, ja badjel 200 gieldda leat ohcan ja leamaš giellagiellan prošeaktaáigodagas. Ii oktage

sámegiela hálddašanguovllu gielddain leat leamaš mielde giellaláhttobarggus. Evaluerenraporta čájeha ahte strategiija lei uhccán heivehuvvon sámegielaide ja ahte uhccán gelbbolašvuodapáhkát ledje ráhkaduvvon sámegillii.

Nationála strategiija giela, lohka ja čállima várás - Giellaláhtuid berre ráhkadit ja heivehit sámegielaide. Sámediggi áigu váldit oktavuoda máhtodepartemeanttain ja oahpahusdirektoráhtain oažžun dihtii strategiija ovddiduvvot viidáseappot sámegillii. Lunddolaš lea bargat ovttas Sámi allaskuvllain ja Nationála sámi lohkanguovddážiin viidásat barggus.

Rádjastideaddji mánáidgárde- ja skuvlaovttasbargu

Sámegiela lea rádjastideaddjit, ja beaktilis giellapolitiikka mearkkaša buori ja huksejeaddji ovttasbarggu rastá riikkarájáid. Sámi álbmot ássá lávda, ja ollu guovlluin lea ávkkálaš bargat ovttas sihkkarastin dihtii buoriid oahpahusvejolašvuodaid mánáidgárddis, vuodđoskuvllas ja joatkkaoahpahas. Ollu báikkiin lea lunddolaš bargat ovttas rastá riikkarájáid, sihke geográfalaš ja gielalaš sivaidd geažil.

Dálá rádjastideaddji proševttaid ja ovttasdoaimma berre ovddidit viidáseappot. Sámedikki mielas dárbbášuvvo davviriikkalaš ovttasbargu Sámi parlamentáralaš ráđi (SPR) ja davviriikkalaš sámeministariid bokte. Ovdamearkka dihtii dárbbášuvvo ovttasbargu mánáidgárddi, oahpaha, oahpponeavvovráhkadeami, terminologijaovdideami ja mediafálaldagaid oktavuodas. SPR meannuda áššiid main lea oktasaš mearkkašupmi sámide rastá riikkarájáid, ja lunddolaš lea bidjat muhtun barguid dohko.

Dál ovttasbarget muhtun mánáidgárddit ja skuvllat rastá riikkarájáid. Dakkár ovttasbarggu lea dárbu nannet, ja maiddá bargat ovttas pedagogalaš ávdnasiid ovddideamis sámegielaide. Oktasaš čoahkkanemiid ja giellalávgumiid bokte sáhtta ovttasbargat bargiid, gelbbolašvuoda ja ávdnasiid oktavuodas. Ovttasbarggu berre maid ásahit davviriikkalaš oahpaheaddjioahpu oktavuodas.

Ásahit berre maid sámegiela oahpahušfálaldaga ohppiid várás rastá riikkarájáid. Dat mearkkaša ovttasbarggu sihke oktasaš oahpaheaddjioahppuin, oahpponeavvovráhkadeamiin ja buoriid čovdosiiguin go diehtit ahte skuvlavuogádagat ja oahppoplánat leat iešguđetláganat.

Vaikke vel skuvlavuogádagat iešguđet riikkain leat iešguđetláganat, ja iešguđetlágan oahppoplánat buktet hástalusaid, de lea deatalaš láchit saji ovttasbargui resurssaid, ávdnasiid ja oktasaš doaimmaid oktavuodas.

Sámediggi áigu:

- Vuolggahit barggu Giellaláhtuid ráhkadit ja heivehit sámegielaide
- Bargat dal ala ahte eanet oahppit besset sámi giellačoahkkanemiide
- Bargat dal ala ahte oahppit besset oahppat eanet sámegiela
- Bargat dal ala ahte ovttasbargui mánáidgárde- ja skuvlasuorggis lassána ja buorrána
- Bargat dal ala ahte ásahuvvo davviriikkalaš oahpaheddjiidoahppu
- Bargat dal ala ahte lullisámi mánát Norgga ja Ruota beale Sámis sáhttet geavahit lullisámegiela mánáidgárdefálaldaga, beroškeahhtá ássanbáikkis
- Vuolggahit barggu ásahit oktasaš digitála oahpponeavvobálvalusa oahpponeavvovráhkadeami ja oahppoplánabarggu koordineremii
- Bargat dal ala ahte ásahit ovttasbargu oahpaheddjiidoahpu birra
- Bargat dal ala ahte gáiddusoahpahuš geavahuvvo rastá riikkarájáid
- Bargat dan ala ahte nationála stáhtat váldet ovddasvástádusa nationála formalitehtain mat fertejit sadjái guovtti dahje mángastáhtaid gaskasaš skuvllaid ja mánáidgárddiid ásaheamis.

Giellaarenat ja gielalaš doarjja lagasbirrasis

Guovttegielalaš dahje mánggagielaš mánáide ja nuoraide lea gielladoarjja lagasbirrasis ja giellalávgun hui deatalaš buori giellaovdáneapmái. Deatalaš eaktun dasa ahte sámegiela galget seailut ja viidáseappot ovddiduvvot, lea ahte gávdnojit giellaarenat gos gielat duohtavuodas geavahuvvojit. Dan áigumuša ahte sámegiela galget leat beaivválaš gielat, sáhtta leat váttis ollašuttit nu guhká go ii leat vejolaš geavahit gielaide beaivválaš eallimis, oktavuodas almmolaš ásaheamis dahje

gulahallamis olgomáilmmiin.

Ollu báikkiin eai leat sámegiela lunddolaš oassin beaivválaš eallimis, go leat uhccán arenat gos sámegiela gullojit ja oidnojit. Erenoamáš deatalaš dat lea dain guovlluin gos sámegiella ii leat eanetlohkogiellan. Ferte lámččit sáji servodagas sámegiela duohta geavahepmái arenaiguin ja deaivvadansajiiguin mánáid, nuoraid ja fuolaheddjiid várás. Sámi giellaguovddážiin lea hui deatalaš rolla dán barggus. Erenoamážit dat váhnemat geat eai máhte sámegiela ja válljejit sámegieloahpahusa iežaset mánáide, dárbašit liigedoarjaga sihkarastin dihtii ahte mánáid giella ovdána bures.

Vai sámegiela galget geavahuvvot ja ovdánit, de lea dárba ahte sámegiella hálddašuvvo ja geavahuvvo ruovttus. Danne fertejit váhnemat ja fuolaheaddjit oažžut gielladoarjaga vai sii sáhttet veahkehit iežaset guovtterielaš dahje mánggagielaš mánáid ja čuovvulit sin sámegieloahpahusa. Dat sáhtta dahkkojuvvo leaksoveahki, giellarišu, sámegiellakurssaid ja eará dakkáriid bokte. Ođđa mánáidgárde- ja skuvlajagi álggus berre fállat sámegiellakurssa daidda váhnemiidda ja fuolaheddjiide geaid mánát ožžot sámegieloahpahusa.

Giellaleairrat

Sámi giellaleairrat leat šaddan deatalaš oasis giellaoahpahas vuodđo- ja joatkkaskuvlaohppiide. Giellaoahpahas váldjuvvo eret luohkkálanjas ja oadjebas avádat ráhkaduvvo gos sámegiella lea gulahallangiellan mánga beaivvi maŋŋálaga. Sámediggi háliida ahte buot ohppiin geain lea sámegiella skuvllas, galgá leat vejolašvuohta searvat giellaleirrii, ja uhcimusat guokte giellaleirra berrejit lágiduvvot juohke skuvlajagis. Fálaldat berre leat báikkálaš, ja deaddu biddjojuvvo báikkálaš suopmanii ja árbevieruide. Giellaleirra lea erenoamáš deatalaš ohppiide geain lea gáiddusoahpahas, ja guovlluin gos sámegiella ii geavahuvvo beaivválaččat.

Ođđa giellaarenat

Sámediggi háliida ahte galget ásahuvvot giellaarenat mánáid ja nuoraid várás, maiddá arenat olggobealde mánáidgárddi ja skuvlla. Dakkár arenat leat mielde doarjumin giellageavaheami ja attášedje sámegillii maiddá stuorát árvvu. Sihke báikkálaš, nationála, digitála ja oppasámi arenat leat deatalaččat.

Báikkálaš giellaarenat sáhttet leat astoáigefálaldagat gos sámegiella lea gulahallangiellan, stoahkanjoavkkut, bearašdeaivvadeamit, joavkkut mat mátkkoštit čohkaide, sotnabeaiskuvllat jna. Dakkár digitála giellaarenat go sámi measttirvuodagiuvvut Counter-Strikes dahje You Tube-challenges, sáhttet leat ođđa arenat mat geasuhit ođđa ulbmiljoavkkuid.

Nuoraid várás geat háliidit oahppat sámegiela berre lámččit sadji lonohallamii dahje giellamátkkiide/giellalávgumii dakkár guovlluide gos sámegiella lea beaivválaš giellan. Lea stuorra ovdamunnin das go giellaoahppamis beassá giela doppe geavahit gos lea beaivválaš giellan. Vejolašvuohta beassat čuovvut oahpahusa sámegillii, orrut sámegiela verddebearraša luhtte, ja vejolašvuohta beassat geavahit sámegiela praktihkalaš beaivválaš lea earenoamáš buorre giellaoahppu.

Sámediggi háliida:

- Ahte gávdno gielladoarjja guovtte- ja mánggagielaš mánáid fuolaheddjiide sámegiellakurssaid ja giellarišu bokte
- Ahte giellaleairrat vuodđo- ja joatkkaskuvlla ohppiid várás ovddiduvvot viidáseappot.
- Ahte ásahuvvot ođđa giellaarenat mánáid ja nuoraid várás
- Ráhkadit gelbbolašvuodápmáid main leat evttohusat, jurdagat ja bagadus das mo ásahit buriid sámegiela deaivvadansajiid gos ollu oahppá

Sámegiela mediafálaldagat

Dakkár mediafálaldaga mii lea heivehuvvon nuorra sámiid mediadábiide ja vuoruhemiide, berre ovddidit ja sihkarastit. Ii lea diehttelas ahte sámi nuorat rievdatit iežaset mediadábiid ja máhccet árbevirolaš mediaide rávesolmmožin. Digitála máilbmi ovdána johtilit. Danne ferte Sámediggi áiggis

áigái rahčat dan ala ahte lea buorre sámegeielat mediafálaldat, heivehuvvon ohcaleapmái, vai nuorra mediageavaheaddjit ožžot oktavuoda sámi mediain. Viidásat barggus mediafálaldagaid ovddideamis sámi nuoraide lea lunddolaš oažžut mielde ovdamearkka dihtii Sámedikki Nuoraidpolitihkalaš lávdegotti (SáNuL), iešguđet sámi nuoraidorganisašuvnnaid ja nuoraidráđiid, ja iešguđet fylkkaid nuoraidráđiid. Mediat mat geahččalit juksat erenoamážit sámi nuoraid, berrejit maid bovdejuvvot dakkár bargui. SáNuL lea maid leamaš mielde dakkár tematihkas ja lea earret eará oktii ráđiid Nordlándda ja Romssa nuoraid fylkkaráđiiguin (Ungdommenes Fylkesråd i Nordland og Troms) dán jagi ovddidan sávaldaga oažžut sierra sámi diehtujuhkinkanála nuoraid várás neahtas. Dakkár doaibmabidju soahpá muđuid evttohuvvon doaibmabijuide Ráđđehusa doaibmaplánas sámegeielaid várás 2009-2016.

Sámediggi sáhtta njuolggadoarjagiid juolludeami oktavuodas daidda sámi mediaide mat geahččalit juksat sámi nuoraid, maiddái bidjat gáibádussan ahte galget lea digitála čovdosat ja vuođđovuogádagat. Sámediggi sáhtta maiddái eará ohcanvuđot doarjagiiguin geahččalit movttiidahttit innovašuvdnii, ovdamearkka dihtii applikašuvnnaid ovddidit mobiilla ja dihtorbreahta várás, heivehuvvon nuorra ulbmiljovkui.

Sámediggi oaidná muđui ahte kvalitatiiva buorre sámegeiel fálaldat nuoraide buot sámegeielain lea váilevaš. Sihke bivnnuhis NRK mánáid- ja nuoraidprográmmaid teksten ja/dahje dubben sámegeillii, lassin iežasbuvttademiide mat leat vuođđuduvvo sámi árvvuide ja servodagaide, lea váikkuhangaskaoapmi mas lea hui deatalaš árvu sámemánáid giella- ja identitehtaovddideapmái. NRK Sápmi dovddasta ahte sii, seamma láhkai go ollu dálá mediat, eai lihkostuva doarvá bures juksat nuorra rávesolbmuid relevánta fálaldagain ja sisdoaluin, ja ahte sis leat ollu hástalusat dan ektui ahte sajáiduvvat dakkár kanálan maid nuorat válljejit. Dáid beliide lea mediabearráigeahčču maid čujuhan sihke 2016:s ja 2017:s.

Digitála vuođđovuogádat

Mediafálaldat mánáide ja nuoraide lea rievdamin, ja deatalaš lea ahte sámegeiel mediafálaldat čuovvu servodaga dárbbuid ja čuovvu teknologalaš ovdáneami. Dárbbášuvvo mánggabeallasaš ja buorre sisdoallu seamma láhkai go fálaldagas dárogielagiidda, ja ferte fuolahuvvot ahte dat lea olámuttus geavaheddjiide. Spillat, applikašuvnna, You Tube ja sullasaččat mat leat heivehuvvon mobiillaide ja dihtoriidda, sáhttet ávdnet buriid digitála deaivvadansajiid gos gulahallan sáhtta dáhpáhuvvat sámegeillii. Digitála máilmmis leat buorit vejolašvuodát sámegeielaide, maid sámi servodat ferte ávkin geavahit.

Sierra portála dárbbášuvvo gosa buot relevánta dieđut sámi mánáide ja nuoraide lea čohkkejuvvon. Siiddus berrejit leat dieđut vuoigatvuodaid, oahppovejolašvuodaid, eriid ja stipeandaortnegiid birra, dakkár giellaresssuid birra go spillaid, filmmaid ja applikašuvnnaid, ja dan birra mat nuoraidorganisašuvnna gávdnojit, liŋka digitála dearvvašvuodadivššárvalussii, SÁNAG:i jna. Portálas sáhtta maid leat álkes vuohki dasa mo gulahallat mánáidáittardedjiiin, ja berre maid leat vejolaš bidjat ovdan gažaldagaid dahje oažžut bagadusa dain fáttáin mat leat portálas. Dat dagahivččii álkibun mánáide, nuoraide ja fuolaheddjiide fidnet daid dieđuid maid sii dárbbášit.

Ovttasbarggus SáNuL:in ja sámi nuoraidorganisašuvnnaiguin berre árvoštallat galggašii go geahččalit ođđasis ásaht infonuorra.no, ja makkár sisdoallu das berrešii leat.

Sámi mánáid-tv ja applikašuvnna

Sámegeiel tv prográmmaid leat deatalaččat sámemánáide, ja dain lea mearkkašupmi máná giellaovdáneapmái, iešdovdui ja identitehtaduddjomii. Danne lea deatalaš ahte buvttaduvvojit ja jorgaluvvojit eanet lávlagat, riimmat ja hoahkamát buot uhcimusaide várás, ja buot sisdoallu ferte čohkkejuvvot nu ahte dat leat bures olámuttus mánáide ja rávesolbmuide. Ovdamearkan dasa sáhtta leat sámi veršuvdna NRK super tv-fálaldagas ja bivnnuhis NRK super applikašuvnna, mas buot sisdoallu mii lea jurddašuvvon mánáide lea čohkkejuvvon ovttá applikašuvdnii.

Berre maid ealáskahttit klassihkkáriid, erenoamážit lulli- ja julevsámegeillii. Mánáide ja nuoraide sáhtta leat stuorra illun jus boares klassihkkáriid nugo Mummi-stálo ođđasis almmuhivččii ja dubbešii bivnnuhis mánáid-tv-govvosiid ja mánáidlávlagiid mat leat juo jorgaluvvon.

Ferte maid gulahallat sáttamediaiguin Ruota, Suoma ja Norgga bealde gávdnan dihtii oktasaš čovdosiid dasa makkár sisdoalu mánáide galgá almmuhit.

Filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide

Dárbu sámi filmmaide ja ráidduide jurddašuvvon mánáide ja nuoraide lea stuoris miehtá Sámi, ja sámi filmmat leat uhccán jearaheami ja servodatdárbbuid ektui. Lea deatalaš ahte sámi filmmat ja ráiddut sámegeilli leat olámuttus mánáide ja nuoraide. Sámi filmmaid ja ráidduid bokte mánát ja nuorat oahpašedje ja ovddidivčče gielaide, ja dat váikkuhivčče maid giellaválljema stoahkamis ja ovtastallamis. Sámi filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide leat deatalaččat ja dárbbášlaččat dannego sámi filmmain, dan ektui go dubbejuvvon ja tekstejuvvon filmmain, lea sámi sisdoallu ja sámi perspektiiva. Sámi filmbakultuvra váldá ovdan, gieđahallá ja ovddida viidáseappot mánaga dain hástalusain mat sámi kultuvrras ja identitehtas leat go guoská vássánáigái, dálááigái ja boahteáigái. Sámi filbma lea dynámalaš ja ealli filmbakultuvra mánngabeallásaš, hutkkálaš ja áigeguovdilis čájáhusain sámi kultuvrras ja identitehtas. Sámi filmmat ja ráiddut mánáide ja nuoraide leat maid mielde juohkimin máhtu ja dieđuid sámi gielaide, kultuvra ja servodateallima birra stuorraservodahkii. Hástalusain lea ahte buvttandoarja sámi ráidduide ja sámi filmmaide ii dávis buvttangoluide.

Mánáidfilmmaid dubben

Filmmat mánáid ja nuoraid várás leat deatalaš giellagaskusteadjit, ja filmmat main sáhtta válljet sámegeilla ja filmmat main sáhtta válljet teavstta sámegeilli, leat danne deatalaččat mánáid giellaovddideapmái. Sámedikki mielas dárbbášuvvo davviriikkalaš ovtasbargu Sámi parlamentáralaš ráđi ja davviriikkaid sámeministariid bokte vai sámegeilat ožžot stuorát saji tv-kanálain, filmmain ja interneahhtasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide.

Davviriikkalaš filmbabuvttademiide mat ožžot almmolaš doarjaga, ferte bidjat dakkár gáibádusa ahte filmmat maiddái dubbejuvvojit sámegeillaide.

Ferte maid gáibiduvvot ahte filmmain mánáid várás galgá leat gárvves dubbejuvvon veršuvdna sámegeilli go dat almmuhuvvojit.

Sámediggi háliida:

- Ovttas Ráđđehusain ráhkadit nátionála strategiija sámegeil mediafálaldahkii mánáid ja nuoraid várás.
- Váikkuhit dasa ahte prográmmafálaldagat mánáid ja nuoraid várás lassánit buot sámegeillaide, ja vuolggahit barggu ásahit sierra sámi mánáid-tv-kanála.
- Ahte sámegeilat galget oidnot ja oazžut stuorát saji oppalaš mediafálaldagas, TV:s, filmmain ja neahhtasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide.
- Movttiidahttit molssaektosaš digitála sámi mediafálaldagaid ásaheami mánáide ja nuoraide, seamma láhkai go nátionála ja riikkaidgaskasaš mediafálaldagaid.
- Váikkuhit dasa ahte buvttaduvvojit filmmat nuoraid várás main lea sámi sisdoallu ja perspektiiva.
- Vuolggahit barggu eanet ruđa juolludeamis sámi filmmaide ja ráidduide mánáide ja nuoraide.
- Bidjat gáibádussan davviriikkalaš filmbabuvttadusaide mat ožžot almmolaš doarjaga, ahte dat galget dubbejuvvojit sámegeillaide.
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo digitála vuođđovuogádat sámi mánáide ja nuoraide.
- Fuolahit ahte ásahuvvojit eanet sámi spealut, applikašuvnnat ja youtube-kanálat.
- Movttiidahttit ráđjarastideaddji ovtasbargui lasihan dihtii sámegeil mediafálaldagaid, ja vuolggahit barggu mas sáttamediat Ruota, Suoma ja Norgga bealde gávdnet oktasaš čovdosiid dasa mo almmuhit sisdoalu mánáide ja nuoraide.

Sámegeilat girjjálašvuođafálaldagat mánáide ja nuoraide

Girjjálašvuohta veahkeha min ovddidit giela sátneráju, ja viiddida min dihtomielalašvuođa ja buktá ođđa jurdagiid ja doahpágiid jurddašeapmái. Girjjálašvuohta árvvosmahtta miellagovahallama, ja hárhallá min siskkáldas govaid dahkat. Girjjálašvuohta addá máhtu, ja ovddida min dovduid ja empatiijagálga. Girjjálašvuohta buktá inspirašuvvna, addá fámu, guoimmuha ja addá

gelddolašvuođa. Girjjálašvuohta oahpaha midjiide guovddáš etihka ja bidjá min smiehttat mii lea riehta ja mii lea boastut, mii lea bahá ja mii lea buorre. Girjjálašvuohta veahkeha min áddet iežamet ja earáid, addá midjiide searvválašvuođa go mii leat okto ja čájeha ahte eanaš áššiin leat mánnga beali. Girjjálašvuohta lea deatalaš oassi bajásšaddamis.

Mii sáhttit buohkat vásihit ilu lohkamis, beroškeahhtá das makkár eavttut mis leat, muhto sáhtttá dávjá leat nu ahte mii dárbašit veaháš veahki oaidnit vejolašvuođa.

Sámi girjjálašvuođas mánáide ja nuoraide lea sáhka girjjálašvuođas máná gillii, dakkár sisdoaluin maid máná dovdá. Mánáide ja nuoraide ferte leat stuorra välljenmunni sámi girjjálašvuođas, seammás go ferte buvttaduvvot sámi girjjálašvuohta sámi mánáid ja nuoraid beaivválaš diliid birra. Danne leat deatalaččat sihke sámi ođđabuvttadeamit ja jorgaluvvon girjjálašvuohta mii ii leat sámi girjjálašvuohta.

Sámegiela girjjálašvuohtii gullet maiddá sosiála media ja digitála máilbmi, blogga, digaštallansáhkavuorut, neahttaartihkkalat ja sullasaččat mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide, ja mat sáhttet movttiidahttit lohkan- ja čállinilu sámegillii.

Prográmmat mat movttiidahttet čállit ja lohkat

Sámediggi oaidná dárbbu lasihit girjjálašvuođabuvttadeami nuoraid várás, ja atná dan oktavuodas deatalažžan dakkár teavstta ja girjjálašvuođa maid nuorat leat čállán nuoraide. Danne mii áigut álggahit guokte prográmma; lohkanmiella ja čállinmiella, jurddašuvvon erenoamážit nuoraide. Prográmmain leat kursačoahkkaneamit, čállin- ja lohkandoaimmat báikkálaččat, bagadeapmi, čállin- ja lohkanjilvvut, ávdnasiid almmuheapmi ja sosiála mediaid aktiivvalaš geavaheapmi.

Sámedikki mielas leat giellat ja báikkálaš girjerájut ja fylkkagirjerájut lunddolaš ovtasbargoguoimmit dán barggus. Ráđđehus almmuhii nátionála lohkanmiellastrategiija 2013:s, ja dat sáhtttá leat buorre vuodđun dasa mo ángiruššama sáhtttá hábmet.

Populearagirjjálašvuođa jorgaleapmi – sihke mánáide ja nuoraide

Sámediggi ii leat olus vuoruhan jorgalemiid sámegillii, muhto oaidná ahte erenoamážit girjjálašvuohta nuoraide gillá dan geažil. Vai mánát ja nuorat beasašedje lohkanilu vásihit sámegillii, de lea dárbu jorgalit eanet populearagirjjálašvuođa nuoraide ja mánáide.

Olgoriikkalaš girjjálašvuođa jorgaleapmi sámegillii ferte dahkkojuvvot oktanaga jorgalemiin dárogillii, nu ahte dat almmuhuvvojit oktanaga. Maid galgá jorgalit sámegillii ferte árvvoštallat beroškeahhtá das mii dárogillii jorgaluvvo, ja erenoamážit eará álgoálbmotgirjjálašvuođa lea áigeguovdil jorgalit.

Jietnagirjjit ja e-girjjit

Ii dušše galgga buvttadit eanet sámegiela jietna- ja e-girjjiid mánáide ja nuoraide, muhto daid ferte maid dahkat eanet olámuddui. Jietnagirjeaplikašuvvnat leat šaddan hui bivnuhat ja dahket álkibun girjjiid guldalit. Sámi jietnagirjjit galggašedje oazžut juogo sierra applikašuvvna, dahje váldojuvvot mielde dálá applikašuvvnaide.

Girjerájut Norgga bealde Sámis leat dahkan šiehtadusa vai sáhttet luoikat e-girjjiid. Sámi girjjit eai gula vel dán fáldahkii, ja dat mearkkaša ahte dat eai leat olámuttus sidjiide geat háliidit lohkat girjji elektrovnnalaččat. Sámi girjjit fertejit maid gullat dán ortnegii.

Sámediggi háliida:

- Álggahit čállin- ja lohkanmiellaoprográmma mánáide ja nuoraide
- Álggahit čállinilvvohallama nuoraide
- Váikkuhit dasa ahte populearagirjjálašvuohta mánáide ja nuoraide jorgaluvvo sámegillii
- Váikkuhit dasa ahte buvttaduvvojit eanet sámegiela jietnagirjjit ja e-girjjit mánáide ja nuoraide
- Váikkuhit dasa ahte maiddá sámegiela girjjit gullet Norgga kulturráđi sisaoastinortnegii ođđa Norgga čáppagirjjálašvuođa várás

Kulturfálaldagat mánáide ja nuoraide

Sámegielat ja sámi kultuvra leat lávga čadnojuvvon oktii, ja kulturfálaldaga bokte besset mánát ja nuorat vásihit ja geavahit giela lunddolaččat doaimmain ja stoahkamiin. Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte kulturskuvllat addet mánggabeallásaš ja buori sámi giella- ja kulturfálaldaga. Ovttasbargu iešguđet kulturskuvllaid gaskka livččii maid ávkkálaš vásáhusaid ja jurdagiid lonohallamii. Danne áigu Sámediggi váikkuhit dasa ahte ásahuvvo kulturskuvlafierpmádat sámi giellaguovllu kulturskuvllaid várás. Mii áigut maiddá ráhkadit ABC-bagadusgihppaga kulturskuvllaid sámi giella- ja kulturdoaimmaid várás.

Sámedikki mielas berre maid ásahit nationála sámi kulturbáji mánáide ja nuoraide. Dán kulturbájis berre leat johtti doaimma ja das berre leat sihke kantuvra ja neahttabáiki. Mánáid kulturbáji sáhtá leat doarjjan ja bagadussan kulturskuvllaide, giellaguovddážiidda, nuoraidserviide ja earáide geat barget buriid giella- ja kulturfálaldagaid ovddideamiin báikkálaččat. Mánáid kulturbáji berre gullat sihke sámi musihkka ja luohiti, dánsun ja drámá, dáidda ja giehtaduodji, sámi duodji ja árbediehtu.

Kultuvrralaš skuvlálávkkas (KS) leat menddo uhccán sámegiela buvttadeami. Dan jearahit sihke skuvllat ja sii geat barget KS:in, muhto leat uhccán ruđat ráhkadit dakkár buvttadeamiid maid sáhtá váldit mielde KS:i. Ii galggašii leat dušše Sámedikki ovddasvástádus gokčat sámi buvttadeamiid jearaheami. KS barggaheaddjit feritejit, seamma láchkai go dárogiel doaimbajuid oktavuodas, aktiivvalaččat láchit saji eanet sámi buvttadeamiide.

Valáštallan lea ollu sámi mánáid ja nuoraide astoáigedoaimma, ja valáštallamis lea guovddáš sadji sámi servodagas. Valáštallanlágideamiid ja deaivvadeamiid lea vuogas giellaarenat, ja sámegiella ferite geavahuvvot ja boahit buorebut oidnosii dakkár arenain. Sámi valáštallama lokten bajit nationála dássái sáhtá maid oainnusmahttit sihke sámi valáštallama ja giela stuorát oktavuodas.

Sámediggi áigu:

- Viidáseappot ovddidit kulturskuvlla ja ráhkadit ABC kulturskuvlla ja eará giellabirrasiid gielladoaimmaid várás
- Ásahit kulturskuvlafierpmádaga sámi giellaguovlluid kulturskuvllaid várás
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo mánáid kulturbáji
- Váikkuhit dasa ahte lágiduvvo mánáid giella- ja kulturbeaivi sámi vahku oktavuodas
- Gulahaladettiin valáštallanlihtuiguin ja -serviiguin vuolgahit dan ahte sámegiella oainnusmahttojuvvu ja geavahuvvo valáštallanlágideamiin

Sámegiela dearvašvuodafálaldagat mánáide ja nuoraide

Mánáid deaivvadeapmi dearvašvuodastašuvnnain

Máná vuosttaš deaivvadeapmi dearvašvuodastašuvnnain dáhpáhuvá juo ovdal go mánná riegeada. Jortamovra addá váhnemiidda rávvagiid ja bagadusa vuordináiggis, ja dávjá válljejuvvu giella dalle juo. Muhtumiidda lea sámegiella lunddolaš válljen, go sii bajásšaddet dakkár báikkálaš birrasis gos sámegiella lea lunddolaš beaivválaš giella. Nu ii leat buohkaide, ja deatalaš lea ahte váhnemat nu árrat go vejolaš ožžot doarjaga ja bagadeami dán válljemis. Jortamovrraid giella- ja kulturgelbbolašvuohka mearkkaša ollu. Go sii addet doarjaga, dieđuid ja bagadeami dán válljemii, de sámegiella válljen dovdo oadjebassan.

Dearvašvuodastašuvdna čuovvu mánáid riegeadeami rájes dassážiigo sii devdet 18 jagi. Dearvašvuodastašuvdna galgá addit rávvagiid ja bagadusa buot dan birra mii guoská mánnái, maiddá máná giellaovdaneapmái. Sámegiela mánáide, leš dal sámegiella eatnigiellan dahje nubbingiellan, lea hui deatalaš ahte kártenávdnasat ja giellaovdaneami čuovvuleapmi lea máná eatnigillii. Deatalaš lea maiddá ahte dearvašvuodadivššáris lea nana gelbbolašvuohka mánggagielatvuodas ja oppalaš máhttu sámegielaide ja sámi kultuvrra birra vai sáhtá addit buriid dearvašvuodabálvalusaid. Juohke galledeami oktavuodas dearvašvuodastašuvnnas sii addet diehtujuohkinávdnasiid, mat háreve leat jorgaluvvon sámegielaide. Dásseárvosaš dearvašvuodabálvalus mielddisbuktá ahte deatalaš dieđut main lea mearkkašupmi mánáide ja nuoraide, leat olámuttus máná eatnigillii. Dearvašvuodastašuvdna ávžžuha váhnemiid hállat hui ollu mánáin ja lohkat mánnái nannen dihtii máná giellaovdaneami. Sámegiela bagadus mánáidgirjjálašvuohka birra berre danne leat fidnemis buot dearvašvuodastašuvnnain.

Sámi mánát bajásšaddet iešguđet báikkiin riikkas, ja danne lea váttis nannet buot riikka dearvvašvuodastašuvnnaid giella- ja kulturgelbbolašvuoda. Danne mii oaidnit dárbbu ovddasmanniprošektii sámi digitála dearvvašvuodadivššárbbálvalusain, mii addá sihke dearvvašvuodastašuvnnaide ja geavahedjjiide rávvagiid ja bagadusa. Dearvvašvuodadivššárbbálvalus galgá leat sihke neahttabáiki ja kantuvra, ja dat galgá aktiivvalaččat juksat sámi mánáid ja nuoraid. Sosiála mediaid geavaheapmi lea deatalaš dán barggus. Ollu nuorat čuvvot Helsesista Snap Chatas, ja sullasaš fálladat sámi nuoraide sáhtášii leat mielde addimin buriid ja dásseárvosaš bálvalusaid.

Nuoraid deaivvadeapmi dearvvašvuodastašuvnnain

Nuorravuodááigi lea deatalaš áigodat eallimis. Dáidá leat dat áigodat eallimis goas dáhphuvvet eanemus rumašlaš, psyhkalaš ja sosiála rievdamat, ja goas dahkkojuvvojit válljemat main sáhtá leat stuorra mearkašupmi eallimii dan maŋŋá. Áigodagas hábmejuvvo identitehta: Gii lean mun, maid galggaŋ oaivvildit ja manin galggaŋ šaddat? Rievdamat ja nuppástuvvamat dahket ahte nuorravuodááiggi sáhttet ollugat vásihit gáibideaddjin, vaikke vel buot mii dáhphuvvá lea áibbas lunddolaš.

Lea stuorra bargu leat nuorra ja rávásmuvvat. Sirdašumi mánnávuodas nuorravuhtii ja rávásmuvvamii ferte hálddašit. Seammas go galgá mearridit iešguđet válljemiid mat gusket nuorravuhtii, de leat sámi nuorain ollu eará válljemat maidda sii fertejit gávdnat vástádusa. Sámi identitehta ja gullelašvuoha sámi servodahkii lea divrras mátkegálvu mii sámi nuorain lea fárus. Muhtumin dat dattetge sáhtá dovdot váttisin. Nuorat sáhttet givssiduvvot sin sámi gullelašvuoda geažil, sii sáhttet vásihit ahte eai dohkkehuvvo dahje sii dovdat ahte sii eai leat doarvái buorit.

Deatalaš lea ahte dearvvašvuodadivššáriin lea gelbbolašvuoha dustet dáid hástalusaid vai sámi nuorat váldojuvvojit vuostá áddejumiin ja máhtuin sámi servodatdiliid birra. Nuoraide geat bajásšaddet dakkár báikkiin gos sámevuoha ii leat nu oidnosis, ja stuorát gávpogiin, sáhtá leat hástaleaddjin go dearvvašvuodadivššáris ii leat doarvái gelbbolašvuoha. Sámi digitála dearvvašvuodadivššárbbálvalusa ovddideapmi lea danne okta Sámedikki dearvvašvuodafálaldagaid pilohtaproševttain mánáide ja nuoraide.

Sámediggi áigu:

- Vuolggahit barggu ásahit sámi digitála dearvvašvuodadivššárbbálvalusa mánáide ja nuoraide
- Ráhkadit giella- ja kulturbagadusa jortamovrraid ja dearvvašvuodadivššáriid várás
- Váikkuhit dasa ahte buot dearvvašvuodastašuvnnaid diehtajuohkinávdnasat jorgaluvvojit sámegeielaide
- Ráhkadit gelbbolašvuodapáhkaid dearvvašvuodadivššáriid várás mas lea bagadusgihpa giellaválljema birra, kursaráidu, diehtajuohkinávdnasat sámegeielaide, lista mii čájeha mat baby-girjjit ja pedagogalaš ávdnasat gávdnojit
- Váikkuhit dasa ahte kárteniskosat leat fidnemis sámegeielaide, ja ahte dat leat áddehahttit ja ahte dain lea buorre giella

Áŋgiruššansuorgi: Oainnusmahttin ja ovttasbargu

Mihttomearri: Sámegeielat oidnojit ja gullojit servodagas

Giela oainnusmahttin govvida gullelašvuoda, leahkima ja dohkkeheami. Sámegeiella ja dárogeiella leat virggálaš gielat Norgga bealde Sámis. Dattetge eai leat sámegeiella ja dárogeiella ovttárvosaš ja ovttadássásaš gielat dálá servodagas. Sámi álbmogii, sihke sidjiide geain lea sámegeiella eatnigiellan ja sidjiide geat háliidit oahppat sámegeielaid, lea stuorra mearkašupmi das ahte sámegeielat oidnojit servodagas. Dat sihke loktešii gielaid árvvu ja attášii sámi álbmogii dakkár dovddu ahte sin giella ja kultuvra dohkkehuvvo. Giela oainnusmahttin ovttaskas olbmui lea deatalaš, dannego giella lea persovnnalaš ja identitehtaduddjoeddji ja lahka čadnon dovduide.

Gielaid oainnusmahttin dáhphuvvá čielgasepmosit čállingiela bokte. Giella oainnusmahttojuvvo galbema, dáiddalaš ovdanbuktima, dokumeanttaid, ruovttusiidduid ja tekstema bokte. Giella mii oidno lea guovddáš veahkkeneavvu giellaoahpahusas, seammáš go dat addá árvvu gillii. Danne lea deatalaš láchit dili nu ahte čállingiella geavahuvvo eanet.

Sámegielaide oainnusmahttimis ja ovddideamis lea ovttasbargu iešguđet aktevrraiguin áibbas deatalaš. Sámediggi ii bastte okto sámegielaide nannosit loktet almmá sihke priváhta ja almmolaš aktevrraid veahki haga. Mii háliidit ollislaš giellaloktema servodagas, ja mii leat gitta das ahte sihke gielddalaš ja almmolaš hálddašeapmi, ealáhusat, priváhta ja almmolaš aktevrrat ja don ovttaskas olmmožin, váldet stuorát ovddasvástádusa sámegielaide oainnusmahttimis ja geavaheamis. Mii áigut geavahit resurssaid dasa ahte ávžžuhit, movttiidahttit ja váikkuhit buohkaid leat mielde láchčimin saji sámegielaide servodagas.

Sámegielaide oainnusmahttin nátionálalaččat ja riikkaidgaskasaččat

Álgoálbmotgielaide riikkaidgaskasaš jahki

ON mearridii 2016:s ahte 2019 galgá leat álgoálbmotgielaide riikkaidgaskasaš jahki (IYIL2019). UNESCO lea ožžon ovddasvástádusa jođihit plánenbarggu. IYIL2019 lea vuosttažettiin liiba oainnusmahttit ja ávvudit álgoálbmotgielaide, ja bovdet searvevuhtii sihkkarastin dihtii gielaide boahteáiggi. Stivrenjoavku lea ásahuvvon masa buot čieža álgoálbmotregiovnna leat bovdjuvvon oktan stáhtaiguin ja ON álgoálbmotorgánaiguin. Sámedikki presideanta Aili Keskitalo ovddasta ártkalaš álgoálbmogiid stivrenjoavkkus, ja lea mielde stivrenjoavkku jođihangottis.

UNESCO lea rahpan sierra ruovttusiiddu giellajagi várás. Sii ávžžuhit buohkaid bidjat dohko dieđuid riikkaidgaskasaš konferánssaid, lágidemiid ja eará dáhpáhusaid birra mat plánejuvvojit giellajagi oktavuodas. Dá lea liñka ruovttusiidui: <https://en.iyil2019.org>. Deike lea maiddá vejolaš stáhtaide, organisašuvnnaide, ásahusaide ja fitnodagaide registreret iežaset beallalažžan ja veahkehit barggus giellajagiin. Giellajahki plánejuvvo loahpahuvvot máilmmiviidosas konferánssain dakkár loahppadokumeanttain mii galgá leat láidesteadđjin viidasat bargui álgoálbmotgielaide suodjaleamis ja ovddideamis.

Sámediggi áigu vuolgahit ovttasbarggu Ruota ja Suoma beale sámedikkiiguin ja Sámiráđiin giellajagi oktasaš lágidemiid ja čalmmustahttimiid birra. Sámediggi áigu Sámi Parlamentáralaš Ráđi bokte váikkuhit dasa ahte davvirikkalaš stáhtat leat mielde IYIL2019 čalmmustahttimin.

Giellakonferánssa

Sámediggi vuolgaha Giellaloktema čuovvoleami ja riikkaidgaskasaš álgoálbmotgielaide jagi sámi giellakonferánssain Romssas guovvamánu 4. ja 5. beaivvi 2019. Giellakonferánssa lea rabas buohkaide ja Sámediggi áigu maid bovdet máilmmi iešguđet osiid álgoálbmogiid. Giellalokten ja ártkalaš guovvluid álgoálbmotgielat leat oassin giellakonferánssa fáttáin.

Báikenammasymposia

Nammafágalaš dutkan lea deatalaš sámi báikenamaid oainnusmahttimii. Lea dárbu aktiivvalaččat ovddidit sámi nammafágalaš dutkama. Davvirikkalaš ovttasbargolávdegoddi nammadutkama várás, Den Nordiske samarbeidskomiteen for navneforskning (NORNA), lágida sihke konferánssaid ja symposioid, ja áigu 2019:s lágidit seminára fáttáin mii lea unnitlohkogielaide namaid birra mat leat unnitlohkoguovlluin ja unnitlohkodilis. Dán symposia lágida Sámi allaskuvla Guovdageainnus 2019 cuoŋománus. Sámediggi lea ovttasbargi ja lea mielde ruhtadeamen dan. Lassin nammadutkamii galggašii dát symposia leat gulahallanarenan unnitlohkogielaide nammadutkiide ja relevánta aktevrraide.

Sámi giellavahku

Sámegielaide oainnusmahttin lea Giellaloktema guovddáži, ja mii leat oaidnán dárbbu involveret iešguđet aktevrraid ja bargat singuin ovttas sámegielaide oainnusmahttimiin servodagas. Danne mii evttohit lágidit Sámi giellavahku 2019 čavčča. Mii doavut ahte iešguđet ásahusat ja aktevrrat leat mielde oainnusmahttimin sámegielaide báikkálaččat, regiovnálaččat ja našuvnálaččat.

Lea maid lunddolaš oainnusmahttit sámi kultuvrra dán vahkus, ja mii háliidit várret ovtta beaivvi sámi giellavahkus erenoamážit mánáide ja nuoraide - mánáid giella- ja kulturbeaivvi. Dan oktavuodas mii maiddá čalmmustahttit buot mánáid ja nuoraid Norgga beale Sámis lokten dihtii máhtu sámegielaide ja sámi kultuvrra birra. Dat lea deatalaš ovdagáttuid ja rasismma eastadeami barggus.

Min mielas lea lunddolaš ovttasbargat Ráđđehusain ja Suoma ja Ruota beale sámedikkiiguin sámi giellavahku birra álgoálbmotgielaid riikkaidgaskasaš čalmmusteami oktavuodas. Mii áigut maid vuolggahit ovttasbarggu ealáhusaiguin, gávppiiguin ja priváhta ja almmolaš aktevrraiguin álggahan dihtii iešguđetlágan doaimmaid ja doaibmajuid dán vahkus.

Sámediggi áigu:

- Lágidit giellakonferánssa, báikenammasymposia ja sámi giellavahku
- Ávžžuhit ja bovdet ealáhusaid ja earáid leat mielde čalmmustahttimin álgoálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jagi ja sámi giellavahku
- Váldit oktavuoda Ráđđehusain ja Suoma ja Ruota beale sámedikkiiguin oktasaš doaibmajuid birra álgoálbmotgielaid riikkaidgaskasaš jagi čalmmusteami oktavuodas
- Ráhkadit gilvvuid ja doaimmaid sámi giellavahku oktavuodas

Giellalokten servodagas

Giela oainnusmahttin juohkebeaivválaš dilis mearkaša ollu giela árvui, gullevašvuodadovdui ja dasa ahte dovdat iežas dohkkehuvvon. Mii illudit oaidnit gielaideamet servodagas. Dakkár stuorat nátionála lágideamet go Artic Race of Norway čájehedje sámegeielaid ja sámi kultuvrra buoremus sáddenáiggis. Mii leat čuvvon Ella Marie Hætta Isaksen dán čavčča Stjernekamp riikaviidosas tv-prográmmas. Prográmma lea leamaš mielde oainnusmahttimin sámi kultuvrra ja giela, ja lea hui vuohkkasit ovdanbuktán luodi šánjerin. Buot dát lea mielde oainnusmahttimin sámevuoda ja loktemin máhtu sámegeielaid ja sámi ja kultuvrra birra lassin dasa ahte dain lea stuorra symbolaárvu sámi álbmogii. Sámediggi háliida ahte eanet priváhta ja almmolaš aktevrrat, ealáhusat, gávppit ja eará aktevrrat leat mielde ná oainnusmahttimin sámegeielaid ja sámi kultuvrra.

Suomas merkejit buot borramušgálvvuid ja ruovttudoalloartihkkaliid sihke suomagillii ja ruotagillii. Sámediggi doaivu ahte biebmobuvttadeaddjit váldet bures vuostái min iniciatiivva čalmmustahttimin sámegeielaid, ja ahte ealáhusat aktiivvalaččat servet dán bargui. Mii eat jáhke dat lea iešguđet aktevrraid dáhtu duohken, muhto ahte váilevaš láchččin dagaha barggu hástaleaddjin. Danne áigut ráhkadit álggahanpáhkaid sátnelisttuiguin, fráasaiguin ja ávkkálaš dajaldagaiguin ja dahkat daid olahathtin aktevrraide. Mii áigut maid bovdet čoahkkimiidda gos mii muitalit min barggu birra oainnusmahttimin sámegeielaid. Oaidnit maidái ahte sáhtta leat ávkkálaš ráhkadit gárvves galbbaid dahje darvihanmearkkaid sámegeillii maid mii sáhtti juohkit mánáidgárddiide, skuvllaide, gielddahálddusaide jna. Giitun dasa ahte aktevrrat servet dán deatalaš bargui mii áigut jáhkásaččat geiget giellabálkkašumi aktevrraide geat leat leamaš earenoamáš ovddasmannin sámegeielaide báikkálaččat ja nátionálaččat.

Sámegeielaid oainnusmahttimis lea sáhka máhttogaskusteamis. Mii háliidit ahte Norgga servodat galgá oazžut eanet máhtu ja áddejumi sámegeielas, kultuvrras ja servodateallimis. Deatalaš lea maidái ahte buot mánát mánáidgárddiin ja skuvllain oahpásmuvvet sámegeielaid, ja mii jáhkkit ahte jus buot mánát Norgga beale Sámis oahpašedje muhtun sámegeiel sániid, de dat livččii mielde loktemin giela árvvu ja seammás loktemin áddejumi giela erohusain.

Eará mánggagielat riikkain oahpahuvo mángga gielas skuvllas. Mii oaivildit ahte buot mánát Norgga beale Sámis galggašedje oahppat muhtun sámegeiel sániid. Sámediggi áigu ovttasbargat sámi mánáidgárddiiguin ja skuvllaiguin ráhkadan dihtii oahpásmathtinpáhkaid sámegeielsániiguin buot riikka mánáidgárddiide ja skuvllaide.

Sámediggi áigu:

- Ráhkadit álggahanpáhkaid mas lea sátnelistu, dajaldagat ja doahpagat, gárvves galbbat ja liibmamearkkat, ja eará dieđut sámegeiela čalmmustahttima birra.
- Bovdet ealáhusaid diehtujuohkinčoahkkimii Sámedikki giellaloktema ja sámegeiela čalmmustahttima birra..
- Jáhkásaččat juohkit giellabálkkašumi aktevrraide geat čalmmustahttet ja ovddidit sámegeiela, sihke báikkálaččat ja nátionálaččat.
- Ráhkadit álggahanpáhkaid main leat sámegeiel sánit mánáidgárddiide ja skuvllaide.

Sámegielaide oainnusmahttin diehtjuohkinávdnasiiguin

Sámegielat fertejit geavahuvvot eanet almmolaš hálddašeamis, ja almmolaš diehtjuohkin ferte addjuuvvot maiddá sámegielaide digitála. Deatalaš lea ahte gielat dahkkojuvvojit ovtadássázažan geavadis, sihke gielddalaš ja almmolaš hálddašeamis. Dat lea deatalaš ovttaskas olbmo giellavuoigatvuođaid sihkarastimis, ja vai sámegielat Norgga beale Sámis oidnojit ja adnojuvvojit árvvus. Sámeláhka deattuha ahte sámegielaide hálddašanguovllus galget almmolaš orgánaid almmuhusat mat gusket olles álbmogiid dahje osiide das, leat sámegillii ja dárogillii. Almmuhusaid jorgalangáibádus guoská almmuhemiide almmuhandávvaliin, plakáhtaide, aviisaalmmuhemiide ja eará dakkáriidda. Dát galggašii maid gustot hálddašanguovllu olggobealde. Dain gávpogiin gos lea sámi álbmot, fertejit dieđut ja almmuhusat leat mángga sámegillii.

Diehtjuohkinávdnasiidda gullá diehtjuohkin, oaivadás ja máhttogaskusteapmi. Iešguđet surggiide ráhkaduvvojit ođđa diehtjuohkinávdnasat, ja lea deatalaš ahte buot lágan dieđut mat leat jurddašuvvon olles álbmogii, maiddá leat sámegielaide. Berre leat automatihkka das ahte buot lágan dieđut álo ráhkaduvvojit sámegielaide bálddalagaid dárogielain. Dás lea erenoamážit sáhka dieđuin mat leat jurddašuvvon mánáide, nuoraide ja vuorrasiidda dearvvašvuođasuorggis.

Dál leat dušše muhtun lágat ja láhkaásahusat jorgaluvvon sámegillii, dahje dušše ovttá sámegillii. Dát lágat leat máinnašuvvon dakkár láhkan mas lea erenoamáš mearkkašupmi olles sámi álbmogii dahje osiide das. Ferte čielgasit muitaluvvot guđe lágat ja láhkaásahusat leat sámegielaide, ja dat fertejit maid gávdnot buot sámegielaide Norgga beale Sámis.

Sámediggi háliida:

- Ahte buot dat diehtjuohkinávdnasat main lea mearkkašupmi olles sámi álbmogii, jorgaluvvojit sámegielaide, ja almmuhuvvojit maiddá digitála
- Ahte almmuhusat sámi guovlluin maiddá leat sámegielaide
- Ahte lágat ja láhkaásahusat maiddá jorgaluvvojit julev- ja lullisámegillii, ja dađistaga ođasmahttojuvvojit sámegielaide go mearriduvvojit rievdadusat

Sámegielaide oainnusmahttin media- ja girjjálašvuođafálaldagaid bokte

Mediat ja girjjálašvuohta leat deatalaččat servodahkii, ja dain lea ovddasvástádus oainnusmahttin sámegielaide ja ovddidit buori giellageavaheami. Mediaid bokte mii oažžut sihke dieđuid ja guoimmuheami. Sámi mediafálaldahkii gullet sihke sámegielfálaldagat ja sisdoallu sámi diliid birra, ja dat leat deatalaččat min identitehtaduddjomii. Mediat rivdet johtilit, nu mo servodat muđui ge. Ássanmálla lea rievdamin, ja stuorát oassi sámi álbmogis bajásšaddá árbevirolaš sámi guovlluid olggobealde. Das lea mearkkašupmi sámegielaide ovdáneapmái, ja dagaha ahte dárbbášuvvojit eambo buorit sámi mediafálaldagat. Ollu guovlluin lea giella ealáskahttinproseassas. Sámi mediafálaldat sámi álbmoga várás ferte dan vuhtiiváldit ja leat mielde nannemin ja ovddideamen gielaide. Nana giellabirrasiid huksen mearkkaša gelbbašvuođa čohkken ja nana ásahusaid huksen mat fuolahit iešguđet servodatdoaimmaid mat dál eai fuolahuvvo. Dat lea deatalaččat sámegielaide oainnusmahttimis ja nannemis, ja ovddidit sámegielaide iešguđet giellaguovlluin. Dan oktavuodas áigu Sámediggi geahčadit vejolaš čovdosiid lulli- ja julevsámi mediabirrasiid ovddideami várás. Sihke danne vai mii oažžut stuorát mediabirrasa, ja vai leat mielde nannemin mediabirrasiid ja lasiheamen mediafálaldagaid lulli- ja julevsámegillii.

Dál leat hui uhccán sámi prográmmat, filmmat ja buvttadeamit. Earret eará ferte bargat dan ala ahte sámegielat ožžot stuorát saji tv-kanálain, filmmain ja interneahhtasiidduin mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide. Deatalaš lea ahte daid prográmmaid mat ráhkaduvvojit ja buvttaduvvojit muhtun riikkas, beassá geavahit buot riikkain main lea seamma giella. Dál dat leat dávjá lohkkaduvvon nu ahte ovdamearkka dihtii ii beasa NRK prográmmaid geahččat olgoriikkas. Lea hui heittot go ollu giellageavaheaddjit eai oaččo ávkki dain prográmmain mat leat ráhkaduvvon.

Sámi girjjálašvuohta lea hui deatalaš buori giellagáhttemii, ja danne lea deatalaš ahte almmuhuvvo girjjálašvuohta mas lea sihke buorre giella ja mii seammás heive ahkejovkui ja movttiidahtta lohkama. Sámi girjjálašvuohta berre álohii addjuuvvot maiddá digitála hámis. Sámegiellat girjjálašvuođa buvttadeapmi ja girjjálašvuođa jorgaleapmi sámegielaide lea deatalaš sámegielaide nannemii ja ovddideapmái. Sámegiellat čáliid rekrufteren, sámi lágádusaid nannen, olgoriikka girjjálašvuođa

jorgaleapmi sámegillii, seammás go dat jorgaluvvo dárogillii, ekonomalaš resurssat sámegiel girjjálašvuoda buvttadeapmái ja jorgaleapmái leat muhtun ángjiruššamat maid Sámediggi áigu čađahit sámi girjjálašvuodasuorggis.

Čális fall! -girječállioahppu lea ovttasbargoprošeakta Sámedikki, Sámi girječálliid searvvi (SGS) ja Sámi dáiddárráđi (SDR) gaska. Prošeavtta ulbmilin lea oččodit eanet čáppagirjjálašvuoda girjealmuhemiid ja rekrutteret eanet girječálliid sámegillii čállit. Sámediggi háliidat ovddidit Čális fall! viidáseappot, ja oaivvilda ahte lea lunddolaš ahte oahppu biddjojuvvo universitehtii/allaskuvlii vai oassálastit ožžot oahppočuoggáid ja sáhttet oažžut oahppoloana. Sierra joavkkut galggašedje ášahuvvot iešguđet sámegielaide, ja dárbu lea maid ohcat ovttasbargoguimmiid Ruota, Suoma ja Ruošša bealde.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte bohtet eanet prográmmafálaldagat ja ahte sámegielat ožžot stuorat saji tv-kanálain, filmmain ja internehtasiidduin
- Bargat dan ala ahte sámegielat oidnojit aviissaid ovdasiidduin, neahttasiidduin ja sullasaš sajiin
- Váikkuhit dasa ahte buvttaduvvojit eanet applikašuvnnat sámegielaide
- Rekruteret sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda sámi ja dárbe mediaide
- Oččodit journalisttalaš oahpahusa sámegielagiidda, vejolaš ođđa čálliide, earenoamážit julev- ja lullisámi guovlluin
- Ággahit rekrutterendoaimbajuid vai oažžut eanet sámegielat girječálliid
- Váikkuhit dasa ahte Čális fall! -prošeakta ovddiduvvo viidáseappot
- Bargat dan ala ahte ášahuvvo ovttasbargu gaskal NRK, SVT ja YLE sámi prográmmaid oktavuodas, erenoamážit mánáide ja nuoraide

Galben sámegielaide

Galben sámegielaide lea mielde loktemin giela árvvu ja oažžumin giela oidnosii almmolaš sajiin. Galbemis leat buorit oalgeváikkuhusat ja sáhtta leat mielde eambo báikkiid ovddideamen mánggakultuvrralaš servodahkan. Manimus jagiid mii leat oaidnán eanet ahte eanet galbbaid, earret eará leat Avinor ja NSB galben girdišiljuid ja ruovdemáđiistašuvnnaid sámegillii. Stáhta geaidnodoaimmahat lea maid ceggen eanet báikenammagalbbaid manimus jagiid. Almmolaš galbbat sámegillii loktejit giela stáhtusa ja árvvu, seammás go galbbat čájehit guovllu sámi leahkima ja historjjá.

Daid orohagaid galben mat rasttidit biilageainnuid, lea mielde eanet oainnusmahttimin sámegielaid, seammás go dat lea mielde loktemin dihtomielalašvuoda sámi leahkimis ja máhtu sámi boazodoalu birra Norgga beale Sámis. Dakkár galbema oktavuodas lea ávkálaš ráhkadit applikašuvnnaid mat muitalit sihke orohaga, johtolagaid, historjjá ja maid ja johtaleami birra boazojohtima oktavuodas ja dalle go leat bohccot geaidnoguorain. Sámediggi háliida ahte lagamus jagiid deattuhuvvo almmolaš visttiid, ášahusaid ja báikkiid galben ja oainnusmahttin.

Sámediggi háliida:

- Ahte galbejuvvo sámegielaide dain báikkiin gos lea dohkkehuvvon báikenamma sámegillii ja gos muđui galbejuvvo dárogillii
- Ahte orohagat mat rasttidit biilageainnuid, galbejuvvojit sámegillii, ja ahte ráhkaduvvojit applikašuvnnat main leat dieđut orohagaid birra
- Ahte almmolaš ášahusat galbejuvvojit sámegielaide, maiddái skuvllat, mánáidgárdit, dearvvašvuodaguovddážat, valáštallanrusttegat, kulturviesut jna.
- Váikkuhit dasa ahte sámegielat oidnojit buot almmolaš báikkiin nu go girdišiljuin, bussestašuvnnain, kinoin, kulturviesuin ja buot nátionála visttin
- Ávžžuhit priváhta fitnodagaid oainnusmahttit sámegielaid

Sámi báikenamat

Sámi báikenamaid geavaheapmi ja oainnusmahttin lea deatalaš giella- ja kulturovddidandoaimbaidju. Sámi báikenamat leat maid deatalaš kulturmuittut. Sámi báikenamat válddahit dávjá báikki, juogo mo

dat lea dahje masa báiki lea geavahuvvon. Leat maid ollu báikenamat maid eat sáhte čilget dál, ja dat leat várra nu boarrásat ahte ieš sátni lea jávkan beaivválaš gielas. Dakkár guovlluin gos giella áiggi mielde lea jávkan dahje lea uhccán geavahuvvon, leat ollu báikenamat jávkan. Dakkár oktavuodain sáhtá nama jietnadeapmi rievdat ja danne gártat váttisin dulkot dan mearkkašumi manjit áiggis. Sámi báikenamaid systemáhtalaš registreren ja čohkken, erenoamážit dakkár guovlluin gos uhccán sámi nammaávdnasat leat čohkkejuvvon, livččii buorre investeren. Dan oktavuodas lea maid deatalaš ráhkadit nammafágalaš arkiivva vai nammaávdnasat leat álkit olámuttus. Dat mearkkaša maid oažžut sámi báikenamaid almmolaččat dohkkehuvvot vai sáhttet geavahuvvot kárttain ja galbbain.

Vai álbmot geavahišgoađášii sámi báikenamaid, lea deatalaš ahte sámi báikenamat geavahuvvojit beaivválaš gielas, ja maid gávdnojit ođđaáiggi vuodđovuogádagain, nu go applikašuvnnain. Dakkár applikašuvnnain sáhtášii leat historjágaskkusteapmi báikkis, báikenama historjá, giella- ja kulturgaskkusteapmi báikkis ja muđui eará mii lea guoskevaš báikenammii. Lokten dihtii beroštumi báikenammii ja oažžun dihtii dan eanet oidnosii, de sáhtá lágdit iešguđet doaimmaid main báikenamma lea fáddán.

Sámediggi áigu:

- Hukset sámi nammafágalaš arkiivva vai ávdnasat leat álkit olámuttus
- Ahte sámi báikenamat registrerejuvvojit ja čohkkejuvvojit systemáhtalaččat
- Ovddidit giellaarenaid main báikenamat leat fáddán
- Erenoamážit deattuhit báikenammačohkkema dakkár báikkiin gos giella lea ealáskahttinproseassas
- Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvo applikašuvdna báikenamaide, mas deaddu biddjojuvvo guovllus kultuvrii, árbevieruide ja historjágaskkusteapmái
- Movttiidahtit sámi báikenamaid geavaheami maidái dárogielas, sihke njálmálaččat ja čálalaččat

Terminologijaovddideapmi

Sihkkarastin dihtii oktasaš vuodu sámegielaide lea deatalaš oažžut oktasaš terminologijaovddideami ja normerema riikkarájáid rastá. Livččii hui unohas jus sámegielat ovdánit iešguđet guvlui, go dat sáhtá dagahit gulahallanválttisvuodaid riikkarájáid rastá. Sámediggái lea deatalaš oažžut áigái davvirikkalaš ovtasbarggu vai terminologija sáhtá geavahit riikkarájáid rastá. Mihttomearrin lea ahte terminologijaovddideapmi, kvalitehtasihkkarastin ja normeren dáhpáhuvvá dakkár davvirikkalaš ovtasbarggus mas lea sihke fága- ja giellagelbbolašvuolta. Dál ovtasbargu rastá riikkarájáid dáhpáhuvvá prošeaktan Sámi Giellagáldu olis, mii lea Sámi Parlamentáralaš Ráđi (SPR) vuollásaš. Terminologijaovddideapmi dárbbášuvvo buot servodatsurggiin go giela galgá sáhtit geavahit iešguđet fágasurggiin. Váilevaš terminologijat dagahit stuorra hástalusaid dál, ja dilli lea duođalaš earenoamážit lulli- ja julevsámegielas. Danne lea deatalaš ahte gávdno bistevaš orgána mii bargá terminologijaovddideamiin, kvalitehtasihkkarastimiin ja normeremiin. Sámediggi oaidná dárbbun ásahit sierra terminologijajoavkkuid bihtán- ja ubmisámegielaid várás Sámi Giellagáldu vuollásažžan.

Sámediggi áigu:

- Beavttálmahtit terminologijabarggu
- Sihkkarastit ahte Sámi Giellagáldu šaddá bistevaš orgánan sámegielaid normeremii
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit terminologijajoavkkut bihtán- ja ubmisámegielaide

Sámegielat ja IKT geavaheapmi

Earret eará doaimbi korrekturprográmmat, divvunprográmmat ja jorgalanprográmmat leat deatalaččat jus sámegielat galget sáhtit čuovvut teknologalaš ovdáneami ja digitaliserema servodagas. Dat álkidivččii sámi čállingiela geavaheami. Deatalaš lea maid ahte gávdnojit eará teknologalaš veahkkeneavvut nu go buresdoaimbi hállansyntesa sámegielaide. Dát giellafágalaš readdut fertejit maid ođasmahttojuvvo dárbbu mielde.

Sámi čállinmearkkat iešguđet diehtovuoduin buktet hástalusaid earret eará sámi namaid ja báikenamaid registrerema oktavuodas. Diehtovuoduid, GPS, applikašuvnnaid ja eará dakkáriid oktavuodas dárbbášuvvo teknologalaš ovddideapmi vai dain lea álki geavahit sámi čállinmearkkaid.

Sámegielain fertejit maid leat digitála sátnegirjijt ja eará veahkkeneavvut. Áibbas deatalaš lea ahte daid lea álki geavahit ja áinnas čohkkejuvvon seamma sadjá.

Fertejit maid leat dieđut dan birra guđe giellafágalaš veahkkeneavvut gávdnojit, ja daid ferte oahpásmahttit servodahkii. Geavaheddjiide ferte maid juohkit dieđuid giellafágalaš veahkkeneavvuid ođasmahttima birra. Vai buohkat galget sáhttit geavahit iešguđet giellafágalaš veahkkeneavvuid, lea deatalaš ahte gávdno bagadus ja teknihkalaš veahkki veahkkeneavvuid geavaheami várás.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte gávdnojit buresdoaimbi korrekturprográmmat, grammatihkkadárkkisteamit ja jorgalanprográmmat sámegielaide ja ahte gávppálaš fitnodagat váldet daid mielde standárdan iežaset buvttademiin
- Váikkuhit dasa ahte davvisámegiela hállansyntesabargu ovdána, ja ahte ráhkaduvvojit maiddá hállansyntesat julev- ja lullisámegiela várás
- Váikkuhit dasa ahte prográmmain ja registariin galgá leat vejolaš geavahit sámi bustávaid
- Ráhkadit diehtujuohkima daid giellafágalaš veahkkeneavvuid birra mat gávdnojit ja váikkuhit dasa ahte addojuvvo teknihkalaš veahki ja bagadusa giellafágalaš veahkkeneavvuid geavaheami ja sajáiduhttima birra

Sámegielaide geavaheami kárten

Iešguđet giela dili ferte biddjojuvvot vuodđun buori giellapolitihkkii. Dat eaktuda buori duogášmáhtu ja dássidis kártemiid. Leat vásihan ahte lea váttis háhkat dieđuid giellageavaheddjiid loguid birra go eai leat registerat maid sáhtta geavahit dasa. Sámediggi áigu ovttas statistihkalaš guovddášdoaimmahagain váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvo málle maid sáhtta geavahit vuodđun kártet sámegielhálliid logu. Buorre giellaplánen eaktuda ahte čađahuvvojit kártemat dássidit. Sámegielaid dili lea iešguđetlágan, ii dušše gielaide gaskkas muhto maiddá iešguđet giela siskkobeaide. Dat dagaha ahte dárbašuvvojit iešguđet strategiijat dasa ahte nannet ja ovddidit sámegielaide. Háhkan dihtii eanet máhtu iešguđet gielladiliid birra, ja nu sihkarastit ahte strategiijat leat heivehuvvon giellaguvlvi, ferte dássedit kártet gielaide dili. Bihtánsámegiela, ubmisámegiela ja nuortalaš giela nannemii dárbašuvvo vuosttažettiin vuodđobargu, nu go geavaheddjiid dálá dili duođašteapmi ja kárten. Gielaide kárten galgá geavahuvvot dasa ahte heivehit iešguđet guovlluid gielladoaimbajuid ja bálvalusaid. Livččii maid vuogas registreret gielaide álbmotregistarii vái oččošii sámegiel bálvalusfálaldagaid vaikke ii leat daid jearahallan.

Sámediggi áigu:

- Ovddidit ulbmillaš vuogi dasa mo kártet sámegielaidd logu Norgga beale Sámis
- Váikkuhit dasa ahte sámegielat registrerejuvvojit álbmotregistarii
- Bargat dan ala ahte Sámi statistihka fágalaš analysajoavku oazžu resurssaid vai sáhtta dássidit kártet ja analyseret sámegielaide dili ja ovdáneami Norgga beale Sámis
- Kártet bihtánsámegiela, ubmisámegiela ja nuortalaš giela dili Norgga beale Sámis

Ovttasbargu priváhta ja almmolaš oassálastiiguin

Sámediggi juolluda dál ruđaid ollu ásausaide ja oassálastiide. Sámediggi háliida ahte doarjjaoažžut buorebut árvvoštallet giellaperspektiivva iežaset prošeavttain, seamma láhkai go sohkabeale perspektiivva galget árvvoštallat prošeavttain ja doaimbajui. Sámediggái lea lunddolaš ásahtit giellagáibádusa sihke njuolggadoarjagiid ja ohcanvuđot doarjagiid juolludeami oktavuodas. Dat guoská maiddá doarjjaortnegiidda eará surggiin go gielas, ovdamearkka dihtii kultuvrras, ealáhusain ja dearvvašvuodas. Giellagáibádus mearkkaša ahte ásausat ja earát galget oainnusmahttit sámegielaide, ja/dahje ovddidit sámegielaide geavaheami.

Ohcamiin galgá boahit ovdan mo doarjja galgá oainnusmahttit sámegielaide ja lasihit daid geavaheami, ja galgá dieđihuvvot Sámediggái dábálaš raproteremis das mo ruđat leat geavahuvvon. Sámediggi háliida ahte sámegielaide oainnusmahttin galgá leat fáddán čeahkkimiin ásausaiguin ja eará aktevrraiguin.

Ovttasbargu priváhta ja almmolaš aktevrraiguin mearkkaša maiddá ahte aktevrrat buorebut

oainnusmahttet ja jearahit giella- ja kulturmáhtu, ja leat mielde dahkamin dakkár máhttu árvvolažžan. Giella- ja kulturmáhtu jearaheapmi ja árvvusatnin lea mielde dahkamin bargosajiid geasuheaddjin, ja lea nu mielde loktemin giellamáhttodárbbu servodagas. Sámediggi háliida ahte priváhta ja almmolaš aktevrrat váldet stuorát ovddasvástádusa ja leat mielde loktemin sámegeielaid árvu.

Priváhta ja almmolaš aktevrrat galggašedje aktiivvalaččat rekrutteret sámegeiel gelbbolašvuoda iežaset fágasurggiide, ja eanet fitnat joatkkaskuvllain ja oahpposajiin rekrutteremin gelbbolašvuoda dan áiggi go studeanttat leat oahpu váldimin. Dat livččii mielde dagaheamen oahpuid geasuheaddjin ja vuolgaheamen gilvvu gelbbolašvuodas.

Viidáseappot livččii ávkkálaš priváhta ja almmolaš aktevrraide ja ásahusaide kártet sámegeielmáhtu iežaset suorggis vai álo sáhtášedje ráhkadit rekrutterenplána iežaset ásahussii. Sámediggi ávžžuha maiddá priváhta ja almmolaš aktevrraid árvvoštallat fállat oahppolobiid dahje oahpu báikkáin sihkkarastin dihtii dárbbášlaš sámegeielmáhtu iežaset bargosadjái dahje ásahussii.

Bargus álggahit ođđa gielladoaimbajuid, ásahit ođđa giellaarenaid ja ovddidit nana giellabirrasiid servodagas, dárbbášuvvo buorre ovttasbargu iešguđet aktevrraid gaska. Seammás go lea deatalaš álggahit ođđa doaimbajuid báikkálaččat, regiovnnalaččat ja nátionálaččat, lea maid deatalaš árvvoštallat mo dálá doaimbajut, ortnegat ja ásahusat sáhttet geavahuvvot oainnusmahttimis sámegeielaid. Sámedikki mielas lea deatalaš váikkuhit dasa ahte buot aktevrrat servodagas leat mielde ovddideamen sámegeielaid ja sámi kultuvrra.

Lea maid sáhka das ahte ovddidit fálddagaid mat leat heivehuvvon daid ulbmiljoavkkuide doppe gos sii leat, ja hutkáivuođain ovddidit buriid gielladoaimbajuid. Dat guoská erenoamážit giellafálddagaid mánáid ja nuoraid várás. Teknologija ovdána johtilit, ja ođđa fálddagat ovddiduvvojit dađistaga. Danne ferte giellafálddagaid heivehit dálá servodahkii ja teknologalaš ovdáneapmái, ja ferte maid geahččalit ovttasbargat iešguđet surggiid aktevrraiguin.

Sámediggi háliida:

- Ahte ásahusat ja oassálastit mat ožžot doarjaga Sámedikkis galget oainnusmahttit giela ja /dahje ovddidit sámegeielaid lassi geavaheami
- Váikkuhit dasa ahte priváhta ja almmolaš aktevrrat jearahit sámegeiela gelbbolašvuoda
- Váikkuhit dasa ahte priváhta ja almmolaš aktevrrat aktiivvalaččat rekrutterejit gelbbolašvuoda iežaset fágasurggiide
- Bargat dan ala ahte nátionála ásahusat: Opera, Nátionálamusea, Nátionálabibliotehka, Nátionála arkiiva ja earát mat ožžot stáhtas doaimbadoarjaga programmerejit sámi dáidaga ja kultuvrra. Dat berre biddjojuvvot ásahusaid mearrádusaide gč. NRK mearrádusaid (NRK-plakáhta §16 ja §22 maid Stuorradiggi lea mearridan.

Ovttasbargu sámi giellaguovddážiiguin

Sámediggái lea deatalaš sihkkarastit nana sámi giellaguovddážiid fágalaš gelbbolašvuodain, buriid rámmaeavttuiguin ja mánggabealat gielladoaimmaiguin.

Sámi giellaguovddážiid bargu nannemiin ja ovddidemiin sámegeielaid báikkálaččat lea hui deatalaš. Giellaguovddážit leat mielde oainnusmahttimin sámegeielaid, ja leat mielde ovddideamen čoahkkanan- ja deaivvadansajiid gos sámegeielat geavahuvvojit. Sámi giellaguovddážiin, lassin mánáidgárddiin ja vuodđoskuvllain, lea deatalaš doaimma giellaoahpahusas báikkálaččat. Giellaguovddážiin lea deatalaš fágagelbbolašvuodta ja leat hui deatalaččat giellaoahpahusas olggobealde vuodđoskuvlla. Ollu giellaguovddážit geavahit báikkálaš giellaguovddážiid, ja árbedieđu gaskkusteampi lea deatalaš oassi giellaguovddážiid fálddagas.

Sámi giellaguovddážit leat organiserejuvvon iešguđet láhkai, ja doaimmat leat mánggabealagat. Muhtun giellaguovddážit fállat giellaoahpahusa vuodđo- ja joatkkadásis gáidusoahpahusa bokte, lassin giellakurssaide rávesolbmuid várás. Eará giellaguovddážiin leat maid fálddagat ovdaskuvlamánáide ja skuvlaohppiide doarjjan oahpahussii mánáidgárddis ja skuvllas. Mánaga giellaguovddáža leat árijalaččat ráhkadan oahpponeavvuid. Giellaguovddážit leat maid mielde duođašteamen guovllu historjjá, suomana, kulturmuituid ja báikenamaid registreremiin ja duođašteamen. Ollu giellaguovddážit ráhkadit giellafálddagaid erenoamážit mánáid ja nuoraid várás,

ja leat mielde ráhkadeamen deatalaš giellaarenaid báikkálaš servodagas.

Sámi giellaguovddážit leat dávjá oktii lokaliserejuvvon sámi museaiguin. Museain lea deatalaš rolla giella-, kultur- ja servodatmáhtu ovddideamis. Danne lea dain lunddolaš rolla sámeielaid ahtanuššanbarggus.

Sámediggi lea Sámedikki jagi 2015 mannosáš strategiija vuodul sámi giellaguovddážiid várás dahkan rievdadusaid njuolggadoarjagiin sámi giellaguovddážiidda, ja mearridan strategiijaid dasa ahte sihkkarasti fágalaččat nana giellaguovddážiid, sihkkarastit rámmaeavttuid giellaguovddážiidda ja sihkkarastit fálaldagaid giellaguovddážiid doaibmaguovllu dárbbuid vuodul. Sámediggái lea deatalaš nannet ja ovddidit sámi giellaguovddážiid, ja min áigumuš lea ahte galget ášahuvvot eanet giellaguovddážit. 2015 rájes leat bohtán mánnga iniciatiivva ášahit ođđa giellaguovddážiid. Oassin dan barggus ášahit eanet giellaguovddážiid, ráhkadii Sámediggi ráidalsmodealla daid giellaguovddážiid várás mat leat ášahuvvomin.

Giellaguovddážit ráhkadit dál 3-jahkásaš doaibmaplánaid mat buorebut galget sihkkarastit ekonomalaš vuordehahttivuoda. Sámediggi lágida jahkásaččat gielladeaivvademiid lagas ovttasbargguin giellaguovddážiiguin. Dasa lassin lea Sámediggi bargamin jahkásaš fágalaš čoahkkanemiiguin giellaguovddážiid bargiid várás. Fágalaš čoahkkanemiid bokte lea doaivva nannet giellaguovddážiid gelbbolašvuoda, seammás go oaidnit man dárbbalaš dat lea ahte ráhkaduvvojit strategiijat fágagelbbolašvuoda háhkamii ja gealboloktemii giellaguovddážiid resursaolbmuid ja bargiid várás. Sámediggi áigu maid ášahit fierpmádatforuma giellaguovddážiid jođiheddjiid várás. Dakkár foruma bokte háliida Sámediggi nannet ovttasbarggu Sámedikki ja giellaguovddážiid gaskka, ja ovttasbarggu giellaguovddážiid gaskkas. Barggus sihkkarastit giellafálaldagaid giellaguovddážiid doaibmaguovllu dárbbuid vuodul, leat oktasaš strategiijat deatalaččat dasa ahte mihtidit geavaheddjiid duhtavašvuoda ja čadahit geavaheddjiidiskademiid.

Sámediggi áigu:

- Bargat dan ala ahte nannet dálá sámi giellaguovddážiid ja leat veahkin ovddideamen ođđa giellaguovddážiid
- Bovdet ovttasbargui báikkálaš doaibmajagiid birra mat čalmmustahttet sámeielaid ja ovddidit giellaarenaid ja gielladoaimmaid
- Nannet ovttasbarggu Sámedikki ja giellaguovddážiid gaskka fierpmádaga ášahemiin giellaguovddážiid jođiheddjiide ja Sámediggái
- Álggahit doaimmaid mat buoridit giellaguovddážiid gelbbolašvuoda

Ovttasbargu sámi ealáhusaiguin

Sámi ealáhusat leat sámeielaid, sámi kultuvrra ja servodateallima deatalaš geađgejuolggit. Boazodoalus, guolástusas, eanadoalus ja meahcástemiin lea ealli, mánngabealat ja rikkis giella mas lea sierra terminologija. Stuorra oassi dán terminologijas eallá dušše ealáhusain, ja lea deatalaš ahte dat ealli giella ealáhusas ollá maiddá servodahkii muđuid. Giella ja terminologija lea deatalaš gáldu ealáhusaid árbedihtui. Stuorabearaš lea leamaš hui deatalaš árbedieđu, giela ja terminologija gaskkusteamái. Dálá servodat lea oppa áiggi rievdamin, ja dat váikkuha giellaovdáneami sámi ealáhusain. Sámi árbevirolaš ealáhusaid giellaguddiin lea deatalaš máhttu sámeielain, árbevieruin ja árvvuin. Giella lea árbevirolaččat leamaš nanus vuodđoealáhusain ja iešguđet ealáhusat leat leamaš deatalaččat sámeielaid ja sámi árbedieđu gaskkusteamis. Árbevirolaš sámi ealáhusaid rolla giellaoahpahusarenain ferte fuolahit ja nannet.

Mánnga sámi ealáhusa leat eallinvuohki ja ealáhus mat leat vuodđuduvvon nana sámi kulturbeliide, mas maiddá bearašlaš ja eará gaskavuodat leat deatalaččat. Ealáhusat leat mielde gáhttemin sámeielaid, árvvuid ja árbevieruid, ja leat mielde bisuheamen, viidáseappot ovddideamen ja gaskkusteamen árbedieđu. Ovdamearkka dihtii lea boazodoallu deatalaš giellaguoddi sámeielain. Lullisámeigiella lea dan UNESCO listtas mii čájeha hui áitojuvvon gielaid ja lea gitta nana lullisámi boazodoalus. Danne lea boazodoalus mearrideaddji rolla lullisámi giela ja kultuvrra gáhttemis, muhto lea maid deatalaš giellagáhttemii eará sámi guovlluin.

Sámediggi oaidná deatalažžan ahte giellaguoddit geavahuvvojit árjjalaččat dasa ahte viidáseappot fievriddit sámeielaid sihke formálalaš ja eahpeformálalaš arenain. Erenoamážit mánáidgárdiin,

vuodđoskuvllas ja báikkálaš gielladoaimbajuiin lea ávkkálaš ja árvvolaš geavahit giellaguddiid. Sáhtta leat ávkkálaš ráhkadit bagadusaid ja ortnegiid dasa mo ášahusat sáhttet oažžut ávkki giellaguddiin oahpahusdiliin.

Šilljui ja Duoddarii – oahppan- ja fuolahusvuđot bálvalusat eanadoalus ja boazodoalus

EBD lea ovttas máhttodepartemeanttain álggahan Inn på tunet (šilljui) gohčoduvvon doaimbajui. Dat leat oahppan- ja fuolahusvuđot bálvalusat mat geavahit dálu oahppanarenan. Inn på tunet tjenester (IPT) (šilljui bálvalusat) leat heivehuvvon ja kvalitehtasihkkarastojuvvon čálgobálvalusat dálloalalus. Buot IPT-bálvalusaid oktasaš mihttomearri lea ahte bálvalusat galget ovddidit hálldašeami, ovddideami ja čálggu. Go skuvla oastá bálvalusaid dohkkehuvvon IPT-fállis, de dat mearkaša ahte oahppit besset searvat dálu bargguide ja doaimmaide. Mihttomearrin lea ahte barggut masa oahppit servet, ja doaimmat dálus, galget leat eanet go dušše bargu ja doaimmat. Bargu galgá dasa lassin leat čadnojuvvon fágalaš ja sosiála oahppomihttomeriide. Fálaldat galgá leat oahppoplánaid rámmaid siskkobealde ja čadnojuvnot fága oahppoplánaid gealbomihttuide. Dan sihkkarastimii lea deatalaš ahte lea lagas ovttasbargu skuvlla ja IPT-fállis gaskka, mas oahppi oahppanávki lea guovddážiš.

Eanadoalodepartemeanta ja NBR leat ovttas álggahan Ut på Vidda (Duoddarii) nammasaš prošeavtta, seamma jurdaga vuodul go Šilljui prošeavtta. Das lea boazodoallobargu vuodđun oahppamii ja hálldašeapmái. Sámediggi atná doaimbajuid Šilljui ja Duoddarii hui árvvolažžan ja atná lunddolažžan ahte bálvalusat maid deattuhit giellaovddideami. Duoddarii lea buorre arena árbedieđu ja árbevirolaš terminologiija gaskkusteapmái ja oahppamii. Sámediggi háliida maid ahte galgá árvvoštallojuvnot makkár vejolašvuodát leat viidáseappot fievrridit dán fálaldaga guolástussii, meahcásteapmái ja eará ealáhusaide main sámegeielat leat oassin beaivválaš dilis. Dan láhkai oahpašedje oahppit giela ja terminologiija eanet ealáhusain, ja beasašedje maid searvat sámegeiel bargosadjái ja leat mielde bargamin sámi ealáhusain.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte sii geat addet Inn på tunet (Šilljui) ja Ut på vidda (Duoddarii) fálaldagaid, deattuhit sámegeielaid doaimmaineaset
- Vuoruhit doarjagiid gielladoaimmaide Šilljui ja Duoddarii prošeavttain
- Váikkuhit dasa ahte hábmejuvvo pilohtaprošeakta mas giellaguoddit geavahuvvojit oahpahusas
- Ráhkadit bagadusa dasa mo geavahit giellaguddiid oahpahusdilálašvuodain
- Váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit eanet applikašuvnnat mas árbediehtu ja árbevirolaš terminologiija geavahuvvo
- Álggahit nuoraidprošeavtta Árbedieđu duođašteapmi filmma ja teavstta bokte, mas filmmat čohkkejuvvojit ja dahkkojuvvojit olámuddui sámi digitála vuodđovuogádagas ja Ovttas.no:s

Ovttasbargu Ráđđehusain

Buorre ovttasbargu Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka lea áibbas dárbbášlaš sámegeielaid nannemis ja ovddideamis. Sámediggi ja Ráđđehus ráhkadedje ovttas giellalávdegotti mandáhta, ja mánga politihkalaš ja hálldahuslaš čoahkkima leat dollojuvvon manŋágo NAČ 2016:18 Váibmogiella geigejuvvui. Sihke Sámedikki ja Ráđđehusa mielas lea deatalaš čuovvulit láchkarievdadusevttohusaid ja doaimbajuidgevttohusaid. Sámedikkis lea bajimus ovddasvástádus sámegeielain. Ráđđehusas lea deatalaš doaimma dán ovddasvástádusa čađaheamis. Buorre ovttasbargu Sámedikki ja Ráđđehusa gaskka vuolggahuvvo mielmearrideami ja duohta váikkuhanválddi bokte áššiin mat gusket sámegeielaide. NAČ 2016:18 Váibmogiella gieđahallá mánga doaimbajui ja mánga evttohusa ášahit ođđa ortnegiid dahje ášahusaid. Mánga dain evttohusain gáibidit láchkarievdadusaid jus galggaš sáhttit daid čađahit. Mii váldit ovdan muhtun guovddáš evttohusaid Váibmogielas maid min mielas lea lunddolaš čuovvulit.

Ovddidanprográmmat sámegeielaid várás

Sámegeielaid dilli rievdá giellaguovllus giellaguvlui, ja boahttevaš politihkkaovddideamis lea deatalaš ahte vuolggasadjin biddjojuvvo guoskevaš giellaguvllu gielladilli go giellaovddidandoaimbajui plánejuvvojit. Sámedikkis galgá leat lagas ovttasbargu guoskevaš giellaguvllu ášahusaiguin go ráhkaduvvojit konkrehta ovddidanprográmmat iešguđet gielaid várás. Ovddidanprográmmat galget leat

buorit readdut Sámedikki bušeahhtabargui ja addet einnostanvejolašvuođa gielladoaibmabijuid vuoruheamis.

Iešguđet giellaguovllus leat iešguđet dárbbut, ja danne fertejit ovddidanprográmmat dávistit dáid dárbbuide. Lullisámi guovllus gos álbmot lea lávdaduvvon miehtá stuorra geografalaš guovllu, leat gielas ollu eará hástalusat go julevsámi guovllus gos giellabirrasat leat eanet čohkkejuvvon. Danne lea deatalaš ráhkadit plánaid ja dahkat mearrádusaid mat vuhtiiváldet dan. Go hukse nana giellabirrasiid, de ferte váldit vuođu dálá ásašusain ja ortnegiin, seammás go geahčada dárbbuid ásašit ođđa ásašusaid.

NAČ 2016:18 Váibmogiella válddaha dárbbu dasa ahte ráhkadit sihke ovddidanprográmmaid sámegielaid várás ja oktasaš doaibmaplána sámegielaid várás. Sámediggi áigu čuovvulit dan, ja háliida ovtta Ráđđehusain, báikkálaš giellaásahusaiguin ja giellabirrasaiguin ráhkadit ovddidanprográmmaid iešguđet gielaid várás. Lassin ovddidanprográmmaide davvi-, julev- ja lullisámegielaid várás áigu Sámediggi ovtta Ruota ja Suoma beale sámedikkiiguin váikkuhit dasa ahte ráhkaduvvojit ovddidanprográmmat bihtán-, ubmi- ja nuortalaš gielaid várás.

Sámi giellaguovlu

Dokumeanttas NAČ 2016:18 Váibmogiella lea sámi giellalávdegoddi evttohan ahte sámegiela dálá hálddašanguovlu rievdaduvvo sámi giellaguovlun. Ulbmil dainna lea ahte giellaguovlu galgá buorebut leat heivehuvvon suohkaniid iešguđet gielladillái ja evttohuvvui juohkit suohkaniid iešguđet suohkankategoriijaide. Sámedikki dievasčoahkkin lea meannudan NAČ 2016:18 Váibmogiella mángga vuorus, maŋimuččat áššis 053/18 Sámi giellaguovlu. Dievasčoahkkin evttohii ahte hálddašanguovllu suohkanat juogaduvvojit viđa kategoriijan; sámi resursasuohkanat, sámi ovddidansuohkanat, sámi ealáskahtinsuohkanat, sámi gávpotsuohkanat ja vejolaš sámi giellasuohkanat. Okta váikkuhangaskaomiin dasa ahte buoremusat lámčit diliid nu ahte giellaguovloortnet heive iešguđet suohkana duohta dillái lea iešguđet suohkankategoriijaid bokte.

Vai ođđa giellaguovloortnet šattašii gustojeaddjin, de ferte rievdadit ja nannet sámelága. Sápmelaččain lea vuoigatvuohta geavahit ja ovddidit iežaset giela, ja Sámedikki mihttomearri lea ahte dat galgá boahit ovdan sámelága giellanjuolggadusain ja ođđa giellaguovloortnegis. Sámelága giellanjuolggadusat ja Sámedikki doarjjaortnet leat deatalaš váikkuhangaskaomait dan barggus ahte juksat Sámedikki giellapolitiikalaš mihttomeriid suohkandásis. Sámediggi čujuha maiddá dasa ahte julev-, lulli-, nuortalaš, ubmi- ja bihtásámegiella leat rašis dilis, ja deatalaš lea ahte dáid gielaid dárbbut fuolahuvvojit erenoamážit. Sámediggi vuordá ahte Ráđđehus čuovvula NAČ 2016:18 Váibmogiella láhkaproposišuvnnain mas maiddá lea dieđáhusoassi.

Sámediggi bidjá vuođđun ahte dát ášši gieđahallojuvvo viidáseappot Sámedikki ja Ráđđehusa gaskasaš konsultašuvnnain.

Giellaresursaguovddážat

NAČ 2016: 18 Váibmogiella evttoha ásašit giellaresursaguovddážiid lulli-, julev, ja davvisámegiel guovlluide. Giellalávdegoddi lea raporttas čállán ná:

“Giellaresursaguovddážat galget dan ala bargat ahte giellarievttit ja vuoigatvuođat sihkkarastojuvvojit, ja galget maiddá leat veahkin suohkaniidda ja olbmuide ollašuhhtimin sámegiel bálvalusfálaldagaid. Lávdegoddi árvala ahte giellaresursaguovddážat galget gullat Sámedikki doaimmaid vuollái, vuođi dát leat mielde čalmmustahttime Sámedikki ovddasvástádusa ja koordinerenrolla sámegielaid ovddideamis, vitaliseremis ja seailuheamis.

Giellaresursaguovddážiid ulbmil lea čohkket gelbbolašvuođa ja nannet fágabirrasiid mat leat čadnojuvvon sámegiel fálaldagaide almmolaš hálddašeamis. Lávdegoddi maid árvala ahte giellaresursaguovddážiin galgá leat doarjjafunkšuvdna suohkaniidda mat gullet sámi giellaguovlui, ja maid ovddidit diehtujuohkinbarggu ja vásáhuslonohallama. Giellaresursaguovddážat galget leat veahkin ja bagadallin suohkaniidda, seammás go suohkaniin ain lea heivehangeatnegasvuohta ja ovddasvástádus njuolggadusaid hálddašeamis ja čuovvumis.

Lávdegoddi deattuha ahte giellaresursaguovddážat galget leat eará go dála giellaguovddážat, maid

mihttomearrin lea eanet bargat giellaovddidemiin.

Giellaresursaguovddážiin galgá leat koordinerenrolla ja galget maid doaimmat ráđđeaddin. Dasa lassin oaivvilda lávdegoddi ahte giellaresursaguovddážiin berre leat ovddasvástádus mii lea čadnojuvvon earret eará dulkomii, jorgalanbargguide, diehtjuohkinbargguide ja gáiddusoahpahussii. Lávdegoddi oaivvilda ahte sámi giellaresursaguovddážiidda sáhtá maid bidjat bargun leat ovddidan- ja gealboguovddážiin šearbmadulkomis sámegillii. Giellaresursaguovddát berrejit maid oažžut ovddasvástádusa koordineret jorgalan- ja tulkonbálvalusaid almmolaš eiseválddiide.

Giellaresursaguovddážiin galgá leat earenoamáš deatalaš rolla sámegiel mánáidgárde- ja skuvlafálaldagain. Lávdegoddi lea digaštallan galggašii go ásahtit sierra lullisámi mánáidgárde- ja skuvlaovttadaga, muhto lea gávnahan ahte bargguid main giellaresursaguovddážiin galgá leat ovddasvástádus, sáhtá guovddážiid bargi fuolahit geas lea ovddasvástádus mánáidgárddiin ja skuvllain.

Giellaresursaguovddážit ja guovddážiid bargi geas lea ovddasvástádus mánáidgárddiin ja skuvllain eai galgga boahtit ásaheami ásaheami sadjái, muhto leat veahkkinn ásaheami fálaldagaide. Lávdegoddi oaivvilda ahte barggut maid bidjet giellaresursaguovddážiidda ja mat gusket mánáidgárddiide ja skuvllaide, galget earenoamážiid leat bálvalusat ja heivehandoaimmat ođđa sámegiel fálaldagaide ásaheami oktavuodas. “

Sámediggi lea árvvoštallan giellalávdegotti evttohusaid giellaresursaguovddážiid birra, ja mii leat dan árvvoštallan giellaáittardeaddjievttohusa oktavuodas. Mii oaidnit ahte dat barggut mat gusket diehtjuohkimii vuoigatvuođaid ja ortnegiid birra, sihke leat evttohuvvon biddjojuvvot giellaáittardeaddjái ja giellaresursaguovddážiidda. Viidáseappot oaidnit ahte leat earenoamážit barggut oahpahusas ja dulkon- ja jorgalanbálvalusas mat leat evttohuvvon biddjojuvvot giellaresursaguovddážiidda. Sámediggi lea eahpesihkar das ahte gulašedje go dát barggut oktii ja galggašedje go biddjojuvvot seamma ásaheami.

Muhto jus baicce čohkkešii buot bargguid mat gullet jorgaleapmái ja dulkomii stáhta ovttadagaide, stáhta dulkon- ja jorgalanfálaldagaide, ja ásaheami nátionálalaš sámi giellaáittardeaddji geas livččii stuorát diehtjuohkinovddasvástádus, de oaidnit ahte oahpposuorggis leat oaganisátuvrralaš barggut maid dálá ásaheami eai gozit.

Sámi lohkanaguovddáš lea resursaguovddáš earenoamážit oahpahusvuogádaga oahpaheddjiid ja mánáidgárdebargiid várás veahkehan dihte sin láhččit saji sámegiel oahpahussii. Guovddáš bargá váldosurggiiguin lohkan- ja čállinoahpahus ja giellaovddideapmi. Dasa gullá njálmálaš sámegiela nannen ja ovddideapmi oahpahusvuogádagas, máhttu mánggagielalášvuoda ja giellaaláškahttima birra, ja máhtu gaskkusteapmi lohkana ja čállima birra. Sámi lohkanaguovddáša barggut leat ollu čadnojuvvon oahpahussuorggi pedagogalaš bagadeapmái, ja guovddášis leat unnán oahpahussuorggi oaganisátuvrralaš barggut.

Sámediggi oaidná čielga dárbbu koordineret olu doaimmaid, muhto seammás oaidnit ahte leat doaimmat ja dárbbut servodagas maid ii oktage ásaheami gozit. Ovdamearkan sáhtá namuhit koordinerema oahpposuorggis, earenoamážiid lea dárbbu oahpahussuorggi koordineremii lullisámi guovllus, go lea sáhka guovllus mii lea bieđgguid mángga suohkanis ja fylkkas, ja riikkaráji badjel.

Sámediggi oaidná dárbbu ásaheami ovttasbarggu suohkaniid ja skuvlabirrašiid gaska, oaivadeami suohkaniidda lullisámegiel oahpahusa ektui, ja ahte oaivadeami vanhemiidda sámegiel mánáidgárde- ja skuvlafálaldagaide birra, ja eanet vásáhuslonohallama iešguđet aktevrraid gaska. Mii oaidnit maid dárbbu aktiiva ja ulbmillaš rekruterenbargguide iešguđetge giellaguovlluin, ja ahte giellabirrašiin biddjojuvvot johtui doaimmabijut gelbbolašvuodáloktemis. Mii diehtit maid ahte lea dárbbu máhttogaskkusteapmái skuvllaid ja mánáidgárddiid várás.

Go árvvoštallat giellaresursaguovddážiid ásaheami, de lea dehálaš dán geahčadit sámi giellaguovllu ja ođđa suohkankategorijaid oktavuodas. Sámedikki dievasčoahkkin meannudii čakčamánu 2018 ášši sámi giellaguovllu birra. Dás evttohuvvot ođđa suohkankategorijat suohkaniid gielladili ektui. Suohkaniid dálá gielladilli sáhtá mielddisbuktit dan ahte ii oktage lulli- ja julevsámegiel suohkan sáhte šaddat giellaresursa- dahje giellaovddidansuohkanin. Ođđa sámi giellaguovllu hábmemis ferte árvvoštallat galgágo muhtun suohkaniidda addit earenoamáš ovddasvástádusa lulli- ja

julevsámegielas. Lea dárbblaš earenoamáziid geahčadit mo giellaresursaguovddážat sáhtášedje gozihit lulli- ja julevsámegielaigiid, ja eará sámegielaid nugo bihtánsámegiela, ubmisámegiela ja nuortalašgiela.

Sámi giellaáittardeaddji ja váidindoaibma

Giellalávdegoddi evttoha ásahit sámi giellaáittardeaddji. Giellaáittardeaddji galgá bargat buot áššiiguin mat gusket ovttaskas olbmui ja joavkkuide sámelága kapihttala 3 mearrádusaid doaibmaguovllus. Áittardeaddji bargun lea bearráigeahččat ahte sámelága kapihttala 3 vuoigatvuođat doahttaluvvojit. Áittardeaddji galgá erenoamážit gozihit ahte láhka vuoigatvuođa birra oahpahussii sámegielas ja sámegillii čuvvojuvvo, ahte sámi buohccit ja geavaheaddjit besset geavahit iežaset sámegiela go lea oktavuoha dearvvašvuođadoaimmahagain, ahte áššebealli dahje áššáskuhttojuvvon olmmoš beassá geavahit sámegiela riektegiellan, ja ahte vihtan dahje áššáskuhttojuvvon olmmoš beassá áššis čilget sámegillii.

Áittardeaddji galgá maid gozihit ahte addojuvvojit doarvái dieđut priváhta olbmuide daid vuoigatvuođaid birra mat čuvvot sámelága 3. kapihttalis. Giellaáittardeaddji sáhtá maid ieš mearridit áššiid maid háliida gieđahallat, ja ieš mearridit lea go doarvái ágga gieđahallat ášši dahje iskat ášši vuđoleappot.

Sámedikki háliida bajimus giellaáittardeaddji sámegielaide várás gii galgá gozihit ja sihkarastit sámi álbmoga vuoigatvuođaid sámelága 3. kapihttala olis. Dasa lassin livččii lunddolaš ahte giellaáittardeaddjis lea aktiivvalaš rolla diehtjuohkimis vuoigatvuođaid ja geatnegasvuođaid birra. Dakkár diehtjuohkin ferte leat sihke ovttaskas geavaheaddji ja gieđdalaš ja almmolaš bálvalleddjiid várás.

Giellalávdegoddi gieđahallá maid váidin- ja bearráigeahččandoaimma. Dál lea fylkkamánnis bearráigeahččanváldi, ja dat ornet evttohuvvo jotkojuvvo. Fylkkamánni bearráigeahčču galgá váikkuhit dan ahte sámegielaigiid dárbbut ja vuoigatvuođat gozihuvvojit, ja ahte doaimmahagat ja ásahusat čuvvot njuolggadusaid. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte ii bearráigeahččojuvvo dušše dat ahte addojuvvo go bálvalus vai ii, muhto ahte bearráigeahčču maddái gullá fáladaga kvalitehta. Dat guoskkašii erenoamážit oahpahussuorgái. Váidagat ja rihkkumat sámelága giellanjuolggadusaid ektui leat uhccán duođastuvvon. Dasa lassin ii leat váidinvejolašvuohta nu oahpis, ja sáhtá leat nu ahte váidinvejolašvuohta vásihuvvo váttisin.

Sámediggi háliida oazžut dieđuid daid dáhpáhusaid birra go geavaheddjiid vuoigatvuođat eai ollašuhthojuvvo, geaidna dat guoská, guđelágan vuoigatvuođaid oktavuodas ja guđe surggiin dat dáhpáhuvvá. Dakkár dieđuid sáhtášii čohkket applikašuvnnain maid lea álki geavahit ja almmuhuvvo servodagas, ja mii geavaheaddjái álkit addá vejolašvuođa muitalit manne váidala. Dakkár applikašuvnnain beasašii diehtit guđe giellaguovllus váidda boahdá, guđe suorgái dat gullá ja geavaheaddji agi. Dakkár váiddaapplikašuvdna galggašii gullat giellaáittardeaddjái.

Stáhtalaš dulkon- ja jorgalanbálvalusat sámegielaide várás

Sámediggi oaidná ahte lea dárbu buoridit jorgalemiid ja dulkonbálvalusaid sámegielaide. Min vásihus lea ahte dulkadárbu ollu oktavuodain gehččojuvvo pasieantta dahje geavaheaddji dárbbu mielde. Mii deattuhat dattetge ahte dulkondárbu lea seamma ollu bálvalusaddiid dárbu vai áddehallá ja áddejuvvo. Dat mearkkaša dan ahte stáhta ollu eanet ferte váldit ovddasvástádusa doaibmi ja dohkálaš dulkonnegiin gieđda ja almmolaš bálvalusaddima siskobealde. Berre ásahuvvot stáhta ásahus jorgalemiid ja dulkonbálvalusaid várás. Ásahusain galgá leat ovddasvástádus das ahte almmolaš diehtjuohkin jorgaluvvo sámegielaide, ja veahkehit sierra surggiid dulkoma láchčimiin. Deattuhit ahte lea ovttaskas bálvalusaddi ovddasvástádus láchčit vejolašvuođa geavahit dulkka, galget leat dohkálaš dulkonrusttegat ja ahte dulkon čađahuvvo dohkálaš vuogi mielde.

Ásahus galgá veahkehit dulkonbálvalusaid sierra fágasurggiin, doaibmat ovddidan- ja gealboguovddášin šearbmadulkaide, váldit ovddasvástádusa jorgalan- ja dulkonbálvalusaid oktiordnemis almmolaš eiseváldiid ektui ja veahkehit fagaásahusaid.

Stáhta berre nannet bearráigeahččama das ahte vuoigatvuođat sámelága giellanjuolggadusain ollašuhthojuvvojit.

Sámediggi áigu:

- Ovttas Ráđđehusain, báikkálaš ásahusaiguin ja giellabirrasaiguin ráhkadit ovddidanprográmmaid sámeielaid várás
- Ovttas Ráđđehusain árvvoštallat dárbbu ásahit giellaresursaguovddážiid
- Bargat dan ala ahte ásahuvvo sámi giellaáittardeaddji oktan váidindoaimmain
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit stáhtalaš jorgalan- ja dulkonbálvalusat davvi-, julev- ja lullisámegeiela várás

Ángiruššansuorgi: Gealbolokten ja rekrutteren

Mihttomearri: Sámegeielat ja sámi kultur máhttu buot servodatsurggiin

Váilevaš giellagelbbolašvuohta lea stuorra hástalus buot servodatsurggiin. Erenoamážit oahpahussuorggis, dearvvašvuođasuorggis, riekteásahusas ja girkus lea dat leamaš okta dain stuoramus hástalusain sámegeielaid nannemis ja ovddideamis. Sámegeiel gelbbolašvuođa dárbu ii leat stuoris dušše almmolaš ja gielddalaš bálvalusain, muhto maiddá sosiálalaš ja kultuvrralaš fálddagain servodagas. Media, girjjálašvuohta ja gulahallan leat suorggit gos dárbbášuvvo sámegeiel gelbbolašvuohta sámegeiel fálddagaid ovddideapmái.

Ollislaš ángiruššan sámegeielat bargiid rekrutteremiin ja oahppofálddagain sámegeielas studeanttaide ja fágabargiide, lea áibbas dárbbášlaš jus galggaš gokčat servodaga boahktevaš dárbbuid. Okta sivain váilevaš sámegeielgeavaheapmái hálddašeamis lea váilevaš sámi fágaterminologijja ja váilevaš hárrjaneapmi geavahit sámegeiela barggus. Dat mearkaša ahte oahppoásahusat fertejit váldit stuorát ovddasvástádusa das mii guoská sámegeielat studeanttaid oahpaheapmái. Studeanttat fertejit beassat oahppat sámi fágaterminologijja vai nagodit geavahit sámegeiela barggusteaset manjago leat čađahan oahpu.

Sámegeielagiid rekrutteren dárbbášuvvo iešguđet fidnuide vai sihkkarastojuvvo giellamáhttu iešguđet servodatsurggiin. Butenschøn-lávdegotti čielggadus deattuha maid man deatalaš lea ovddidit sámegeiela dutkangiellan ja deattuha ahte dutkanásahusat fertejit dovdat iežaset ovddasvástádusa das ahte ovddidit kursafálddagaid sámegeilli buot dásiin. Dasto lea sámegeiel dutkan guovddázis sámi fágagiela ovddideamis, ja das ahte fágagiella lea mielde go sámegeiella huksejuvvo dievaslaš, ja nu maid servodatguoddi giellan.

Giellaloktemii - Sámedikki strategijaplánii sámegeielaid várás - gullá gelbbolašvuođa lokten sámegeielain ja sámi kultuvrras buot servodatsurggiin, nuoraid rekrutteren sámegeieloahpahaide, ja sámegeielagiid rekrutteren iešguđet fágaoahpuide. Deatalaš lea ahte álggahuvvojit rekrutteren- ja gealboloktendoaibmabijut. Seammás deattuha Sámediggi ahte maiddá oahppoásahusain, ealáhusain ja fágabirrasiin lea ovddasvástádus sihkkarastit sámi giella- ja kulturgelbbolašvuođa servodahkii. Sámediggi áigu váikkuhit dasa ahte ásahuvvo buorre ovttasbargu iešguđet aktevrraid gaskka mas mihttomearriin lea aktiivvalaš rekrutteren ja systemáhtalaš gealbolokten servodagas.

Gealbolokten gielddalaš ja almmolaš hálddašeamis

Sámegeiela hálddašanguovllu gielddat leat sámelága vuodul geatnegahttojuvvon addit álbmogii sámegeiel bálvalusaid gielddalaš hálddašeamis. Olmmošlaš resurssaid ja sámegeielgelbbolašvuođa váilevašvuođa ja sámi kultuvrra váilevašvuođa geažil ollu gielddat eai nagot ollašuttit iežaset geatnegasvuođaid. Gielddalaš hálddašeamis dárbbášuvvo gealbolokten. Gealboloktemii gullet mánga iešguđet ángiruššama. Dárbbášuvvo eanet gelbbolašvuohta sámegeielain buot gielddalaš hálddašeami surggiin. Lea dárbu joatkkaohpahussii sámegeielas, ja ahte álggahuvvojit gealboloktendoaibmabijut vái sámegeielagat álggáshedje sámegeiela geavahit gielddalaš hálddašeamis. Dasa lassin ferte nannet máhtu sámi diliid birra ja gelbbolašvuođa sámi kultuvrra ja servodateallima birra. Sámediggi háliida álggahit bagadanprográmmaid sámi giellaguovllu gielddaid várás, ja áigu ráhkadit gealboloktenprográmmaid main leat iešguđetlágan gealboloktemat. Bagadanprográmmaid mihttomearri galggašii leat sihke veahkehit gielddaid loktet gielddabargiid gelbbolašvuođa sámegeielas ja sámi kultuvrras ja veahkehit gielddaid ráhkadit giellaovddidandoaibmabijuid gieldda ássiid várás.

Almmolaš hálddašeamis lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuoda váilevašvuotta maiddá stuorra hástalus. Nationála hálddašanorgánat ráhkadit stivrendokumeantaid ja dahket mearrádusaid mat gusket sámi álbmogii. Sihkkarastin dihtii sámi perspektiivva buot proseassain mat válddahit sámi álbmoga ja gusket sámi álbmogii, lea deatalaš ahte almmolaš hálddašandásis lea nana máhttu sámi servodatdiliid birra ja sámi giella- ja kulturgelbbolašvuotta. Sámedikki mielas dárbbasit buot almmolaš hálddašanásahusat uhcimus meari gelbbolašvuoda sámegeielain ja sámi kultuvrras.

Vai sáhtta geavahit sámegeielaid buot servodaga hálddašandásiin, lea dárbu ovddidit buori fágagiela. Dat guoská erenoamážit dearvvašvuoda- ja riektesuorgái. Buori fágagiela ovddideapmái dárbbasuvvo terminologijjaovddideapmi. Dearvvašvuodafágalaš tearpmaid ja riektesuorggi terminologijja váilevašvuotta lea stuoris lulli- ja julevsámegeielas. Áŋgiruššan terminologijjaovddidemiin ja buorre fága- ja hálddašangiela ovddideapmi lea guovddázis jus galggašii leat vejolaš sámegeielaid geavahit iešguđet servodatsurggiin.

Jagi 2016 mannosas Sámediggedieđáhusas boazodoalu birra deattuhuvvo boazodoallu deatalaš sámegeielguoddin ja man deatalaš lea ahte boazodoalu fágagiella geavahuvvo árrjalaččat sihke ealáhusas ja hálddašeamis. Erenoamáš deatalaš lea ahte hálddašanoktavuođas lea dihtomielalašvuotta sámi terminologijja ja boazodoalu iežas doahpágiid geavaheamis, dan sajis go konstrueret ođđa fágagiela mii lea ealáhussii amas.

Sámediggi háliida:

- Ráhkadit bagadanprográmmaid sámi giellaguovllu gielddaide
- Ahte buot sámi giellaguovllu gielddat ráhkadit giellaplána nannen dihtii sámegeielaid ja sámi kultuvrra gielddalaš bálvalusfálaldagas
- Váikkuhit dasa ahte gielddat fáallet oahppolobiid rekutteremis sámegeielat bargiid
- Čalmustahttit terminologijjaovddideami ja buori fágagiela ovddideami

Gealbolokten dearvvašvuodasuorggis

Máhttu sámi servodatdiliid, sámegeielaid ja sámi kultuvrra birra lea deatalaš sámi álbmoga dearvvašvuoda buorideapmái. Dakkár máhttu lea maid eaktun buori kvalitehtii bálvalusain, ja dárbbasuvvo buhcciidsihkkarvuoda fuolaheapmái. Váilevaš máhttu sámegeielaid ja sámi kultuvrra birra dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusain uhcida maiddá sámi buhcciid vejolašvuoda fidnet daid bálvalusaid.

Sámeálbmot vásiha stuorát gulahallanválttisvuodaid dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusain go dan maid eanetlohkoálbmot dahká. Vai sápmelaččat oččošedje dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid, de ferte bálvalusas leat máhttu ja gelbbolašvuotta sámegeielaid ja sámi kultuvrra birra buot dásiin. Bálvalusaid kvalitehta ii sáhte leat ovttaskas olbmuid earenoamášgelbbolašvuoda duohken dahje beroštumi duohken sámegeielaide ja sámi kultuvrii, ja sámi bálvalusvuostáiváldi ii galgga ieš dárbbasit defineret makkár dárbbut sus leat heivehuvvon dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide.

Mii geavahit almmolaš dearvvašvuodabálvalusa juo ovdalgo mii riegádit, ja olles eallima. Buhcciidsihkkarvuhtii lea deatalaš ahte fálaldaga kvalitehta lea buorre ja ahte buohcci ja divššár gulahallaba. Sámi giella- ja kulturgelbbolašvuotta lea hui deatalaš bálvalusfálaldagas sámi álbmogii. Dakkár gelbbolašvuotta ferte šaddat oassin dearvvašvuoda- ja fuolahusbálvalusa oahpuin.

Deatalaš lea maid ahte iešguđet dikšo- ja fuolahusfidnuid dearvvašvuodabargiid gelbbolašvuotta loktejuvvo. Dasto lea dárbu ovddidit buori fágagiela ja ahte dat dahkkojuvvo olámuddui buohkaide suorggis. Sámi buohccidivššároahpu fálaldat veahkehivččii gokčat sámegeielat buohccedivššáriid váilevašvuoda dearvvašvuodasuorggis Norggas. Dakkár oahppofálaldat berrešii ollašuttuojuvvot nu fargga go vejolaš.

Dasa lassin lea deatalaš ahte giella- ja kulturgelbbolašvuotta šaddá oassin dearvvašvuodadivššáriid ja jortamovrraid spesialiseremis. Rekutteren doavtterohppui, erenoamážit lulli- ja julevsámegeielat studeantaid rekutteremis lea stuorra mearkkašupmi dasa ahte fidnet dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaid. Dálá earreortnet muhtun doavtteroahpuide ii leat doarvá dasa ahte

oahpahit doarvá sámeielat doaktáriid.

Sámediggi háliida:

- Váikkuhit dasa ahte dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš bargiin buot dásiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo sámi buohccedivššároahppu
- Mánáidáittardeaddji dahkat dihtomielalazžan das ahte sis dárbbášuvvo sámeielgelbbolašvuolta
- Váikkuhit dasa ahte SÁNAG viiddiduvvo
- Váikkuhit dasa ahte fálojuvvojit konsultašuvnnat sámeielat doaktáriiguin telematihka bokte. Dán ortnega berre árvvoštallat geavahit dearvvašvuodastašuvnnain go mánáid kárten galgá čađahuvvot
- Vuolggahit barggu ovddidit elektrovnnalaš oahppanprográmma dearvvašvuodabálvalusa várás mas sámi kulturádejuvvo deattuhuvvo
- Vuolggahit barggu ásahit bagadusortnega fástadoaktáriid várás geain leat sámi buohccit
- Ahte Finnmárku buohccivessu ovddiduvvo viidáseappot nu ahte buot almmolaš orgánat dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggis Norggas sáhttet geavahit bálvalusa sihke lulli-, julev- ja davvisámegillii
- Váikkuhit dasa ahte sámi dulkaohppu buoriduvvo
- Ahte lea formálalaš rolla ovddasteddjiid nammadeamis dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi stivrraide ja lándegottiide
- Sihkarastit ahte sámi mánáid vuoigatvuolta kultuvrralaš ja gielalaš čuovvuleapmái sihkarastojuvvo, go leat mánáidsuodjalusa divššus, ovdamearkka dihtii go leat biddjojuvvon sámi biebmoruktui.
- Čujuhit man deatalaš lea oktilaččat juohkit dieđuid geavaheddjiide vuoigatvuodaid birra sámelága giellanjuolggadusain ja movt dat doaibmá geavahas.

Gealbolokten oahpahasas

Mánáidgárdi

Sámi mánáidgárddiid kvalitehta ovddideapmi lea dan duohken ahte bargi sihke beassá loktet iežas gelbbolašvuoda ja gelbbolašvuoda fágalaš searvevuodas. Hástalussan lea loktet gelbbolašvuoda mánáidgárdesuorggis nu ahte dat lea heivehuvvon suorggi dárbbuide. Sámediggi háliida váikkuhit dasa ahte mánáidgárdeeaiggádat ja jođihangoddi álggahit kollektiivvalaš ovddidan- ja rievadanproseassaid. Dat namuhuvvo nátionála strategiijas boahhtevaš mánáidgárddiid gelbbolašvuoda várás «Kompetanse for fremtidens barnehage» (2018-2022). Strategiija dadjá viidáseappot ahte barggu ángiruššansurggiiguin ferte árvvoštallat dálá nátionála ángiruššamiid oktavuodas.

Strategiija namuha maid ahte jus galggaš sámi sisdoalu bastit gozihit sámi mánáidgárddiin ja sámi ossodagaid, de ferte mánáidgárddis leat dat gelbbolašvuolta sámeielain ja sámi kultuvrras mii dárbbášuvvo. Sámediggi ovttaš mánáidgárdeiseválddiiguin čuovvula nátionála gealbostrategiija implementerenproseassas sámi mánáidgárddiid várás.

Gelbbolašvuolta namuhuvvo maiddái mánáidgárddi rámmafápmá - sisdoalu ja bargguid birra (2017), ja das leat čielga gáibádusat dasa mii vurdojuvvo sámi mánáidgárddiin, sámi ossodagain ja eará mánáidgárddiin main leat sámi mánát. Rámmafápmá namuhit erenoamážit sámeielaid ja sámi kultuvrra ja dat guoská olles rámmafápmái. Dat mearkkaša ahte sámi mánáidgárdesuorggi buot guoskevaš bealit ja aktevrraid ovddasvástádus ferte leat čielggaduvvon, ja ovttašbargu dárbbášuvvo gealboloktema oktavuodas, sihke nátionála, regionála ja báikkálaš dásis.

Sámedikki mielas lea lunddolaš ja ferte leat gáibádussan ahte sámi mánáidgárddiid bargit leat sámeielagat ja ahte sis lea máhttu ja gelbbolašvuolta sámi árbedieđus. Mánáidgárdeeaiggádat fertejit addit bargiide vejolašvuoda háhkat máhttu ja gelbbolašvuoda sámeielain, ja buorre máhttu iešguđet árbevirolaš doaimmaid birra lea deatalaš.

Lokten dihtii sámi mánáidgárddiid kvalitehta, lea Sámediggi álggahan proševtta "Sámi mánát ođđa searvelanjain". Proševtta váldomihttomearrin lea ahte sámi filosofiija galgá leat vuodđun sámi mánáidgárddiid sisdollui mas sámi árvvut, luondufilosofiija, giella, kultuvra, jođiheapmi ja árbediehtu

leat geađgejuolgin pedagogalaš barggus. Sámediggi háliida ahte boahhteáiggi sámi mánáidgárddiin galgá ángiruššan biddjojuvvot dasa ahte váldit atnui nana giellamodeallaid mat leat heivehuvvon iešguđet mánáidgárddi báikkálaš dárbbuide ja gielladássái. Okta deataleamos ángiruššansurggiin prošeavttas lea sámi giellabargu, ja dat galgá čuovvuluvvot dainna lágiin ahte geavahišgoahtit nana giellamodeallaid mánáidgárddiin.

Vuođđooahpamus

Go váilot oahppan oahpaheaddjit geain lea gelbbolašvuolta sámegielain, sámi kultuvrras ja sámi servodateallima birra, de dat dagaha ahte vuođđooahpamus oahppit eai álo oaččo dan fáldadaga masa sis lea vuoigatvuolta. Dát váilevašvuodát váikkuhit maiddá oahpamusfáldadaga kvalitehta.

Vejolašvuodát oažžut oahpamus sámegielain vuođđoskuvllas ja dan oahpamus kvalitehta bidjá vuođu boahhteáiggi akademijai sámegielain. Ollu sáhtta dagahit sámi giellaovddideami ja sámi servodaga ovdii oppalaččat jus sámi mánáidgárde- ja vuođđooahpamusfáldadagas ii leat dohkálaš kvalitehta. Lea hástalus go váilot nu ollu sámegielat oahpaheaddjit, erenoamážit julev- ja lullisámi guovlluin.

Sámediggi oaidná ahte dárbbášuvvojit erenoamáš gealboloktenstrategiijat oahpaheddjiide sámi skuvllain ja sámegieloahpaheddjiide, earret eará sámegiel čállin- ja lohkanooahpus ektui, guovttegielalašvuođapedagogihkas, nana oahpamusmodeallaid geavaheamis ja vugiin mat dahket ahte giellaoahpamus lihkostuvvá. Sámi duojs, mánggalkultuvrralaš áddejumis ja álgoálbmotpedagogihkas dárbbášuvvo gealbolokten. Dasto dárbbášuvvo eanet gelbbolašvuolta das mo sámegielat, sámi kultuvra ja árbediehtu sáhtta gaskkustuvvot skuvlii, ja mo integrere sámegielaid, sámi kultuvra ja sámi árbedieđu luondufágii, servodatfágii, matematihkkii ja eará fágaide ja mo giellaguddiid geavaha oahpamusas.

Sámediggi háliida:

- Váikkuhit dasa ahte mánáidgárddiid ja vuođđooahpamus oahpaheddjiin lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta
- Váikkuhit dasa ahte sámegieloahpaheaddjit ožžot joatkkaoahpu
- Nannet oahpponeavvobuvttadeami ja vuolggahit barggu ásahit davviriikkalaš oahpponeavvoovttasbargu
- Čohkket ja ráhkadit ávdnasiid nana oahpamusmodeallaid birra ja lágidit semináraid sámi giellaguovllu oahpaheddjiid várás nana oahpamusmodeallaid geavaheami birra
- Ovttas guoskevaš aktevrraiguin ráhkadit metodakurssaid giellaguddiid várás
- Váikkuhit dasa ahte biddjojuvvot searat buriid teknologalaš čovdosiidda gáidusoahpamusas
- Váikkuhit dasa ahte teknologalaš čovdosiid geavaheapmi gulašii oahpaheaddjiohppui
- Ahte gielddat ráhkadit vuogádaga čájeha jearahit go olbmot sámi mánáidgárdefáldadaga, ja ráhkadit fáldadagaid dan jearaheami vuođu

Gealbolokten juridihkkasuorggis

Sápmelaččaid sihkkarvuhtii lea máhttu sámi giellaid, kultuvrra ja servodatdiliid birra juridihkkasuorggis dárbbášlaš. Eanaš gielddain váilot sámegielat politiijat, leat uhccán juristtat ja duopmárat geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta, ja hui uhccán vejolašvuolta geavahit sámegiela kriminálafuolahusas.

Danne lea stuorra dárbu rekrutteret fágaolbmuid geain lea sámi giella- ja kulturgelbbolašvuolta juridihkkasuorgái. Galggašii bidjat eanet searaid rekrutteremii politiijaallaskuvlii ja juridihkkaohppui, ja galggašii árvoštallat ásahit sámi eriid ja stipeandaortnegiid. Seammás lea deatalaš ahte oahppoásahusat váldet sámi dimenšuvnna ohppui mielde.

Lea maid deatalaš nannet giella- ja kulturgelbbolašvuoda sihke heahtedieđihanbálvalusas, dáhpáhusaid ja ođđa áššiid dieđihanvuostáiváldimis ja kriminálafuolahusas.

Dulkadárbu juridihkkasuorggis lea stuoris, sihke politiijadutkamiid oktavuodas ja erenoamážit duopmostuoluid deaivamis. Sámegielagiidda lea deaivvadeapmi duopmostuoluiguin uhccán

duhtadahtti. Doppe váilo sihke vejolašvuohta geavahit sámeielaid, ja ii leat láchčojuvvon dulkka geavaheapmái. Geavaheaddjit vásihit ahte sii dutkama vuolde, dahje dikkis eai oaččo simultánadulkonfálaldaga, ja danne fertejit ain botket čilgema. Šaddá váttis čilgehusa otkii čatnat, ja dat dagaha buohkaide hui váttis dili. Dat ii leat dohkálaš, ja dat sáhtta gártat áittan ovttaskas olbmo riektasihkarvuhtii.

Standárdafrásat duopmostuoluin, ovdamearkka dihtii duođašteapmi ahte vihtančilgehus lea vuoiggalaš, berre jorgaluvvot sámeielaide ja almmuhuvvot buot duopmostuoluin. Standárdafrásat maid politijjat geavahit, galggašedje maid jorgaluvvot ja almmuhuvvot buot politijjaguovlluin.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo sámi earri politijjaallaskuvlii
- Ávžžuhit ahte ásahuvvo ovttasbargu Sámi allaskuvlla, politijjaallaskuvlla ja kriminálafuolahusa oahppoguovddáža (Kriminalomsorgens utdanningssenter) gaska vai sámi dimenšuvdna váldojuvvo mielde dáid oahpuide
- Vuolggahit barggu systemáhtalaččat rekrutteret mielbargiid duopmostuoluide, deattuhettiin erenoamážit lulli- ja julevsámi giellagelbbolašvuođa
- Nannet heahthedieđihanbálvalusa bargiid giella- ja kulturgelbbolašvuođa ja daid bargiid gelbbolašvuođa geat barget dáhpáhusaid ja ođđa áššiid dieđihanvuostáiváldimis
- Váikkuhit sámeielat gelbbolašvuođa rekrutteremii kriminálafuolahussii

Máhttu ja dutkan

Dakkár dutkan mii sáhtášii leat vuodđun Sámedikki ja Ráđđehusa giellapolitihkkii váilu. Servodatdutkan mas giella lea guovddázis ja giellasosiologalaš dutkan sáhtášii leat deatalaš go dárbbáša diehtit guđe doaibmabijut leat ávkkálaččat giellagáhttemis. Lea maid uhccán dutkojuvvon dat mo giella lea rievdan. Statistihkaávdnasat mat leat vuodđun sámi giellaálgagiidda leat boarásmuvvamin, ja dál eat dieđe gallis olles álbmogis hálet sámeielaid, ii dušše sis geat leat skuvlaagis. Váilu sihke kvantitatiiva ja kvalitatiiva dutkan sámi giellahálddašeamis. Kvalitatiiva dutkan lea hástaleaddji, muhto dárbbášaš go galgá identifiseret sámi giellageavaheddjiid sámeielmáhtu. Oppalohkái sáhtášii dát dutkan leat mielde beavttálmahttimin doaibmabijuid sámeielaid várás. Maiddái sámi girjjálašvuođas ja hállangielas dárbbášuvvo dutkan.

Mánáidgárde- ja oahpahussuorggi kvalitehta lea suorggi máhttoovddideami duohken. Evaluerenraporttas 2006:s Máhttolokten Sámi birra boahá ovdan ahte sullii 80 % davvisámeielaid hálddašanguovllu ohppiid mielas lea álkimus lohkat dárogielteavstta, ja ahte dušše 18 % almmuhit ahte sii čállet sámeigillii buorebut go dárogillii. Dat čájeha ahte dárbbášuvvo dutkan giellaoahpaheami kvalitehtas, ja alit oahpu metodihkas ja didaktihkas. Maiddái dárbbášuvvo dakkár mánáidgárde- ja skuvladutkan mii sáhtta addit máhtu dan birra guđe doaibmabijuid galggašii álggahit lokten dihtti sámeielaoahpahusa kvalitehta, ja maid gáiddusoahpahusa ja rávesolbmuidoahpahusa.

Buresdoaimmi bajásšaddan- ja oahpahussuorgi lea hui deatalaš oassi sámi čálgoservodagas ja deatalaš servodat- ja bargoeallima ovddideapmái. Ollu ja buorit sámi mánáidgárdefálaldagat leat deatalaččat sámeielaid ja sámi identitehta nannemii. Maiddái kvalitatiivvalaš buori sámi fálaldagat vuodđooahpahusas leat mielde hábmemin ovttaskas olbmo positiivvalaččat ja láidesta mánáid ja nuoraid go galget válljet alit oahpu ja fidnu. Dan oktavuodas lea dutkanvuđot máhttu mángga suorggis mielde nannemin sámi bajásšaddan- ja oahpahussuorggi kvalitehta boahhteáiggis.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte dutkojuvvo dakkár surggiin main lea mearkkašupmi politihkalaš mearrádusaide sámeielaid nannemis – sosiolingvisttalaš dutkan
- Váikkuhit dasa ahte dutkandoaimmat lassánit sámi bajásšaddan- ja oahpahussuorggis
- Bargat dan ala ahte čađahuvvojit konsultašuvvnnat Norgga dutkanráđiin skuvladutkanprográmmaid birra
- Váikkuhit dasa ahte dutkandoaimmat lassánit dearvvašvuođa- ja sosiálasuorggis, ja maid dutkan bálvalusfálaldagain sámi álbmogii

Rekrutteren sámezielohppui - ollislaš oahppofálaldat

Sámediggi áigu sihkkarastit ahte sii geat duođaid válljejit sámeziela, galget leat árrjalaš giellageavaheaddjit. Danne ferte sámezielaide láhččit ollislaš oahpahusmannolaga. Ollislaš oahpahusfálaldat sámezielain sáhtášii leat mielde ovddideamen sámi gealbobirrasiid eanet báikkiin, ja nu sáhtášii buoret ávkki oazžut fágalaš resurssain go dál. Dál lea dušše okta oahppobáiki alit oahpu várás mii fállá oahpahusa sámeziellii, jus ii leat válljen lohkat sámezielaid dahje sámi girjjálašvuoda.

Sámedikki mielas lea dárbu ásahit sierra mentorprográmma mii lea čadnojuvvon sámezieloahpahussii. Buohkat geat álget oahpahusmannolahkii sámezielas, beroškeahtta dásis, galget oazžut mentora. Mentorortnega ulbmil lea addit doarjaga oahpahuslanja olggobealde eahpeformálalaš ságastallamiiguin, grammatihkkavehkiin, ja dakkár sajiin gos beassá divvut gielalaš gažaldagaid. Mentorprográmma galgá leat oadjebas arena sámeziela hállan- ja čállinhárjehallamii.

Vai sámeziella ain galggašii aktiivvalaččat geavahuvvot, de lea dárbu ahte eanet rávesolbmot válljejit sámeziela oahppat. Álgokursa sámezielas rávesolbmuid várás dárbbášuvvo ja lea deatalaš sámezielaid ovddideapmái. Vai rávesolbmot geat leat bajásšaddan sámeziela haga beasašedje searvat sámeziela seailleheapmái, de fertešedje ieža máhttit giela.

Álgoohppui sámezielas rávesolbmuid várás lea stuorra dárbu. Jagi 2012 sámi giellaiskkadeapmi čájeha ahte olbmot háliidit oahpahusa iežasat báikkálaš birrasis, ja ahte lassin galggašedje leat háleštanjoavkkut dahje arenat sámeziela geavaheami várás. Dainna lágiin deavddášii lávkki Sámi 2 ja sámi lohkanbajioahpu gaskka, mii ollugiid mielas lea menddo guhkki. Dán jovkui livččii mentorortnet earenoamáš deatalaš.

Giela ii sáhte oahppat dušše skuvlabeaŋkkas, ja jus galgá sihkkarastit ollislaš oahppofálaldaga, de ferte duddjot giellaarenaid gos beassá geavahit sámeziela. Sámeziela geavaheddjiid logu lasiheapmi lea gitta vejolašvuodas sámeziela geavahit buot servodatsurggiin ja buot oktavuodain. Fálaldat ferte leat heivehuvvon báikkálaš dárbbuide, ja danne lea lunddolaš ahte sámi giellaguovddášii lea ovddasvástádus čađaheamis. Dain guovlluin gos lea guhkki lagamus giellaguovddášii, ferte leat vejolaš oazžut hospiterema/giellamátkkiid/giellalávvguma.

Giellaarenat doibmet gielalaš doarjjan lassin oahpahussii, ja leat áibbas dárbbášlaččat buori giellaovdáneapmái.

Sis geat leat juo barggus, ferte leat vejolašvuhta váldit sámeziela mii lea heivehuvvon sin fágasuorgái/fidnui. Dat attášii oadjebasvuoda geavahit sámeziela sin fágasuorggis. Danne háliida Sámediggi ahte álggahuvvo joatkkaoahpahus sámezielas, heivehuvvon iešguđet fágasurggiide/fidnuide. Ovdamearkka dihtii ferte ásahit relevánta lasse- ja joatkkaoahppofálaldagaid hálddašeami bargiide. Oahppu sáhtášii čađahuvvot allaskuvllas/universitehtas, muhto maiddái elektrovnnalaččat. Joatkkaoahppu galgá addit lohkančuoggáid. Sidjiide geain váilu formálalaš gelbbolašvuhta, ferte fálljuvovt vejolašvuhta váldit lohkanbajioahppu vuos.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte álo addojuvvo oahppofálaldat álgodásis gitta doavttergrádadássái lulli-, julev- ja davvisámezielas
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvo mentorprográmma sámezieloahpahussii
- Addit stipeandda daidda studeanttaide geat váldet alit oahpu sámezielain ja vuoruhuvvon ámmátoahpuin
- Váikkuhit dasa ahte ásahuvvojit stipendiáhtavirggit masterdásis julev- ja lullisámezielas

Sámezielagiid rekrutteren alitohppui iešguđet fágasurggiin

Sámi servodagas leat stuorra hástalusat go guoská dakkár sámezielat bargiid rekrutteremii geat máhttet davvi-, julev- ja lullisámeziela. Váilot ollo oahppan fágabargit main lea gelbbolašvuhta sámezielain ja sámi kultuvrras iešguđet servodatsurggiin. Dat guoská olles riikii, ja dovdo erenoamážit oahpahusas ja dearvvašvuodas.

Fágagelbbolašvuoda váilevašvuhta muitaluvo váldosivvan dasa ahte sámeziela hálddašanguovllu

gielddat eai ollašuite geatnegasvuodaideaset sámelága giellanjuolggadusaid ektui. Danne lea dárbu bidjat ollu searaid fágaolbmuid rekrutteremii ja oahpaheapmái go galgá ráhkadit sámí bálvalusfálaldagaid. Jus gielddalaš ja almmolaš hálddašeapmi galggašedje nákcet ollašuttit iežaset geatnegasvuodaid ollu lágaid vuodul nu go mánáidgárdelága, oahpahušlága, sámelága giellanjuolggadusaid ja dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggi lágaid vuodul, de dat eaktuda ahte gávdnojit sámegiela fágabargit. Fágagelbbolašvuoda háhkan iešguđet servodatsurggiide lea hástaleaddji ja gáibida áŋgiruššama iešguđet dásiin. Fertet áŋgiruššat joatkkaskuvlaohppiid ektui vai oažžut studeanttaid iešguđet fágaoahpuide. Aiddo báliid lea álggahuvvon lullisámi ja julevsámi oahpaheddjiidoahppu. Dan oktavuodas lea dahkkojuvvon árjjalaš ja nana bargu studeanttaid rekrutteremiin oahpuide, sihke ekonomalaš váikkuhangaskaomiiguin ja ozadeaddji oktavuodaiguin.

Sámi joatkkaskuvllaid oahppit, ja oahppit geat ožžot oahpahusa sámegiela joatkkaskuvllas, leat boahpteáiggi fágabargit. Lea deatalaš buorebut oidnot ja árjjaleappot juohkit dieđuid ja čadahit rekrutterema dán joavkku ektui. Diehtujuohkin earreortnegiid, stipeandaortnegiid ja bargovejolašvuodaid birra lea hui deatalaš dán barggus. Dasa lassin lea deatalaš dahkat joatkkaskuvlla ohppiid dihtomielažžan dasa man deatalaš sámegiela gelbbolašvuodta lea ja makkár resursat sii leat boahpteáiggi. Fágagelbbolašvuoda háhkama oktavuodas juolluda Sámediggi stipeandda joatkkaskuvlla ohppiide geat ožžot oahpahusa sámegiela. Sámediggi sáhtta juolludanreivves bidjat mielddusin dieđuid oahppovejolašvuodaid, earreortnegiid ja stipeandaortnegiid birra. Sáhtta maid lágaid giellakonferánssaid joatkkaskuvlla nuoraide gos karriearaválljen ja oahppovejolašvuodat leat guovddážiis.

Lea deatalaš ahte oahpahuš sámegiela 1. ja 2. giellan doaibmá bures joatkkaoahpahušas. Storra luohpan oahpahušas sámegiela 1. giellan joatkkaoahpahušas vuorjašuttá sámegiela geavaheami dáfus, ja rekrutterema dáfus alit ohppui ja dutkamii. Lassin luohpamiin vuosttašgiela oahpahušas lea muđui ge storra luohpan, ja erenoamážit gávdnoid gaskka. Dat lea liige hástalus rekrutteremii alit ohppui ja dutkamii. Rekrutterenvuđđui sámí alit ohppui ja dutkamii eai gula dušše namuhuvvon joatkkaskuvllaoahppit. Maiddái oahppit geain ii leat sámegiela fágasuorggis sáhttet váldit sámí alit oahpu. Sámi allaskuvllas leat mánggaid jagiid áŋgiruššan dainna ahte gealbudit studeanttaid sámí alit ohppui.

Sámi allaskuvla oáččui jagis 2009 bargun Máhtodepartemeanttas ásaht ja jodihit nationála bargujoavkku mas mihtomearrin lei ráhkadit strategiija rekrutterema várás sámí alit ohppui. Erenoamáš deaddu biddjojuvvui sámí oahpaheaddjiohppui ja sámegielaide. Máhtodepartemeanta dohkkehii 2011:s nationála rekrutterenstrategiija sámí alit ohppui 2011-2014. Sámi oahpaheddjiidoahpu regiovdna, mii lea ovttsbargoorgána Sámi allaskuvlla, Davvi-Trøndelága allaskuvlla, Davvi universitehta ja UiT Norgga ártalaš universitehta gaskka, lea čuovvulan rekrutterenstrategiija. Evaluerenkonferánssa lágduvvui cuonomanus 2014, mas earret eará čujuhuvvui dasa ahte rekrutteren sámí alit ohppui ferte vuodduvuvvot oahppoásahusaid jodihangoddái, ja goabbatbeallásaš geatnegahtti ovttsbargui ásaht gaskka.

Dát ovttsbargu ferte sihkkarastuvvot ekonomalaččat, earret eará jahkásaš juolludemiiguin Máhtodepartemeanttas. Eará doaibmabijut rekrutteret sámí studeanttaid dahje eará studeanttaid sámí alit oahpuide ja dutkamii, leat sámí studeanttaarit ámmátoahpuide, iešguđetlágan stipeanddat ja oahppoloanaid sihkkun. Sámedikki stipeandaortnet alit oahpu várás lea Sámedikki deataleamos váikkuhangaskaoapmi dasa ahte movttiidahttit ja rekrutteret ohppui maid sámí servodat dárbaša. Jahkásaš bušeahtas vuoruhá Sámediggi guđe oahput galget gullat ortnegii.

Sámediggi áigu:

- Váikkuhit dasa ahte rekrutteret eanet sámegielaiguin iešguđet fágasurggiide
- Váikkuhit dasa ahte rekrutteren sámí alit ohppui lassána
- Ráhkadit buriid stipeandaortnegiid
- Čohkket ja juohkit dieđuid oahppovejolašvuodaid, earreortnegiid ja stipeandaortnegiid birra joatkkaskuvlla ohppiide
- Lágaid karriearakonferánssa joatkkaskuvlla ohppiide, ja ráhkadit digitála kataloga mas oaidná buot oahppofálaldagaid

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.18 dii. 11.30

Ášši 061/18	Sámedikki dievasčoahkkín	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 008/18	Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Dáiddáršiehtadus 2019

	Áššénr. 18/4042
--	--------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha 2019 Dáiddáršiehtadusa b. 12.10.2018

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 008/18

EKL - Mearrádus:

Álggahus

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši 008/18 Dáiddáršiehtadus 2019. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš evttohusa:

Evttohus

Evttohus ovddiduvvon Ovddádusbellodaga Arthur Tørfoss bokte.

Evttohus 1

Sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Sámediggi oaivvilda ahte kultureallin sáhtášii ja berrešii ieš iežas ruhtadit. Kultureallin berrešii eanet ovddiduvvot ja adnojuvvot sierra ealáhussan, man oktavuodas olbmuid geasuheapmi eanet mearridivččii makkár dáiddahámit birgejit. Ii leat guđege láhkai politihkalaš doaibma mearridit mii lea

buorre kulturilbmadeapmi ovdamearkka dihtii almmolaš doarjaga bokte, muhto lea deatalaš ahte das masa almmolašvuolta geavaha ruđaid kulturdoaimbajuide, bohtá ávkin eanaš olbmuid.

Kultuvra buktá dávjá relašuvnnaid olbmuid gaskka ja ovddida nana ovttaskas olbmuid. Kultuvra sáhtá leat ahtanuššama fáktor. Olbmot šaddet dađistaga eanet dihtomielalaččat kultuvrralaš golahusas, ja gávpejohtu kulturealáhusain lassána eanet go eará ealáhusain. Mátkealáhusat lea okta ollu ealáhusain maid sáhtá čatnat kultuvrii, ja mii váikkuha báikeovdáneapmái. Deatalaš lea ángiruššat nu ahte kultuvra šaddá ahtanuššama fáktorin. Danne berre kultureallima atnit iešheanalís ealáhussan masa sáhtá searvvahit eaktodáhtolaš barggu ja ámmátlaš barggu. Deatalaš eaktu ahtanuššamii kultursuorggis lea ahte livččii ovttasdoaimban eaktodáhtolaš suorggi ja ámmátlaš aktevrraid gaskka. Dat sáhtá áiggi mielde addit eanemus bastevaš oalgeváikkuhusaid sihke kultuvrii ja servodahkii muđui.

Sámediggi oaidná ahte Norgii lea deatalaš ja riggudahttin go bisuhit sámi giela, kultuvrra ja árbevieruid guovlluin gos sámi árbevirolaččat leat ássan, ja gos sis lea doaimba. Bargu dán sihkarastimiin berrešii dattetge dahkkojuvvot dábálaš álbotválljen orgánaid bokte dahje orgánaid bokte mat vuolgghuvvojit dain, ja eaktodáhtolaččat. Almmolašvuodas lea ovddasvástádus váikkuhit sámi giela ja kultuvrra ja dasto sámi árbevieruid bisuheapmái.

Nu oaidnáge Sámediggi dán vuodul dárbbasmeahttumin ahte lea sierra sámi dáiddáršiehtadus.

Sámediggi dohkkeha 2019 kulturšiehtadusa.
Ortnet dáiddáršiehtadusain heaittihuvvo bohteáiggis.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai lean mearkkašumit dahje eanet evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 061/18

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.18 dii. 11.30

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Ealáhus- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Arthur Johan Tørfoss, saksordfører	
2	Arild Pettersen Inga	
3	Niko Valkeapää	
4	Jovna Vars Smuk	
5	Hans Ole Eira	
6	Vidar Andersen	
7	Arild Pettersen Inga	
8	Henrik Olsen	
9	Klemet Erland Hætta	
10	Isak Mathis O. Hætta	

11	Laila Coldevin	
12	Kåre Olli	
13	Arthur Johan Tørfoss	

DC - Mearrádus:
Sámediggi dohkkeha 2019 Dáiddáršiehtadusa b. 12.10.2018

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 05.12.18 dii. 12.10

Ášši 062/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 009/18	Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Sámedikki cealkámuš 2019/2020 boazodoallošiehtadussii

	Áššennr. 18/5296
--	---------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Álggahus

Boazodoalu vuoigatvuođaid goziheapmi lea Sámedikki boazodoallopolitihka vuođđu. Sámediggi deattuha boazodoalu árbevirolaš mihtilmasvuođa bearašvuđot sámi ealáhussan. Boazodoalu čatnaseami geažil sámi kultuvrii lea ealáhus áidnalunddot.

Okta Sámedikki boazodoallopolitihka deatleamos mihtomeriin lea bisuhit ealáhusdoaimma ja kulturdoaimmaheami lágga gaskavuođa. Sámediggái lea deatlaš ahte boazodoallošiehtadus lea mielde ovddideamen boazodoalu ja buorideamen dan ekonomalaš beali, fuolaheamen kultuvrralaš beali ja sihkarastimin boazodoalu areálaid.

Boazodoallošiehtadusas lea stuorra mearkkašupmi boazosápmelaččaide. Sámedikkis galgá leat

váikkuhanvejolašvuohta boazodoalu ealáhusovdáneapmái ja daidda rámmaeavttuide maid stáhta eiseválddit fallet. Danne sávvá Sámediggi ahte Sámedikki váikkuhanfápmu daidda rámmaeavttuide maid stáhta fállá boazodollui nannejuvvojit mealgat. Dán vuođul lea Sámediggi čujuhan ahte dan sáhtta gozihit konsultašuvnnaid čađaheami bokte EBD:in stáhta fáldaga birra NBR:ii ovdal boazodoallošiehtadallamiid.

Áigodaga 2018/2019 boazodoallošiehtadusa ollislaš rámma lea 123,1 miljon ru. Šiehtadusa váldomihttomearrin lea ovddidit boazodoalu ulbmillaš márkandiđolaš ealáhussan mii lea ceavzil guhkitáigge vuollái.

Dan vuođul ovddida Sámediggi dás cealkámuša 2019/2020 boazodoallošiehtadussii. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid vuoruhit čuovvovačča dán jagi šiehtadallamiin:

- Boazodoalu areálavuođu sihkkarastima
- Ekonomalaš ovdáneami
- Váikkuhangaskaomiid mat dorjot kultuvrralaš ceavzilvuođa ja bearašvuđot ealáhusa
- Rekrutterema ja gelbbolašvuođaloktema
- Čálgoortnegiid ja DBS-doaibmabijuid boazodoalus

Muđui čujuhit Sámedikki boazodoalldieđáhussii, mii lea deatalaš vuođđu Sámedikki boazodoallopolitihkalaš áššiid viidasat čuovvuleapmái boazodoallopolitihkalaš áššelisttas ovddas guvlui.

Sámediggi cealkámušas čilgejuvvo boazodoalu dálá dilli vuosttaš kapihttalas. Nuppi kapihttalas čilgejuvvo ovddit cealkámuša stáhtus. Goalmát kapihttalas lea Sámedikki evttohus boazodoallošiehtadussii 2019/2020.

1 Boazodoalu dilli

Dal leat veaháš badjelaš 3000 olbmo boazodoalus, ja otnáš nammii leat sullii 214 000 bohcco. Boazodoallu geavaha sullii 40% Norgga eananareálas, sullii 140 suohkanis. Riikaviidosáččat lea boazodoallu adnojuvvon unna ealáhussan, muhto sámi oktavuodas lea boazodoallu hui stuorra ealáhus. Boazodoallu lea bidjan vuođu ja nannen ássama sámi guovlluin, ja das lea ain odne stuorra ekonomalaš mearkkašupmi báikegottiide ja sámi oktasašvuhtii.

Boazodoalus Norggas leat maŋemus jagiin leamaš stuorra rievdadusat, sihke siskkáldas rievdadusat, ja dan ektui movt boazodoallu hálddašuvvo. Dát nuppástusproseassa lea leamaš hástalus

boazodollui ja sámi servodahkii, ja leat ain proseassat mat ain leat čielggahtta.

Go guoská ieš boazodollui, de manjimus jagiin leamaš positiivvalaš ahtanuššan vuovdimis. Hattit leat buorránan positiivvalaččat, ja márkán ohcala bohccobierggu nu ahte lea álkit vuovdit bohccobierggu. Dát lea eanet movttiidahtán boazodoalu. Heahtedilli guohtuma ektui 2017:s dagahii ahte eai vuvdon nu ollu bohccot go 2016:s.

Dat mii váikkuhii eanemusat biergomárkani lea vuovdindilli ja klimáhtalaš variašuvnnat jagis jahkái. Sámediggi vásiha dan ahte boazodoallu lea fuolastuvvan dan geažil ahte movt galget ceavzit go leat nu olu areáladuohtadeamit muhtun sajiin boazodoalus almmá ahte ealáhusas alddis livččii vejolašvuhta váikkuhit dán dillái. Sámediggi háliida bidjat eanet fokusa boazodoalu guohtoneatnamiid suodjaleapmái ja gáhttemii. Dat lea dárbbalaš jos galggaš gozihit ekologalaš ceavzilvuoda ja boazodoalu ceavzilvuoda boahteáiggis.

Vaikko boazolohku lea unnon, de lea olbmuid lohku ealáhusas lassánan, mii dagaha ahte rekrutteren ealáhussii lea sihkkarastojuvvon. Hástalussan lea sihkkarastit sirdima sohkaolvvaid gaska, nu ahte máhttu ja gelbbolašvuhta bisuhuvvo, ja ahte rekrutteren sihkkarastojuvvo boahteáiggis.

Boraspirevahágit leat stuorra hástalussan boazodollui, go boraspiriid speadjamis leat váikkuhusat ealáhusa buvttadeapmái. Boazodoalus ohce buhtadusa 60 000 bohcco ovddas, muhto buhtadus máksojuvvui sullii 19 000 bohcco ovddas doaibmajagis 2016/2017. Boraspiriid speadjamis leat hui fuones váikkuhusat buvttadeapmái.

Boazodoallu vásiha ahte leat eanet garra dálkkat dálkkádatrivdamiid geažil. 2017:s lei goavvi dálvi ja giđđa mii dagahii ahte bohccot eai gávdnan guohtuma, go lei jiekŋa muohtaga alde mii muhtun guovlluin bisttii giđa lohppii. 2018 geassi lea leamaš erenoamáš báhkas ja goikkis, ja dan oktavuođas leat leamaš meahccebuvllimat. Muhtin orohagat leat šaddan manjedit mearkuma go lea leamaš nu báhka. Dálkkádatrivdamat, boraspiriid speadjamat ja sisabahkken guohtoneatnamiidda leat stuorra hástalussan boazodollui boahte áiggis.

2. Sámedikki cealkámuš 2018/2019 boazodoallošiehtadussii

Orohatdoarjja lassánii ovddit šiehtadusáigodagas. Dainna lea Sámediggi duhtavaš go Sámediggi lei ovddidan cealkámuša ahte orohatdoarjaga ferte bajidit. Sámedikki beales čujuhuvvui ahte orohatstivrraide lea dárbu ja lea dárbu daid nannet, vai dat sáhttet ekonomalaččat ja kapasitehta dáfus dustet konsultašuvvna ja mieldeváikkuheami gáibádusaid areálaáššiin.

Šiehtadusas leat maid lasihan doaibmadoarjaga nuoraide. Sámediggi lea addán cealkámuša dasa, ja oavvilda ahte lea deatalaš eanet áŋgiruššat nuoraid ektui boazodoalus.

Sámediggi lea máŋga jagi gáibidan oažžut geahpeduvvot divadiid boazodoalus. Divadiin lea luvvejuvvon dál ja mii mearkaša ahte lea dásseárvu eanadoaluin doaibmaneavvuid divadiid geahpedemiin. Ain leat ollu eará ortnegat main boazodoallu berre šaddat dásseárvui eanadoaluin. Sámediggi eaktuda ahte divatgeahpedus doaibmaneavvuin váldojuvvo sisa boazodoallošiehtadusa olggobealde, dahje šiehtadusa rámmat lasihuvvojit gorálaččat ollislaš supmiin mas lea mielde divatgeahpedeapmi.

Šiehtadusbealit leat soahpan ahte várrejuvvon 1,27 miljon ru oahpahus- ja fuolahusvuđot bálvalusaide 2018/2019 boazodoallošiehtadusas. Sámediggi lea ovddidan dán cealkámušas ovddeš Boazodoallošiehtadusaide, ja lea duhtavaš go leat várrejuvvon ruđat dasa.

Sámediggi lea addán cealkámuša heahtedili doaibmabijuide boazodolliide geat gillájit dálkkádatrivevdadusaid geažil ja lohkašuvvan guohtumiid geažil. Ovddit šiehtadusas lea biddjojuvvon ruhta heahteveahkkái orohagaide orohatdoarjagiid bokte.

Dat leat moadde deatalaš cealkámuša Sámedikkis mat leat vuhtii váldojuvvon šiehtadallamiin EBD ja NBR gaskka.

3. Sámedikki cealkámuš 2019/2020 boazodoallošiehtadussii

Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin

Máŋggat orohagat odne vásihit stuorra areáladuohtademiid, dat sáhttet leat prošeavtta hámis mat leat njuolga duohtadeamit, dahje de lea smávva duohtademiid submi mii oktiibuot dagaha stuorra duohtademiid boazodoalloeatnamiin. Odne ii leat boazodoalus fidnemis nationála geahčastat dahje ollislaš kártavuodđu mii čájeha guohtoneatnamiid massima boazodoalus. Huksenáššiin mat gusket boazodollui, leat dávjá orohagat ieža geat fertejit ruhtadit váikkuhusaid čielggademiid maid eará aktevrat dagahit. Dát lea hui divrras orohagaide. Dávjá sáhttet areáladuohtademiin leat oalgeváikkuhusat. Duohtadeamis mii čuohcá ovttá orohakii sáhttet leat njuolga dahje eahpenjuolga váikkuhusat eará orohagaide birrasis, ja lea sierra duohtademiid ollislaš váikkuhusat mat leat hástaleaddji ja divrrasat orohakii okto kártet. Sámediggi evttoha ahte berre ráhkaduvvot kárta mii čájeha dili ja man ollu boazodoallu lea massán guohtoneatnamiid, ovttasráđiid boazodoaluin ja sámi áshusaiguin.

Proposišuvnnas 92 S(2018-2019: 27) boahtá ovdan ahte boazodoallu juo geavaha visot otná guohtonkapasitehta. Dát nanne dan ahte lea dárbu suodjalit boazodoalu guohtonareálaid. Dál lea boazodoalus unnán váikkuhanvejolašvuohta sisabahkkema ektui. Regionála areáladuohtademiid hálddašeapmi boazodoalus buktá cealkámušaid, ja dávjá deattuhuvvojit eará servodatberoštumit areáladuohtadanáššiin. Boazodoallu lea sorjavaš dain guohtonareálain mat leat boazodoalu geavahas. Boazodoalu gáhttema dihtii fertejit eiseválddit nannet boazodoalu guohtoneatnamiid suodjaleami.

Eanandoallu- ja biebmodepartemeanta háliida vuoruhit ekologalaš ceavzilvuoda barggus boazodoalloássiiguin. Departemeanta deattuha boazologu go čilgejit ekologalaš ceavzilvuoda. Stuoradiggedieđáhusas **«Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter» (Sd. dieđ. 32 2016-2017)**, čujuhit dasa ahte ferte meroštít ekologalaš-, ekonomalaš- ja kultuvrralaš ceavzilvuoda. Sámediggi lea dáhtolaš meroštít sisdoallu dain kriteriain vai boazodoallu ain bissu guoddevaš ealáhussan boahteáiggis. Sámediggái lea čielggas ahte ii sáhte geahččat ekologalaš ceavzilvuoda sierra dan guovtti eará ceavzilvuoda mihtus. Ekologalaš ceavzilvuodas ferte leat mielde boazodoalu guohtoneatnamiid sihkkarastin. Sámediggi oaivvilda ahte lea gáržžes meroštállan jos ekologalaš ceavzilvuodta meroštallojuvvo dušše boazologu mielde. Ekologalaš ceavzilvuoda siskkobealde ferte biologalaš mánggabealatvuodta maid leat mielde. Biologalaš mánggabealatvuoda goziheami oktavuodas ferte guohtonguovlluid suodjalit. Jus dušše čatná ekologalaš ceavzilvuoda boazolohkui, de hilgut biologalaš mánggabealatvuoda, ja maiddái boazodoalu guovlluid geavaheami. Dieinna lágiin hilgut dan olmmošlaš ja kultuvrralaš beali boazodoalus, de ballá Sámediggi ahte mii eat olat ceavzilis boazodoalu boahteáiggis.

Sámediggi oaivvilda ahte boazodoalu areálavuodu sihkkarastin lea deataleamos. Vuosttamužžan boazodoalu areálaid suodjaleamis ferte ráhkaduvvot kárta mas oaidná man ollu leat massán boazoguohtoneatnamiid. Dat ferte dahkkojuvvo ovtasráđiid boazodoaluin ja sámi ásausaiguin. Sámediggi čujuha maiddái stuoradiggedieđáhusii boazodoalu birra, mas departemeanta dovddaha ahte sii dás duohko áigot vuoruhit ruđaid boazodoallošiehtadusa bokte dutkanprošeavttaide sisabakkemiid váikkuhusaid várás. Sámediggi vuordá lagat ságaškuššamiid gaskal Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta, Sámedikki ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi dan birra.

Orohatdoarjja galgá leat mielde addimin orohagaide ekonomalaš vuodu dasa ahte fuolahit iežaset ovddasvástádusa ja bargamušaid boazodoalu ovddidemes ceavzilis ealáhussan. Sámediggi lea duhtavaš go šiehtadallanbealit ovddit šiehtadusas lasihedje vuodđosupmi juohke orohaga nammii. Dat ii leat dattetge doarvái. Eanet bahkken boazodoalu guohtoneatnamiidda ja eanet geatnegasvuodát almmolaš eiseválddiin konsulteret boazodoaluin masa ášši guoská njuolga, lea mielddisbuktán ollu stuorát vuordámušaid boazodoalu orgánaide ahte sii galget addit gulaskuddancealkámušaid, ja searvat čeahkkimiidda ja konsulterenproseassaide. Danne lea dehálaš nannet ealáhusa bargonávccaid ja gelbbolašvuoda nu ahte sis lea duohta mielváikkuhanfápmu ja sáhttet konsulteret áššiid birra mat sáhttet čuohtat sidjiide njuolggga, earenoamážit areálaáššiin. Vai boazodoallu buoremus lági mielde galgá sáhttit dustet dáid lassii vuordámušaid, de lea dárbu veahkehit orohagaid ruđalaččat. Stáhtas lea stuorra ovddasvástádus sihkkarastit ahte boazodoalus leat doarvái gaskaoamit vai sáhttet fuolahit iežaset rolla buori vuogi mielde. Danne bivdá Sámediggi šiehtadallanbeliid lasihit orohatdoarjaga ain eanet.

Protect Sápmi ii leat vel ožžon sihkkarastojuvvot vuodđoruhtadeami sin bargui ahte fuolahit sámi vuogatvuodalaččaid areálaberoštumiid ja eana- ja resursavuogatvuodaid. Protect Sápmi lea okta ollu gaskaomiin guhkesáiggebarggus sihkkarastit boazodoalu areálaberoštumiid. Sámediggi lea dan rájes go Protect Sápmi vuodđuduvvui juolludan ruđa jahkásaččat, ja eaktuda ahte maiddái eará almmolaš eiseválddit juolludit mearkkašahti olu doarjaga nu ahte Protect Sápmái sihkkarastojuvvo guhkesáiggi ruhtadeapmi. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid fas ruhtadit Protect Sámi boazodoallošiehtadusa bokte.

Ekonomalaš ovdáneapmi

Sámediggái lea dehálaš ahte lánččojuvvo ekonomalaš ovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii boazodoalus. Maŋimus jagiin leat golut lassánan boazodoalus, nu leage deatálaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit ain leat mielde loktemin gánnáheami, ja ovdánahttet biergomárkana ja eará boazobuktagiid.

Njuolggadoarjagat leat deatálaččat dasa ahte movttiidahttit njuovvat ja vuovdit bohccobierggu, ja dat leat maiddái mielde lasiheamen dietnasa boazodollui. Siidaoasseeaiggádiidda leat buorit njuolggadoarjjaortnegat hui deatálaččat. Dál addojuvvo doarjja buvttadanbálkkašupmin ja miessenjuovvandoarjjan. Buvttadanbálkkašumi mihttomearrin lea bálkkašit árjja, buvttadeami ja viidásat nállašuhhtima ealáhusas. Dálá boazodoallošiehtadusas vuoliduvvui siidaosiid buvttadanbálkkašumi máksomearri 37 proseanttas 34 prosentii 2017/2018 šiehtadallamis. 2018/2019 šiehtadallamis lea sullii seamma máksomearri. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid lasihit buvttadanbálkkašumi máksomeari dainna lágiin ahte lasihit boazodoallošiehtadusa rámmaid.

Boazodoalus leat ollu golut fievruid ja daid doaimmaheapmái. Sihke boazodoallu ja Sámediggi leat mángii gáibidan oažžut geahpeduvvot divadiid dain mohtorfievruiin ja doallobiergasiin mat dál gohčoduvvojit personvuojánin, ja boaldámušain. Danne lea Sámediggi duhtavaš go ráđđehus lea geahpedan divada go oastá doallobiergasiid boazodoalus. Eanadoalus lea dál divatluvven boaldámušas. Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallu ferte leat dásseárvvus eanadoaluin ja ahte dáláš ortnet vealaha boazodoalu.

Dálkkádatrievdamiin leat stuorra váikkuhusat boazodollui, go goavvedálkkit lassánit, lohkašuvvan guohtun dahje eará vuorddekeahtes dillet dagahit ahte boazodoallu lea eambo gáibideaddji, várálaš ja golut lassánit. Boazodoalus vásihit dál dávjjit lohkašuvvan guohtuma dálvit, mii dagaha ahte šaddet biebmát ealuid, man geažil lassánit golut boazodoalus. Sámediggi fuomášuhhtá ahte fuođđaris mii geavahuvvo lea soya mas sáhttet leat stuorra negatiivlaš váikkuhusat álgoálbmogiidda ja sin areálageavaheapmái eará osiin máilmmis. Dutkama berre vuoruhit ja lassifuođđariid ráhkadeami mat eai buvttit dán lágan hástalusaid eará álgoálbmogiidda. Lassefuođđariid golut fertejit addit gánnáhahttivuođa ealáhusas.

Boazodoallu lea muhtun sajiin vásihan vuovdebuolliid maŋemus jagi. Sámediggi čujuha dasa ahte boazodoalloaláhus jearai 2016/2017 ráđđehusas heahtedili ruđaid, muhto eai ožžon. Seammás attii ráđđehus eanadollui 525 miljon ru 2018:s heahtedilli buhtadussan, buhtadussan vahágiid ovddas maid 2018 goikegeasi dagahii. Dál galget orohagat várret ruđaid heahtedoaimbajijuide jos galget oažžut orohatdoarjaga. Seamma guoská DBS-doaimbajijuide ealáhusas, mas lea lánččojuvvon ahte veahkkeruđaid sáhtta oastit orohatdoarjaga bokte. Orohatdoarjja lea lassánan ovddit šiehtadusas. Sámediggi oaivvilda ahte dat lea dárbašlaš jus boazodoallu galggaš birget boahte áigge hástalusaiquin areáladuhtademiid ja dálkkádatrievdamiid ektui. Jus boazodoallu galggaš ain ceavzit boahteáiggis, ja daiguin čovdosiiguin mat leat hábmejuvvon ovddit šiehtadusas go guoská dálkkádat- ja DBS-doaimmaide, de ferte ekonomalaš rámmaid orohagaide lasihit, ja boazodoallošiehtadusa ollislaš ekonomalaš rámma bajiduvvot. Ovddit šiehtadusas biddjojuvvui 2 miljon ru heahteveahkkái ealáhusa várás. Sámediggi oaivvilda ahte dán ruhtasupmi ferte lasihit.

Dan rájes juo go Sámediggi ásahuvvui, lea váikkuheapmi ealáhusovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii ealáhusas deattuhuvvon. Danne lea Sámediggi guhká juolludan doarjaga boazodoalu lasseealáhusaide. Dát áŋgiruššan lea leamaš buorre veahkkin boazodoalu ealáhushutkiide. Lotnolasealáhusat leat lunddolaš oassin sámi árbevirolaš boazodoalus, ja viidásat áŋgiruššan dainna movttiidahtta eanet ealáhusovddideapmái. Dat sáhtta vuolggahit eanet boazodollui guoskevaš bargosajiid. 2 miljon ruvdnosaš juolludeami bokte boazodoallošiehtadusas lea leamaš vejolaš Sámedikkis áŋgiruššat. Maŋŋágo dat heaittihuvvui de ii leat Sámedikkis seamma buorre vejolašvuohta ruhtadit ovddideami. Danne ávžžuhuvvojit šiehtadallanbealit fas bidjat dán juolludeami Sámediggái.

Eará fágalaš, sosiála, organisašuvdnavuđot ja eará gažaldagat main lea mearkkašupmi ealáhusa ovdáneapmái.

Sámediggi registrere ahte máŋga suohkana boazodoalloguovlluin leat gáibidišgoahtán opmodatvearu boazodoalu ealáhusvisttiin ja doallorusttegiin. Eanadoalus eai dárbbas máksit opmodatvearu. Dat boahtá ovdan lágas opmodatvearu birra suohkaniidda (opmodatvearrolága paragrafas 5). Láhka ferte aiddostahttit ahte boazodoallu ii galgga máksit opmodatvearu ealáhusvisttiid ja boazodoallorusttegiid ovddas, seamma láhkai go eará vuodđoealáhusain lea. Sámediggi lea váldán ovdan dán áššečuolmma jahkásaš cealkámušas boazodoallošiehtadussii, ja evttohii maid dán fáddán ođđa stuorradiggedieđáhusii boazodoalu birra. Konsultašuvnnain stuorradiggedieđáhusa birra vástidii ráđđehus ahte dat galgá gieđahallojuvvot dábálaš bušeahttaproseassas. Sámediggi lea 15.8.17 beaiváduvvon reivves bivdán vástádusa Finánsadepartemeanttas dasa mo dan áigot čuovvulit. Finánsadepartemeanta vástidii 1.11.17 beaiváduvvon reivves mas čujuha Proposišuvdnii 1 LS (2017-2018:144): Finánsadepartemeanta čujuha mihttomearrái dan birra ahte dássásaččat meannudit boanddaid ja boazoeaiggádiid go guoská doaimaneavvuid divadiidda. Sámediggi ávžžuha šiehtadallanbeliid ságaškuššat áššečuolmma birra mii guoská opmodatverru boazodoalus.

Sámediggi deattuha ahte boazodoallu ealáhussan nannejuvvo nana Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvvi bokte. Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid lasihit organisašuvdnadoarjaga NBR:ii. Danne vai NBR rolla nannejuvvo boazosápmelaččaid ekonomalaš-, sosiála-, fágalaš- ja kultuvrralaš beroštumiid ovddideames.

Boazodoalu ealáhusovddideapmi lea duođas dakkár áŋgiruššan mii guoská sámi servodahkii. Dat mearkkaša dan ahte Sámediggi ain eanet ferte beassat váikkuhit dan ealáhusovddideapmái maid boazodoalloeiseválddit ja šiehtadallanbealit čađahit boazodoallošiehtadallamiin. Lunddolaš lea ahte Sámediggi goziha ja sihkkarastá sámi beroštumiid ja ahte sámi oaidnu gozihuvvo.

Váikkuhangaskaoamit mat dorjot kultuvrralaš ceavzilvuoda ja bearašvuđot ealáhusa

Stáhtas lea ovddasvástádus boazodoalu seailuheames ja nannemis bearašealáhussan ja sámi kultuvrra geađgejuolgin. Boazodoallošiehtadus lea váldogaskaoapmi boazodoallopoltiikka

čáđaheamis, ja Sámedikki mielas ferte danne láchččojuvvot sadji dán oidnui boazodoallošiehtadusas. Boazodoallošiehtadusas lea maŋimus jagiid leamaš nannejuvvon fokus ealáhusbeallái, ja dan váikkuhangaskaoamit leat jorahuvvon heivehuvvot daidda boazodolliide geain boazodoallu lea váldodoaibman. Sámedikki mielas lea gal buorre go ealáhusbealli deattuhuvvo, muhto oaivvilda ahte dát ánggiruššan ii galgga dagahit ealáhusa kultuvrralaš beali ovdii. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid bušeahhtarátma lasihuvvo nannet boazodoalu bearašealáhussan.

Sámediggi čujuha dasto ságastallamiidda boazodoalopolitihkalaš mihttomeriid birra konsultašuvnnain ođđa stuorradiggedieđáhusa ektui boazodoalu birra, man oktavuodas sohppojuvvui ahte viidáseappot meroštallat ja hábmet eavttuid dáidda mihttomeriide, maiddáii kultuvrralaš ceavzilvuodá mihttomeari ektui.

Bearašealáhus ja nisssonolbmuid oaivvilduvvon doaibmabijut

Boazodoallu lea sámi vuodđoealáhus man dovdomearkan lea dan áidnalunddot struktuvra bearašealáhussan. Kultuvrralaš bealli boazodoalus lea olmmošvuogitvuohka, masa sámi boazodoallu lea vuodđuduvvon. Sámediggi oaidná ahte leat hui unnán nisssonolbmot geat eaiggádit siidaosi ja serset boazobarggus seamma olu go ovdal. Mánáin ja nuorain lea maiddáii unnit vejolašvuohka searvat ealáhusa beaivválaš bargguide. Šiehtadusbealit eai leat várren ruđaid doaibmabijuide nisssonolbmuid várás 2018/2019 boazodoallošiehtadusas. Sámediggi oaivvilda ahte ferte árvvoštallat bidjat ortnega mii movttiidahtá ja nanne daid siidaosiid maid nisssonolbmot eaiggádit dahje oktasaš siidaosiid.

Rekrutteren ja gelbbolašvuodá bajideapmi

Boazodoallu lea earálágan go eará vuodđoealáhusat dainna lágiin ahte rekrutterendilli lea oalle buorre, jus ortnegat addet nuoraide vejolašvuodá álgit bohccuiguin bargat. Buorre rekrutteren lea deháleamos eaktu boazodoalu seailumii ja viidáseappot ovdáneapmái. Sámedikki mielas lea deatálaš ahte nuorat movttiidahttojuvvot válljet boazodoalu fidnun.

Ulbmillaš doaibmabijuid haga sáhttit boahit dan dillái ahte ii leat kultuvrralaš joatkevašvuohka ja ahte gelbbolašvuohka váilu. Buorit doarjjaortnegat nuoraid várás leat deatálaččat go sii leat álggahanproseassas ja buolvasirdinproseassas, viiddit perspektiiva boazodollui heiveheami bokte nu ahte šaddet eanet ođđa bargosajit main lea čanastus boazodollui, nu go mátkeealáhusat, viidásetbuvttadeapmi ja oahppo- ja fuolahusvuodát bálvalusat.

Dál addojuvvo álggahandoarjja boazodoallái gii lea vuollel 35 jagi, ja gii lea ásaheamen sierra ovtadaga. Doarjja galgá movttiidahttit strukturievdademiide dainna lágiin ahte siidaosait sirdojuvvojit olbmuid geat leat vuollel 35 jagi. Doarjja addojuvvo sidjiide geat váldet badjelasaset lagaš fuolkki

siidaoasi. Nuorat geat leat vuollel 35 jagi ja sis lea vejolašvuolta ásaht ođđa ovttadaga, eai oaččo dán doarjaga. Jurdda dáinna doarjjaortnegiin lea rievdatahttit struktuvrra boazodoalus, nu ahte eanet nuorat galget doaibmat siidaoassejođiheaddjin. Dálá láhkaásahusa oktavuodas ii guoskka dát doarjjaortnet buot nuoraide geat ásaht ovttadaga, mii váikkuha dan ahte doarjjaortnet erohusain meannuda.

Fágareiveortnet boazodoalus ruhtaduvvo šiehtadusa bokte. Ortnegii ii leat jagi 2000 rájes lasihuvvon ruhta ja nu ii leatge ortnet muddejuvvon konsumhaddeindeaksa mielde. Dat lea mielddisbuktán ahte dál eai oaččo buot fidnoohppit boazodoalus bálkká dan fágareiveortnega bokte. Fidnoohppiortnet addá nuoraide vejolašvuoda bargat bohccuiguin beaivválaččat, ja danne lea deatlaš maiddái bearašvuđot ealáhusas. Láhkaásahusat mat muddejit guđe fidnoohppiin lea vuoigatvuolta oažžut bálkádoarjaga, dagaha ahte fidnoohppit boazodoalus meannuduvvojit erohusain. Dain fidnoohppiin geaid vanhemiin lea siidaoassi lea riekti oažžut bálkádoarjaga, gos fas fidnoohppiin geaid vanhemiin ii leat siidaoassi eai oaččo dán bálkádoarjaga. Dás leat váikkuhusat máhtu sirdimii boarráset gearddis nuoraide boazodoalus. Sámediggi oaivvilda ahte ruhtadeapmi fágareiveortnegii boazodoalus ferte lassánit ja ferte vuoruhuvvot, ja ahte láhkaásahusat geahčaduvvojit.

Boazodoallošiehtadusas lea maid árrapensunortnet boazodoalu várás, man mihttomearrin lea ahte dat galgá álkidahttit buolvamolsumiid boazodoalus sidjiide geain váldooassi dietnasis lea leamaš boazodoalus. Sámediggi oaivvilda ahte lea maiddái dárbu geahčadit lea go ortnet hábmejuvvon dan láchkai ahte dat movttiidahtta sávvojuvvon strukturievdademiide dakko bokte ahte siidaoasit sirdojuvvojit nuorat boazodolliide.

Gelbbolašvuodálokten boazodoalus

Boazodoalloealáhusas vásihit eambo sisabahkkemiid guohtuneatnamiidda, ja dávjá šaddá boazodoallu ieš meannudit dákkár áššiid orohagain. Areálaáššit leat váddásat boazodollui ja orohagat dahje siiddat gártet geavahit ollu resurssaid ja áiggi dákkár áššiide. Nuppástus mii dahkkojuvvui 2014:s lea dagahan ahte boazodoallu ieš ferte váldit stuorat ovddasvástádusa ja ieš bargat huksemiid váikkuhusaid ovddidemiin boazoguohtonguovlluin. Fylkkamánni lea dál váldán badjelasas rolla maŋŋá guovllustivrraid, ja dat addá cealkámušaid areálaáššiin. Boazodoalu beroštumit sáhttet dagahit vuostecealkámuša Fylkkamánni beales, muhto Fylkkamánni ovddida maiddái eavttuid eará servodatberoštumiide man geažil boazodoalu beroštumit garvojuvvojit huksenáššiin.

Muhtin oktavuodain vásihit siiddat dahje orohagat ahte sáhttet báhcit okto boazodoalu beroštumiid ovddidemiiguin deatlaš areáladohtadanáššiin. Orohagat fertejit mannat ovddabealde ja čuovvut gielddaid areálaplánema, ja orohagat gullet dávjá maŋgga gildii. Dávjá lea nu ahte orohagat besset maŋŋit mielde iešguđege proseassaide, ja orohagat geavahit olu áiggi ja resurssaid konsulteremii ja šiehtadallamiidda ollu iešguđege aktevrraiguin. Dat gáibida ahte orohatstivrraid lahtuin dahje ovttaskas siidaoassejođiheddjiid kursen sierra fágasurggiin sáhtta leat okta vuohki mo

Orohastivrraid dahje siidaoassejođiheddjiid kursen sierra fágasurggiin sáhtta leat okta vuohki mo

loktet gelbbolašvuoda. Gelbbolašvuoda lokten boazodoalus lea maiddá ovddiduvvon raporttas «*Utfordringer for selvstyre i reindriften – tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift*» (rapport no. 7 2016). Kurša sáhtá addit áddejumi sierra fágasurggiide. Sáhttet leat fáttát nugo almmolaš hálddašeapmi ja boazodoalloáššiid meannudeapmi, plána- ja huksenláhka, gielddaid reguleren- ja areálaplánat ja boraspiriid hálddašeapmi. Dán lágan gelbbolašvuoda doaibmajuid bokte oahpásmuvvá boazodoalu hálddašeapmái, muhto addá maiddá eanet áddejumi iešguđege vuogitvuodaid birra mat orohagain ja siiddain leat boazodoalu hálddašeami oktavuodas. Maiddá gieldda plánaossodagas lea dárbu oažžut eanet máhtu boazodoalu birra, maid ferte čuovvulit ovttas eará aktevrraiguin (omd. Gielddaid Guovddášlihtuin) olggobealde dán šiehtadallama, vai sáhtá nannet boazodoalu sajádaga ja dárbbu plánaproseassain.

Čálgoortnegat ja DBS-doaibmajut boazodoalus

Boazodoalus lea erenoamáš bargobirasdilli maidda luondduvuodus ja dálkkádat váikkuhit. Ealáhusas leat garra árgabeaivvit rumašlaččat ja psykalaččat hástaleaddji dálkkádatdiliin. Boazodolliin leat ollu hástalusat dan ektui go galget birgehallet lossa bargodilis ja go lea stuorra várra oažžut fidnovigiid ja -dávddaid.

Sámediggi čujuha prošeaktii “Boazodoalu árgabeaivi”, mas olmmošlaš noađuheamit sámi boazodolliide Norggas leat guorahallojuvvon, ja iešguđetlágan huššafaktoriid váikkuhusat sidjiide árgabeaivvis leat kártejuvvon. Bohtosat čájehit ahte boazodoallit leat hui duhtavaččat ieš bargguin, muhto ahte ollugiidda čuhcet sisabahkemat mat mielddisbuktet sidjiide ja bearrašii huša ja lassibarggu, ja ahte sis lea dakkár eallin- ja bargodilli mas leat ráddjejuvvon vejolašvuodas dárbbalaš áhpásmahttimii. Ollu boazodoallit eai leat goassege leamaš eret barggus buohcuvuoda geažil, dahje sis ii leat leamaš luopmu, earret eará danne go lea váttis oažžut dohkálaš sadjásačča.

Áibbas dárbbalaš lea buoridit bargodiliid boazodoalus, sihke psykososiála ja fysihkalaš bargobirrasa. Sámediggi lea duhtavaš dainna go šiehtadallanbealit ovddit šiehtadallamiin nammadedje bargojoavkku mii galgá čielggadit mo DBS-doaibmajuid boazodoalus sáhtá gozihit ja organiseret, ja vuordá ahte dát bargu čuovvuluvvo maiddá boahte boazodoallošiehtadusas.

Sámedikki mielas lea áigi vuoruhit buoret čálgoortnegiid ovddideami boazodolliid várás, ja Sámediggi lea mángii čujuhan dasa ahte eanadoalus gávdnojit čálgoortnegat mat ruhtaduvvojit eanadoallošiehtadusa bokte, nu go doarjja sadjásaččaide luomu, astoáiggi ja buohcuvuoda oktavuodas. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid árvvoštallat sullasaš ortnegiid boazodoalu várás.

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodolliin lea oadjebas bargosadji ja buorre bargobiras.

“Boazodoalu árgabeaivi” prošeavtta bohtosat čájehit ahte mángga orohagas leat leamaš guhkesáiggi riiddut ja olbmot geat leat láhtten áitalasat. Dat buktá dorvvohis bargodiliid ja sáhtá čuohcat dearvvasvuhtii. Unohis dáhpáhusat boazodoalus čájehit ahte ferte eanet deattuhit bargobirrasa ja eastadit riiduid ja vearredaguid. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid árvvoštallat doaimmaid mat

sihkkarastet oadjebasvuođa ja riektesihkarvuođa boazodolliide.

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 009/18

EKL - Mearrádus:

Álggahus

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši 009/18 Sámedikki cealkámuš 2019/2020 boazodoallošiehtadussii. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš evttohusa:

Mearkkašupmi

Mearkkašupmi ovddiduvvon Nordkalottfolket Tor Mikkola bokte. Lávdegotti miellahttu Árija Klemet Klemetsen doarju:

Mearkkašupmi 1

Dát miellahtut eai doarjo árvalusa Sámedikki cealkámuša birra boazodoallošiehtadussii ja ovddida čuovvovaš mearkkašumi:

Dát miellahtut dáhtošii ahte boazodoalloealáhusas galget leat buorit rámmat mat sihkkarastet ealáhussii nu buori stabilitehta go vejolaš, ja mat ovddidit ovdáneami ja rekruterema. Dat mearkkaša ahte ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš guoddevašvuotta lea eaktun jus boazodoalloealáhus galgá boahtteáiggis ceavzit.

NBR ovddasta unnitlogu boazodolliin, muhto šiehtadallá olles ealáhusa ovddas. Sámediggi galggašii doarjut čoahkkanansaji boazodolliide geat eai hálit NBR:i searvat, seamma láhkái go leat guokte/mánja organisašuvnna eará vuoddoealáhusain nugo eanadoalus ja guolásteamis. Dakkaviđe go eará boazodoalloorganisašuvdna lea sajis galgá rahpat vejolašvuotta eanet boazodoalloorganisašuvnnaide searvat boazodoallošiehtadusa šiehtadallamiidda.

Jus boazodoalloorganisašuvdna (-organisašuvnna) ja stáhta eai nagot soahpat, de berre ášši loktejuvvot Sámediggái, mii dasto konsultere beliid ovddas.

Dát miellahtut oaivvildeaba ahte boazodoallošiehtadus galgá lámččit saji eanet ovttasbargui boazodoalu ja eará meahcegeavaheddiid gaska.

Dát miellahtut oaivvildeaba ahte boazoealáhusas galgá leat geavahanvuoigatvuotta iežaset boazoguohtumiidda, muhto seamma láhkái go eará ealáhusain mat meahci geavahit, nugo bivdu, guolásteapmi, murjen ja šattuid čoaggin, ja guohtun šibihiidda.

Dát miellahtut oaivvildeaba ahte kárta mii čájeha boazoguohtonareálaid galgá čájehit guovlluid maid boazodoallu geavaha guohtumin, ođđa areálaid heaittihuvvon eanadoalodáluin mat geavahuvvogohtet boazoguohtumin, boazoguohtonareálaid mat unnot huksemiid geažil ja areálaid gos earáin lea guođohanvuoigatvuotta dahje eará vuoigatvuotta meahci geavahit.

Evttohusat

Evttohus 1

Evttohus ovddiduvvon NSR, NSR-SáB, JOHT, Guovddášbellodat Aslak Heika Hætta Bjørn bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga sámiid Riikasearvvi (NSR) Mathis Nilsen Eira, Sandra Andersen Eira ja Viktor Bomstad, Norgga sámiid Riikasearvvi/Sámeálbmot bellodaga (NSR/SáB) Jovna Vars Smuk, Bargiidbellodaga (BB) Arild Pettersen Inga, Per Mathis Oskal ja John Kappfjell, Guovddášbellodaga Hans Ole Eira ja Johttisámiid listtu Anders Somby jr. dorjot:

Lasáhus:

1. Ođđa kuvlačuokkis viđát teakstaoassái álggahusa vuollái:
 - Bissovaš dálkkádatfoandda ásaheapmi boazodoalu heahteveahkkái.

2. Čuokkis 1: Boazodoalu stáhtus

Nuppi teakstaoasi vuollái biddjovuvvo:

"Sámediggi oaivvilda ahte ulbmilparagráfa boazodoallolágas ii galgga rievdaduvvot, nugo evttohuuvvo Stuorradiggedieđáhusas boazodoalu birra - Lang tradisjon - unike muligheter" (St. meld. 32 2016 - 2017)". Boazodoallu vuodđuvuvvo golmma guoddinnákci; ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš guoddinnákci. Sámedikki oaivila mielde ii sáhte kultuvrralaš beali sihkkut dahje vulos vuoruhit. Dasto oaivvilda Sámediggi ahte boazodoallolága ii galgga rievdadit go guoská almmolašvuhtii buktimis boazologuid ja indiviidamerkema ii sáhte čađahit, go ii Sámediggi iige NBR guorras dasa".

Čuokkis 3. Sámedikki cealkámuš boazodoallošiehtadussii 2019/2020

Ekonomalaš ovdáneapmi

3. Nuppi teakstaoasi vuolde mañimuš teakstaoassái lasihuvvo "45 prosentii" mañimuš cealkagii sáni: "máksomeari" mañabeallai", nu ahte cealkka šaddá ná:

"Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid lasihit buvttadanbálkkašumi máksomeari 45 prosentii dainna lágiin ahte lasihit boazodoallošiehtadusa rámmaid".

4. Viđát teakstaoasi vuollái mañimuš cealkagii lasihuvvo dát:

"... 10 miljovdnii boazodoallojagi 2019/2020 nammii bissovaš dálkkádatfoandda ásaheapmái", nu ahte cealkka šaddá ná:

"Sámediggi oaivvilda ahte dát supmi ferte lasihuvvot 10 miljovdnii boazodoallojagi 2019/2020 nammii bissovaš dálkkádatfoandda ásaheapmái".

Evttohus 2

Evttohus ovddiduvvon Ovddádusbellodaga Arthur Tørfoss bokte.

Sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Evttohus 1:

Sámediggi bivdá ealáhusa iežas ja departemeantta geahčadit boazodoallolága. Ulbmilin ferte leat buoret ceavzilvuolta ja buoret gánnáhahttivuolta boazodoalus. Oktavuohta gaskal ollesáiggi boazodolliid ja dolliid geain boazodoallu lea oalgedienas ferte čielggaduvvot. Ferte sihkkarastit ahte sii geain váldodienas bohtá boazodoalus ja galget birget, ožžot buoret rámmaeavttuid doaibmaseaset.

Evttohus 2:

Boazodollui ferte sihkkarastit einnostan vejolašvuoda, nu ahte boazodoallošiehtadus ii rievdaduvvot nu ollu juohke jagi.

Jahkásaš bálká- ja hadderegularen ferte váldojuvvot mielde šiehtadusas.

Sámediggi berre hoahpuhit barggu rámmaeavttuid sihkkarastimiin nu ahte ealáhus áiggi mielde šaddá eanet ceavzil.

Evttohus 3:

Sámediggi áigu bivdit ráđđehusas lobi goddit eanet boraspiriid, maiddá goaskimiid. Boralottit ja boraspiret buktet ollu gillámušaid bohccuide, ja dat čuohcá sihke elliidčálgui ja gánnáhahttivuhtii.

Evttohus 4:

Sámediggi bivdá ahte ráđđehus divttášii gielddaid váldit badjelasaset boraspirehálddašeami Norggas. Dieinna lágiin sáhtášii mearrádusaid dahkat johtileappot, lagabus ássiid, ja stuorát demokrátalaš legitimizehtain.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 062/18

Mearkkašupmi 2 - Bargiidbellodat, áirras Arild Pettersen Inga

– Cealkámuš boazodoallošiehtadussii

Bargiidbellodat ii leat áibbas duhtavaš cealkámuššii mii lea vuođđun boazodoallošiehtadussii. Mis leat konkrehta ruovttoluottadieđut ja háliidat rievdadusaid ja lasáhusaid muhtun čuoggáide. Čuovvovaččas leat Bargiidbellodaga mearkkašumit 2019/2020 boazodoallašiehtadussii, muđui doarjut sámediggeráđi árvalusa.

Nissonolbmuid barggu oainnusmahttin boazodoalus. Dat bargu maid nissonolbmot barget ealáhusas; duddjon, reaidut ja sullasaččat eai leat doarvái oidnosis. Árvoháhkánbargu ii oainnusmahttojuvvo, danne go dat ii gula biergobuvttadeapmái, muhto árvoháhkán lea stuoris ja ferte gullat boazodoallošiehtadussii. Buvttadeapmi manna bearrašii ja earáide geain lea lávga oktavuoha, ii ge leat fitnodatdoaimma. Danne fertet mii sihkkarastit ahte nissonolbmuid bargu ja buvttadeapmi árvvus adnojuvvošii eanet go odne. Dohkkeheapmi ja árvvbidjan dahkkojuvvo barggu buvttadanbálkašumi bokte boazodoallošiehtadusas.

Mii fertet sihkkarastit máhtu ja gelbbolašvuođa seailuma oktasašvuođa ávkin. Dan sáhtá dahkat mahkáš orohagaid nannemiin areálahálddašeami oktavuodas. Hui deatlaš lea oažžut láchčojuvvot regionála boazodoallokoordinátoriid ja regionála bálvaluskantuvrraid boazodoalu várás, dasto berre árvvoštallat gieldalága láchkaásahusa ođasmahttima, nu ahte rievdaduvvošii nu ahte dáláš eanadoallokanturortnet šattašii vuođđoealáhuskantuvran buot gieldda vuođđoealáhusaid várás. Dát mearkkaša dan ahte sihkkarastit ahte gielddaid vuođđoealáhuskantuvrrain livččii dohkálaš gelbbolašvuohta boazodoalus. Dieinna lággiin sáhttit buorebut sihkkarastit dan ahte gielddain lea máhttu ja gelbbolašvuohta. Dát álkiduhtášii gielddaid barggu boazodoalu ektui, ja seammás dát veahkehivččii boazodoalu posišuvnna ja deatlašvuođa dohkkeheami.

Go NSR, Guovddášbellodat, Johttisámiid lista ja Áarjel-Saemien Gielh biehttalit nammadeames lahtuid boazodoallostivrii, de eastada dat boazodoalu beaivválaš hálddašeami. Hálddašanmearrádusat eai čuovvuvuvvo, mii ollásit čuohcá boazodoalu hálddašeapmái. Váiddaáššit ja hálddašeapmi heađuštuvvo, dát válddi boastut geavaheapmi váikkuha duođalaččat NBR:ii ja boazodollui. Eastadeapmi čuohcá maiddái gielddalaš áššemeannudeapmái go guoská boazodollui ja doaimaplánat eai dohkkehuvvo. Dát ii ovddit sámi iešmearrideami.

Nuppástusa evaluerema (2012) oktavuodas heaittihuvvojedje ja sirdojuvvojedje fágaorgánat, guovllustivrrat boazoguohtonguovlluin fylkkamánni háldui, mas ii leat gelbbolašvuohta boazodoalu hálddašeamis. Dál lea fylkkamánnis duppalrolla, go das lea vuosteággavuogiatvuohta ja ovddasvástádus, ja duppalrolla dagaha ahte boazodoalu areálavuogiatvuođat hedjonit. Seammás lea fylkkamánnis ovddasvástádus boraspirelávdegottiin, mas maiddái leat njuolga váikkuhusat boazodollui.

Dearvvašvuođabálvalusa ásaheapmi bohccuid ja goddeellid várás seamma dásis go ealliin agrokultuvrra siskkobealde lea. Animalia ruhtadanmálla sáhtá leat málla maid geahčadit lagabuidda.

Penšonortnet mii fálojuvvo boazodolliide sohkaolvamolsuma sihkkarastimii boazodoalus, ii leat doarvái buorre. Jos galgá geavahit árra-penšuvnna mii dál fálojuvvo. Ferte ráhkaduvvot ođđa penšonmálla eastadit amas dat sámmit ekonomalaččat nuonddahallat, geat váldet árrat penšuvnna maŋŋá go leat leamaš guhkes áiggi boazodoalus. Penšonortnega ferte maiddái geahčadit dan olis ahte hehttet heaitima ja váilevaš rekrutterema boazodollui. Buorre penšonortnet sáhtášii váikkuhit buoret rekrutterema boazodollui ja sohkaolvamolsum álkiduvvašii dolliid gaska. Nuorat eai hálit searvat boazodollui ja dalle sáhtá leat penšonortnet okta ákkain dasa ahte eai hálit boazodoallin. Ráfisklaget málla sáhtá leat málla maid geahčadit lagabuidda.

Loahpas vel, lea hui deatlaš ahte jos váikkuhangaskaoamit boazodoallošiehtadusas galget leat deaivilat, de ferte šiehtadusa heivehit regionála hástalusaide.

Mearkkašupmi 3 - Bargiidbellodat, áirras Arild Pettersen Inga

Bohccobiepmus ii galggašii duollu dárbašit máksit

Boazodoallošiehtadus ii leat ráhkkanan dasa ahte boazoeaiggádat nagodit hálddašit guohtonroasuid

maid diehtit bohtet dálkkádatrievdamiid geažil.

Gaskamearálaš temperatuvra eatnama alde lea badjelis dál go goassige ovdal. Juohke golbma maŋimuš logijagi leat leamaš leaggaseappot go dat ovddit. Boahktevaš jagiid eana lieggana jođáneappot ja garraseappot mađe davvelii boahdá. Stuorámus váikkuhusat dálkkádatrievdamis bohtet Ártalaš guvlui muohta- ja jieknasuddama geažil. Dálkkádatrievdamat dagahit rievdamiid njuoskkadatminstariin. Boahktevaš jagiid šaddá eanet ekstremanjuoskkadat stuorra osiin Norggas ja Davvi-Eurohpás. Máilmmidásis boahdá ekstremaálki dávjjit ja dávjjit (Gáldu: ON). Dát rievdamat váikkuhit boazodoalu.

Mii evttohit ahte bohccobiepmus ii galgga duollu dárbašit máksit, ja oaivvildit ahte dat veahkehivččii boazoeaiggádiid ja orohagaid buorebut birget jus boahdá guohtonroassu muhtun orohakkii dahje stuorát assái boazodollui. Mii oaivvildit ahte ii leat mihkkege mii headuštivččii orohagaid borramušrájuid ásaheamis dusten dihte guohtonroasuid maid dálkkádatrievdamat dagahit. Nugo dál lea dilli de bohtet doaimabijut menddo maŋjit ja dat leat dohkketmeahtun dilli boazoealáhusa bargiide.

Bargiiddellodat oaivvilda maid ahte foanda boazoorohagaide livččii deatalaš go galgá šiehtadusa heivehit roasuide mat sáhttet boahtit. Bargiiddellodaga čielga oaidnu lea ahte Sámediggeráđi cealkámuš boazodoallošiehtadussii ii leat doarvái buorre ja háliida ahte duohtavuoda galggašedje áddet.

Evttohus 3 - Áirras Karen Anette Anti, NSR

Lasihanevttohus teakstaoassái “Boazoguohtuneatnamiid sihkkarastin” vuolde, 6. teakstaoasis:

Dasa lassin lea stuora dárbu loktet gelbbolašvuoda boazodoalu birra almmolaš hálddašeamis, ja earenoamážit giellahálddašeamis, mat plánen- ja huksenlága mielde leat dat guđet hálddašit boazodoalu areálaid. Juste dál ii leat oktage mii váldá dárbašlaš ovddavástádusa čađahit dan. Dasa lassin lea maid dárbu láchit veahki orohagaide areálaproseassaid oktavuodas mat dál leat jođus. Sámedikki mielas lea danin áigi dál ahte šiehtadallanbealit digaštallet vejolašvuoda ásahtit boazodoalloráđđeaddinorgána seamma lágán ráđđšaddibálvalusa go eanadoalus lea. Ferte ovttaráđiid šiehtadallanbealálaččaiquin guorahallat movt dán vuodđuda ja gosa dákkár bálvalusa galgá sajáiduhit.

Evttohus 4 - Áirras Hans Ole Eira, Guovddášbellodat

Ođđa teakstaoassi 2. čuoggá vuollái. Sámedikki cealkámuš 2019/2020 boazodoallošiehtadussii

Ođđa njealját teakstaoassi:

Sámediggi ávžžuha šiehtadallanbelliid árvvoštallat doarjjaortnegiid heiveheami, nu ahte buohkat mat leat boazoealáhúsdoaimmas ja leat momsadivatlogus galget oažžut buvttadanbálkkašumi ja miessedoarjaga iežaset bohccuid ovddas. Dán vaikko sis ii leat hálddahušlaš iežaset siidaoassi, muhto gullet eará olbmo oassái. Dát dásseda boazodolliid main lea boazodoallu ealáhussan ja speadjalastá ráđđehusa divatluvvema ásaheami, seamma jovkui, oastit boazodollui doaimarusttegiid.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.18 dii. 15.00.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 36 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 35 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 4 mearriduvvui 32 jienain 4 jiena vuostá
- Evttohus 3 mearriduvvui 32 jienain 4 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 32 jienain 4 jiena vuostá
- Ealáhús- ja kulturlávdegotti ráva mearriduvvui 32 jienain 4 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Tor H. Mikkola, Nordkalottfolket, ovddidii čuovvovaš beavdegirjelasáhusa:

4. teakstaoasis: manimus oassi cealkagis "...mii dasto konsultere belliid ovddas" rievdaduvvo "stáhtain"

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Arild Pettersen Inga, áššejođiheaddji	Berit Marie P. E. Eira
	Runar Myrnes Balto, čoahkkinortnegii	
	Arild Pettersen Inga	
2	Jovna Vars Smuk	
3	Karen Anette Anti	Arild Pettersen Inga
	Karen Anette Anti	
4	Arthur Johan Tørfoss	
5	Hans Ole Eira	
6	Nils Mikkelsen Utsi	
7	Tor H. Mikkola	Mathis Nilsen Eira
		John Kappfjell
		Anders S. Buljo
	Tor H. Mikkola	
8	Anders S. Buljo	
9	Mathis Nilsen Eira	
10	Arild Pettersen Inga	Berit Marie P. E. Eira
		Cecilie Hansen
		Mathis Nilsen Eira
	Arild Pettersen Inga	
11	Silje Karine Muotka	Arild Pettersen Inga
		Cecilie Hansen
	Silje Karine Muotka	
12	John Kappfjell	
13	Synnøve Søndergaard	
14	Hans Ole Eira	
15	Berit Marie P. E. Eira	
16	Arild Pettersen Inga, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Álggahus

Boazodoalu vuoigatvuodaid goziheapmi lea Sámedikki boazodoallopolitihka vuodđu. Sámediggi deattuha boazodoalu árbevirolaš mihtilmasvuoda bearašvuodot sámi ealáhussan. Boazodoalu čatnaseami geažil sámi kultuvrii lea ealáhus áidnalunddot.

Okta Sámedikki boazodoallopolitihka deatleamos mihtomeriin lea bisuhit ealáhusdoaimma ja kulturdoaimmaheami lágga gaskavuoda. Sámediggái lea deatlaš ahte boazodoallošiehtadus lea mielde ovddideamen boazodoalu ja buorideamen dan ekonomalaš beali, fuolaheamen kultuvrralaš

beali ja sihkkarastimin boazodoalu areálaid.

Boazodoallošiehtadusas lea stuorra mearkkašupmi boazosápmelaččaide. Sámedikkis galgá leat

váikkuhanvejolašvuohta boazodoalu ealáhusovdáneapmái ja daidda rámmaeavttuide maid stáhta eiseválddit fallet. Danne sávvá Sámediggi ahte Sámedikki váikkuhanfápmu daidda rámmaeavttuide maid stáhta fállá boazodollui nannejuvvojit mealgat. Dán vuođul lea Sámediggi čujuhan ahte dan sáhtá gozihit konsultašuvnnaid čađaheami bokte EBD:in stáhta fáldadaga birra NBR:ii ovdal boazodoallošiehtadallamiid.

Áigodaga 2018/2019 boazodoallošiehtadusa ollislaš rámma lea 123,1 miljon ru. Šiehtadusa váldomihttomearrin lea ovddidit boazodoalu ulbmillaš márkandiđolaš ealáhussan mii lea ceavzil guhkitáigge vuollái.

Dan vuođul ovddida Sámediggi dás cealkámuša 2019/2020 boazodoallošiehtadussii. Sámediggi bivdá šiehtadallanbelliid vuoruhit čuovvovačča dán jagi šiehtadallamiin:

- Boazodoalu areálavuođu sihkkarastima
- Ekonomalaš ovdáneami
- Váikkuhangaskaomiid mat dorjot kultuvrralaš ceavzilvuođa ja bearašvuđot ealáhusa
- Rekrutterema ja gelbbolašvuođaloktema
- Čálgoortnegiid ja DBS-doaibmabijuid boazodoalus
- Bissovaš dálkkádatfoandda ásaheapmi boazodoalu heahteveahkkái.

Muđui čujuhit Sámedikki boazodoalldieđáhussii, mii lea deatalaš vuođđu Sámedikki boazodoallopolitihkalaš áššiid viidásat čuovvuleapmái boazodoallopolitihkalaš áššelisttas ovddas guvlui.

Sámedikki cealkámušas čilgejuvvo boazodoalu dálá dilli vuosttaš kapihttalis. Nuppi kapihttalis čilgejuvvo ovddit cealkámuša stáhtus. Goalmát kapihttalis lea Sámedikki evttohus boazodoallošiehtadussii 2019/2020.

1 Boazodoalu dilli

Dal leat veaháš badjelaš 3000 olbmo boazodoalus, ja otnáš nammii leat sullii 214 000 bohcco. Boazodoallu geavaha sullii 40% Norgga eananareálas, sullii 140 suohkanis. Riikaviidosáččat lea boazodoallu adnojuvvon unna ealáhussan, muhto sámi oktavuodas lea boazodoallu hui stuorra ealáhus. Boazodoallu lea bidjan vuođu ja nannen ássama sámi guovlluin, ja das lea ain odne stuorra ekonomalaš mearkkašupmi báikegottiide ja sámi oktasašvuhtii.

Boazodoalus Norggas leat maŋemus jagiin leamaš stuorra rievdadusat, sihke siskkáldas rievdadusat, ja dan ektui movt boazodoallu hálddašuvvo. Dát nuppástusproseassa lea leamaš hástalussan boazodollui ja sámi servodahkii, ja leat ain proseassat mat ain leat čielggaatkeahhtá.

Sámediggi oaivvilda ahte ulbmilparagráfa boazodoallolágas ii galgga rievdaduvvot, nugo evttohuvvo Stuorradiggedieđáhusas boazodoalu birra - Lang tradisjon - unike muligheter" (St. meld. 32 2016 - 2017)". Boazodoallu vuodđuduvvo golmma guoddinnákcii; ekonomalaš, ekologalaš ja kultuvrralaš guoddinnákcii. Sámedikki oaivila mielde ii sáhte kultuvrralaš beali sihkkut dahje vulos vuoruhit. Dasto oaivvilda Sámediggi ahte boazodoallolága ii galgga rievdadit go guoská almmolašvuhtii buktimis boazologuid ja individamerkema ii sáhte čadahit, go ii Sámediggi iige NBR guorras dasa.

Go guoská ieš boazodollui, de maŋimus jagiin leamaš positiivvalaš ahtanuššan vuovdimis. Hattit leat buorránan positiivvalaččat, ja márkán ohcala bohccobierggu nu ahte lea álkit vuovdit bohccobierggu. Dát lea eanet movttiidahttán boazodoalu. Heahtedilli guohtuma ektui 2017:s dagahii ahte eai vuovdon nu ollu bohccot go 2016:s.

Dat mii váikkuhii eanemusat biergomárkanii lea vuovdindilli ja klimáhtalaš variašuvnnat jagis jahkái. Sámediggi vásiha dan ahte boazodoallu lea fuolastuvvan dan geažil ahte movt galget ceavzit go leat nu olu areáladuohtadeamat muhtun sajiin boazodoalus almmá ahte ealáhusas alddis livččii vejolašvuhta váikkuhit dán dillái. Sámediggi háliida bidjat eanet fokusa boazodoalu guohtuneatnamiid suodjaleapmái ja gáhttemii. Dat lea dárbbalaš jos galggaš gozihit ekologalaš ceavzilvuoda ja boazodoalu ceavzilvuoda boahteáiggis.

Vaikko boazolohku lea unnon, de lea olbmuid lohku ealáhusas lassánan, mii dagaha ahte rekrutteren ealáhussii lea sihkkarastojuvvon. Hástalussan lea sihkkarastit sirdima sohkaolvvaid gaskka, nu ahte máhttu ja gelbbašvuhta bisuhuvvo, ja ahte rekrutteren sihkkarastojuvvo boahteáiggis.

Boraspirovahágit leat stuorra hástalussan boazodollui, go boraspiriid speadjamis leat váikkuhusat ealáhusa buvttadeapmái. Boazodoalus ohce buhtadusa 60 000 bohcco ovddas, muhto buhtadus máksojuvvui sullii 19 000 bohcco ovddas doaibmajagis 2016/2017. Boraspiriid speadjamis leat hui fuones váikkuhusat buvttadeapmái.

Boazodoallu vásiha ahte leat eanet garra dálkkat dálkkádatrivdamiid geažil. 2017:s lei goavvi dálvi ja giđđa mii dagahii ahte bohccot eai gávdnan guohtuma, go lei jiekŋa muohtaga alde mii muhtun guovlluin bisttii giđa lohppii. 2018 geassi lea leamaš erenoamáš báhkas ja goikkis, ja dan oktavuoda leat leamaš meahccebuvllimat. Muhtin orohagat leat šaddan maŋidit mearkuma go lea leamaš nu báhkka. Dálkkádatrivdamat, boraspiriid speadjamat ja sisabahkken guohtoneatnamiidda leat stuorra hástalussan boazodollui boahte áiggis.

2. Sámedikki cealkámuš 2018/2019 boazodoallošiehtadussii

Orohatdoarjja lassánii ovddit šiehtadusáigodagas. Dainna lea Sámediggi duhtavaš go Sámediggi lei ovddidan cealkámuša ahte orohatdoarjaga ferte bajidit. Sámedikki beales čujuhuvvui ahte orohatstivrraide lea dárbu ja lea dárbu daid nannet, vai dat sáhttet ekonomalaččat ja kapasitehta dáfus dustet konsultašuvnna ja mieldeváikkuheami gáibádusaid areálaššiin.

Šiehtadusas leat maid lasihan doaibmadoarjaga nuoraide. Sámediggi lea addán cealkámuša dasa, ja oaivvilda ahte lea deahtalaš eanet ánggiruššat nuoraid ektui boazodoalus.

Sámediggi lea mánga jagi gáibidan oažžut geahpeduvvot divadiid boazodoalus. Divadiin lea luvvejuvvon dál ja mii mearkkaša ahte lea dásseárvu eanadoaluin doaibmaneavvuid divadiid geahpedemiin. Ain leat ollu eará ortnegat main boazodoallu berre šaddat dásseárvui eanadoaluin. Sámediggi eaktuda ahte divatgeahpedus doaibmaneavvuin váldojuvvo sisa boazodoallošiehtadusa olggobealde, dahje šiehtadusa rámmat lasihuvvojit gorálaččat ollislaš supmiin mas lea mielde divatgeahpedeapmi.

Šiehtadusbealit leat soahpan ahte várrejuvvo 1,27 miljon ru oahpahuš- ja fuolahusvuđot bálvalusaide 2018/2019 boazodoallošiehtadusas. Sámediggi lea ovddidan dán cealkámušas ovdeš Boazodoallošiehtadusaide, ja lea duhtavaš go leat várrejuvvon ruđat dasa.

Sámediggi lea addán cealkámuša heahstedili doaibmabijuide boazodolliide geat gillájit dálkkádatrivdadusaid geažil ja lohkašuvvan guohtumiid geažil. Ovddit šiehtadusas lea biddjojuvvon ruhta heahteveahkkái orohagaide orohatdoarjagiid bokte.

Dat leat moadde deahtalaš cealkámuša Sámedikkis mat leat vuhtii váldojuvvon šiehtadallamiin EBD ja NBR gaska.

3. Sámedikki cealkámuš 2019/2020 boazodoallošiehtadussii

Boazodoalu areálavuođu sihkkarastin

Mánggat orohagat odne vásihit stuorra areáladuohtademiid, dat sáhttet leat prošeavtta hámis mat leat njuolga duohtadeamit, dahje de lea smávva duohtademiid submi mii oktiibuot dagaha stuorra duohtademiid boazodoalloeatnamiin. Odne ii leat boazodoalus fidnemis nationála geahčastat dahje ollislaš kártavuodđu mii čájeha guohtoneatnamiid massima boazodoalus. Huksenáššiin mat gusket boazodollui, leat dávjá orohagat ieža geat fertejit ruhtadit váikkuhusaid čielggademiid maid eará aktevrrat dagahit. Dát lea hui divrras orohagaide. Dávjá sáhttet areáladuohtademiin leat oalgeváikkuhusat. Duohtadeamis mii čuohcá ovtta orohahkii sáhttet leat njuolga dahje eahpenjuolga váikkuhusat eará orohagaide birrasis, ja lea sierra duohtademiid ollislaš váikkuhusat mat leat hástaleaddji ja divrasat orohahkii okto kártet. Sámediggi evttoha ahte berre ráhkaduvvot kárta mii čájeha dili ja man ollu boazodoallu lea massán guohtoneatnamiid, ovttasráđiid boazodoaluin ja sámi ásausaiguin.

Proposišuvnnas 92 S(2018-2019: 27) boahtá ovdan ahte boazodoallu juo geavaha visot otná guohtonkapasitehta. Dát nanne dan ahte lea dárbu suodjalit boazodoalu guohtonareálaid. Dál lea boazodoalus unnán váikkuhanvejolašvuohta sisabahkkema ektui. Regionála areáladuohtademiid

hálddašeapmi boazodoalus buktá cealkámušaid, ja dávjá deattuhuvvojit eará servodatberoštumit areáladuohtadanáššiin. Boazodoallu lea sorjvaš dain guohtonareálain mat leat boazodoalu geavahas. Boazodoalu gáhttema dihtii fertejit eiseválddit nannet boazodoalu guohtoneatnamiid suodjaleami.

Eanandoallu- ja biebmodepartemeanta háliida vuoruhit ekologalaš ceavzilvuoda barggus boazodoalloáššiiguin. Departemeanta deattuha boazologu go čilgejit ekologalaš ceavzilvuoda. Stuoradiggedieđáhusas **«Reindrift – Lang tradisjon – unike muligheter» (Sd. dieđ. 32 2016-2017)**, čujuhit dasa ahte ferte meroštít ekologalaš-, ekonomalaš- ja kultuvrralaš ceavzilvuoda. Sámediggi lea dáhtolaš meroštít sisdoallu dain kriteriain vai boazodoallu ain bissu guoddevaš ealáhussan boahtteáiggis. Sámediggái lea čielggas ahte ii sáhte geahččat ekologalaš ceavzilvuoda sierra dan guovtti eará ceavzilvuoda mihtus. Ekologalaš ceavzilvuodas ferte leat mielde boazodoalu guohtoneatnamiid sihkkarastin. Sámediggi oaiivvilda ahte lea gáržžes meroštállan jos ekologalaš ceavzilvuoda meroštallojuvvo dušše boazologu mielde. Ekologalaš ceavzilvuoda siskkobealde ferte biologalaš mánggabealatvuoda maid leat mielde. Biologalaš mánggabealatvuoda goziheami oktavuodas ferte guohtonguovlluid suodjalit. Jus dušše čatná ekologalaš ceavzilvuoda boazolohkui, de hilgut biologalaš mánggabealatvuoda, ja maiddái boazodoalu guovlluid geavaheami. Dieinna lágiin hilgut dan olmmošlaš ja kultuvrralaš beali boazodoalus, de ballá Sámediggi ahte mii eat olat ceavzilis boazodoalu boahtteáiggis.

Sámediggi oaiivvilda ahte boazodoalu areálavuodu sihkkarastin lea deatleamos. Vuosttamuzžan boazodoalu areálaid suodjaleamis ferte ráhkaduvvot kárta mas oaidná man ollu leat massán boazoguohtoneatnamiid. Dat ferte dahkkojuvvo ovttaráđiid boazodoaluin ja sámi ásahusaiguin. Sámediggi čujuha maiddái stuoradiggedieđáhusii boazodoalu birra, mas departemeanta dovddaha ahte sii dás duohko áigot vuoruhit ruđaid boazodoallošiehtadusa bokte dutkanprošeavttaide sisabakkemiid váikkuhusaid várás. Sámediggi vuordá lagat ságaškuššamiid gaskal Eanandoallo- ja biebmodepartemeantta, Sámedikki ja Norgga Boazosápmelaččaid Riikkasearvvi dan birra.

Orohatdoarjja galgá leat mielde addimin orohagaide ekonomalaš vuodu dasa ahte fuolahit iežaset ovddasvástádusa ja bargamušaid boazodoalu ovddidemes ceavzilis ealáhussan. Sámediggi lea duhtavaš go šiehtadallanbealit ovddit šiehtadusas lasihedje vuodđosupmi juohke orohaga nammii. Dat ii leat dattetge doarvái. Eanet bahkken boazodoalu guohtoneatnamiidda ja eanet geatnegasvuodát almmolaš eiseválddiin konsulteret boazodoaluin masa ášši guoská njuolga, lea mielddisbuktán ollu stuorát vuordámušaid boazodoalu orgánaide ahte sii galget addit gulaskuddancealkámušaid, ja searvat čoahkkimiidda ja konsulterenproseassaide. Danne lea dehálaš nannet ealáhusa bargonávccaid ja gelbbolašvuoda nu ahte sis lea duohta mielváikkuhanfápmu ja sáhttet konsulteret áššiid birra mat sáhttet čuočcat sidjiide njuolgga, earenoamážit areálaáššiin. Vai boazodoallu buoremus lági mielde galgá sáhttit dustet dáid lassi vuordámušaid, de lea dárbu veahkehit orohagaid ruđalaččat. Stáhtas lea stuorra ovddasvástádus sihkkarastit ahte boazodoalus leat doarvái gaskaoamit vai sáhttet fuolahit iežaset rolla buori vuogi mielde. Danne bivdá Sámediggi šiehtadallanbeliid lasihit orohatdoarjaga ain eanet.

Protect Sápmi ii leat vel ožžon sihkkarastojuvvot vuodđoruhtadeami sin bargui ahte fuolahit sámi vuoigatvuodalaččaid areálaberoštumiid ja eana- ja resursavuoigatvuodaid. Protect Sápmi lea okta ollu gaskaomiin guhkesáiggebarggus sihkkarastit boazodoalu areálaberoštumiid. Sámediggi lea dan rájes go Protect Sápmi vuodđuduvvui juolludan ruđa jahkásaččat, ja eaktuda ahte maiddái eará almmolaš eiseválddit juolludit mearkkašahti olu doarjaga nu ahte Protect Sápmái sihkkarastojuvvo guhkesáiggi ruhtadeapmi. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid fas ruhtadit Protect Sámi boazodoallošiehtadusa bokte.

Dasa lassin lea stuora dárbu oktet gelbbolašvuoda boazodoalu birra almmolaš hálddašeamis, ja earenoamážit giellahálddašeamis, mat plánen- ja huksenlága mielde leat dat guđet hálddašit boazodoalu areálaid. Juste dál ii leat oktage mii váldá dárbbalaš ovddavástádusa čadahit dan. Dasa lassin lea maid dárbu lámčit veahki orohagaide areálaproseassaid oktavuodas mat dál leat jođus. Sámedikki mielas lea danin áigi dál ahte šiehtadallanbealit digaštallet vejolašvuoda ásahtit boazodoalloráđđeaddinorgána seamma lágán ráđđšaddibálvalusa go eanadoalus lea. Ferte ovttrasáđiid šiehtadallanbealálaččaiguin guorahallat movt dán vuodđuda ja gosa dákkár bálvalusa galgá sajáiduhttit.

Ekonomalaš ovdáneapmi

Sámediggái lea dehálaš ahte lámččojuvvo ekonomalaš ovdáneapmái ja eanet árvoháhkamii boazodoalus. Manimus jagiin leat golut lassánan boazodoalus, nu leage deatalaš ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaoamit ain leat mielde loktemin gánnáheami, ja ovdánahttet biergomárkana ja eará boazobuktagiid.

Njuolggadoarjagat leat deatalaččat dasa ahte movttiidahttit njuovvat ja vuovdit bohccobierggu, ja dat leat maidái mielde lasiheamen dietnasa boazodollui. Siidaoasseeaiggádiidda leat buorit njuolggadoarjjaortnegat hui deatalaččat. Dál addojuvvo doarjja buvttadanbálkkašupmin ja miessenjuovvandoarjjan. Buvttadanbálkkašumi mihttomearrin lea bálkkašit árjja, buvttadeami ja viidásat nállašuhttima ealáhusas. Dálá boazodoallošiehtadusas vuoliduvvui siidaosiid buvttadanbálkkašumi máksomearri 37 proseanttas 34 prosentii 2017/2018 šiehtadallamis. 2018/2019 šiehtadallamis lea sullii seamma máksomearri. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid lasihit buvttadanbálkkašumi máksomeari 45 prosentii dainna lágiin ahte lasihit boazodoallošiehtadusa rámmaid.

Boazodoalus leat ollu golut fievruid ja daid doaimmaheapmái. Sihke boazodoallu ja Sámediggi leat mángii gáibidan oažžut geahpeduvvot divadiid dain mohtorfievruid ja doallobiergasiin mat dál gohčoduvvojit personvuojánin, ja boaldámušain. Danne lea Sámediggi duhtavaš go ráđđehus lea geahpedan divada go oastá doallobiergasiid boazodoalus. Eanadoalus lea dál divatluvvun boaldámušas. Sámediggi oaivvilda ahte boazodoallu ferte leat dásseárvvus eanadoaluin ja ahte dáláš ortnet vealaha boazodoalu.

Sámediggi ávžžuha šiehtadallanbeliid árvvoštallat doarjjaortnegiid heiveheami, nu ahte buohkat mat leat boazoealáhusdoaimmas ja leat momsadivatlogus galget oažžut buvttadanbálkkašumi ja miessedoarjaga iežaset bohccuid ovddas. Dán vaikko sis ii leat hálddahuslaččat iežaset siidaoassi, muhto gullet eará olbmo oassái. Dát dásseada boazodolliid main lea boazodoallu ealáhussan ja speadjalastá ráđđehusa divatluvvema ásaheami, seamma jovkui, oastit boazodollui doaibmarusttegiid.

Dálkkádatrievdamiin leat stuorra váikkuhusat boazodollui, go goavvedálkkit lassánit, lohkašuvvan guohtun dahje eará vuorddekeahces dillet dagahit ahte boazodoallu lea eambo gáibideaddji, várálaš ja golut lassánit. Boazodoalus vásihit dál dávjjit lohkašuvvan guohtuma dálvit, mii dagaha ahte šaddet biebmát ealuid, man geažil lassánit golut boazodoalus. Sámediggi fuomášuhtta ahte fuođđaris mii geavahuvvo lea soya mas sáhttet leat stuorra negatiivlaš váikkuhusat álgoálbmogiidda ja sin areálageavaheapmái eará osiin máilmmis. Dutkama berre vuoruhit ja lassifuođđariid ráhkadeami mat eai buvttit dán lágán hástalusaid eará álgoálbmogiidda. Lassefuođđariid golut fertejit addit

gánnáhahttivuođa ealáhusas.

Boazodoallu lea muhtun sajiin vásihan vuovdebuollimiid maŋemus jagi. Sámediggi čujuha dasa ahte boazodoalloealáhus jearai 2016/2017 ráđđehusas heahtedili ruđaid, muhto eai ožžon. Seammás attii ráđđehus eanadollui 525 miljon ru 2018:s heahtedilli buhtadussan, buhtadussan vahágiid ovddas maid 2018 goikegeasi dagahii. Dál galget orohagat várret ruđaid heahtedoaimbajijuide jos galget oažžut orohatdoarjaga. Seamma guoská DBS-doaimbajijuide ealáhusas, mas lea láchččojuvvon ahte veahkkeruđaid sáhtta oasti orohatdoarjaga bokte. Orohatdoarjja lea lassánan ovddit šiehtadusas. Sámediggi oaivvilda ahte dat lea dárbbášlaš jus boazodoallu galggaš birget boahhte áigge hástalusaiquin areáladuohtademiid ja dálkkádatrievdamiid ektui. Jus boazodoallu galggaš ain ceavzit boahhteáiggis, ja daiguin čovdosiiguin mat leat hábmejuvvon ovddit šiehtadusas go guoská dálkkádat- ja DBS-doaimmaide, de ferte ekonomalaš rámmaid orohagaide lasihit, ja boazodoallošiehtadusa ollislaš ekonomalaš rámma bajiduvvot. Ovddit šiehtadusas biddjojuvvui 2 miljon ru heahteveahkkái ealáhusa várás. Sámediggi oaivvilda ahte dát supmi ferte lasihuvvot. Sámediggi oaivvilda ahte dát supmi ferte lasihuvvot 10 miljovdnii boazodoallojagi 2019/2020 nammii bissovaš dálkkádatfoandda ásaheapmái.

Dan rájes juo go Sámediggi ásahuvvui, lea váikkuheapmi ealáhusovdáneapmái ja eanet árvohákkamii ealáhusas deattuhuvvon. Danne lea Sámediggi guhká juolludan doarjaga boazodoalu lasseealáhusaide. Dát ángiruššan lea leamaš buorre veahkin boazodoalu ealáhushutkiide. Lotnolasealáhusat leat lunddolaš oassin sámi árbevirolaš boazodoalus, ja viidásat ángiruššan dainna movttiidahtta eanet ealáhusovddideapmái. Dat sáhtta vuolggahit eanet boazodollui guoskevaš bargosajiid. 2 miljon ruvdnosaš juolludeami bokte boazodoallošiehtadusas lea leamaš vejolaš Sámedikkis ángiruššat. Maŋŋágo dat heaittihuvvui de ii leat Sámedikkis seamma buorre vejolašvuohta ruhtadit ovddideami. Danne ávžžuhuvvojit šiehtadallanbealit fas bidjat dán juolludeami Sámediggái.

Eará fágalaš, sosiála, organisašuvdnavuđot ja eará gažaldagat main lea mearkkašupmi ealáhusa ovdáneapmái.

Sámediggi registrere ahte máŋga suohkana boazodoalloguovlluin leat gáibidišgohtán opmodatvearu boazodoalu ealáhusvisttiin ja doallorusttegiin. Eanadoalus eai dárbbáš máksit opmodatvearu. Dat boahtha ovdan lágas opmodatvearu birra suohkaniidda (opmodatvearrolága paragrafas 5). Láhka ferte aiddostahttit ahte boazodoallu ii galgga máksit opmodatvearu ealáhusvisttiid ja boazodoallorusttegiid ovddas, seamma láchkai go eará vuoddoealáhusain lea. Sámediggi lea váldán ovdan dán áššečuolmma jahkásaš cealkámušas boazodoallošiehtadussii, ja evttohii maid dán fáddán ođđa stuorradiggedieđáhussii boazodoalu birra. Konsultašuvnnain stuorradiggedieđáhusa birra vástidii ráđđehus ahte dat galgá gieđahallojuvvo dábbalaš bušeahttaproseassas. Sámediggi lea 15.8.17 beaiváduvvon reivves bivdán vástádusa Finánsadepartemeanttas dasa mo dan áigot čuovvulit. Finánsadepartemeanta vástidii 1.11.17 beaiváduvvon reivves mas čujuha Proposišuvdnii 1 LS (2017-2018:144): Finánsadepartemeanta čujuha mihttomearrái dan birra ahte dássásaččat meannudit boandaid ja boazoeaiggáidii go guoská doaimmaneavvuid divadiidda. Sámediggi ávžžuha šiehtadallanbeliid ságaškuššat áššečuolmma birra mii guoská opmodatverru boazodoalus.

Sámediggi deattuha ahte boazodoallu ealáhussan nannejuvvo nana Norgga Boazosápmelaččaid Riikasearvvi bokte. Sámediggi ávžžuha šiehtadusbeliid lasihit organisašuvdnadoarjaga NBR:ii. Danne vai NBR rolla nannejuvvo boazosápmelaččaid ekonomalaš-, sosiála-, fágalaš- ja kultuvrralaš

beroštumiid ovddideames.

Boazodoalu ealáhusovddideapmi lea duođas dakkár ángiruššan mii guoská sámi servodahkii. Dat mearkaša dan ahte Sámediggi ain eanet ferte beassat váikkuhit dan ealáhusovddideapmái maid boazodoalloiseválddit ja šiehtadallanbealit čađahit boazodoallošiehtadallamiin. Lunddolaš lea ahte Sámediggi goziha ja sihkkarastá sámi beroštumiid ja ahte sámi oaidnu gozihuvvo.

Váikkuhangaskaoamit mat dorjot kultuvrralaš ceavzilvuoda ja bearašvuot ealáhusa

Stáhtas lea ovddasvástádus boazodoalu seailuheames ja nannemis bearašealáhussan ja sámi kultuvrra geađgejuolgin. Boazodoallošiehtadus lea váldogaskaoapmi boazodoallopolitihka čađaheamis, ja Sámedikki mielas ferte danne láchčojuvvot sadji dán oidnui boazodoallošiehtadusas. Boazodoallošiehtadusas lea manjimus jagiid leamaš nannejuvvon fokus ealáhusbeallái, ja dan váikkuhangaskaoamit leat jorahuvvon heivehuvvot daidda boazodolliide geain boazodoallu lea váldodoaibman. Sámedikki mielas lea gal buorre go ealáhusbealli deattuhuvvo, muhto oavvilda ahte dát ángiruššan ii galgga dagahit ealáhusa kultuvrralaš beali ovdii. Sámediggi bivdá ahte boazodoallošiehtadusa váikkuhangaskaomiid bušehttarámma lasihuvvo nannet boazodoalu bearašealáhussan.

Sámediggi čujuha dasto ságastallamiidda boazodoallopolitihkalaš mihttomeriid birra konsultašuvnnain ođđa stuorradiggedieđáhusa ektui boazodoalu birra, man oktavuođas sohppojuvvui ahte viidáseappot meroštallat ja hábmet eavttuid dáidda mihttomeriide, maiddá kultuvrralaš ceavzilvuoda mihttomeari ektui.

Bearašealáhus ja nisssonolbmuid oavvilduvvon doaibmajijut

Boazodoallu lea sámi vuodđoealáhus man dovdomearkan lea dan áidnalunddot struktuvra bearašealáhussan. Kultuvrralaš bealli boazodoalus lea olmmošvuoigatvuohta, masa sámi boazodoallu lea vuodđuduvvon. Sámediggi oaidná ahte leat hui unnán nisssonolbmot geat eaiggádit siidaoasi ja servet boazobarggus seamma olu go ovdal. Mánáin ja nuorain lea maiddá unnit vejolašvuohta searvat ealáhusa beaivválaš bargguide. Šiehtadusbealit eai leat várren ruđaid doaibmajijuide nisssonolbmuid várás 2018/2019 boazodoallošiehtadusas. Sámediggi oavvilda ahte ferte árvvoštallat bidjat ortnega mii movttiidahtá ja nanne daid siidaosiid maid nisssonolbmot eaiggádit dahje oktasaš siidaosiid.

Rekrutteren ja gelbbolašvuoda bajideapmi

Boazodoallu lea earálágan go eará vuodđoealáhusat dainna lágiin ahte rekrutterendilli lea oalle buorre, jus ortnegat addet nuoraide vejolašvuoda álgit bohccuiguin bargat. Buorre rekrutteren lea deháleamos eaktu boazodoalu seailumii ja viidáseappot ovdáneapmái. Sámedikki mielas lea deatalaš ahte nuorat movttiidahttojuvvot válljet boazodoalu fidnun.

Ulbmillaš doaibmabijuid haga sáhttit boahtit dan dillái ahte ii leat kultuvrralaš joatkevašvuolta ja ahte gelbbolašvuolta váilu. Buorit doarjjaortnegat nuoraid várás leat deatalaččat go sii leat álggahanproseassas ja buolvasirdinproseassas, viiddit perspektiiva boazodollui heiveheami bokte nu ahte šaddet eanet ođđa bargosajit main lea čanastus boazodollui, nu go mátkeealáhusat, viidásetbuvttadeapmi ja oahppo- ja fuolahusvuđot bálvalusat.

Dál addojuvvo álggahandoarjja boazodoallái gii lea vuollel 35 jagi, ja gii lea ásaheamen sierra ovtadaga. Doarjja galgá movttiidahttit strukturrievdademiide dainna lágiin ahte siidaoasit sirdojuvvojit olbmuide geat leat vuollel 35 jagi. Doarjja addojuvvo sidjiide geat váldet badjelaset lagaš fuolkki siidaoasi. Nuorat geat leat vuollel 35 jagi ja sis lea vejolašvuolta ásahtit ođđa ovtadaga, eai oaččo dán doarjaga. Jurdda dainna doarjjaortnegiin lea rievdatahttit strukturra boazodoalus, nu ahte eanet nuorat galget doaibmat siidaoassejodiheddjin. Dálá lánkaásahusa oktavuodas ii guoskka dát doarjjaortnet buot nuoraide geat ásahtit ovtadaga, mii váikkuha dan ahte doarjjaortnet erohusain meannuda.

Fágareiveortnet boazodoalus ruhtaduvvo šiehtadusa bokte. Ortnegii ii leat jagi 2000 rájes lasihuvvon ruhta ja nu ii leatge ortnet muddejuvvon konsumhaddeindeaksa mielde. Dat lea mielddisbuktán ahte dál eai oaččo buot fidnooahppit boazodoalus bálkká dan fágareiveortnega bokte. Fidnooahppiortnet addá nuoraide vejolašvuoda bargat bohccuiguin beaivválaččat, ja danne lea deatalaš maiddái bearašvuđot ealáhusas. Lánkaásahusat mat muddejit guđe fidnoohppiin lea vuoigatvuolta oažžut bálkádorjaga, dagaha ahte fidnooahppit boazodoalus meannuduvvojit erohusain. Dain fidnoohppiin geaid vanhemiin lea siidaoassi lea riekti oažžut bálkádorjaga, gos fas fidnoohppiin geaid vanhemiin ii leat siidaoassi eai oaččo dán bálkádorjaga. Dás leat váikkuhusat máhtu sirdimii boarráset gearddis nuoraide boazodoalus. Sámediggi oaivvilda ahte ruhtadeapmi fágareiveortnegii boazodoalus ferte lassánit ja ferte vuoruhuvvot, ja ahte lánkaásahusat geahčaduvvojit.

Boazodoallošiehtadusas lea maid árrapenšunortnet boazodoalu várás, man mihttomearrin lea ahte dat galgá álkidahttit buolvamolsumiid boazodoalus sidjiide geain váldooassi dietnasis lea leamaš boazodoalus. Sámediggi oaivvilda ahte lea maiddái dárbu geahčadit lea go ortnet hábmejuvvon dan lánkai ahte dat movttiidahtta sávvojuvvon strukturrievdademiide dakko bokte ahte siidaoasit sirdojuvvojit nuorat boazodolliide.

Gelbbolašvuodalokten boazodoalus

Boazodoalloealáhusas vásihit eambo sisabahkkemiid guohtuneatnamiidda, ja dávjá šaddá

boazodoallu ieš meannudit dákkár áššiid orohagain. Areálaáššit leat váddásat boazodollui ja orohagat dahje siiddat gártet geavahit ollu resurssaid ja áiggi dákkár áššiide. Nuppástus mii dahkkojuvvui 2014:s lea dagahan ahte boazodoallu ieš ferte váldit stuorat ovddasvástádusa ja ieš bargat huksemiid váikkuhusaid ovddidemiin boazoguohtonguovlluin. Fylkkamánni lea dál váldán badjelasas rolla maŋŋá guovllustivrraid, ja dat addá cealkámušaid areálaáššiin. Boazodoalu beroštumit sáhttet dagahit vuostecealkámuša Fylkkamánni beales, muhto Fylkkamánni ovddida maiddá eavttuid eará servodatberoštumiide man geažil boazodoalu beroštumit garvojuvvojit huksenáššiin.

Muhtin oktavuodain vásihit siiddat dahje orohagat ahte sáhttet báhcit okto boazodoalu beroštumiid ovddidemiiguin deatlaš areáladuohtadanáššiin. Orohagat fertejit mannat ovddabealde ja čuovvut gieldmaid areálaplánema, ja orohagat gullet dávjá máŋgga gildii. Dávjá lea nu ahte orohagat besset maŋŋit mielde iešguđege proseassaide, ja orohagat geavahit olu áiggi ja resurssaid konsulteremii ja šiehtadallamiidda ollu iešguđege aktevrraiguin. Dat gáibida ahte orohatstivrraid lahtuin dahje ovttaskas siidaoassejodiheddjiid lea máhttu.

Orohastivrraid dahje siidaoassejodiheddjiid kursen sierra fágasurggiin sáhtta leat okta vuohki mo loktet gelbbolašvuoda. Gelbbolašvuoda lokten boazodoalus lea maiddá ovddiduvvon raporttas «*Utfordringer for selvstyre i reindriften – tiltak for å nå mål om bærekraftig reindrift*» (rapport no. 7 2016). Kurša sáhtta addit áddejumi sierra fágasurggiide. Sáhttet leat fáttát nugo almmolaš hálddašeapmi ja boazodoalloáššiid meannudeapmi, plána- ja huksenláhka, gieldmaid reguleren- ja areálaplánat ja boraspiriid hálddašeapmi. Dán lágan gelbbolašvuoda doaibmajuid bokte oahpásmuvvá boazodoalu hálddašeapmái, muhto addá maiddá eanet áddejumi iešguđege vuoigatvuodaid birra mat orohagain ja siiddain leat boazodoalu hálddašeami oktavuodas. Maiddá gieldda plánaossodagas lea dárbu oažžut eanet máhtu boazodoalu birra, maid ferte čuovvulit ovttas eará aktevrraiguin (omd. Gieldmaid Guovddášlihtuin) olggobealde dán šiehtadallama, vai sáhtta nannet boazodoalu sajádaga ja dárbbu plánaproseassain.

Čálgoortnegat ja DBS-doaibmajut boazodoalus

Boazodoalus lea erenoamáš bargobirasdilli maidda luondduvuodus ja dálkkádat váikkuhit. Ealáhusas leat garra árgabeaivvit rumašlaččat ja psyhkalaččat hástaleaddji dálkkádatdiliin. Boazodolliin leat ollu hástalusat dan ektui go galget birgehallat lossa bargodilis ja go lea stuorra várra oažžut fidnovigiid ja -dávddaid.

Sámediggi čujuha prošehtii “Boazodoalu árgabeaivi”, mas olmmošlaš noađuheamit sámi boazodolliide Norggas leat guorahallojuvvon, ja iešguđetlágan huššafaktoriid váikkuhusat sidjiide árgabeaivvis leat kártejuvvon. Bohtosat čájehit ahte boazodoallit leat hui duhtavaččat ieš bargguin, muhto ahte ollugiidda čuhcet sisabahkemat mat mielddisbuktet sidjiide ja bearrašii huša ja lassibarggu, ja ahte sis lea dakkár eallin- ja bargodilli mas leat ráddjejuvvon vejolašvuodas dárbbášlaš áhpásmahttimii. Ollu boazodoallit eai leat goassege leamaš eret barggus buohcuvuoda geažil, dahje sis ii leat leamaš luopmu, earret eará danne go lea váttis oažžut dohkálaš sadjásačča.

Áibbas dárbašlaš lea buoridit bargodiliid boazodoalus, sihke psykososiála ja fysihkalaš bargobirrasa. Sámediggi lea duhtavaš dainna go šiehtadallanbealit ovddit šiehtadallamiin nammadedje bargojoavkku mii galgá čielggadit mo DBS-doaimbajuid boazodoalus sáhttá gozihit ja organiseret, ja vuordá ahte dát bargu čuovvuluvvo maiddá boahhte boazodoallošiehtadusas.

Sámedikki mielas lea áigi vuoruhit buoret čálgoortnegiid ovddideami boazodolliid várás, ja Sámediggi lea mángii čujuhan dasa ahte eanadoalus gávdnojit čálgoortnegat mat ruhtaduvvojit eanadoallošiehtadusa bokte, nu go doarjja sadjásaččaide luomu, astoáiggi ja buohcuvuođa oktavuodas. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid árvvoštallat sullasaš ortnegiid boazodoalu várás.

Sámediggái lea deatalaš ahte boazodolliin lea oadjebas bargosadji ja buorre bargobiras.

“Boazodoalu árgabeaivvi” proševtta bohtosat čájehit ahte mángga orohagas leat leamaš guhkesáiggi riiddut ja olbmot geat leat láhtten áitalasat. Dat buktá dorvvohis bargodiliid ja sáhttá čuohcat dearvvašvuhtii. Unohis dáhpáhusat boazodoalus čájehit ahte ferte eanet deattuhit bargobirrasa ja eastadit riidduid ja vearredaguid. Sámediggi bivdá šiehtadallanbeliid árvvoštallat doaimmaid mat sihkkarastet oadjebasvuoda ja riektesihkarvuoda boazodolliide.

Ášši meannudeapmi loahpahuuvui 05.12.18 dii. 16.30

Ášši 063/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 010/18	Ealáhus- ja kulturlávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Jagi 2019 duodjeealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi

	Áššennr. 18/3412
--	---------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon šiehtadusa Duojáriid ealáhussearvvi, Sámiid Duodji ja Sámedikki gaska, beaiváduvvon 5.10.2018. Sámediggi ráhkada njuolggadusaid ovtta duodjeorganisašuvnnaiguin daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2019 bušeahtas.

Ealáhus- ja kulturlávdegoddi - 010/18

EKL - Mearrádus:

Álggahus

Sámedikki ealáhus- ja kulturlávdegoddi lea meannudan ášši 010/18 Jagi 2019 duodjeealáhusšiehtadusa dohkkeheapmi. Lávdegoddi ovddida čuovvovaš evttohusa:

Mearkkašupmi

Mearkkašupmi ovddiduvvon Nordkalottfolket Tor Mikkola bokte. Lávdegotti miellahtut Bargiidbellodaga (BB) Arild Pettersen Inga, Per Mathis Oskal ja John Kappfjell dorjot:

Mearkkašupmi 1

Dát miellahtut dorjot árvalusa duodjeealáhusšiehtadusa dohkkeheami birra čuovvovaš mearkkašumiin:

- Dát miellahtut oaivvildit ahte Sámedikki válgajienastuslogu eavttuid geavaheapmi duodjeregisterii eaktun lea áibbas boastut. Go vel duodjeorganisašuvnna ge eahpidit duodjeregistera.
- Doarjja duodjái dán šiehtadusa bokte ii geavahuvvo ollásit, ja danne dát miellahtut oaivvildit ahte ruđaid galggašii eambbo sirdit njuolggadoarjagis eanet ohcanvuđot doarjjan.
- Sápmelaččat geat áiggošedje oahpu gazzat vai oččošedje duojis gealbbu hilgojuvvojit go ii leat giellagealbu. Danne galggašii eavttuin čilget makkár gealbu gáibiduvvo jus doarjaga galgá oažžut.

Evttohus

Evttohus ovddiduvvon Ovddádusbellodaga Arthur Tørfoss bokte.

Evttohus 1

Sámediggeráđi evttohusa sadjái:

Sámediggi áigu addit čuovvovaš cealkámuša ja bidjat láidestusaid jagi 2019 šiehtadussii: Nugo odne lea de ii váikkut šiehtadus iige váikkuhangaskaopmeapparáhta ealáhusovddideapmái sámi guovlluin. Norgga ealáhuseallimis, maiddái sámi guovlluin leat válđoáššis smávva ja gaska sturrosaš fitnodagat. Danne bivdá Sámediggi ahte Stuorradiggi ráhkadivččii buoret rámmaeavttuid ahtanuššamii ja ovddideapmái. Dan ferte dahkat earret eará byråkrátiija ja skoviid geahpedemiin, ja guhkes áiggi ja einnostahtti politihkain. Dieinna lágiin šaddá álkit álggahit, nuppástuhttit, ođasmahttit ja doaimmahit smávva ja gaska sturrosaš fitnodagaid. Ferte álkiduhttit fitnodagaid main lea unna gávpejohtu ahte jahkásaš momsadieđáhus (lassiárvodivatdieđáhus), ja dáláš stuorámuš gávpejohtu miljon ruvnnuin bajiduvvošii.

Innovašuvnna ektui lea deatalaš álkiduhttit ovtaolbmofitnodaga álggaheami ja doaimmaheami. Dan sáhtta dahkat dainna lágiin ahte álkiduhttit ovtaolbmofitnodagaid vearuheami, nannet sosiála vuoigatvuođaid iešheanalis ealáhusdilliide ja álkiduhttit momssa raporterema. Movttiidahttin dihtii fitnodatdoaimma háliidat mii maiddái rahpat nuoraide vejolašvuođa álggahit ovtaolbmofitnodaga go

leat deavdán 16 jagi, ovdamearkka dihtii ahte fuolaheaddjit dahje earát addet dáhkádusa doibmii olbmuide geat vuollel 18 jagi. Prográmmaid nugo Nuorra ealáhushutkan berre nannet, ja Sámediggi háliida geavahit ruđaid Nuorra Ealáhushutkan Finnmárkui movttiidahttin dihtii árvoštallat duoji ealáhussan.

Evttohus:

1. Sámediggi dohkkeha šiehtadusa jahkái 2019.
2. Ortnet duodjeealáhusšiehtadusain heaittihuvvo.
3. Sámediggi bivdá ráđi dahkat searvevuodašiehtadusa Nuorra Ealáhushutkamiin Finnmárkkus.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 063/18

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.18 dii. 17.00.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 36 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 35 jienain 1 jiena vuostá
- Lávdegotti ráva mearriduvvui 35 jienain 1 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	
2	Arthur Johan Tørfoss	Klemet Erland Hætta
	Arthur Johan Tørfoss	
3	Anders S. Buljo	
4	Jovna Vars Smuk	
5	Ann Karin Kvernmo	
6	Tor H. Mikkola	
7	Laila Coldevin	Ann-Elise Finbog
		Berit Marie P. E. Eira
8	John Kappfjell	Anders S. Buljo
		Ann Karin Kvernmo
		Tor H. Mikkola
	John Kappfjell	
9	Hans Ole Eira	John Kappfjell
		Arild Pettersen Inga
	Hans Ole Eira	
10	Runar Myrnes Balto	Ann-Elise Finbog
	Runar Myrnes Balto	
11	Márjá-Liissä Partapuoli	
12	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Sámediggi dohkkeha dahkkojuvvon šiehtadusa Duojáriid ealáhussearvvi, Sámiid Duodji ja Sámedikki gaskka, beaiváduvvon 5.10.2018. Sámediggi ráhkada njuolggadusaid ovttas duodjeorganisašuvnnaiguin daid sierra ortnegiidda lassin daidda mat bohtet ovdan Sámedikki 2019 bušeahtas.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.18 dii. 17.55

Ášši 064/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Ohcan luvvejuvvot doaimmas Sámedikki várreárrasin - Arne Nerås Joma

	Áššenr. 18/509
--	-------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Dievasčoahkkinjodihangotti mearrádusárvalus:

Arne Nerås Joma luvvejuvvo doaimmastis Sámedikki várreárrasin válgaáigodaga 2017-2021 lohppii. Vuodđun lea sámelága §2-7 mii dadjá ahte Sámedikki bargit eai sáhte válljejuvvot Sámediggái.

Sámedikki dievasčoahkkin - 064/18

Mearkkašupmi - NSR, árras Vidar Andersen, NSR/SÁB, Guovddášbellodat, Johttisámiid Listu, Áarjel Saemieh Gielh

Vuodustusa árvoštallan beasset luvvejuvvot Sámedikki ámmáhis

Ovddiduvvon NSR, NSR/SÁB, Guovddašbellodaga, Johttisámiid Listu ja Áarjel Saemieh Gielh bokte.

Go nuppes ođasmahtto Sámedikki čoahkkinortnet de berre čuovvovaš árvoštallot:

Čilgehusas áššái permišuvnna birra vuodustuvvo luvven Sámelága § 2-7 vuodul, gos čuožžu ahte hálddabus bargit eai sáhte válljejuvvot Sámediggái. Ii dárbbas leat boastut ovddidit ášši mas vuodđun

geavahuvvo diet paragrafa. Seammás čuožžila gažaldat goas diet ovddasteaddji lea luvvejuvvon ámmáhis, lea go dalle go virgáiduvvo Sámedikki hálddahussii, vuoi dalle go ášši meannuduvvo Sámedikki dievasčoahkkimis. Lea vejolaš diet gažaldat sáhtta mearkkašit juoidá boahtevaš áššiin gos lea hupmu unnán jienaid birra. Maiddái lea dies váikkuhus hálddahuslaččat ja ekonomaláččat. Muhto vuodustit sáhtta maid Sámelága § 2-9 nuppi lađđasa mielde ahte olmmoš luohpá Sámedikkis: “Áirasat guđet manahit jienastanvuogitvuodaset Vuodđolága 53. § mielde, dahje guđet biddjojuvvojit virgái Sámedikki hálddahussii, guđdet Sámedikki válgaáigodaga lohppii». Dien paragrafa vuodul sáhtta dulkot nu ahte lea automatihkka ahte dan rájes go virgáiduvvo de son ii leat šat Sámedikki miellahttu dahje várrelahttu. Diet maid čuovvu prinsihpa earuhit gaskal politihkalaš orgána ja hálddahusa. Dat mielddisbuktá ahte ii dárbbas eahpidit goassá rájes olmmoš ii leat šat miellahttu Sámedikkis, ja álkida vejolaš boahtevaš áššiid gos jienastanlohku sáhtta mearridit bohtosa. Sámediggi bivdá čoahkkinjođihangotti geahččat lagabui dáid beliid.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 05.12.18 dii. 17.55.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 36 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Dievasčoahkkinjođihangotti mearrádusárvalus mearriduvvui ovttajienaláččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Tom Sottinen, áššejođiheaddji	
2	Vidar Andersen	
3	Tom Sottinen	
4	Bjørn Inge Mo	
5	Runar Myrnes Balto	Tom Sottinen
6	Jørn Are Gaski	Runar Myrnes Balto

DC - Mearrádus:

Arne Nerås Joma luvvejuvvo doaimmastis Sámedikki várreáirrasin válgaáigodaga 2017-2021 lohppii. Vuodđun lea sámelága §2-7 mii dadjá ahte Sámedikki bargit eai sáhte välljejuvot Sámediggái.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 05.12.18 dii. 18.10

Ášši 065/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Ášši 011/18	Plána ja finánsalávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018
-------------	----------------------------	-----------------------

Sámedikki 2019 bušeahtta

	Áššénr. 18/1249
--	--------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki 2019 bušeahtta dohkkehuvvo 1. mildosa vuođul.

Plána ja finánsalávdegoddi - 011/18

Bealálašvuođaveardideapmi áššis Sámedikki 2019 bušeahtta

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus:

Čuovvovaš áirasat leat bealálaččat meannudit ášši Sámedikki 2019 bušeahtta plána- ja finánsalávdegottis:

Áirras Aili Guttorm, NSR.
Áirras Thomas Áhrén, NSR.
Áirras Lars Filip Paulsen, Olgešbellodat.

Mearrádus:

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus mearriduvvui ovttajienalaččat.

Dat áirasat geaidda dat guoská, eai lean mielde meannudeamen bealátvuođaášši.

Čuovvovaš várrelahtut válde saji lávdegoddečoahkkimis go ášši Sámedikki 2019 bušeahtta meannuduvvui plána- ja finánsalávdegottis:

Várrelahttu Mona T. Hornæs, áirasa Aili Guttorm sadjásaš.
Várrelahttu Lars Peder Dunfjeld, áirasa Thomas Áhrén sadjásaš.
Várrelahttu Nils Ante Eira, áirasa Lars Filip Paulsen sadjásaš.

PFL - Mearrádus:

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Sámedikki plána- ja finánsalávdegoddi lea meannudan ášši 65/18 Sámedikki 2019 bušeahtta.

Mearkkašupmi

Mearkkašupmi ovddiduvvon Bargiidbellodaga (BB) Ronny Wilhelmsen bokte. Lávdegotti miellahtut Bargiidbellodaga (BB) Tom Christer Sottinen ja Synnøve Søndergaard dorjot:

Mearkkašupmi 1

Bargiidbellodaga molssaektosaš 2019 stáhtabušeahntas vuoruhit mii lasáhusa juolludussii Sámediggái ja sámi ulbmiliidda, oktiibuot lea lasáhus 88 miljon ru.

Bargiidbellodaga molssaektosaš 2019 stáhtabušeahntas lea várrejuvvon álggahan juolludus Beaivváš sámi našunalateáhterii 10 miljon ru.

Boahtte jahkái vuoruhit mii nannet ja lasihit ángiruššama oahpponeavvuide sámegillii. Mas mielde lasáhus gielalaš oahpponeavvuid digitaliseremii.

Stuorra dárbu lea maiddá ruđaide mánáidsuodjalussii, ja psykalaš dearvvašvuodabálvalussii ja dát dárbu ferte biddjojvuvot boahtte jagi bušeahntas.

Dán livččii Bargiidbellodaga molssaektosaš bušeahnta mearkkašan Sápmai 2019:s.

Bargiidbellodaga molssaektosaš 2019 stáhtabušeahnta vuodul

Ruđat Sámedikki geavahussii		
Mánáidsuodjalus	1 000 000	merkejuvvon
Sámedikki bálká ja haddegoarknjun	12 000 000	1. gč vuolde
Sámedikki bálká ja haddegoarknuma bázahallan	9 000 000	2. gč vuolde
Digitála oahpponeavvut	13 000 000	
Báástede	7 000 000	
Sámi mánáidgárddit	5 000 000	3. gč vuolde
Ođđa girjebussiid investeren	4 000 000	4. gč vuolde
Submi Sámedikki geavahussii	51 000 000	
Ruđat eará sámi ulbmiliidda		
Beaivváš sámi našunalateáhter álgín	10 000 000	
Doarjja sámi vuodđoskuvla oahpponeavvuide	17 000 000	
Sámi filbmafoanda	5 000 000	
Sámi áviissat	5 000 000	
Bb lasáhus sámi ulbmiliidda	88 000 000	

1. Dás áigut mii vuoruhit barggu veahkaválldi vuostá lagaš oktavuodain, Divttasvuona ášši j.s. Sámedikki beales.
2. Mii leat fuolas sámi, oktasaš kulturártna geažil. Mis leat museat main lea menddo heittot magariidna, mii ii leat heivehuvvon dáláš seailluhan ja konserverema gáibádusaide. Mis lea menddo unna sadji bidjat čájáhusaid, ja čájehit ovdan dan mii lea min álbmoga kulturárbi ja identitehta. Dan áigut mii nannet ángiruššama bokte museaid, arkiiva, magariinna ja dutkama ektui ja gaskkusteami ektui.
3. Guovlluin gos sámevuolta lea heittot ja sámit leat unnitlogus servodagas (gč. Váibmogiella).
4. Ođđa girjebussiid investeren. Ángiruššat lávdaduvvon fáldadagain mii ii dušše olat mánáid ja nuoraid, muhto maiddá rávis olbmuid ja vuorasolbmuid álbmoga gaskkas. Eanet rivttes namma "girjebussiiide" lea kultur- ja girjebusse. Go mii nu nannosit háliidat loktet sámi girjjálašvuoda ja viidásetovddidit dan, de gáibida dat ruhtadeami. Lassin ferte sihkkarastit

ruđaid buori girjjálašvuođa ovddideapmái boahhteáiggis.

Evttohusat

Evttohus ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Runar Myrnes Balto bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvvi (NSR) Tor Gunnar Nystad, Karen Anette Anti, Klemet Erland Hætta, Mona Tornensis Hornæs ja Lars Peder Dunfjeld, ja Guovddášbellodaga (GB) Nancy Porsanger Anti dorjot:

Evttohus 1

Buot rievdadusaid vuolggasadji lea sámediggeráđi bušeahttaevttohus:

Tabeallarievdadusat

Ealáhus

Submi mii sirdojuvvo	Tabell nr.	Submi maŋŋá rievdadeami
+ 500.000	7.2.2 Doarjja vuodđoealáhusaide - ohcanvuđot doarjja	7 000.000
- 500.000	7.3.2 Doarjja ealáhusaide, fitnodatovddideapmái, lotnolas- ja meahcástanealáhusaide - ohcanvuđot doarjja	6 800.000

Kultuvra

+ 399.000	8.3.2 15110 Tjaktjen Tjåanghko	502.000
- 399.000	8.3.2 15104 Raasten Rastah	103.000

+ 500.000	Ođđa ángiruššansuorgi 8.3.4 Museaid vuollái: Guovdageainnu/Álaheaju-ášši duođaštanguovddáš - prošeakta	500.000
- 500.000	14 hálddahusdási, bákkát ja sosiála golut	94 572.000

Teakstarievdadusat

Kapihttal 4: Giella

Teaksta 4.2.2 vuollái Guovttegielatvuodadoarjja suohkaniidda – njuolggodoarjja

Bálvalusdoarjja rehkenastojuvvo ohppiid logu vuodul geain lei sámegeiella vuosttaš- dahje nubbingiellan 2017/18 skuvlajagi ja ássiid logu vuodul geat 30.06.2017 ledje čálihuuvon Sámedikki válgajienastuslohkui. Sivvan 2019-2018 erohussii lea ohppiidlogu rievdan 2016/17 skuvlajagis 2017/18 skuvlajahkái.

Lassiteaksta 4.3 vuollái:

2018 rájes sirdojuvvui 2,7 miljon ruvnnu mii galgá geavahuvvot gielladoaibmabijuide julev-, mátta- ja márkosámi guovlluin Norlánda fylkkamánnis Sámediggái. Dáin ruđain lea Sámediggi geavahan kr 300.000 hálddaha resurssaide muhtun muddui gokčat ođđa virggi masa 2018 čakčamánu álggii olmmoš. Virggi váldobargun lea olggos guvlui oktavuoha dáid guovlluid giellabirrasiiiguin ja veahkehit rávvaggiiguin ja oaivademiiguin giellabarggus ja giellaohcamiid čállimiin. Báhcán ruđat leat

juogaduvvon giellaprošeaktapostii mas leat sierra vuoruheamit, giellatjehppái Árranis ja studeanttaide geat lohket mátta- ja julevsámegiela.

Rievdadus kapihttal 4.3.8 Giellastipeanda alit ohppui - ohcanvuđot doarjja

Lasáhus vuoruhančuoggái:

- Alit ohppui máttasámegillii ja julevsámegillii, ja **sámi giellaohppui márkosámi guovllu studeanttaide**

Kapihttal 5: Máhttu

Ođđa nubbi cealkka kap. 5.7.4 tekstii.

“Raporta ferte leat gárvvis buori áiggis ovdal 2019 reviderejuvvon bušeahta”.

Kapihttal 7: Ealáhus

Teakstaevttohus bušeahta 7.2 kapihttalii (s. 48).

Ođđa 4. teakstaovssi:

Eanadoallo- ja biebmodepartemeantta lei 2016:s bidjan boazodoallolága ja eanajuohkolága rievdadusaid gulaskuddamii. Gulaskuddamis lei sáhka boazodoallolága ja eanajuohkolága rievdadit. Gulaskuddamis ođđa eanajuohkolága evttohusas mánga gulaskuddanásahusa dovddahedje ahte boazodoalus galggašedje leat seamma eanajuohkogaskaoamit go earáin. Dattege eai evttohuvvon konkrehta láhkarievdadusat joatkevaš proposišuvdnabarggus, earret eará dainna čujuhusain ahte dákkár evttohusat eai lean gulaskuddama oassin. Evttohus sisttisdoallá maid mánga čuoggá gealboloktema birra riektivuogádagas eanet máhtuin sáme- ja boazodoallorievtti birra ja njuolggadusaiguin soabaheami birra, vrd. Prop. 101 L (2012-2013) čuoggá 2.3 .

Sámediggi áigu bargat dan ala ahte dát evttohus gieđahallojuvvo viidásabbot. Rievdadus guoská earret eará dasa ahte eanajuohkolága mandáhtta viiddiduvvo nu ahte sáhtá čađahit sihke riektemearrideaddji ja riekterievdadeaddji áššiid siskkáldasat boazodoalus.

Kapihttal 8: Kultuvra

Ođđa áŋgiruššansuorgi 8.3.4 museaid vuollái

Guovdageainnu/Álaheaju-ášši duođaštanguovddáš – prošeakta

Hui guovddáš oassi sámi historjjás dárbaša bissovaš ášahuslaš ruovttu. Sámediggi organisere ođđasis barggu Guovdageainnu/Álaheaju-ášši duođaštanguovddáša ášahemiin Mázii dan oktavuodas go 2019:s lea 40 jagi dassái go nealgudanstreaikkat álggahuvvojedje Sturradikki ovddabealde. Prošeavtta oassin lea árvoštallat ovtasbargovejolašvuoda áigumušain beakkán sámi dáiddárjoavkku viesu ođđasis ášahemiin. Dáiddáriid viessu ášahuvvui Mázii 1978:s. Prošektii biddjojuvvo kr 500.000.

Ođđa manjimus teakstaovssi 8.3.5 vuollái Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanásahusat - njuolggodoarjja

Várdobáiki lea ožžon 12 % lasáhusa 2019:s danne go leat váldán badjelasaset ekonomalaš hálddašanovddasvástádusa Vilgesváris, mii ovdal lei sierra bušeahtapoasttas. Sirdin dáhpáhuvai 2018 reviderejuvvon bušeahtas, ja jotkojuvvo 2019:s.

Ođđa kuvlačuokkis 8.3.6 vuollái Ásahusovddideapmi

- Ovdidanprošeavttat sámi ášahusaide gávpogiin

Kapihttal 12 Ovtasbargošiehtadusat

Ođđa manjimus teakstaovssi servodatmihtu vuollái:

Sámediggi áigu 2019:s bargat earenoamážit dálá guoibmevuodabarggu nannemiin ja ođđa guoibmevuodabarggu ášahemiin báikkálaš ja regiovnnalaš eiseválddiiguin, mas mihttomearrin lea searválagaid loktet sámi ášahusaid.

Evttohus ovddiduvvon Bargiidbellodaga (BB) Ronny Wilhelmsen bokte. Lávdegotti miellahtut Bargiidbellodaga (BB) Tom Christer Sottinen ja Synnøve Søndergaard dorjot:

Evttohus 2

Rievdadusevttohus Sámediggeráđi bušehtti

Evttohuuvvon rievdadusat			
	Nedtrekk		Pluss
5.8.4 Ovttas	250 000	1 jahkedoa. mearrasámi - strateg.	850 000
6.2.1 Protect Sapmi	613 000	Sámi vuoigatvuođ. areálat (3)	2 100 000
6.2.3 Ohcanvuđot doarjja - areála/res.	1 600 000	Vaibmogiella mánáidgárd./skuvllat	400 000
7.2.3 Geahč. boazodoallolága - proš.	500 000	Doarjja/stip. Duodji - ohcanvuđot	300 000
7.4.2 Kreatiiva ealáhusat- ohcanvuđot	200 000	8.3.5 Deanu/Várjjat musea	100 000
11.4.7 Int. Eamiálm.bargu - proš.	300 000	8.3.5 Sjeltie	95 000
13.1.1 Politihkalaš dássi - ráđđi	600 000	8.3.5 Bihtánsámi viessu	150 000
		8.3.5 Sjosamisk tun	34 000
		Sámi čoahkkananbaiki Viestterálas	34 000
Submi oktiibuot	4 063 000		4 063 000

Sámediggi áigu ain nannet ángiruššama vuoigatvuođaid, areálaid ja giela ektui Sámis. Bušehttaevttohus oainnusmahtá Sámedikki ángiruššama.

Teaksta poasttaide 1 jahkedoaibma mearrasámi strategijja 850 000 ru ja Sámi vuoigatvuođaide ja areálaide 2 100 000 ru:

1. Sámi vuoigatvuođaid ja areálaid čuovvuleapmi

Sámediggi ferte eanet ieš gártadit gelbbolašvuođa sámi vuoigatvuođaid goziheami ektui, ja váldit ovddasvástádusa olbmuid veahkeheames gažaldagain ja áššiin dan birra. Sámediggi lea vuostá gelbbolašvuođa privatiserema ja sávvá ahte Sámediggeráđđi galgá váldit váldoovddasvástádusa dán ángiruššamis.

Mearrasámiid vuoigatvuođaid, areálavuoigatvuođaid, boazodoalu, eanadoalu ja meahccedoalu láhkii čatnan, leat deatalaš áššit mat gáibidit alla gelbbolašvuođa. Dán gelbbolašvuođa ferte maiddái buktit olbmuid olámuddui nu ahte buohkat sáhttet oazžut dárbbalaš veahki beroškehtá olbmo ekonomijjas. Lundolaš lea ahte Sámediggi váldá dás ovddasvástádusa.

Sámi áddejumi mielde leat eana, čáhci ja mearra, resursaguovllut maiguin leat ávkástallan birgejumi dihtii ja háhkan smávva ja stuorra servodagaid. Dát lea sámi giela, kultuvrra, identitehta ja servodateallima luondduvuođus.

Oktasaš vuoigatvuođat leat deatalaččat sámi álbmogii. Oktavuotta ja bearaš lea okta vuođđogeđggiin min kultuvrras.

Sámi beroštumiin ja vuoigatvuođaoamasteddjiin galgá leat duohta vejolašvuohta konsulterejuvvot vai sáhtá addit friija ovdagihtii dieđihuvvon miehtama plánaide ja doaibmabijuide mat čatnasit areála- ja resursahálddašepmái.

- Prošeavttat ja doaibmabijut maid ulbmilin lea fállat juridihkalaš veahki sámi vuoigatvuođaoamasteddjiide áššiin maid ferte doalvut duopmostuoluide ja main lea prinsihpalaš bealli mii čatnasa eana/mearra- ja resursavuoigatvuođaid goziheapmái.
- Prošeavttat ja doaibmabijut maid ulbmilin lea kártet geavaheami dahje juohkit dieđuid sámi boaresvirot vieruid birra hálddašeamis, ovdamearkka dihtii mearrádusain mat gusket meahci geavaheapmái árbevirolaš ávkástallama oktavuodas.
- Prošeavttat ja doaibmabijut mat čatnasit bagadeapmái ja iskkademiide vai muhtun geas lea rievttálaš beroštupmi sáhtá ovddidit gáibádusa oktasaš vuoigatvuođaid ektui

- Finnmärkkukommišuvdnii, das mielde mearra- ja vuotnaguovlluid vuoigatvuođat.
- Fierpmádagat ja organisašuvnnat mat barget eana/mearra- ja resursavuoigatvuođaid dohkkehemiin olggobealde Finnmärkku (Sámi vuoigatvuođalávdegoddi).
- Ráhkadit strategiijaid boazodoallolága ollislaččat geahčadeami várás.

Evttohusat eai leat dievaslaččat ja daid berre árvvoštallat dađistaga juksan dihtii mihttomeari sámi vuoigatvuođaid goziheamis.

Teaksta postii váibmogiella mánáidgárddit/skuvllat:

2. Giellaángeruššan

Sámegiela galget suodjaluvvot, ovddiduvvot ja bisuhuvvot boahtevaš sohka buolvvaide. Sámi giellaohpahusa ja kulturgaskkusteami ferte oainnusmahttit, ovddidit ja ođasmahttit muđui servodatovddideami mielde. Ferte deattuhit buriid oktasašvuođa čovdosiid sámi mánáidgárdefálaldaga ja oahpu siskkobealde. Olámuttus fertejit leat oahpponeavvut maiddái digitála hámis buot sámegielaide.

Sámediggi áigu:

- Bargat dan ala ahte sámegiela ealáskahttojuvvojit, erenoamážit máttasámi ja julevsámi guovlluin.
- Vuoruhit mátta- ja julevsámegiela bargogiellan dáid guovlluid ásahusain, ja bargat dan ala ahte Davvi universitehta oázžu rámmaeavttuid gozihit iežas ovddasvástádusa dán guovtti gielas.
- Buot oahppit sámi guovlluin sáhttet oázžut oahpahusa sámegiela dan sadjái go oalgegielas.
- Čađahit pilohtaprošeavttaid addin dihtii sámegiela oahpahusa eanet ohppiide olggobealde hálddašanguovllu.
- Ollásit válljenfriijavuolta sámegiela oahpahusgiellan ja sámegiela giellafágan.
- Ahte lea duohta válljenfriijavuolta sámegiela oahpahusgiellan ja sámegiela giellafágan vuođđooahpahasas sámi hálddašanguovllus.
- Sihkkarastit ahte eanet oahpaheadjit, geain sámegiella lea fágasuorggis váldet oahpu.
- Gávnnahit geavattlaš ortnegiid amas sisaváldingáibádusat hehttet rekrutterema alit sámi ohppui.
- Buoridit sámegiela rekrutterema dulkaohppui alit oahppodásis.
- Ahte giellat ožžot ruđa duohta goluide guovttegielalaš hálddašeapmái ja oahpahussii sámegiela.
- Ahte leat eanet giellaguovddážat nannen dihtii sámegiela ja báikkálaš suopmaniid.
- Ovddidit ja sihkkarastit sámegiela media bokte (rádio, mobiila, TV, interneahhta ja sosiála media).
- Ahte eanet riikkaidgaskasaš mánáidgirjjálašvuohta ja filmmat jorgaluvvojit sámegielaide.
- Ahte sámegiela geavahuvvojit hálddašeamis miehtá Norgga.

Evttohus ovddiduvvon Guovdageainnu dálon searvi Isak Mathis O. Hætta bokte:

Evttohus 3

Geavaheddjiide heivehuvvon fálaldat vuoras sápmelaččaide – njuolggadoarjja Mázii
Njuolggadoarjja Maze bo- og aktivitetii kr 1 000 000

Galgá gokčojuvvo ná: 13.2 Politihkalaš dási doaibmagolut, 1510 Sámediggeráđđi kr 500 000,-, hálddahusas kr 200 000,- ja 1010 Sámedikki dievasčoahkkimis kr 300 000,-.

8.2.6 Doarjja kultuvrii

2019 vuoruheamit

- Boares govaid ja filmmaid digitaliseren

4.3.8 Giellastipeanda alit ohppui – ohcanvuođot doarjja

Doarjjaortnega mihttomeari – Giellastipeanda alit ohppui:

- Movttiidahtit eambbogiid lohkat eanemus uhkiduvvon sámegielaide.

Rievdaduvvo dánin:

- Movttiidahttit eambbogiid sámegeala lohkat.

5.8.1 Čoahkketabealla – oahpponeavvut

- oahpponeavvut meahcásteami/birgejumi birra.

6.2.1 Čoahkketabealla – árbediehtu areálageavaheami birra

30000 Protect Sápmi vuodđudus - njuolggodoarjja galgá leat 0

30500 Eará *čuovvuleapmi sámi vuoigatvuodain* – ohcanvuđot doarjja

Lasihuvvo 2 213 rádjái 2019:s

8.3.5 Sámi kulturviesut ja kulturgaskkustanáhusat – njuolggodoarjja

Ođđa kulturviessu Guovdageidnui Kr 1 000 000

Galgá gokčojuvvot ná: 13.2 Politihkalaš dási doaibmagolut, 1510 Sámediggeráđđi

Doarjja Sámi Bivdo- ja Meahcástansearvái kr 500 000,- rádjái, vái sis lea vejolašvuohta organiseret iežaset

Galgá gokčojuvvot ná: 55000 Sámi válдоorganisašuvnnat – njuolggodoarjja

7.3.6 Sámi mátkeealáhusat - ohcanvuđot doarjja kr 1 000 000 lasáhus

Galgá gokčojuvvot ná: 7.3.5 Sámi mátkeealáhusat - prošeakta

7.1.1 Ángiruššansuorggit – ealáhusat

Juohkelágan ealáhusat, lotnolas- ja meahcástanealáhusat, árvohákan ja ođđaásaheamit

Lasáhus kr 900 000,-

Galgá gokčojuvvot ná: 1010 Sámedikki dievasčoahkkin kr 500 000, hálddahasas kr 400 000.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 065/18

Mearkkašupmi 2 - NSR, árras Runar Myrnes Balto, Guovddášbellodat, Johttisápmelaččaid listu ja ÁaSG

Sámediggi bohtá nannosit čuovvut mielde ruhtadeame ja plánenproseassa áššis Dáiddamusea Kárášjohki, mii lea juo 40 jage plánejuvvon sáme dáiddáriid beales. Sámediggi vuordá ahte dát prošeakta ollašuvva dál go Beaivváš Teater ja Sámi Juotkaskuvla Guovdageainnus lea Stáhta huksen listtu alde.

Evttohus 4 - Árras Runar Myrnes Balto, NSR

4.3.6 giellaprošeavttat

Ođđa kuvlačuokkis vuoruhemiid vuollái:

· Váikkuhit dan ahte sámi mediafálaldagaide, mat leat ásahuvvomin, bohtet ovddidanprošeavttat dassáži go šaddet dássedis doarjjaortnegat.

Evttohus 5 - Árras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat

Čoahkketabealla 6.2.1 – Árbevirolaš máhttu areálahálddašeamis

Bušeahhta 2019 Bušeahhta 2018 Erohus 2018-2019 % erohus

30000 Protect Sápmi vuodđudus – Njuolggodoarjja 0 500 -500 -100 %

Sámi Álbmotbellodat ii gávnna makkár ákka dasa ahte Sámediggi galgá juolludit njuolggodoarjaga

fitnodahkii maid atnit priváhta konsuleantafitnodahkan. Dáid ruđaid galggašii baicce geavahit nannet sámi organisašuvnnaid ja bellodagaid mat leat Sámedikkis.

8.3.4 Museat

Bušeahhta 2019 Bušeahhta 2018 Erohus 2018 - 2019 % erohus
15508 Bååstede – Norsk Folkemuseum 0 607 -607 -100 %

Sámi Álbmotbellodat oaivvilda ahte ii leat sámi álbmot mii galgá máksit sámi dávviriid máhcaheami Norgga álbmotmuseas ja Kulturhistorjjálaš álbmotmuseas. Dá lea norgga stáhta gollu. Sámi Álbmotbellodat lea muđui duđavaš go Sámediggi lea nannen sámi museaid.

Daid ruđaid galggašii geavahit baicce nannet sámi girjjálašvuoda ja juolludit 300 000 Girjjálašvuoda Guovddáži Kárášjohkii ja sámi mediai, namalassii 500 000 SÁMI ođasmagasiidnii. Lassiruhta 293 000 gokčat SÁMI ođasmagasiinna juolludeami vižžojuvvo kap. 6.2.1 boasta 30000 Protect Sámi vuodđudus- njuolggodoarjja.

Dát mearkkaša ahte šaddet ođđa boasttat de:

8.4.3 Doarjja girjjálašvuoda ovddideapmái ja ovdánahttimii – njuolggodoarjja

Bušeahhta 2019 Bušeahhta 2018 Erohus 2019 – 2018 % erohus
70000 Girjjálašvuoda Guovddáš 300 0 300 100 %

8.4.5 Sámi mediat– ođđa boasta

Bušeahhta 2019 Bušeahhta 2018 Erohus 2019 - 2018 % erohus
SÁMI ođasmagasiidna 500 0 500 100 %

13.3.2 Opposišuvnna bargoeavttut

Sámedikki ráđi čálalaš čielggadusas háliida Sámedikki ráđi sihkarastit Sámedikki opposištuvdnii buriid bargoeavttuid ja jahkásaččat juolludit ruđaid politihkalaš opposištuvdnajoavkkuid doibmii. Jagis 2017:s jahkái 2018:ii lea doarjja unniduvvon 370 000 ruvnnuin. Sámi Álbmotbellodat árvala danne ahte poasta 62100 máhcahuvvo 2017 dássái, 1 819 000 ruvdnui.

Ruhta dán gokčat, 370 000, vižžojuvvo hálddahaslaš dásis- Eará Doaibmagolud

13.3.4 - Doarjja organisašuvnnaide ja bellodagaide main lea ovddastus Sámedikkis – ohcanvuđot doarjja

Ilolaš lea oaidnit ahte Sámedikki ráđi lasiha doarjaga 13 000 ruvnnuin organisašuvnnaide ja bellodagaide main lea ovddastus Sámedikkis. Muhto go buohtastahtá sámi válдоorganisašuvnnaiguin lea dát boasta unnit ruhtaduvvon.

Sámi Álbmotbellodat árvala danne lasihit dán boasta 320 000 ruvnnas 843 000 ruvdnui. Dát submi gokčojuvvo ruđain mii vižžojuvvo kap 6.2.1 Protect Sápmi vuodđudus - njuolggadoarjja.

13.3 Politihkalaš váikkuhangaskaoamit

Bušeahhta 2019 Bušeahhta 2018 Erohus 2018 - 2019 % erohus

62100 Opposišuvnna bargoeavttut 1 819 1 449 370 20,4 %

56000 Doarjja organisašuvnnaide ja bellodagaide main lea ovddastus Sámedikkis 843 510 333 39,5 %

Evttohus 6 - Árras Kjetil Romsdal, Nordkalottfolket

Sámedikki bušeahhta

(Boahtá ráđi evttohusa ovdii)

Álgu

Sámedikki bušeahhta lea huksejuvvon ekonomalaš rámmaid ektui maid ráđdehus evttoha juolludit Sámediggái ráđdehusa proposištuvnna bokte stáhtabušehtii (Prop. 1 S) guoskevaš bušeahhtajagi (geahča kap. 3.2 Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit).

Rievdadusat ráđđehusa stáhtabušehta evttohusas Stuoradikki meannudeames ja mearrádusas, sajáiduhhto easka go Sámediggi revidere bušehta čuovvovaš giđa.

Rámmat ja prinsihppat

Nordkalottfolket háliida bušehta mas lea fokus ahte sámi servodat galgá oažžut buoremus vejolaš ekonomalaš váikkuhangaskaomiid mat addojuvvojit. Dát ekonomalaš váikkuhangaskaoamit galget hálddašuvvot beaktilit, ja dáinna ulbmiliin ahte buoremus lági mielde ovdánahttit sámi kultuvrra, ealáhusaid ja servodateallima.

Min bušeahtha huksejuvvo prinsihppa vuodul ahte sámi váldoguvlluin ja mearrasámi guovlluide galget bidjat earenoamáš fokusa mii guoská ovdánahttit sámi kultuvrra. Sámi guovddášguovlluin oaivilduvvojit guovllut gos sámi kultuvra ja giella ain leat nannosat.

Vuolggasadji bušeahthas, lea ahte šiehtaduvvon ja sajáiduvvon ortnegat jotkojuvvojit, muhto ahte joraheapmi bušeahtha guvlui álggahuvvo dakkaviđe.

Tema	ST-r 2019	2018	Avvik 19-18	Avvik %	NKF	Avvik 2018	Avvik SR	2020	2021	
Giella	95 583	91 731	3 852	4,20 %	96 000	4 269	417	99 000	105 000	11
Máhttu ja skuvla	46 571	46 170	401	0,87 %	46 000	-170	-571	48 000	48 000	4
Meahccegeavah eapmi					3 000	3 000	3 000	6 000	10 000	1
Biras ja dálkkádat	2 563	1 500	1 063	70,87 %	1 500	0	-1 063	1 600	1 700	
Ealáhusat	33 650	34 776	-1 126	-3,24 %	45 000	10 224	11 350	63 000	76 000	8
Kultuvra	134 981	129 344	5 637	4,36 %	140 000	10 656	5 019	145 000	149 999	15
Kulturmuutosuodjalus	9 087	7 487	1 600	21,37 %	9 000	1 513	-87	9 500	9 800	1
Dearvašvuohta ja sosiála	3 000	3 131	-131	-4,18 %	3 000	-131	0	3 200	3 200	
Vuoigatvuodabarggut, riikkaidgaskaš ovttasbargu	2 065	2030	35	1,72 %	3 000	970	935	3 500	4 000	
Ovttasbargošiehtadusat	2 000	2000	0	0,00 %	2000	0	0	2 300	2 700	
Doaibma politihkalaš dásis	39 104	38232	872	2,28 %	36000	-2 232	-3 104	36 000	36 000	3
Doaibma hálddahusas	134 465	128750	5 715	4,44 %	118 569	-10 181	-15 896	106 000	98 000	9
	503 069	485 151	17 918	3,69 %	503 069	17918	0	523100	544399	5

Giella

Giella galgá oidnot ja gullot juohke sajis gos dat lea gávdnon. Nordkalottfolket háliida ain ángiruššat sámi gielaide ovddas, daiguin rámmaiguin mat Sámedikkis leat.

Sámi giella galgá oidnot ja gullot sihke davvi-, lulli- ja julevsámi guovlluin.

Máhttu ja skuvla

Nordkalottfolket háliida ain ángiruššat máhttu ja skuvlla ovddas. Ođđa surggiin lea eanet fokus

- Sámi kulturmáhttu oppalaččat, maiddá mánáidgárddiide gos leat dárogielat sápmelaččat.
- Sámi luonddumáhttu, sihke dáro- ja sámegielat mánáidgárddiin.

Meahccegeavaheapmi

Sápmelaččat leat eallán luonddus ja luondduin, ja oallugiin lea nanu gullevašvuohta lundui. Nordkalottfolket háliida meahccegeavaheami ođđa sierra ángiruššansuorgin – nanu meahccegeavaheami bokte váldit mii vára luonddus, váraváldá sámi eallinvuogi ja bisuha dehálaš luonddumáhtu.

Mii háliidit nanu meahccegeavaheami davvin, mii mielddisbuktá nannosit identitehta, eanet luonddumovtta ja mii lea vuodđun viidáset ealáhussii meahcis.

Ekonomalaš váikkuhangaskaoamit maid galgat geavahit olahit dán:

- Dutkanprošeavttat sáivaguliid, murjjiid ja urttaid birra mat dokumenterejit buktagiid kvalitehta, ja buktet ođđa bargosajiid.
- Mii galgat addit ruđa ealáhusláhččojuvvon dutkamii ođasmahtti resurssain meahcis, nu go sáivaguliin, murjjiin ja urttain.
- Fierbmegáržžideamit mat hehttejit bistevaš sáivaguollebivddu, galget eret.
- Mohtorjohtolatláhka mii hehte bistevaš ealáhusaid, meahci ávkkástallama ja geavaheami, galget rievdaduvvot. Olbmot galget beassat eallit iežaset eallima meahcis, ja birget daiguin resurssaiguin mat doppe leat.

Ealáhusat

- Mis galget leat sámi ealáhusat miehta riika.
- Mis galget leat 500 ođđa bargosaji meahcásteamis ja viidásetbuvttadeamis, mat doaimmahuvvojit ođđaáigásaš vugiid mielde.
- STN-guovlu heaittihuvvo vuodđun váikkuhangaskaoapmegeavaheapmái ealáhusaide, ja baicca čujuha movt gorálaččat háliida juohkit iešguđet regiovnaide riikkas. Jus boahtá okta buorre ealáhusprošeakta Romsii, Áltái dahje Østlándii, de galgá dat maid sáhttit vuoruhuvvot.
- Mearrasámi ealáhusaide galgá leat earenoamáš fokus.
- Prošeavttat mat ovddidit háhkama ja viidásetbuvttadeami mariidna resurssain nu go debbuid ja stáraid, galget vuoruhuvvot.

Sámi kultuvrrat ja kulturovddideamit

- Sámi kultuvra galgá leat bures sajáiduvvon ja dohkkehuvvon oassin Norgga kultuvrras.
- Ovtaárvosašvuohta sámi kultuvrra siskobealde, mearkaša maid ahte leat ovtadássásaš fáaldagat ja vejolašvuođat sidjiide geain lea dárogiella sin sámi ruovttugiellan. Ortneгат mat dán hehttejit, rievdaduvvojit.

Kulturmuitosuođjalus

- Eanet fokus divodit árbevirolaš visttis, maiddá visttiid mat dál eai leat suodjaluvvon ovdamearka dihte gođiid.

Vuoigatvuodabarggut, riikkaidgaskasaš ovttasbarggut ja ovtaárvosašvuohta

- Eanet fokus nissonolbmuide ja dásseárvui.
- Prošeavttat davviguovlluin vuoruhuvvojit.

Politiikalaš dásis

- Politiikalaš ja hálddahaslaš dásit beavttálmahttojuvvojit, ja galget njealji jagi badjel unniduvvot 35% rájes eanemusat 22% rádjái bušeahtas.
- 3 dahje 4 dievasčoahkkima jagis, main lávdegodde- ja dievasčoahkkin leat seamma vahkkus.

Hálddahaslaš dásis

- Politiikalaš ja hálddahaslaš dásit beavttálmahttojuvvojit, ja galget njealji jagi badjel unniduvvot 35% rájes eanemusat 22% rádjái bušeahtas.
- Eanet digitaliseren seastá ollu resurssaid boahhteáiggis.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.12.18 dii. 09.20.

Bealátvuodaárvoštallamat

Dievasčoahkkinjođihangotti árvalus:

Čuovvovaš áirasat leat bealálaččat meannudit ášši 65/18 Sámedikki 2019 bušeahtta:

- Áirras Aili Guttorm, NSR
- Áirras Thomas Áhrén, NSR
- Áirras Elisabeth Erke, Guovddášbellodat
- Áirras Kåre Olli, Bellodat sorjjasmeahtun áirras
- Áirras Arild Pettersen Inga, Bargiidbellodat
- Áirras Ann-Elise Finbog, Sámeálbmot Bellodat
- Áirras Lars Filip Paulsen, Olgešbellodat
- Áirras Bjørn Inge Mo, Bargiidbellodat
- Áirras Runar Myrnes Balto, NSR
- Várreláhttu Klemet Klemetsen, Árja - Mearriduvvui 20 jienain 2 jiena vuostá
- Várreláhttu Anders S. Buljo, Johttisápmelaččaid Listu
- Várreláhttu Vidar Andersen, NSR

Dat áirasat geaidda dat guoská, eai lean mielde meannudeamen bealátvuodaášši.

Čuovvovaš várreláhttu váldde saji dievasčoahkkimii meannudit ášši 65/18 Sámedikki 2019 bušeahtta:

- Várreláhttu Laila Coldevin, áirras Aili Guttorm sadjásaš.
- Várreláhttu Lars Peder Dunfjeld, áirras Thomas Áhrén sadjásaš
- Várreláhttu Inge Pettersen Lindi, áirras Elisabeth Erke sadjásaš
- Várreláhttu Marit Kirsten A. Gaup, áirras Kåre Olli sadjásaš
- Várreláhttu Ove André Johnsen, áirras Arild Pettersen Inga sadjásaš
- Várreláhttu Inga Anna Fossli, áirras Ann-Elise Finbog sadjásaš
- Várreláhttu Elin Kristina Oskal, áirras Runar Myrnes Balto sadjásaš
- Ii oktage várreláhttu Lars Filip Paulsen sajis
- Ii oktage várreláhttu Bjørn Inge Mo sajis
- Ii oktage várreláhttu Klemet Klemetsen sajis
- Ii oktage várreláhttu Anders S. Buljo sajis
- Ii oktage várreláhttu Vidar Andersen sajis

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 30 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 5 hilgojuvvui 28 jienain 2 jiena vuostá
- Evttohus 3 hilgojuvvui 29 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 6 hilgojuvvui 26 jienain 4 jiena vuostá
- Evttohus 2 hilgojuvvui 23 jienain 7 jiena vuostá
- Evttohus 4 mearriduvvui 18 jienain 12 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 18 jienain 12 jiena vuostá
- Plána ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 25 jienain 5 jiena vuostá

Áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat, ovddidii evttohusa mii ii lean buktojuvvon áigemeari sisa gč. Čoahkkinortnet ja vuodđonjuolggadusat § 24 b).

Erenoamaš dáhpáhusain sáhtta dievasčoahkkin guokte goalmmádas eanetloguin mearridit gieđahallat evttohusaid ja mearkašumiid mai eai leat buktojuvvon b) áigemeari sisa.

Evttohus hilgojuvvui 25 jienain 5 jiena vuostá.

Beavdegirjelasáhusat

Cecilie Hansen, Guovddášbellodat, ovddidii čuovvovaš beavdegirjelasáhusa:

Bivdit ođđasis árvoštallat Sámedikki njuolggadusaid bealátkehtesvuoda birra. Čujuhit Gielda- ja guovlodepartemeantta 2011 bagadussii, mas čuoggás 4.3.2 čilgejuvvo spiehkastat

bealátkeahtesvuoda lágas gieldda bargiid ektui. Doppe čuožžu ná:

4.3.2 Spiehkastat ovttaskas bajimuš áššiid meannudeami oktavuodas. Jahkebušeahta, ekonomiiaplána, gielddaplána, regionála plánastrategiija ja regionálaplána meannudettiin ii gusto njuolggadus automáhtalaš bealátvuoda birra gieldda ja fylkkagieldda bargiide, § 40 nr 3 bustáva b nuppi čuoggá mielde. Dát áššit leat bajimuš dásis ja oppalaččat, man oktavuodas ovttaskas bargi váikkuhus dábálaččat lea unnán geahčaduvvon ášši ollislaš viidodaga olis. Spiehkastat § 40 nr 3 bustáva b nuppi čuokkis lea dievaslaš, mii mearkkaša dan ahte guoská dušše áššiide mat leat namuhuvvon.

Bivdit maiddá árvvoštallat Sámedikki njuolggadusaid dan ektui movt Stuorradiggi meannuda sullasaš áššiid.

Árvvoštallamiid oktavuodas berre váldit vuhtii erohusaid Sámedikki, Stuorradikki ja gielddaid ja fylkkagielddaid gaskka.

Jos gávnnahe ahte láivudit njuolggadusaid, de sáhtta árvvoštallat váldit čuoggá etihkalaš njuolggadusaide go guoská čeahkkingeatnegasvuhtii ja bealátkeahtesvuhtii, ja registreret luohhtámušdoaimmaid ja ekonomalaš beroštumiid, ná lea Stuorradikki etihkalaš njuolggadusain. Buori áiggis ovdal čuovvovaš bušeahta meannudeami galgá ođđasis árvvoštallat, ja ovddiduvvo ášši dievasčeahkkimii mii guoská dasa ahte válđojuvvo go atnui sullasaš spiehkastat Sámedikkis.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Tom Sottinen, dievasčeahkkinjođiheaddji	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegii	
	Klemet Erland Hætta, čeahkkinortnegii	
	Runar Myrnes Balto, čeahkkinortnegii	
	Arthur Johan Tørfoss, čeahkkinortnegii	
	Vidar Andersen, čeahkkinortnegii	
	Cecilie Hansen, čeahkkinortnegii	
	Henrik Olsen, čeahkkinortnegii	
	Ronny Wilhelmsen, čeahkkinortnegii	
	Jørn Are Gaski, čeahkkinortnegii	
	Tom Sottinen, čeahkkinortnegii	
2	Tom Sottinen	
	Ann Karin Kvernmo, čeahkkinortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegii	
3	Tom Sottinen	
	Cecilie Hansen, čeahkkinortnegii	
	Klemet Erland Hætta, čeahkkinortnegii	
	Ronny Wilhelmsen, čeahkkinortnegii	
	Isak Mathis O. Hætta, čeahkkinortnegii	
4	Klemet Erland Hætta, áššejođiheaddji	
5	Ronny Wilhelmsen	Silje Karine Muotka
		Mikkel Eskil Mikkelsen

		Klemet Erland Hætta
	Ronny Wilhelmsen	
6	Arthur Johan Tørfoss	
	Márjá-Liissá Partapuoli, čoahkkinnortnegii	
	Ronny Wilhelmsen, čoahkkinnortnegii	
	Arthur Johan Tørfoss, čoahkkinnortnegii	
7	Inga Anna Fossli	Silje Karine Muotka
		Márjá-Liissá Partapuoli
	Inga Anna Fossli	
8	Kjetil Romsdal	Silje Karine Muotka
		Mikkel Eskil Mikkelsen
	Kjetil Romsdal	
9	Cecilie Hansen	Synnøve Søndergaard
	Cecilie Hansen	
10	Isak Mathis O. Hætta	Henrik Olsen
	Isak Mathis O. Hætta	
11	Mathis Nilsen Eira	
12	Karen Anette Anti	
13	Silje Karine Muotka	
14	Henrik Olsen	Ronny Wilhelmsen
		Marit Kirsten Anti Gaup
	Henrik Olsen	
15	Synnøve Søndergaard	Mikkel Eskil Mikkelsen
	Synnøve Søndergaard	
16	Lars Peder Dunfjeld	
17	Mikkel Eskil Mikkelsen	
18	Klemet Erland Hætta, áššejođiheddji	
	Isak Mathis O. Hætta, čoahkkinnortnegii	

DC - Mearrádus:

Sámedikki 2019 bušeahhta lea dohkkehuvvon mildosa 1 vuođul, daid rievdadusaiguin maid dievasčoahkkinn lea mearridan.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.18 dii. 16.05

Ášši 066/18	Sámedikki dievasčoahkkinn	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 007/18	Sámedikki valgalávdegoddi	05.12.2018-05.12.2018

Ođđa lahtu nammadeapmi Sámedikki váiddalávdegoddái

Mildosat

Áššeovddidus

Sámediggi lea ásahan váiddalávdegotti doarjjaáššiid várás áššis SP 015/11. Doarjjaáššiid váiddalávdegottis leat 3 lahtu ja 2 várrelahtu. Nammadeapmi čuovvu Sámedikki válgaáigodaga. Čuovvovaš olbmot leat áššis SP 058/17 válljejuvvon Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegoddái áigodahkii 2018-2021:

Lahttun:

1. Ingar Kuoljok
2. Kirsti Guvsám
3. Josef Vedhugnes

Várrelahttun:

1. Randi A. Skum
2. Jarle Jonassen

Lahttu Josef Vedhugnes jámii giđđat 2018 ja danne fertet nammadit ođđa lahtu Sámedikki váiddalávdegoddái su sadjái. Deačalaš gelbbolašvuohta váiddalávdegoddái oktiibuot lea juridihkalaš máhttu, sámeigiella, sámi kulturgelbbolašvuohta, dovdá bures sámi ealáhusaid ja servodatdiliid ja buorre čálalaš ovdanbuktindáidu.

Evttohusat ja mearkkašumit

Mearrádus:

Čuovvovaš lahttu válljejuvvo Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegotti lahttun áigodaga 2018-2021:

Sámedikki dievasčoahkkin - 066/18

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.12.18 dii.16.10

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 29 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

Válgalávdegotti mearrádusárvalus mearriduvvui ovttajienalaččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Mathis Nilsen Eira, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Čuovvovaš lahttu válljejuvvo Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegotti lahttun áigodaga 2018-2021:
Hagbart Grønmo

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.18 dii. 16.15

Sámedikki valgalávdegoddi - 007/18

VL - Mearrádus:

Válgalávdegotti mearrádusárvalus:

Hagbart Grønmo válljejuvvo Sámedikki doarjjaáššiid váiddalávdegotti lahttun áigodaga 2018-2021.

Ášši 067/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 010/18	Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Sámedikki digitaliserenstrategiija

	Áššenr. 17/4199
--	--------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámedikki digitaliserenstrategiija dohkkehuvo 1. mildosa vuodul.

Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi - 010/18

Álggahus

Sámedikki Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 010/18 Sámedikki digitaliserenstrategiija.

BFOL - Mearrádus:

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi árvalus

Álggahus

Sámedikki Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 010/18 Sámedikki digitaliserenstrategiija.

Lávdegoddi ráva

Lávdegodtis eai leat mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 067/18

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.12.18 dii.16.15

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 34 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

· Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegodti ráva mearriduvvui ovttajieanalaččat

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Nils Mikkelsen Utsi, áššejođiheaddji	
2	Jørn Are Gaski	
3	Cecilie Hansen	Tor H. Mikkola
		Jørn Are Gaski
	Cecilie Hansen	
4	Kåre Olli	
5	Silje Karine Muotka	
6	Henrik Olsen	

7	Klemet Erland Hætta	
8	Nils Mikkelsen Utsi, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Sámedikki digitaliserenstrategiija dohkkehuvvo 1. mildosa vuodul.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.18 dii.16.40

Ášši 068/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 011/18	Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuodadutkamii.

	Ášsenr. 18/5159
--	--------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi diehtá ahte lea stuorra beroštupmi eamiálbmogiid dearvvašvuoda ja eallinvuogi dutkamii. Dat guoská maid sámi álbmogii. Sámediggi diehtá maid ahte iešguđet dearvvasvuodaikkademiin ja dutkanoahpuin leat mánga paramehtera maiguin kategoriserejit sápmelaččaid ja eará čearddalaš joavkkuid, ja ahte leat dutkandihtorbásat biobánjkuin ja biobánjku haga, gos sámi čearddalašvuoha lea oassin. Bioteknologalaš ovdánemiin lea dáid dutkanressursaid mearkkašupmi lassánan go leat bohtán ođđa analysavuogit ja ođđa máhttu genetiikka ja dávdmaid čanastumi birra.

Sámediggi gávnna ahte dát ovdáneapmi buktá sámi servodahkii ođđa hástalusaid. Dát ovdáneapmi buktá vejolašvuodaid sihke pasieanttaid dikšumii, máhtu ovdánahttimii ja dutkamii, ja sáhtá leat dehálaš boahpteáiggi dearvvašvuodabálvalusaide.

Seammás dát buktá ollu gažaldagaid, nugo dasa mii guoská olbmo suddjemii, ja gažaldagaid etnisitehta ja genehtalaš resursaid stivrenválddi ektui mat gullet sámi álbmogii. Sámediggi oaiivvilda ahte lea dárbbášlaš prinsihpalaš ságastallamii sámi servodagain dan birra mii guoská dutkamii sámi

servodaga birra, geavaheapmái ja hálddašeapmái sámi humána biologalaš ávdnasiid ja sámiid vuoigatvuođaid dán barggu.

Dat eahperiekti mii lea geavvan sámiid ja eará álgoálbmogiid guovdu – sihke ássin ja dearvvašvuođadutkama oassin – lea bures duođaštuvvon. Danne eahpidit dál ollugat álgoálbmotguovlluin dutkama ja dutkiid. Dán historjjá vuodul regulerejuvvo álgoálbmogiid dearvvašvuođadutkan dál riikkaidgaskasaččat sierra njuolggadusaid mielde mat čatnasit álgoálbmogiid iešmearridanriektái. Dát riekti lea álgoálbmogiid oktasaš riekti ja dasa leat vuodđun ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuoigatvuođaid birra (SP), ja konvenšuvdna ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš rivttiid birra (ESK), ja dasto ON álgoálbmotjulggaštus. Norggas, Ruotas ja Suomas eai gávdno makkárga njuolggadusat sámiid go lea álgoálbmot, dearvvašvuođadutkamii.

Sámediggi nammadii 2016:s lávdegotti mas leat mielde sámi dearvvašvuođafágalaš dutkanbirrasa ovddasteaddjit ja juridihkalaš áššedovdit ja mii galgá evttohit sámi dearvvašvuođadutkama etihkalaš njuolggadusaid.

Njuolggadusaiguin háliida Sámediggi sihkarastit ahte dutkan mii guoská sámiide álbmogin, dahje sin biologalaš ávdnasiidda, vuhtii váldá ja gudnejahtá sámi kultuvrra ja sámi servodagaid mánggabealatvuoda ja mihtilmasvuoda. Njuolggadusaid bokte háliida Sámediggi dasto sihkarastit dutkanproseassaid ovttáárvosávuoda goabbat guvlui, ja bidjat fuomášumi dutkanetihkalaš prinsihpaide mat berrejit leat vuodđun sámi dearvvašvuođadutkamis.

Lávdegoddi evttohii njuolggadusaid sámi dearvvašvuođadutkamii Norggas ja geigii raporttas juovlamánus 2017. Dán evttohusa vuodul mearrida Sámediggi čuovvovaš proseassa etihkalaš njuolggadusaid ásaheapmái sámi dearvvašvuođadutkama várás.

- Sámediggi meannuda ja mearrida loahpalaš njuolggadusaid sámi dearvvašvuođadutkama várás 2019:s.
- Sámediggi čielggada makkár vejolašvuodát ja eavttut leat vejolaš sámi etnisitehta registreremii álbmotregistaris ja láchkamearriduvvon dearvvašvuođaregitariin.
- Sámediggi čielggada sámi oktasaš miehtama eavttuid, ja vejolašvuoda ásaheit olggobeale ja áššedovdi komitea mii hálddaša sámi dearvvašvuođadutkama njuolggadusaid. Dákkár komitea ferte árvvoštallat maddái oppasámi perspektiivvas.

Sámediggi rávve ahte Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) árvvoštallá ja ráhkada bajimuš dási ja oktasaš davviriikkalaš njuolggadusaid sámi dearvvašvuođadutkama várás sámi iešmearrideami ja oktasaš miehtama prinsihpaid vuodul.

Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoddi - 011/18

Forslag 1.1 Ethiske retningslinjer for samisk helseforskning (trukket)

Utvalget utarbeidet et utkast på retningslinjer for samisk helseforskning i Norge og leverte sin rapport i desember 2017. På bakgrunn av dette utkastet vedtar Sametinget følgende prosess for etablering av etiske retningslinjer for samisk helseforskning.

- Sametinget behandler og vedtar endelige retningslinjer for samisk helseforskning i 2019
 - Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistre
 - Sametinget utreder vilkårene for et samisk kollektivt samtykke, og muligheten for etablering av en ekstern og sakkyndig komite som forvalter retningslinjene for samisk helseforskning. En slik komite må også vurderes i et allsamisk perspektiv.
- Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurderer og utarbeider overordnede og fellesnordiske retningslinjer for samisk helseforskning basert på prinsippene om samisk selvbestemmelse og kollektivt samtykke.

Endres til:

Utvalget utarbeidet et utkast på retningslinjer for samisk helseforskning i Norge og leverte sin rapport i desember 2017. På bakgrunn av dette utkastet vedtar Sametinget følgende prosess for etablering av etiske retningslinjer for samisk helseforskning:

- Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd (SPR) vurderer og utarbeider overordnede og fellesnordiske retningslinjer for samisk helseforskning basert på prinsippene om samisk selvbestemmelse og kollektivt samtykke.
- Sametinget anbefaler at Samisk parlamentarisk råd vurderer (SPR) å utreder vilkårene for et samisk kollektivt samtykke, og muligheten for etablering av en ekstern og sakkyndig komite som forvalter retningslinjene for samisk helseforskning.
- Sametinget behandler og vedtar endelige retningslinjer for samisk helseforskning når Samisk parlamentarisk råd (SPR) har avlevert saken.

Sametingets valgmanntall skal kun brukes til i forbindelse med valg til Sametinget.

Forslag 2.1 Ethiske retningslinjer for samisk helseforskning (trukket)

Strykkes : Sametinget utreder mulighetene og vilkårene for eventuell registrering av samisk etnisitet i i folkeregisteret og i de lovbestemte helseregistr.

Álggahus

Sámedikki Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 011/18 Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuodadutkamii.

BFOL - Mearrádus:

Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi árvalus

Álggahus

Sámedikki Bajásšaddan-, fuolahus- ja oahppolávdegoddi lea meannudan ášši 011/18 Etihkalaš njuolggadusat sámi dearvvašvuodadutkamii.

Lávdegoddi ráva

Lávdegottis eai leat mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 068/18

Evttohus 1 - Áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat

Sámediggi ii oainne makkárge sivaidda dasa ahte galggašedje sierra njuolggadusat dearvvasvuodadutkamii sápmelaččaid birra. Sápmelaččat leat nu bures integrerejuvvon dáža álbmogii sihke sosiálalaččat, ekonomalaččat ja juridihkalačča ahte láchka medisiinnalaš ja dearvvasvuodalaš (láchka dearvvasvuodadutkama birra) dutkama birra galggašii sáhttit sápmelaččaide maid gustot.

Evttohus 2 - Áirras Jørn Are Gaski, Bargiidbellodat

Čuovvovaš cealkka Sámediggeráđi árvalusevttohusas evttohuvvo sihkojuvvot:

Sámediggi čielggada vejolašvuodaid ja eavttuid sámi etnisihtehta registrerema ektui álbmotregisterii ja lágas mearriduvvon dearvvasvuodaregisteriidda.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.12.18 dii.17.10

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 36 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 2 hilgojuvvui 29 jienain 8 jiena vuostá
- Bajásšaddan- fuolahus- ja oahppolávdegoti ráva mearriduvvui 36 jienain 1 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Jørn Are Gaski, áššejođiheaddji	Anne Henriette Reinås Nilut
	Jørn Are Gaski	
2	Mikkel Eskil Mikkelsen	Jørn Are Gaski
		John Kappfjell
		Lars Filip Paulsen
	Mikkel Eskil Mikkelsen	
3	Elisabeth Erke	Synnøve Søndergaard
		Mikkel Eskil Mikkelsen
		John Kappfjell
	Elisabeth Erke	
4	Arthur Johan Tørfoss	Jørn Are Gaski
		Hans Ole Eira
		Jon Isak Gælok
	Arthur Johan Tørfoss	
5	Ann Karin Kvernmo	
6	Anne Henriette Reinås Nilut	
7	Lars Filip Paulsen	
8	Jon Isak Gælok	

9	Jørn Are Gaski	Mikkel Eskil Mikkelsen
		Aili Keskitalo
		Klemet Erland Hætta
	Jørn Are Gaski	
10	Runar Myrnes Balto	John Kappfjell
	Runar Myrnes Balto	
11	Kåre Olli	Mikkel Eskil Mikkelsen
	Kåre Olli	
12	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
		John Kappfjell
	Aili Keskitalo	
13	Jørn Are Gaski, áššejođiheadji	

DC - Mearrádus:

Sámediggi diehtá ahte lea stuorra beroštupmi eamiálbmogiid dearvvašvuođa ja eallinvuogi dutkamii. Dat guoská maid sámi álbmogii. Sámediggi diehtá maid ahte iešguđet dearvvasvuođaiskkademiin ja dutkanoahpuin leat mánga paramehtera maiguin kategoriserejit sápmelaččaid ja eará čearddalaš joavkkuid, ja ahte leat dutkandihtorbásat biobánjkuin ja biobánjku haga, gos sámi čearddalašvuohta lea oassin. Bioteknologalaš ovdánemiin lea dáid dutkanressurssaid mearkkašupmi lassánan go leat bohtán ođđa analysavuogit ja ođđa máhttu genetiikka ja dávdmaid čanastumi birra.

Sámediggi gávnaha ahte dát ovdáneapmi buktá sámi servodahkii ođđa hástalusaid. Dát ovdáneapmi buktá vejolašvuođaid sihke pasieanttaid dikšumii, máhtu ovdánahttimii ja dutkamii, ja sáhtá leat dehálaš bohteáiggi dearvvašvuođabálvalusaide.

Seammás dát buktá ollu gažaldagaid, nugo dasa mii guoská olbmo suddjemii, ja gažaldagaid etnisihtta ja genehtalaš resurssaid stivrenválddi ektui mat gullet sámi álbmogii. Sámediggi oaivvilda ahte lea dárbašlaš prinsihpalaš ságastallamii sámi servodagain dan birra mii guoská dutkamii sámi servodaga birra, geavaheapmái ja hálddašeapmái sámi humána biologalaš ávdnasiid ja sámiid vuogitvuođaid dán barggu.

Dat eahperiekti mii lea geavvan sámiid ja eará álgoálbmogiid guovdu – sihke ássin ja dearvvašvuođadutkama oassin – lea bures duođaštuvvon. Danne eahpidit dál ollugat álgoálbmotguovlluin dutkama ja dutkiid. Dán historjjá vuodul regulerejuvvo álgoálbmogiid dearvvašvuođadutkan dál riikkaidgaskasaččat sierra njuolggadusaid mielde mat čatnasit álgoálbmogiid iešmearridanriektái. Dát riekti lea álgoálbmogiid oktasaš riekti ja dasa leat vuodđun ON konvenšuvdna siviila ja politihkalaš vuogitvuođaid birra (SP), ja konvenšuvdna ekonomalaš, sosiála ja kultuvrralaš rivttiid birra (ESK), ja dasto ON álgoálbmotjulggaštus. Norggas, Ruoŋas ja Suomas eai gávdno makkárga njuolggadusat sámiid go lea álgoálbmot, dearvvašvuođadutkamii.

Sámediggi nammadii 2016:s lávdegotti mas leat mielde sámi dearvvašvuođafágalaš dutkanberrasa ovddasteaddjit ja juridihkalaš áššedovdit ja mii galgá evttohit sámi dearvvašvuođadutkama etihkalaš njuolggadusaid.

Njuolggadusaiguin háliida Sámediggi sihkarastit ahte dutkan mii guoská sámiide álbmogin, dahje sin biologalaš ávdnasiidda, vuhtii váldá ja gudnejahtá sámi kultuvrra ja sámi servodagaid mánggabealatvuođa ja mihtilmasvuođa. Njuolggadusaid bokte háliida Sámediggi dasto sihkarastit dutkanproseassaid ovttáárvosašvuođa goabbat guvlui, ja bidjat fuomášumi dutkanetiikkalaš prinsihpaide mat berrejit leat vuodđun sámi dearvvašvuođadutkamis.

Lávdegoddi evttohii njuolggadusaid sámi dearvvašvuođadutkamii Norggas ja geigii raporttas juovlamánus 2017. Dán evttohusa vuodul mearrida Sámediggi čuovvovaš proseassa etihkalaš njuolggadusaid ásaheapmái sámi dearvvašvuođadutkama várás.

Sámediggi meannuda ja mearrida loahpalaš njuolggadusaid sámi dearvvašvuođadutkama várás 2019:s.

- Sámediggi čielggada makkár vejolašvuođat ja eavttut leat vejolaš sámi etnisitehta registreremii álbmotregistaris ja láhkamearriduvvon dearvvašvuođaregistarain.
- Sámediggi čielggada sámi oktasaš miehtama eavttuid, ja vejolašvuođa ásahit olggobeale ja áššedovdi komitea mii hálddaša sámi dearvvašvuođadutkama njuolggadusaid. Dákkár komitea ferte árvvoštallat maiddái oppasámi perspektiivvas.

Sámediggi rávve ahte Sámi parlamentáralaš ráđđi (SPR) árvvoštallá ja ráhkada bajimuš dási ja oktasaš davviriikkalaš njuolggadusaid sámi dearvvašvuođadutkama várás sámi iešmearrideami ja oktasaš miehtama prinsihpaid vuođul.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.18 dii. 18.25

Ášši 069/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
Ášši 012/18	Plána ja finánsalávdegoddi	20.11.2018-22.11.2018

Njuolggadusat Sámedikki politihkalaš dássái - revideren

	Áššennr. 17/2947
--	---------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkašumit

Čoahkkinjođihangotti mearrádusárvalus:

Sámediggi čujuha Njuolggadusaide Sámedikki politihkalaš dássái ja mearrida čuovvovaš rievdadusaid gustovaš 01.01.2019 rájes:

2.1 Fásta buhtadusat

Nubbi teakstaoassi rievdaduvvo ná:
Buhtadusaid máksimis ii leat mielde luopmoruhta.

2.1.4 Fásta áirasiidda

Ođđa cealkka manjimuš teakstaoassái:
Geassin dahkkojuvvo juohke jahkebealis.

2.1.7 Joavkojodiheddjiide

Teakstaoassi 5 penšunortnega birra sihkkoujvvo, danne go dat guoská dušše ollesáiggepolitihkkariidda, gč. Sámelága (sameloven § 2-15).

2.2 Molsašuddi buhtadusat

Vuosttaš teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Molsašuddi buhtadusaid máksomearit heivehuvvojit presideantta buhtadussii nu ahte lasáhus proseantta mielde lea seamma stuoris go presideantta lasáhus. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

2.2.3 Aktiivvalaš oassálastin politihkalaš barggus joavko-, lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas

Olles vuosttaš teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Fásta áirasat, spiehkastahkan leat sii geat ožžot buhtadusa čoahkkimiid ovddas eará máksomeriid mielde, ožžot buhtadusa árijalaš searvama ovddas fágálávdegodde- ja dievasčoahkkimiidda čuovvovaš máksomeriid mielde:

- a) Telefončoahkkima ovddas mii bistá gitta 30 minuhta rádjái, 0,027 % presideantta buhtadus mielde
- b) Telefončoahkkima ovddas mii bistá badjel 30 minuhta, 0,098 % presideantta buhtadusas
- c) Aktiivvalaš searvama ovddas beaivái 0,142 % presideantta buhtadusas

2.3 Massojuvvon bargodietnasa birra

Vuosttaš teakstaoassi “Čuokkis guoská olles Sámedikki politihkalaš dássái.” sihkkoujvvo.

2.3.1 Duođaštuvvon massojuvvon bargodienas

Vuosttaš teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Duođaštuvvon massojuvvon bargodietnasa sáhtá máksit gitta 0,32 % presideantta buhtadusas sutnje gii sáhtá duođaštit bargodietnasa duohta massima. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

2.3.1 Duođaštuvvon massojuvvon bargodienas, vuosttaš cealkka čuokkis b)

Sáni «livnnegiin» sadjái biddjojuvvo “vearuhusa vuodđu”.

2.3.1 Duođaštuvvon massojuvvon bargodienas

Njealját cealkka b) čuoggás:

“lehčanas ealáhusdoalli sáhtá molssaeaktun oažžut buhtaduvvot bálkká sadjásažžii gitta kr 2 500 rádjái beaivái.”

rievdaduvvo ná:

lehčanas ealáhusdoalli sáhtá molssaeaktun oažžut buhtaduvvot bálkká sadjásažžii gitta 0,27 % rádjái presideantta buhtadusas. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

2.3.2 Massojuvvon bargodienas duođaštusa haga

Ođđa vuosttaš teakstaoassi:

Máksomearit massojuvvon bargodietnasa ovddas duođaštusa haga máksoujvvo proseanttaid mielde presideantta buhtadusas. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

Vuosttaš teakstaoassi, mii dál šaddá nubbi teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Sii geat barget ruovttus, studeanttat, pensionistat ja earát geat eai sáhte duođaštit bargodietnasa massima, sáhttet oažžut 0,10 % juohke beavvi presideantta buhtadusas.

Nubbi teakstaoassi, mii dál šaddá guolmmát teakstaoassi rievdaduvvo ná:

lehčanas ealáhusdoalli mii lea čáliuvvon momsaregisterii sáhtá oažžut gitta 0,16 % rádjái presideantta buhtadusas.

8 Jávkan iežas buozalmasvuoda geažil

Olles kapihttal 8 rievdaduvvo ná:

“Sámedikki áirasat leat álbmotválljejuvvon áirasat ja definerejuvvojit danne luodubargin.

Álbmotválljejuvvon áirasiin lea riekti oažžut buohcanruđa luođubargiid gustovaš njuolggadusaid mielde.

“Sámedikki ollesáiggi politihkkáriidda gokčá Sámediggi differánssa gaskal NAV máksámuša, luođubargiid buohcanruđa njuolggadusaid mielde, ja álbmotválljejuvvon áirasa fásta buhtadusa.

Politihkalaš ráđđeaddi definerejuvvo álbmotoadjolágas bargin.”

9 Bargomátkkit

Vuollekapihttal 9.1 sihko eret. Kapihttal 9 rievdaduvvo ná:

“Sámedikki politihkalaš doaimma bargomátkkiid oktavuodas biddjojuvvojit vuođđun dat njuolggadusat mat leat Sierrašiehtadusas mátkke- ja biebmogoluid máksimis sis- ja olgoriikka mátkkiid ovddas.

Bargomátkin lohkkjuvvo mátki Sámedikki ovddas.

Dalle jos lea eahpádus ahte sáhtta go oassi mátkkis dahje olles mátki lohkkjuvvo bargomátkin, mearrida dievasčoahkkinjodiheddji dahje sámediggepresideanta ášši.”

Vuollekapihttal 9.2 Golut beallalačča/guoimmi ovddas rievdaduvvo kapihttalnummirii 9.1.

11 Telefongolut ja golut teknihkalaš veahkkeneavvuide

Kapihttalnamma rievdaduvvo ná:

11 Elektrovnnalaš gulahallama olggosgoluid gokčan

Vuollekapihttal 11.1, namma ja teaksta rievdaduvvo ná:

11.1 Ollesáiggepolitihkkáriidda ja politihkalaš ráđđeaddiide

Dievasčoahkkinjodiheddji, sámediggeráđđi ja ráđi politihkalaš ráđđeaddit ožžot máksojuvvo elektrovnnalaš gulahallanbálvalusaid ovddas, dalle go lea dárbu bálvalusa čađaheapmái. Eará teknihkalaš reaiddut addojuvvojit geavahussii.

Vuollekapihttal 11.2 Sámedikki fásta áirasat bajilčála rievdaduvvo ná:

11.2 Fásta áirasiidda

12 Penšuvdna - Pensjon

Olles kapihttal rievdaduvvo ná:

Dievasčoahkkinjodiheddji ja sámediggeráđđi leat penšunortnega lahtut, gč. lága Sámedikki ja eará sámi riektediliid birra (sámeláhka) § 2-15.

Politihkalaš ráđđeaddit čuvvot seamma penšunortnega go Sámedikki bargit.

13 Luohpan

Ođđa guolmmát teakstaoassi:

Báلكá maŋŋil luohpama ii atte penšuvdnačuoggáid.

Kapihttal “14 Dáhkádusat” lea ođđa kapihttal:

“Sámedikkis lea sierra mátkedáhkádus Sámedikki áirasiidda, nu maid vuollásaš lávdegottiid ja ráđiid lahtuide. Dáhkádus gusto lávdegottiid čoahkkanemiide ja čoahkkimiidda. Dasto gusto dáhkádus maid ovdan ruoktot čoahkkinbáikái oktan ijastallamiin, ja maid mátkkiin maid Sámediggi lágida.

Sámedikki politihkkárat fertejit ieža váldit oktavuodá dáhkádusserviin jos dasa šaddá dárbu.

Politihkalaš ráđđeaddit leat dáhkiduvvon prinsihpa mielde mii dadjá ahte stáhta lea iešdáhkkideaddji, gč. Statens Personalhåndbok.”

Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid rievdadusat bohtet fápmui 01.01.2019 rájes.

Plána ja finánsalávdegoddi - 012/18

PFL - Mearrádus:

Plána- ja finánsalávdegotti árvalus

Álggahus

Sámedikki plána- ja finánsalávdegoddi lea meannudan ášši 69/18 Njuolggadusat Sámedikki politihkalaš dássái - revideren

Mearkkašumit

Mearkkašupmi ovddiduvvon Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Tor Gunnar Nystad bokte. Lávdegotti miellahtut Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Runar Myrnes Balto, Karen Anette Anti, Klemet Erland Hætta, Aili Guttorm ja Thomas Áhrén, Guovddášbellodaga (GB) Nancy Porsanger Anti, Bargiidbellodaga (BB) Synnøve Søndergaard, Ronny Wilhelmsen ja Tom Christer Sottinen, Olgešbellodaga Nils Ante Oskal, ja Guovdageainnu dálon searvi Isak Mathis O. Hætta dorjot:

Mearkkašupmi 1

Dát miellahtut plána- ja finánsalávdegottis bivdet sámediggeráđi árvvoštallat rievdadit lánkaásahusa sámediggeáirasiid penšuvdnaortnega birra.

Lánkaásahus berre rievdaduvvot nu ahte penšuvdnaortnet guoská buot válljejuvvon áirasiidda, ja ahte vuođđun dasa lea eaktodáhtolašvuohta. Lea eaktu ahte dan sáhtta čađahit almmá lasáhhusaid haga ovttaskas áirasiid buhtadusain ja honorárain.

Evttohus

Evttohus ovddiduvvon Bargiidbellodaga (BB) Tom Christer Sottinen bokte. Lávdegotti miellahtut Bargiidbellodaga (BB) Ronny Wilhelmsen ja Synnøve Søndergaard, Norgga Sámiid Riikkasearvi (NSR) Tor Gunnar Nystad, Runar Myrnes Balto, Karen Anette Anti, Klemet Erland Hætta, Aili Guttorm ja Thomas Áhrén, ja Guovddášbellodaga (GB) Nancy Porsanger Anti dorjot:

Evttohus 1

Kapihttal 8 Jávkan iežas buohcama geažil

Kapihttala teaksta sihkkovuođu ja sadjái biddjojuvvo:

Sámedikki áirasat leat álbmotválljejuvvon áirasat ja definerejuvvojit danne luodubargin. Álbmotválljejuvvon áirasiin lea riekti oažžut buohcanruđa luodubargiid gustovaš njuolggadusaid mielde.

Sámedikki ollesáiggi politihkkáriidda gokčá Sámediggi differánssa gaskal NAV máksámuša, luodubargiid buohcanruđa njuolggadusaid mielde, ja álbmotválljejuvvon áirasa fásta buhtadusa. Sámediggi máksá buohcciruđaid 1. beavvi rájes 16. beavvi rádjái buozalmasvuođajávkama oktavuodas.

14 Dáhkádusat

Sihkkut manjimus teakstaoasi mii čuodjá ná:

Politiikalaš ráđdeaddit leat dáhkiduvvon prinsihpa mielde mii dadjá ahte stáhta lea iešdáhkkideaddji,

gč. Statens Personalhåndbok.

Lávdegotti ráva

Lávdegottis eai leat eanet mearkkašumit dahje evttohusat ja rávve Sámedikki mearridit čuovvovaččat: Sámediggi doarju muđui sámediggeráđi árvalusa.

Sámedikki dievasčoahkkin - 069/18

Evttohus 2 - Áirras Arthur Johan Tørfoss, Ovddádusbellodat

Evttohus njuolggadusaide Sámedikki politihkalaš dásis – revideren

Rievdadusevttohus:

Molsašuddi buhtadus indeksheivehuvvojit 2019 rájes, nu go muđui sámedikki buhtadusat. Dat mearkkaša ahte eat regulere mieldeválimiin dan mii lea báhcán 2011 rájes.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 07.12.18 dii. 13.00

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 37 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 2 hilgojuvvui 35 jienain 2 jiena vuostá
- Evttohus 1 mearriduvvui 36 jienain 1 jiena vuostá
- Plána ja finánsalávdegotti ráva mearriduvvui 36 jienain 1 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Tor Gunnar Nystad, áššejođiheaddji	
2	Synnøve Søndergaard	
3	Arthur Johan Tørfoss	
4	Cecilie Hansen	John Kappfjell
		Arthur Johan Tørfoss
		Aili Guttorm
	Cecilie Hansen	
5	Tor Gunnar Nystad, áššejođiheaddji	
	Runar Myrnes Balto, čoahkkinortnegii	

DC - Mearrádus:

Sámediggi čujuha Njuolggadusaide Sámedikki politihkalaš dássái ja mearrida čuovvovaš rievdadusaid gustovaš 01.01.2019 rájes:

2.1 Fásta buhtadusat

Nubbi teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Buhtadusaid máksimis ii leat mielde luopmoruhta.

2.1.4 Fásta áirasiidda

Ođđa cealkka manjimuš teakstaoassái:
Geassin dahkkojuvvo juohke jahkebealis.

2.1.7 Joavkojodiheddjiide

Teakstaoassi 5 penšunortnega birra sihkkujuvvo, danne go dat guoská dušše ollesáiggepolitihkkariidda, gč. Sámelága (sameloven § 2-15).

2.2 Molsašuddi buhtadusat

Vuosttaš teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Molsašuddi buhtadusaid máksomearit heivehuvvojit presideantta buhtadussii nu ahte lasáhus proseantta mielde lea seamma stuoris go presideantta lasáhus. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

2.2.3 Aktiivvalaš oassálastin politihkalaš barggus joavko-, lávdegodde- ja dievasčoahkkimiid oktavuodas

Olles vuosttaš teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Fásta áirasat, spiehkastahkan leat sii geat ožžot buhtadusa čoahkkimiid ovddas eará máksomeriid mielde, ožžot buhtadusa árijjalaš searvama ovddas fágálávdegodde- ja dievasčoahkkimiidda čuovvovaš máksomeriid mielde:

- a) Telefončoahkkima ovddas mii bistá gitta 30 minuhta rádjái, 0,027 % presideantta buhtadus mielde
- b) Telefončoahkkima ovddas mii bistá badjel 30 minuhta, 0,098 % presideantta buhtadusas
- c) Aktiivvalaš searvama ovddas beaivái 0,142 % presideantta buhtadusas

2.3 Massojuvvon bargodietnasa birra

Vuosttaš teakstaoassi “Čuokkis guoská olles Sámedikki politihkalaš dássái.” sihkkujuvvo.

2.3.1 Duođaštuvvon massojuvvon bargodienas

Vuosttaš teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Duođaštuvvon massojuvvon bargodietnasa sáhtá máksit gitta 0,32 % presideantta buhtadusas sutnje gii sáhtá duođaštit bargodietnasa duohta massima. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

2.3.1 Duođaštuvvon massojuvvon bargodienas, vuosttaš cealkka čuokkis b)

Sáni «livnnegiin» sadjái biddjojuvvo “vearuhusa vuođđu”.

2.3.1 Duođaštuvvon massojuvvon bargodienas

Njealját cealkka b) čuoggás:

“Iehčanas ealáhusdoalli sáhtá molssaeaktun oažžut buhtaduvvot bálkká sadjásažžii gitta kr 2 500 rádjái beaivái.”

rievdaduvvo ná:

Iehčanas ealáhusdoalli sáhtá molssaeaktun oažžut buhtaduvvot bálkká sadjásažžii gitta 0,27 % rádjái presideantta buhtadusas. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

2.3.2 Massojuvvon bargodienas duođaštusa haga

Ođđa vuosttaš teakstaoassi:

Máksomearit massojuvvon bargodietnasa ovddas duođaštusa haga máksujuvvo proseanttaid mielde presideantta buhtadusas. Máksomearri jorbejuvvo dasto lagamus 50 ruvdnui.

Vuosttaš teakstaoassi, mii dál šaddá nubbi teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Sii geat barget ruovttus, studeanttat, pensionistat ja earát geat eai sáhte duođaštit bargodietnasa massima, sáhttet oažžut 0,10 % juohke beavvi presideantta buhtadusas.

Nubbi teakstaoassi, mii dál šaddá guolmmát teakstaoassi rievdaduvvo ná:

Iehčanas ealáhusdoalli mii lea čáliuvvon momsaregisterii sáhtá oažžut gitta 0,16 % rádjái presideantta buhtadusas.

8 Jávkan iežas buohcama geažil

Kapihttala teaksta sihkkovuvvo ja sadjái biddjovuvvo:

Sámedikki áirasat leat álbmotválljejuvvon áirasat ja definerejuvvojit danne luođubargin. Álbmotválljejuvvon áirasiin lea riekti oazžut buohcanruđa luođubargiid gustovaš njuolggadusaid mielde.

Sámedikki ollesáiggi politihkkáriidda gokčá Sámediggi differánssa gaskal NAV máksámuša, luođubargiid buohcanruđa njuolggadusaid mielde, ja álbmotválljejuvvon áirasa fásta buhtadusa. Sámediggi máksá buohcciruđaid 1. beavvi rájes 16. beavvi rádjái buozalmasvuodajávkama oktavuodas.

9 Bargomátkkit

Vuollekapihttal 9.1 sihko eret. Kapihttal 9 rievdaduvvo ná:

“Sámedikki politihkalaš doaimma bargomátkkiid oktavuodas biddjovuvvojit vuodđun dat njuolggadusat mat leat Sierrašiehtadusas mátkke- ja biebmogoluid máksimis sis- ja olgoriikka mátkkiid ovddas.

Bargomátkkin lohkkovuvvo mátki Sámedikki ovddas.

Dalle jos lea eahpádus ahte sáhtta go oassi mátkkis dahje olles mátki lohkkovuvvot bargomátkkin, mearrida dievasčoahkkinjođiheaddji dahje sámediggepresideanta ášši.”

Vuollekapihttal 9.2 Golut beallalačča/guoimmi ovddas rievdaduvvo kapihttalnummirii 9.1.

11 Telefongolut ja golut teknihkalaš veahkkeneavvuide

Kapihttalnamma rievdaduvvo ná:

11 Elektrovnnalaš gulahallama olggosgoluid gokčan

Vuollekapihttal 11.1, namma ja teaksta rievdaduvvo ná:

11.1 Ollesáiggepolitihkkáriidda ja politihkalaš ráđdeaddiide

Dievasčoahkkinjođiheaddji, sámediggeráđđi ja ráđi politihkalaš ráđdeaddit ožžot máksojuvvo elektrovnnalaš gulahallanbálvalusaid ovddas, dalle go lea dárbu bálvalusa čađaheapmái. Eará teknihkalaš reaidut addojuvvojit geavahussii.

Vuollekapihttal 11.2 Sámedikki fásta áirasat bajilčála rievdaduvvo ná:

11.2 Fásta áirasiidda

12 Penšuvdna - Pensjon

Olles kapihttal rievdaduvvo ná:

Dievasčoahkkinjođiheaddji ja sámediggeráđđi leat penšunortnega lahtut, gč. lága Sámedikki ja eará sámi riektediliid birra (sámeláhka) § 2-15.

Politiikalaš ráđdeaddit čuvvot seamma penšunortnega go Sámedikki bargit.

13 Luohpan

Ođđa guolmmát teakstaovassi:

Báلكá maŋŋil luohpama ii atte penšuvdnačuoggáid.

Kapihttal “14 Dáhkádusat” lea ođđa kapihttal:

“Sámedikkis lea sierra mátkedáhkádus Sámedikki áirasiidda, nu maid vuollásaš lávdegottiid ja ráđiid lahtuide. Dáhkádus gusto lávdegottiid čoahkkanemiide ja čoahkkimiidda. Dasto gusto dáhkádus maid ovdan ruoktot čoahkkinbáikái oktan ijastallamiin, ja maid mátkkiin maid Sámediggi lágida.

Sámedikki politihkkárat fertejit ieža váldit oktavuodá dáhkáduserviin jos dasa šaddá dárbu.

Sámedikki politihkalaš dási njuolggadusaid rievdadusat bohtet fápmui 01.01.2019 rájes.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 07.12.2018 dii. 13.30

Ášši 070/18	Sámedikki dievasčoahkkin	04.12.2018-07.12.2018
-------------	--------------------------	-----------------------

Bággonjuovvama mearrádusa maŋideapmi - Jovsset Ánte Sara

	Áššenr. 18/5839
--	--------------------

Mildosat

Evttohusat ja mearkkašumit

Sámediggeráđi mearrádusárvalus:

Sámediggi vuordá ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta maŋida Jovsset Ánte ášši viidáseappot meannudeami dassáži go ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lean dan meannudan. Norga ferte gudnejahtit ášši mii lea ovddiduvvon ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddái. Norgii lea hui unohas jos ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi gávnna eará konklusuvnna go maid Alimusriekti lea dahkan dahje ahte bággodoaibmabijut maid ii sáhte váldit ruovttoluotta leat čađahuvvon.

Dát lea dohkketmeahtun ja hui fuolastuhti go stáhta ii gudnejahte riekteproseassa mii lea čađahuvvomin ON olmmošvuoigatvuođalávdegottis.

Sámediggi čujuha ahte našuvdnii šaddet unnán váikkuhusat jos vuordá bággodoaibmabijuid álggaheami. Dilli lea hui erenoamáš go ášši nugo dát lea ovddiduvvon olmmošvuoigatvuođalávdegoddái.

Sámedikki dievasčoahkkin - 070/18

Evttohus 1 - Áirras Arthur Tørfoss, Ovddádusbellodat

Sámediggi guorrasa Jovsset Ante Sara oidnui ahte ii sáhte eallit ollesáiggi boazodoallin dušše 75 heakkain. Sámediggi oaivvilda ahte sii geat barget eanadoalus, dása gullá maiddái boazodoallu, galget ealihit iežaset ollesáiggi dáinna bargguin. Sámediggi maid seammás doarju stáhta gáibádusa geahpedit ealuid, danne go bohccot goarránit stuorra ealuin, seammás go dát čuohcá duoddara ekologalaš ceavzimii, ja boazodoalu birgejumái.

Duogázin stáhta gáibádussii lea ahte ealáhus ii leat áiggiid čađa ieš nagodan njeaidit boazologu. Vaikko vel stáhta leage čalmmustahtán ja deattuhan ášši. Go Jovsset Ante dál ferte geahpedit ealus 75 heggii, de lea dát dan dihte go earát siiddas eai leat háliidat njeaidit iežaset boazologu. Jos Sara siida livččii háliidan Jovsset Ante siidaguoibmin, de livčče eará boazoeaiggádatge sáhtán geahpedit ja dien láhkai juogadan noađi.

Danne lea boastut sivahaddat ráđđehusa go Sara lea gártán dán dillái, go Fálá orohaga eará boazodoallit livčče ieža sáhtán čoavdit dili.

Sámediggi ii váldde dan dihte oktavuoda ráđđehusain dán ášši čoavdit.

Evttohus 2 - Áirras Klemet Mikkel Buljo, Nordkalottfolket

Sámediggi oaidná ahte Jovsset Ante Sara-ášši lea dagahan ahte boazoeaiggát lea dubmejuvvon njuovvat ealus 75 heakka rádjái. Dat čájeha ahte lágas leat duođalaš váilivuodát, go lea veadjemeahtun ná unnán bohccuiguin oažžut buori ekonomija.

Sámediggi dáhttu stáhta bissehit gáibádusa ealu njuovvat dassázii go ášši lea gieđahallojuvvon ON:s. Sámediggi dáhttu maid stáhta rievdadit boazodoallolága nu ahte ealu geahpedeami oktavuodas galgá beassat geassit eret 250 heakka ovdal geahpedeami, ja ahte vejolaš geahpedeami siiddas galget sii váldit geain leat stuorámus ealut.

Ášši meannudeapmi álggahuvvui 06.12.18 dii. 09.05.

Jienasteapmi

39 áirasis ledje 35 čoahkis. Jienasteapmi čađahuvvui čuovvovaš vuogi mielde:

- Evttohus 1 hilgojuvvui 34 jienain 1 jiena vuostá
- Evttohus 2 hilgojuvvui 31 jienain 4 jiena vuostá
- Sámediggeráđi evttohus mearriduvvui 34 jienain 1 jiena vuostá

Beavdegirjelasáhusat

Dán áššis ii ovddiduvvon beavdegirjelasáhus.

Sáhkavuorrolistu ja replihkat

	Sáhkavuorru	Replihkka
1	Silje Karine Muotka, áššejođiheaddji	
2	Arthur Johan Tørfoss	
3	Ronny Wilhelmsen	
4	Runar Myrnes Balto	
5	Klemet Mikkel Buljo	
6	Anders S. Buljo	
7	Ann-Elise Finbog	

8	Kåre Olli	
9	Hans Ole Eira	
10	Silje Karine Muotka, áššejođiheaddji	

DC - Mearrádus:

Sámediggi vuordá ahte Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta manjida Jovsset Ánte ášši viidáseappot meannudeami dassáži go ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi lean dan meannudan. Norga ferte gudnejahtit ášši mii lea ovddiduvvon ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi. Norgii lea hui unohas jos ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi gávnaha eará konklusuvnna go maid Alimusriekti lea dahkan dahje ahte bággodoaimbijut maid ii sáhte váldit ruovttoluotta leat čađahuvvon.

Dát lea dohkketmeahttun ja hui fuolastuhtti go stáhta ii gudnejahte riekteproseassa mii lea čađahuvvomin ON olmmošvuoigatvuođalávdegoddi.

Sámediggi čujuha ahte našuvdnii šaddet unnán váikkuhusat jos vuordá bággodoaimbijuid álggaheami. Dilli lea hui erenoamáš go ášši nugo dát lea ovddiduvvon olmmošvuoigatvuođalávdegoddi.

Ášši meannudeapmi loahpahuvvui 06.12.18 dii. 09.20

Vuollaičállit lea lohkan čoahkkingirjji, ja gávnahan ahte čoahkkingirjái fievrriduvvon mearráduusat leat nu movt Sámediggi mearridii.

Karášjohka, 04.12.2018 - 07.12.2018

Dievasčoahkkinjođihangoddi

Tom Christer Sottinen
jođiheaddji

Tor Gunnar Nystad
nubbinjođiheaddji

Aili Guttorm

Thomas Åhren

Kåre Ivar Olli